

REVISTA NAȚIONALĂ DE DREPT

(Publicație periodică științifico-practică)

nr. 8 (166) 2014

Certificatul de înregistrare
nr. 1003600061124 din 27 septembrie 2000

Publicație acreditată de Consiliul Suprem
pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

FONDATORI:

Universitatea de Stat din Moldova
Universitatea de Studii Politice
și Economice Europene
„Constantin Stere” din Moldova
Uniunea Juriștilor din Moldova

REDACTOR-ȘEF
Gheorghe AVORNIC

REDACTOR-ȘEF ADJUNCT

Sergiu BĂIEȘU

(doctor în drept, conferențiar universitar, decanul Facultății de
Drept, Universitatea de Stat din Moldova)

Stilizator *Antonina DEMBIȚHI*
Machetator *Maria BONDARI*

COLEGIUL DE REDACȚIE:

Gheorghe Ciocanu (doctor habilitat în științe fizico-matematice,
profesor universitar, rectorul Universității de Stat din Moldova),
Elena Aramă (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Victoria Arhiliuc (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Flavius-Antoniu Baias (doctor, conferențiar universitar,
decanul Facultății de Drept, Universitatea din București),
Sergiu Brînza (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Cătălin Bordeianu (doctor în drept, profesor universitar, România),
Ion Craiovan (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Chibac (doctor în drept, profesor universitar),
Spyros Flogaitis (doctor în istorie și drept, profesor universitar
(Grecia), Director al Organizației Europene de Drept Public),
Ion Guceac (doctor habilitat în drept, profesor universitar),
Raisa Grecu (doctor habilitat în drept, profesor universitar,
USPEE „Constantin Stere”),
Ioan Humă (doctor în drept, profesor universitar, România),
Gheorghe Mihai (doctor în drept, profesor universitar, România),
Nicolae Sadovei (doctor în drept, conferențiar universitar),
Andrei Smochină (doctor habilitat în drept),
Florin Streteanu (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca),
Vytautas Nekrosius (doctor habilitat în drept,
profesor universitar, Lituania),
Tzyetan Sivkov (doctor în drept, profesor universitar, Bulgaria),
Trebkov A.A. (doctor în drept, profesor, Președintele Uniunii
Juriștilor din Federația Rusă),
Tudorel Toader (doctor în drept, profesor universitar, decanul
Facultății de Drept, Universitatea Alexandru Ioan Cuza, Iași),
Alexandru Țiclea (doctor în drept,
rectorul Universității Ecologice București, România).

ADRESA REDACȚIEI:

MD 2009, Chișinău, str. Al. Mateevici, 60, bir. 222
Telefoane: 57-77-52, 57-76-90
e-mail: revistadrept@yahoo.com
Indexul PM 31536

SUMAR

<i>Elena ARAMĂ, Maria BALICA (POPESCU)</i> Spațiul instituțional european post-Lisabona în lumina noii paradigme constituționale a Uniunii Europene	2
<i>Vitalie STATI</i> Răspunderea penală pentru faptele incriminate la art.180 ² „Cenzura” din Codul penal.....	8
<i>Teodor CĂRNAȚ, Dumitru JELESCU</i> Problema conceperii și clasificării principiilor dreptului electoral	15
<i>Alexandru CUZNEȚOV</i> Noțiunea și caracterele generale ale întreprinde- rii de stat.....	21
<i>Andrei NEGRU, Tatiana NOVAC</i> Perceperii de esență și conținut al statutului ma- gistratului	25
<i>Ludmila PROCA</i> Reglementări juridice privind procesul de refor- mare a sistemului de asistență socială moldove- nesc	31
<i>Alexandru CUZNEȚOV, Margareta MUSTEA</i> Delimitarea contractului de mandat comercial de contractul de mandat civil, în special, și de alte contracte, în general	37
<i>Stanislav COPEȚCHI</i> Determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale: modalitate normativă a faptei prejudi- ciabile prevăzută la art.208 CP RM	40
<i>Ala OTGON</i> Aspecte comparative privind natura juridică a dreptului de proprietate comună pe cote-părți și a dreptului de proprietate comună în devălmășie	47
<i>Tatiana NOVAC</i> Integritatea magistratului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane.....	51
<i>Ana PALADE</i> Primii pași spre edificarea statului de drept și al sistemului judiciar în Republica Moldova.....	56
<i>Victoria SANDUȚA</i> Secretul bancar și secretul profesional în drep- tul bancar.....	61
<i>Eugeniu CAȚAVEICĂ</i> Caracterul echitabil al satisfacției acordate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.	68
<i>Aliona PLOP</i> Influența termenului de gestație asupra încadră- rii faptei potrivit art.159 CP RM.....	74
<i>Iurie GASNAȘ</i> Documentele de politici relevante sectorului comunicațiilor electronice din Republica Mol- dova.....	79
<i>Mihail CEBOTARI</i> Reflecții asupra definiției probei	87
<i>Cristian ȘCHIOPU</i> Dreptul la Libera circulație, racordat la situația actuală	89

SPAȚIUL INSTITUȚIONAL EUROPEAN POST-LISABONA ÎN LUMINA NOII PARADIGME CONSTITUȚIONALE A UNIUNII EUROPENE

Elena ARAMĂ,

doctor habilitat, profesor universitar (USM)

Maria BALICA (POPESCU),

lector universitar (Universitatea „Spiru Haret”, București)

REZUMAT

Studiul de față se focalizează asupra evoluțiilor din sfera instituțională vizând, în special, Consiliul European și domeniul securității și apărării europene prin prisma Tratatului de la Lisabona. Prin prezentarea și analiza succintă a elementelor de reformă propuse de Tratat, se evidențiază măsura în care statele europene vor fi apte să acționeze împreună în problemele de securitate și apărare aflate pe agenda internațională, astfel încât Uniunea să devină un actor-furnizor de securitate coerent și eficient.

Cuvinte-cheie: Tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană, Consiliul European, afaceri externe, furnizor de securitate, apărare comună.

SUMMARY

The present study shows developments in the institutional sphere covering in particular the European Council, the European security and defense through the Lisbon Treaty. By presenting and anal using brief reform elements proposed by the Treaty, it highlights the extent to which European countries will be able to act together on defense and security issues on the international agenda for the Union to become an actor – coherent effective security provider.

Keywords: Lisbon Treaty, the European Union, European Council, Foreign Affairs, Security Provider, common defense.

La 1 decembrie 2009, Uniunea Europeană a intrat într-o nouă fază a existenței sale ca și entitate politică, economică și socială prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona. Prin Tratatul de la Lisabona, Uniunea Europeană urmărește să devină mai eficientă – raportat la provocările mondializării, și mai democratică – raportat la reprezentarea intereselor cetățenilor săi. În prezentul articol, vor fi examinate unele elemente de noutate aduse de Tratatul de la Lisabona: referitor la Consiliul European și la politica externă a Uniunii Europene.

În analizele instituțiilor europene, Consiliul European îi este rezervat cel mai puțin spațiu. Există mai multe cauze pentru această situație. Prima este opinia conform căreia Consiliul European nu este o instituție formală; nu are reguli și proceduri clare. Creat în 1974, Consiliul European reunea, de regulă de două ori pe an, la Bruxelles, șefii de stat și de guvern pentru discuții informale și a fost tratat mai curând ca o structură a Consiliului decât ca o instituție separată. Cu toate acestea, funcțiile sale și rolul pe care l-a jucat în evoluția Uniunii Europene fac din Consiliul European cea mai importantă instituție comunitară, fie ea și informală. Astfel, Consiliul European a decis și decide extinderea CE/UE, acceptarea de noi state-membre; inițiază politicile majore (de exemplu: decizia de la Maastricht privind Politica externă și de securitate comună), care au efecte profunde asupra structurii, atribuțiilor și funcționării altor instituții comunitare; rezolvă problemele care nu și-au găsit o soluție în cadrul Consiliului; exercită responsabilități în sfera relațiilor internaționale.

Cu privire la Consiliul European², Tratatul lămurește odată pentru totdeauna o problemă ce a fost dezbătută de multe ori în doctrină, respectiv caracterul acestuia de instituție a Uniunii. Astfel, textul îi confirmă în mod clar Consiliului European apartenența la sistemul instituțional european, în același timp, în cadrul art. 9B (devenit art.15 alin.(1) din Tratatul privind Uniunea Europeană) se subliniază: „Consiliul European oferă Uniunii impulsurile necesare dezvoltării acesteia și îi definește orientările și prioritățile politice generale. Acesta nu exercită funcții legislative”.

Astfel se reprezintă în esență principala noutate a Tratatului de la Lisabona³.

Consiliul European este format, conform reglementărilor Lisabona⁴, din șefii de stat sau de guvern ai statelor-membre, precum și din președintele său și președintele Comisiei. Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politică de Securitate participă la lucrările Consiliului European. Consiliul European se întrunește de două ori pe semestru la convocarea președintelui său. Atunci când ordinea de zi o impune, fiecare membru al Consiliului European poate decide să fie asistat de un ministru și, în ceea ce îl privește pe președintele Comisiei, de un membru al Comisiei. Atunci când situația o impune, președintele convoacă o reuniune extraordinară a Consiliului European.

Un alt element important adus de noul Tratat este reglementarea, cel puțin parțială, a modului în care Consiliul European funcționează. Dat fiind faptul că, până la momentul Lisabona, Consiliul European lipsea din enumerarea oficială făcută de Tratat cu privire la instituții, și regulile privind funcționarea acestuia lipseau,

anterior apelându-se mai ales la normele cutumiare ce au apărut și s-au consolidat de-a lungul timpului.

Consiliul European se pronunță prin consens, cu excepția cazului în care tratatele dispun altfel. În caz de vot, fiecare membru al Consiliului European poate primi delegare din partea unui singur alt membru.

În cazul în care hotărăște cu majoritate calificată, Consiliul European i se aplică art.16 alin.(4) din Tratatul privind Uniunea Europeană și art.238 alin.(2) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, în cazul în care Consiliul European se pronunță prin vot, președintele acestuia și președintele Comisiei nu participă la vot.

Abținerile membrilor prezenți sau reprezentați nu împiedică adoptarea deliberărilor Consiliului European pentru care este necesară unanimitatea.

Președintele Parlamentului European poate fi invitat de Consiliul European pentru a fi audiat.

După intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, Înalțul Reprezentant pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate va participa la lucrările Consiliului European.

Consiliul European hotărăște cu majoritate simplă în chestiuni de procedură, precum și pentru adoptarea regulamentului de procedură. El este asistat de Secretariatul General al Consiliului⁵.

Consiliul European adoptă cu majoritate calificată:

- o decizie de stabilire a listei formațiunilor Consiliului, altele decât cea de Afaceri Generale și cea de Afaceri Externe, în conformitate cu art.16 alin.(6) din Tratatul privind Uniunea Europeană;
- o decizie referitoare la președinția formațiunilor Consiliului, cu excepția formațiunii „Afaceri Externe”, în conformitate cu art.16 alin.(9) din Tratatul privind Uniunea Europeană.

În lipsa unor dispoziții clare cu privire la natura juridică a Consiliului European, acesta apărea ca fiind ceva asemănător unui comitet de direcție sau unui consiliu al directorilor: dezbătea problemele principale și obiectivele UE, lăsând celorlalte instituții să rezolve detaliile⁶. Datorită Lisabonei, s-au creionat mai exact atribuțiile Consiliului European. Astfel, conform art. 22 din TUE, Consiliul European identifică interesele și obiectivele strategice ale Uniunii.

Deciziile Consiliului European privind interesele și obiectivele strategice ale Uniunii privesc politica externă și de securitate comună, precum și celelalte domenii ale acțiunii externe a Uniunii. Deciziile pot să privească relațiile Uniunii cu o țară sau o regiune sau pot aborda o anumită tematică. Acestea precizează durata lor și mijloacele care urmează a fi puse la dispoziție de Uniune și statele-membre.

Consiliul European hotărăște în unanimitate, la recomandarea Consiliului, adoptată de acesta în conformitate cu normele prevăzute pentru fiecare domeniu în parte. Deciziile Consiliului European

sunt puse în aplicare în conformitate cu procedurile prevăzute în tratate.

Deciziile cu privire la Politica externă și de Securitate comună se adoptă de către Consiliul European și de către Consiliul hotărând în unanimitate, cu excepția cazului în care TUE dispune altfel⁷.

Statele-membre se pun de acord în cadrul Consiliului European și Consiliului în orice chestiune de interes general în domeniul de politică externă și de securitate în vederea definirii unei abordări comune înainte de a întreprinde orice acțiune pe scena internațională, sau de a-și asuma orice angajament care ar putea leza interesele Uniunii, fiecare stat-membru consultă celelalte state în cadrul Consiliului European sau al Consiliului. Statele-membre asigură, prin convergența acțiunilor lor, că Uniunea își poate promova interesele și valorile pe scena internațională. Statele-membre sunt solidare între ele.

În cazul în care Consiliul European sau Consiliul au definit o abordare comună a Uniunii, Înalțul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate și miniștrii Afacerilor Externe ai statelor-membre își coordonează activitățile în cadrul Consiliului.

Misiunile diplomatice ale statelor-membre și delegațiile Uniunii în țările terțe și în cadrul organizațiilor internaționale cooperează între ele și contribuie la formularea și la punerea în aplicare a abordării comune.

În ceea ce privește domeniul cooperării polițienești și juridice în materie penală, conform art. 68 TFUE: „*Consiliul European definește orientările strategice ale planificării legislative și operaționale în cadrul spațiului de libertate, securitate și justiție*”.

Prevederile comunitare care acordă un rol specific Consiliului European în materie de politică economică și monetară, pe de o parte, și în materie de ocupare a forței de muncă, pe de altă parte, sunt tratate în mod similar. Consiliul European concluzionează și decide în materie de politici economice, stabilind liniile directoare de urmat de către statele-membre, după cum adoptă concluzii în materie de ocupare a forței de muncă comunitare. Consiliul de Miniștri va fi, mai apoi, cel care va asigura implementarea acestor linii directoare tratate de către Consiliu.

Rolul Consiliului European este deosebit de important, atunci când se are în vedere modificarea TUE. Astfel, guvernul oricărui stat-membru, Parlamentul European sau Comisia pot prezenta Consiliului European proiecte de revizuire, integrală sau parțială, a dispozițiilor părții a treia din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, politicile și acțiunile interne ale Uniunii.

Consiliul European poate adopta o decizie de modificare, integrală sau parțială, a dispozițiilor părții a treia din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Consiliul European hotărăște în unanimitate, după consultarea Parlamentului European și a Comisiei, precum și a Băncii Centrale Europene, în cazul unor

modificări instituționale în domeniul monetar. Această decizie intră în vigoare numai după aprobarea de către statele-membre, în conformitate cu normele lor constituționale⁸.

În cazul în care dispozițiile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene sau cele ale titl. V din TUE prevăd că, într-un anumit domeniu sau într-un anumit caz, Consiliul hotărăște în unanimitate, Consiliul European poate adopta o decizie de autorizare a Consiliului de a hotărî cu majoritate calificată în domeniul sau în cazul respectiv. Aceste prevederi nu se aplică deciziilor care au implicații militare sau în domeniul apărării.

În cazul în care dispozițiile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene prevăd că actele legislative se adoptă de Consiliu în conformitate cu o procedură legislativă specială, Consiliul European poate adopta o decizie de autorizare a adoptării respectivelor acte legislative în conformitate cu procedura legislativă ordinară.

Orice inițiativă luată de Consiliul European pe modelul celor prezentate *supra* se transmite parlamentelor naționale. În cazul opoziției unui parlament național, notificată în termen de șase luni de la această transmitere, decizia nu se adoptă. În absența oricărei opoziții, Consiliul European poate adopta respectiva decizie.

În problemele citate, Consiliul European hotărăște în unanimitate, după aprobarea Parlamentului European, care se pronunță cu majoritatea membrilor care îl compun⁹.

Tratatul de la Lisabona a adus o importantă modificare în cadrul funcționării Uniunii prin acordarea posibilității statelor-membre de a se retrage din aceasta. Și în cadrul acestei noi proceduri, Consiliul European are un rol de prim rang. Astfel, art. 50 TUE arată că orice stat-membru poate hotărî, în conformitate cu normele sale constituționale, să se retragă din Uniune. Statul-membru care hotărăște să se retragă notifică intenția sa Consiliului European, în baza orientărilor Consiliului European, Uniunea negociază și încheie cu acest stat un acord care stabilește condițiile de retragere, ținând seama de cadrul viitoarelor sale relații cu Uniunea. Acest acord se negociază în conformitate cu art. 218 alin. (3) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Acesta se încheie în numele Uniunii de către Consiliu, care hotărăște cu majoritate calificată, după aprobarea Parlamentului European.

Tratatele încetează să se aplice statului în cauză de la data intrării în vigoare a acordului de retragere sau, în absența unui astfel de acord, după doi ani de la notificare, cu excepția cazului în care Consiliul European, în acord cu statul-membru în cauză, hotărăște în unanimitate să proroge acest termen.

Membrul care reprezintă în cadrul Consiliului European și al Consiliului statul-membru care se retrage nu participă nici la dezbaterile și nici la adoptarea decizii-

lor Consiliului European și ale Consiliului care privesc statul în cauză.

Renunțarea la sistemul de președinție rotativă în favoarea unui post de Președinte al Consiliului European este calificată ca cea mai importantă noutate adusă Consiliului European¹⁰. Acesta este ales de Consiliul European pentru un mandat de doi ani și jumătate și va avea rolul de a asigura pregătirea și continuitatea lucrărilor Consiliului European și de a găsi soluții care să conducă la obținerea consensului. Președintele Consiliului European nu poate ocupa alte funcții la nivel național. Conform art. 9 B, introdus la Lisabona, Președintele Consiliului European are următoarele atribuții:

- prezidează și impulsionează lucrările Consiliului European;
- asigură pregătirea și continuitatea lucrărilor Consiliului European, în cooperare cu președintele Comisiei și pe baza lucrărilor Consiliului Afaceri Generale;
- acționează pentru facilitarea coeziunii și a consensului în cadrul Consiliului European;
- prezintă Parlamentului European un raport după fiecare reuniune a Consiliului European.

Președintele Consiliului European asigură, la nivelul său și în această calitate, reprezentarea externă a Uniunii în probleme referitoare la politica externă și de securitate comună, fără a aduce atingere atribuțiilor Înalțului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate.

Noul post este deosebit de important atât pentru că prin crearea lui se va da o continuitate de acțiune la nivelul Consiliului European, cât și pentru simbolistica ce o reprezintă existența unui om investit cu funcția de Președinte al Consiliului European.

Construcția europeană reprezintă, în mod evident, un proces în continuă evoluție, dacă luăm în considerare revizuirile periodice ale tratatelor inițiale: Actul Unic (1987), Tratatul de la Maastricht (1993), Amsterdam (1999), Nisa (2003) și, mai recent, Tratatul de la Lisabona (2009). Progresele înregistrate în domeniul economic au permis Comunității Europene/Uniunii Europene să atingă un anumit nivel de integrare și să dezvolte puternice relații comerciale cu numeroase țări și regiuni, în termene de cooperare pentru dezvoltare, de asistență umanitară și de ajutor pentru reconstrucție¹¹.

Din punctul de vedere al unei politici externe de securitate și de apărare comune însă lucrurile au stat diferit, deoarece, până la Tratatul de la Maastricht (care a oficializat politica externă constituind-o în cel de „al doilea pilon” al construcției comunitare), Comunitatea Europeană nu avea la bază niciun document care să cuprindă obiective clare de politică externă și de securitate. Tratatul de la Maastricht a conferit Uniunii Europene cadrul legal pentru politica externă de securitate comună, incluzând și formularea „politica de apărare comună”, compatibilă cu politica promovată de Organizația Tratatului Atlanticului de Nord – NATO¹².

Pentru o lungă perioadă de timp, și în ciuda dezvoltărilor din ultimul deceniu, constând în operaționalizarea politicii europene de securitate și apărare și în progresele semnificative realizate în acest domeniu, Uniunea Europeană a fost considerată doar o „putere civilă”, un consumator de securitate rămas în umbra NATO, și nu un furnizor al securității sau un „actor” pe scena internațională. De aici și etichetarea UE drept un „colos economic”, un „pitic politic” și un „licurici militar”.

Tratatul de la Lisabona marchează o nouă etapă în procesul de creare a unei uniuni tot mai profunde între statele europene și propune o arhitectură instituțională îmbunătățită pentru funcționarea Uniunii. Prin stabilirea domeniilor, limitelor și condițiilor exercitării competențelor sale, Tratatul de la Lisabona oferă oportunități mai bune pentru o acțiune colectivă consolidată. El atribuie un grad înalt de relevanță politicii externe de securitate și de apărare prin introducerea unor elemente inovatoare, în special în domeniile instituțional și al integrării acestor politici ale UE.

Politica europeană de securitate și apărare (PESA), parte integrantă a PESAC, reprezintă una dintre dimensiunile cele mai dinamice ale construcției europene. Apărarea era una dintre cele mai ambițioase obiective ale Uniunii Europene. Această politică europeană nu era concepută ca o simplă dezvoltare a modelului PESA, ci exista chiar o nouă conceptualizare¹³. De altfel, Tratatul Constituțional i-a modificat chiar și numele, Politica de Securitate și Apărare Comună (PSAC), în dorința de a face, prin adăugarea cuvântului „comună”, un pas înainte spre orizontul „apărării comune”, stabilită ca obiectiv final prin Tratatul de la Maastricht¹⁴.

Obiectivul de a se realiza o apărare comună este așadar un pas fundamental, având în vedere că este parte a conceptului de apărare europeană pe care statele-membre doresc să o stabilească în comun. Altfel spus, aportul dezbaterii constituționale nu îl constituia atât continuarea parcursului existent în privința apărării comune – destinată, în principal gestionării crizelor –, cât dotarea cu instrumentele necesare transformării sale într-o autentică politică de apărare comună și, respectiv, apărare comună. Tratatul de la Lisabona preia în totalitate această idee inovatoare a Tratatului Constituțional, reglementând noile instrumente necesare unei autentice PESA/PSAC¹⁵.

Tratatul de la Lisabona preia dubla ambiție a Tratatului Constituțional și realizează:

- pe de o parte, dezvoltarea și îmbunătățirea regulării gestiunii crizelor;
- pe de alta, stabilirea noilor instrumente de apărare ale Uniunii Europene;
- în fine, întărește cooperarea în materie de capacități, acțiune ce servește primelor două obiective.

În primul rând, Tratatul de la Lisabona își propune îmbunătățirea și perfecționarea instrumentelor existente, proprii PESA/PSAC:

- se extind, astfel, cazurile în care pot fi declanșate și susținute misiuni Petersberg, incluzându-le aici și pe cele de prevenire a actelor teroriste;

- se permite ca o acțiune a Uniunii să fie atribuită, spre îndeplinire, unui stat-membru sau unui grup de state-membre;

- se simplifică procedurile de finanțare ale acțiunilor PESA/PSAC ale UE, ceea ce întărește eficacitatea lor și capacitatea de răspuns a Uniunii.

Astfel, noile instituții ale PESA/PSAC sunt:

- alianța defensivă a statelor-membre, element tradițional al apărării teritoriale;

- clauza de solidaritate între statele-membre, pentru prevenirea atacurilor teroriste, pe de o parte, și, pe de alta, pentru asigurarea reacției în fața atacurilor teroriste sau a unor catastrofe;

- cooperarea structurată permanentă, ce permite celor care doresc să coopereze în materie de capacități;

- Agenția de Apărare Europeană, care deja există, în scopul întăririi cooperării în materie de capacități, între altele.

În acord cu noțiunea de „securitate extinsă”, care se păstrează, apărarea comună:

- nu se sprijină doar pe mijloace militare, ci și pe cele civile;

- nu are în vedere doar amenințările tradiționale (agresiunile teritoriale, de exemplu), ci și noile amenințări (precum terorismul sau catastrofele de origine naturală sau umană)¹⁶.

Tratatul Constituțional și Tratatul de la Lisabona sunt primele texte constituționale europene ce recunosc natura duală a apărării europene. Astfel, noul articol 42.1 al TUE stabilește că „politica de securitate și apărare comună face parte integrantă din politica externă și de securitate comună. Va oferi Uniunii o capacitate operativă bazată pe mijloace militare și civile”. Tratatul de la Lisabona conține în plus conceptul de „noi amenințări” și stabilește instrumentele necesare, pe de o parte, prevenirii și luptei împotriva terorismului – acțiunile Petersberg și „clauza de solidaritate” – și, pe de alta, pe cele necesare rezolvării consecințelor terorismului sau a celor provocate de catastrofele de origine umană și naturală – din nou clauza de solidaritate¹⁷.

Crearea Serviciului European pentru Acțiune Externă (sau a Ministerului de Externe European, cum mai este denumit) și a Înaltului Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe și Politica de Securitate reprezintă, în acest sens, unele dintre primele modificări aduse de Tratatul de la Lisabona. Acest nou sistem indică o tendință clară spre integrarea profundă în domeniu (care ar putea contribui, la rândul său, la o integrare europeană din ce în ce mai dezvoltată, atât din punct de vedere cantitativ, al domeniilor vizate, dar și calitativ, al gradului de integrare). De altfel, odată cu dispariția organizării Uniunii pe piloni (cel comunitar și cei doi interguvernamentali), PESAC-ul trece în domeniul co-

munitar, fiind reglementată de proceduri decizionale specifice¹⁸.

Serviciul European pentru Acțiune Externă va fi compus din reprezentanți ai Consiliului, ai Comisiei și ai statelor-membre și are scopul de a-l sprijini pe Înalțul Reprezentant în acțiunile sale diplomatice¹⁹. Acesta va fi gestionat de Înalțul Reprezentant, iar organizarea și funcționarea sa sunt stabilite de Consiliul European, „la propunerea Înalțului Reprezentant, după consultarea Parlamentului European și cu aprobarea Comisiei”²⁰. Finanțarea Politicii externe și de Securitate comună se face atât cu ajutorul statelor-membre, prin „fondul de lansare”, cât și din bugetul Uniunii, mai exact din „cheltuielile administrative care revin instituțiilor”²¹.

Înalțul Reprezentant va fi investit de Parlamentul European, împreună cu Președintele Comisiei și cu echipa de comisari ai Uniunii²². Acest lucru îi oferă legitimitate și reduce din deficitul democratic pe care l-ar putea reprezenta faptul că numirea sa se face pe baza hotărârii luate de statele-membre și de Președintele Comisiei²³, fără implicarea directă a cetățenilor. Pe de altă parte, în nici un stat nu există obișnuința ca cetățenii să numească ministrul de externe, funcție care corespunde atribuțiilor pe care le va avea Înalțul Reprezentant.

Conform Tratatului de la Lisabona²⁴, aceste atribuții sunt: conducerea politicii externe și de securitate a Uniunii, contribuirea la dezvoltarea politicii prin intermediul propunerilor sale și asigurarea implementării sale în mod corespunzător (în calitate de împuternicit al Consiliului), prezidarea Consiliului pentru Afaceri Externe, îndeplinirea funcției de vicepreședinte al Comisiei, reprezentarea Uniunii, atunci când este vorba de chestiuni legate de Politica externă și de Securitate comună, desfășurarea dialogului cu terții în numele Uniunii și exprimarea poziției Uniunii în cadrul organizațiilor internaționale (inclusiv în cadrul Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite²⁵) și al conferințelor internaționale, coordonarea Serviciului European pentru Acțiune Externă și a delegațiilor Uniunii în state terțe și în cadrul organizațiilor internaționale.

Rolul Parlamentului în cadrul Politicii externe și de Securitate comună a crescut de asemenea: Înalțul Reprezentant „va consulta periodic Parlamentul European cu privire la aspectele principale și la opțiunile fundamentale din domeniul Politicii externe și de Securitate comună și ale politicii de securitate și apărare comune și îl informează în privința evoluției acestora”²⁶, iar Parlamentul European se poate și implica, formulând întrebări și recomandări pentru Consiliu ori Înalțul Reprezentant²⁷.

Chiar dacă deciziile în ceea ce privește Politica externă și de Securitate comună sunt luate de Consiliu, dar și de Consiliul European²⁸, art. 15 al Tratatului specifică faptul că pe lângă șefii de stat și de guvern ai statelor-membre, din componența Consiliului European face parte și Înalțul Reprezentant, care participă la lucrările

Consiliului European²⁹. Această specificare evidențiază importanța pe care Înalțul Reprezentant o va avea și în cadrul Consiliului European, chiar dacă deciziile finale vor depinde și de alți actori (fapt ce devine aproape o obișnuință în noua modalitate de funcționare a statului sau în cazul nostru, a Uniunii)³⁰.

Trebuie, de asemenea, să luăm în considerare faptul că acest domeniu este unul foarte sensibil pentru statele suverane, așa că orice transfer de competențe către Uniune trebuie făcut cu atenție, pentru ca efectele să fie cele dorite și pentru ca statele să nu ridice obstacole doar pentru că se tem să renunțe brusc la o pârgie vitală a statului, fără a ști cum vor evolua lucrurile. De aceea, de cele mai multe ori, modificările se produc încet și poate chiar în practică întâi (atât cât se poate), pentru ca mai apoi să se reflecte și în legislația comunitară, după ce se ajunge la convingerea că acea direcție este una benefică.

În Tratat este menționat că orice stat se poate abține de la vot și își poate „justifica abținerea printr-o declarație oficială”³¹. Cu toate acestea, acel stat își asumă că decizia luată angajează Uniunea³¹. Tot în art. 31 din Tratatul de la Lisabona este prevăzută modalitatea de luare a deciziei în cazul PESC: unanimitate, cu excepția anumitor cazuri.

Este posibil, de asemenea, să nu se treacă la vot în cazul în care în cadrul procesului de luare a deciziei bazat pe majoritatea calificată, un stat invocă „rațiuni vitale de politică națională” pentru a se opune luării deciziei³².

În ceea ce privește domeniul apărării, „statele-membre care au capacitățile și dorința necesare pot dezvolta o cooperare structurată, care poate duce la un sistem comun de apărare”³³. Se lasă astfel calea deschisă pentru formarea unui eventual „nucleu dur” în cadrul politicii de apărare³⁴.

În Tratatul de funcționare a Uniunii Europene, pe domeniul politicii externe regăsim doar dispozițiile legate de politica comercială comună, de cooperarea cu țările terțe și ajutorul umanitar, de măsurile restrictive și de acordurile internaționale³⁵.

De asemenea, aici este prevăzută Clauza de solidaritate: mobilizarea întregii Uniuni în cazul în care una dintre țări „face obiectul unui atac terorist, ori al unei catastrofe naturale, sau provocate de om”³⁶. Această clauză amintește de art. 5 al Tratatului Alianței Nord-Atlantice³⁷ și poate reprezenta încă o dovadă că Uniunea își propune să ajungă la un nivel la care să poată asigura unui stat sprijinul de care are nevoie într-un moment de criză, fără a apela neapărat la NATO. Astfel, prin intermediul modificărilor aduse în domeniul Politicii externe și de Securitate comună, se oferă mai multă unitate, coerență, siguranță și o accentuare clară a integrării statelor-membre ale UE.

În concluzie, Tratatul de la Lisabona prezintă spațiul instituțional al Uniunii Europene sub aspectul noii

paradigme constituționale ce se exprimă și în reforma instituțională, prin reglementarea relațiilor dintre instituțiile europene și cele naționale, participarea instituțiilor statelor-membre, dar și a cetățenilor acestora la procesul democratic de luare a deciziilor comune.

Note:

¹ Dungaci Dan, Vohn Arvatu Cristina, coord., *Uniunea Europeană după Tratatul de la Lisabona*, Ed. Institutului de științe politice și relații internaționale, 2012, p. 18-19.

² Dragomir Eduard, Niță Dan, *Tratatul de la Lisabona*, Nomina Lex, București, 2009, p. 25 și urm.

³ Mercedes Guinea Llorente, Francisco Aldecoa Luzarraga, *Europa Viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Polirom, Iași, 2011, p. 247.

⁴ Profiroiu Marius, Profiroiu Alina, Popescu Irina, *Institutiile și Politici Europene*, Ed. Economică, București, 2008, p. 78.

⁵ Dragomir Eduard, Niță Dan, *op.cit.*, p. 27 și urm.

⁶ McCormick John, *Să înțelegem Uniunea Europeană. O introducere scrisă*, Codecs, București, 2006, p. 149.

⁷ Dragomir Eduard, Niță Dan, *op.cit.*, p. 28 și urm.

⁸ *Ibidem*, p. 27 și urm.

⁹ Mercedes Guinea Llorente, Francisco Aldecoa Luzarraga, *op.cit.*, p. 162.

¹⁰ A se vedea www.dae.gov.ro.

¹¹ Dungaci Dan, Vohn Arvatu Cristina, *op.cit.*, p. 72-13.

¹² Dusan Sidjanski, *Viitorul federalist al Europei*, Polirom, Iași, 2010, p. 295.

¹³ În legătură cu aceasta, Francisco Aldecoa Luzarraga, *La política común de seguridad y defensa en la Constitución Europea: hacer creíble la política de responsabilidad*, în *Cuadernos Europeos de Deusto*, 2006, no. 34, p. 11-39.

¹⁴ Impulsul primit de politica de securitate și apărare comună prin Tratatul Constituțional a fost studiat de către Consuelo Ramón Chornet (coord.), *La Política de Seguridad y Defensa en el Tratado Constitucional*, Valencia, Tirant lo Blanch, 2005.

¹⁵ Mercedes Guinea Llorente, Francisco Aldecoa Luzarraga, *op.cit.*, p. 215.

¹⁶ Din punctul de vedere al UE, în lectura noilor amenințări, este fundamentală „Strategia Europeană de Securitate”, elaborată de Înalțul Reprezentant pentru PESC, Javier Solana, și aprobată de Consiliul European din decembrie 2003: „Una Europa segura en un mundo mejor”, *Estrategia Europea de Seguridad*, 12 decembrie 2003, <http://ue.eu.int>. În ceea ce privește punctul de vedere al PE asupra acestei strategii, a se vedea, PARLAMENTO EUROPEO, *Resolución sobre la Estrategia Europea de Seguridad*, 14 aprilie 2005, Ponente: Helmut Kuhne (A6-0072/2005), <http://www.europarl.eu.int>.

¹⁷ Luzarraga Aldecoa Francisco, *Europa viitorului. Tratatul de la Lisabona*, Polirom, Iași, 2011, p. 214 și urm.

¹⁸ EurActiv.ro, Tratatul de la Lisabona „pe înțelesul tuturor”, www.euractiv.ro, Uniunea Europeană pe scurt, publicat la 10 iulie 2008, http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_14154/Tratatul-de-la-Lisabona-pe-intelesul-tuturor.html, accesat ultima data pe 24.11.2009.

¹⁹ The European Parliament, Foreign policy: aims, instruments and The achievements, The European Parliament, Parliament, In detail, Fact Sheets on the European Union,

The EU's External Relations, Common Foreign and Security Policy, p. 5, http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_6.1.1.pdf.

²⁰ Consiliul Uniunii Europene, Tratatul de la Lisabona, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 2008, 6655/1/08 REV I, art. 27.

²¹ *Ibidem*, art. 41.

²² EurActiv.ro, Tratatul de la Lisabona “pe înțelesul tuturor”, www.euractiv.ro, Uniunea Europeană pe scurt, publicat la 10 iulie 2008, http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_14154/Tratatul-de-la-Lisabona-pe-intelesul-tuturor.html, accesat ultima data pe 24.11.2009.

²³ Consiliul Uniunii Europene, Tratatul de la Lisabona, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 2008, 6655/1/08 REV I, art. 18.

²⁴ *Ibidem*, art. 18 și 27.

²⁵ *Ibidem*, art. 34.

²⁶ *Ibidem*, art. 36.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, art. 31.

²⁹ *Ibidem*, art. 15.

³⁰ Dodi Ioana Antoaneta, *Impactul Tratatului de la Lisabona asupra Politicii Externe și de Securitate Comună*, în *Continuitate și schimbare în guvernarea europeană*, vol. 3, nr. 4 – Toamna 2009/Iarna 2010, p.13-18.

³¹ *Ibidem*, art. 31.

³² *Ibidem*.

³³ EurActiv.ro, Tratatul de la Lisabona “pe înțelesul tuturor”, www.euractiv.ro, Uniunea Europeană pe scurt, publicat la 10 iulie 2008, http://www.euractiv.ro/uniunea-europeana/articles%7CdisplayArticle/articleID_14154/Tratatul-de-la-Lisabona-pe-intelesul-tuturor.html, accesat ultima data pe 24.11.2009.

³⁴ Barbulescu Jordan Gheorghe, Răpan Daniela, *Dicționar explicativ trilingv al Uniunii Europene*, Polirom, Iași, 2009.

³⁵ Consiliul Uniunii Europene, Tratatul de la Lisabona, Consiliul Uniunii Europene, Bruxelles, 2008, 6655/1/08 REV I, art. 206-221.

³⁶ *Ibidem*, art.222.

³⁷ North Atlantic Treaty Organization, The North Atlantic Treaty, NATO, Official texts, Juridical texts and formal agreements, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm? accesat ultima dată la 24.11.2009, trad. Ministerul Afacerilor Externe, http://www.mae.ro/poze_editare/TRATATUL%20NORD-ATLANTIC.pdf, accesat ultima dată pe 24.11.2009: „Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord ca, dacă are loc asemenea atac armat, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la autoapărare individuală sau colectivă, recunoscut prin art.51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individuală sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice. Orice astfel de atac armat și toate măsurile adoptate ca rezultat al acestuia vor trebui raportate imediat Consiliului de Securitate. Aceste măsuri vor înceta după ce Consiliul de Securitate va adopta măsurile necesare pentru restabilirea și menținerea păcii și securității internaționale”.

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU FAPTELE INCRIMINATE LA art.180² „CENZURA” DIN CODUL PENAL

Vitalie STATI,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

REZUMAT

În cadrul prezentului articol, se argumentează oportunitatea incriminării faptelor reunite în art.180² CP RM sub denumirea marginală de cenzură. Se demonstrează că scopul completării Codului penal cu art.180² îl constituie ocrotirea penală a relațiilor sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art.32 și 34 ale Constituției, a libertății de opinie și de exprimare și, respectiv, a dreptului la informație. În continuare, sunt examinate elementele constitutive ale celor două infracțiuni prevăzute la art.180² CP RM.

Cuvinte-cheie: cenzură, denaturare, material jurnalistic, interdicție, mass-media, indicație, activitatea editorială, tirajare, răspândire.

SUMMARY

In the present article, it is argued the opportunity to incriminate the acts brought together in art.180² PC RM under marginal designation of censorship. It is demonstrated that the purpose of supplementing the Penal Code with art.180² PC RM is the penal defense of the social relations on achieving, in accordance with art.32 and 34 of the Constitution, freedom of opinion and speech, respectively, of the right to information. Further, there are considered the structuring elements of the two offences under art.180² PC RM.

Keywords: censorship, distortion, journalistic material, interdiction, media, indication, editorial work, printing number, distribution.

În urma adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova, la 21.03.2013, a Legii Republicii Moldova pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002¹, legea penală a Republicii Moldova a suferit anumite amendamente. Printre altele, Codul penal a fost completat cu art.180² „Cenzura”.

Din nota informativă la proiectul de lege, care a stat la baza adoptării Legii din 21.03.2013 pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002, aflăm următoarele: „Proiectul de lege are ca obiect sancționarea actelor de cenzură în mass-media publice, precum și sancționarea actelor de imixtiune în activitatea editorială a mass-media din partea funcționarilor publici sau a persoanelor ce exercită funcții de demnitate publică. În vederea evitării abuzurilor de această normă, alin.(1) art.180² CP RM nu se referă la actele de cenzură comise în mass-media private. Totuși, alin.(2) al acestui articol se referă la indicațiile date atât mass-media private, cât și celor publice”².

Completarea Codului penal cu art.180² reprezintă o măsură congruentă adoptării de către Parlamentul Republicii Moldova, la 23.04.2010, a Legii Republicii Moldova cu privire la libertatea de exprimare³ și are ca scop instituirea unor mecanisme, necesare protecției împotriva cenzurii. De altfel, definiția noțiunii de cenzură din art.180² CP RM este preluată aproape cu fidelitate din art.2 al legii în cauză: „cenzură – denaturare nejustificată a materialului jurnalistic sau interdicere nejustificată de a răspândi anumite informații de către conducerea mass-media; orice manifestare a autorităților publice sau a persoanelor care exercită funcții

publice de ingerință în activitatea editorială a mass-media sau a angajaților acesteia, ori de împiedicare a tirajării sau a răspândirii informației”.

În Legea cu privire la libertatea de exprimare, pot fi identificate și alte dispoziții relevante. Acestea fie denotă oportunitatea adoptării art.180² CP RM, fie contribuie la interpretarea prevederilor acestui articol din legea penală: independența editorială a mass-media este recunoscută și garantată de lege. Cenzura este interzisă (alin.(1) art.5); se interzice ingerința în activitatea editorială a mass-media, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. În cazul în care ingerința este prevăzută de lege, ea urmează a fi interpretată limitativ (alin.(2) art.5); nu constituie cenzură obligația impusă de instanța de judecată prin hotărâre definitivă de a răspândi sau de a nu răspândi o informație, precum și obligația impusă prin lege de a răspândi o anumită informație (alin.(4) art.5); cenzura în mass-media publică atrage răspundere penală (alin.(5) art.5).

Prevederi similare conține alin.(2) art.1 al Legii presei a Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 26.10.1994⁴: cenzura de orice fel asupra publicațiilor periodice și agențiilor de presă, imixtiunea în activitatea lor de pregătire și de difuzare a informației sunt interzise.

Astfel de prevederi urmează a fi coroborate cu altele, pe care le găsim în Codul audiovizualului al Republicii Moldova, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 27.07.2006⁵: radiodifuzorii aflați sub jurisdicția Republicii Moldova au dreptul să decidă liber asupra conținutului emisiunilor și programelor lor, respectând principiul de pluralitate a opiniilor în conformitate cu cadrul juridic și condițiile expuse în licența

de emisie (alin.(1) art.8); cenzura de orice fel asupra comunicării audiovizuale este interzisă (alin.(2) art.8); independența editorială a radiodifuzorilor este recunoscută și garantată prin lege (alin.(3) art.8); sunt interzise ingerințele de orice fel în conținutul, forma sau modalitățile de prezentare a elementelor serviciilor de programe din partea autorităților publice sau a oricăror alte persoane din afara instituției respective a audiovizualului (alin.(4) art.8); nu constituie ingerințe normele de reglementare emise de Consiliul Coordonator al Audiovizualului în aplicarea Codului audiovizualului și cu respectarea dispozițiilor legale, precum și a normelor privind drepturile omului, stabilite în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte (alin.(5) art.8).

Trebuie de menționat că toate aceste dispoziții din Legea cu privire la libertatea de exprimare, din Legea presei, precum și din Codul audiovizualului își au suportul în următoarele prevederi ale Constituției: oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil (alin.(1) art.32 „Libertatea opiniei și a exprimării”); autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal (alin.(2) art.34 „Dreptul la informație”); mijloacele de informare publică, de stat sau private sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice (alin.(4) art.34); mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii (alin.(5) art.34).

În acest mod, ajungem la concluzia că scopul completării Codului penal cu art.180² constă în apărarea penală a relațiilor sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art.32 și 34 ale Constituției, a libertății opiniei și a exprimării și, respectiv, a dreptului la informație.

După această fundamentare a oportunității incriminării faptelor specificate la art.180² CP RM, vom trece la analiza juridico-penală propriu-zisă a acestor fapte.

În art.180² CP RM, sub aceeași denumire marginală de cenzură, se reunesc două variante-tip de infracțiuni.

În acord cu alin.(1) art.180² CP RM, prima variantă-tip de infracțiune constă în denaturarea nejustificată a materialului jurnalistic sau interdicția nejustificată de a răspândi anumite informații, impusă de către conducerea mass-media publice.

Potrivit alin.(2) art.180² CP RM, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune rezidă în indicația funcționarului public sau a persoanei care exercită funcție de demnitate publică cu privire la activitatea editorială dată mass-media sau angajaților mass-media, precum și orice altă formă de împiedicare a tirajării sau răspândirii informației.

În primul rând, vom supune analizei **infracțiunea specificată la alin.(1) art.180² CP RM.**

Pericolul social al infracțiunii date îl putem deduce din examinarea unor prevederi ale Rezoluției 1003 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind etica jurnalismului: în ceea ce privește jurnalismul, este necesar de a lua în considerație că acesta se bazează pe mass-media, care este parte a structurii corporative în cadrul căreia este necesar de a face deosebire între editori, proprietari și jurnaliști. În acest context, în afară de asigurarea libertății cuvântului a mijloacelor de informare, este necesară și protejarea libertății în cadrul mijloacelor de informare (pct.10); în cadrul agențiilor de presă trebuie să existe o relație de cooperare între editori și jurnaliști, luând în considerație că respectarea legitimă a orientărilor ideologice ale editorilor și jurnaliștilor este limitată de cerințele absolute față de veridicitatea informației și față de opiniile etice. Acest lucru este esențial în cazul respectării dreptului fundamental la informație al cetățenilor (pct.13); aceste cerințe necesită intensificarea protecției libertății cuvântului jurnaliștilor, deoarece, în ultimul caz, aceștia trebuie să acționeze ca ultima sursă de informare. În acest sens, este necesar de a extinde și clarifica natura clauzei conștiinciozității și a secretului profesional vizavi de sursele confidentiale, armonizând prevederile naționale respective, astfel încât acestea să poată fi implementate în contextul mai larg al Europei democratice (pct.14); nici editorii și proprietarii, nici jurnaliștii nu trebuie să se considere că sunt proprietari ai știrilor. Agențiile de presă nu trebuie să trateze informația ca pe o marfă, ci ca pe un drept fundamental al cetățeanului (pct.15)⁶.

Din examinarea acestor dispoziții, putem deduce că **obiectul juridic special** al infracțiunii specificate la alin.(1) art.180² CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art.32 și 34 din Constituție, a libertății opiniei și a exprimării, precum și a dreptului la informație, sub aspectul aducerii la cunoștința publicului a materialului jurnalistic nedaturat (precum și al interzicerii denaturării nejustificate a materialului jurnalistic) și al accesului publicului la informațiile răspândite de către jurnaliști (precum și al libertății jurnaliștilor de a răspândi informațiile).

Obiectul imaterial al infracțiunii analizate îl reprezintă după caz: 1) materialul jurnalistic, adică textul produs de către un jurnalist, cu intenția de a informa, forma, convinge sau distra publicul (în cazul modalității de denaturare nejustificată a materialului jurnalistic, impusă de către conducerea mass-media publice); 2) informația, adică cunoștințele despre persoane, subiecți, fapte, evenimente, fenomene, procese, obiecte, situații și idei (în corespundere cu Legea Republicii Moldova cu privire la informatizare și resursele informaționale de stat, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 21.11.2003⁷) (în cazul modalității de interdicție nejustificată de a răspândi anumite informații, impusă de către conducerea mass-media publice).

Pornind de la conținutul obiectului juridic special

al infracțiunii specificate la alin.(1) art.180² CP RM, **victimele** ale acestei infracțiuni sunt: 1) jurnalistul care este lezată din cauza denaturării nejustificate a materialului jurnalistic sau a interdicției nejustificate de a răspândi anumite informații, impuse de către conducerea mass-media publice; 2) consumatorul de informații care nu-și poate exercita dreptul la informație din cauza denaturării nejustificate a materialului jurnalistic sau a interdicției nejustificate de a răspândi anumite informații, impuse de către conducerea mass-media publice.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art.180² CP RM se exprimă în fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea sau inacțiunea de denaturare nejustificată a materialului jurnalistic sau de interdicție nejustificată de a răspândi anumite informații.

După cum se poate remarca, respectiva faptă prejudiciabilă cunoaște două modalități normative cu caracter alternativ: 1) acțiunea de denaturare nejustificată a materialului jurnalistic; 2) acțiunea sau inacțiunea de interdicție nejustificată de a răspândi anumite informații.

Prima dintre aceste modalități presupune schimbarea nejustificată a înțelesului, naturii sau caracterului materialului jurnalistic.

Se are în vedere denaturarea informației adevărate pe care o conține materialul jurnalistic, într-o încercare de a crea sau modela opinia publică, de exemplu, în contextul unor campanii organizate pornind de la poziții prestabilite și interese particulare. În acest sens, este posibilă denaturarea mesajului evenimentului vizat în cadrul materialului jurnalistic, prin conferirea acestui eveniment de conotații improprii, astfel încât acesta să aibă un impact manipulator în raport cu opinia publică. De asemenea, nu este exclus să fie denaturat conținutul mesajului surselor citate în cadrul materialului jurnalistic, prin scoaterea din context a anumitor afirmații sau prin recurgerea la generalizări improprii.

Este de reținut că, potrivit alin.(3) art.4 al Legii cu privire la libertatea de exprimare, libertatea de exprimare a mass-media admite și un anumit grad de exagerare sau chiar provocare, cu condiția să nu se denatureze esența faptelor.

Pentru a fi pasibilă de răspundere conform alin.(1) art.180² CP RM, acțiunea de denaturare nejustificată a materialului jurnalistic trebuie să aibă un caracter nejustificat. Aceasta înseamnă că acțiunea dată nu trebuie să aibă un temei juridic sau deontologic.

De exemplu, în corespundere cu pct.2.14 din Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, nu constituie cenzură acțiunile șefilor ierarhic editoriali, atunci când au la bază motive profesionale⁸.

Interpretând dispozițiile cap.2-6 ale actului în cauză, ajungem la concluzia că nu este pasibilă de răspundere conform alin.(1) art.180² CP RM schimbarea înțelesului, naturii sau caracterului materialului jurnalistic, impusă de către șefii ierarhic editoriali din cadrul mass-

media publice, în cazul în care jurnalistul: nu prezintă informațiile într-o manieră onestă, echilibrată și numai după ce a făcut demersuri pentru verificarea lor; nu solicită opinia tuturor părților relevante pentru subiect; nu atribuie citatele cu acuratețe; nu respectă dreptul de autor; nu verifică, de regulă, informațiile din două surse independente una de alta; nu indică, de regulă, sursa informațiilor sale și nu întreprinde demersuri pentru a obține informații din surse citabile; nu face o distincție clară între fapte și opinii și nu-și prezintă propriile opinii drept fapte; nu își exprimă opiniile pe o bază factuală, pornind de la informații pe care, de bună credință, le consideră adevărate; nu corectează erorile factuale în cel mai scurt timp, publicând erate sau rectificări; nu respectă principiul potrivit căruia orice persoană vizată direct într-un material are dreptul la replică; nu respectă dreptul la viață privată și demnitatea persoanelor; furnizează publicului detaliile morbide ale crimelor, accidentelor și catastrofelor naturale sau detaliile privind tehnicile suicidare; nu respectă intimitatea persoanelor și nu cere permisiunea de a le fotografia/filma, atunci când acestea nu se află într-un loc public; nu respectă prezumția de nevinovăție și nu consideră că orice persoană este nevinovată până la pronunțarea unei sentințe definitive și irevocabile împotriva sa; dezvăluie identitatea victimelor accidentelor, calamităților, infracțiunilor, cu precădere ale agresiunilor sexuale, atunci când lipsește acordul acestora sau al familiei (când persoana nu este în măsură să-și dea acordul) sau atunci când nu prevalează interesul public etc.

Cât privește cea de-a doua modalitate normativă a faptei prejudiciabile specificată la alin.(1) art.180² CP RM – acțiunea sau inacțiunea de interdicție nejustificată de a răspândi anumite informații – aceasta presupune după caz: împiedicarea răspândirii anumitor informații; ordonarea interzicerii răspândirii anumitor informații; omisiunea de a permite răspândirea anumitor informații etc.

Săvârșind fapta în această modalitate, făptuitorul încalcă următoarele prevederi normative: nimeni nu poate interzice sau împiedica mass-media să răspândească informații de interes public decât în condițiile legii (alin.(1) art.4 al Legii cu privire la libertatea de exprimare); radiodifuzorii aflați sub jurisdicția Republicii Moldova au dreptul să decidă liber asupra conținutului emisiunilor și programelor lor, respectând principiul de pluralitate a opiniilor în conformitate cu cadrul juridic și condițiile expuse în licența de emisie (alin.(1) art.8 al Codului audiovizualului).

Pentru a fi pasibilă de răspundere conform alin.(1) art.180² CP RM, acțiunea sau inacțiunea de interdicție de a răspândi anumite informații trebuie să aibă un caracter nejustificat. Aceasta înseamnă că acțiunea sau inacțiunea dată nu trebuie să aibă un temei juridic sau deontologic. În prezența unui temei juridic sau deontologic, interdicția de a răspândi anumite informații nu

intră sub incidența alin.(1) art.180² CP RM. În acest plan, de exemplu, reieșind din prevederile pct.2.14 din Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova, nu intră sub incidența alin.(1) art.180² CP RM interdicția de a răspândi anumite informații, impusă de șefii ierarhic editoriali din cadrul mass-media publice, atunci când are la bază motive profesionale. La concret, nu este pasibilă de răspundere conform alin.(1) art.180² CP RM interdicția de a răspândi anumite informații, impusă de șefii ierarhic editoriali din cadrul mass-media publice, în cazul în care jurnalistul nu respectă dispozițiile cap. 2-6 din Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova.

De asemenea, de exemplu, Codul de principii, standarde și recomandări al producătorilor Companiei publice „Teleradio-Moldova”, aprobat prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.1/35(3) din 07.11.2007, stabilește: „Compania „Teleradio-Moldova” posedă autoritatea editorială și poate exercita această autoritate asupra conținutului tuturor emisiunilor pe care le difuzează, întru respectarea principiilor jurnalistice și standardelor de bază. Compania „Teleradio-Moldova” poate verifica emisiunile difuzate și este responsabilă de conținutul lor” (pct.2); „Realizatorii de programe trebuie să raporteze superiorilor despre relațiile problematice ce ar putea afecta politica editorială a TRM la etapa inițială, când se prezintă oferta pentru săptămâna a cincea a planului de emisiuni. Refuzul de a coordona, informa sau recurge la organul ierarhic superior (Consiliul de programare) poate avea drept consecință neplanificarea, amânarea, schimbarea programului în plan” (pct.3.1); „Directorii televiziunii și radiodifuziunii, Consiliile artistice și direcțiile de programare, producătorii de emisiuni poartă responsabilitatea principală față de politica editorială și de sistemul de coordonare, planificare și difuzare. Realizatorii de programe pot să se adreseze direct conducătorilor de subdiviziuni sau Consiliului de programare. Toți producătorii, conducătorii și redactorii trebuie să cunoască rigorile și regulile incluse în prezentul Cod și în Codul privind organizarea procesului tehnologic și de producție a programelor radio sau TV în ceea ce privește sfera specifică a emisiunilor lor. Direcțiile de programare trebuie să fie în stare de a monitoriza acest proces, fiind responsabile de apariția problemelor de coordonare și planificare de la bun început” (pct.3.2)⁹.

Infraacțiunea specificată la alin.(1) art.180² CP RM este o **infraacțiune formală**. Ea se consideră consumată din momentul denaturării nejustificate a materialului jurnalistice sau al interdicției nejustificate de a răspândi anumite informații.

Latura subiectivă a infraacțiunii analizate se caracterizează prin intenție directă. Motivele infraacțiunii prevăzute la alin.(1) art.180² CP RM pot fi dintre cele mai variate: năzuința de a nu admite răspândirea anumitor

informații; motivele de sorginte politică (de exemplu, năzuința de a discredita un candidat electoral); înțelegerea denaturată a obligațiilor de serviciu; preocuparea de soarta persoanelor vizate în informația aflată în posesia jurnalistului; interesul material; răzbunarea în raport cu persoana vizată în materialul jurnalistice sau în informația aflată în posesia jurnalistului, etc.

Subiect al infraacțiunii examinate este persoana fizică responsabilă care în momentul săvârșirii infraacțiunii a atins vârsta de 16 ani. Persoana juridică nu poate fi subiect al infraacțiunii specificate la alin.(1) art.180² CP RM.

Așa cum se desprinde din dispoziția de la alin.(1) art.180² CP RM, calitatea specială a subiectului infraacțiunii analizate este cea de persoană din cadrul conducerii mass-media publice.

Așadar, *întâi de toate*, subiectul infraacțiunii prevăzute la alin.(1) art.180² CP RM trebuie să reprezinte mass-media publică, nu mass-media privată. De exemplu, în art.2 al Codului audiovizualului, sunt formulate următoarele definiții care sunt utile sub aspectul analizat: radiodifuzor public – instituție audiovizuală națională sau regională, cu statut de persoană juridică de drept public, aflată în serviciul societății, independentă editorial, a cărei activitate este supravegheată de societate; radiodifuzor privat – instituție audiovizuală cu statut de persoană juridică de drept privat.

În al doilea rând, subiectul infraacțiunii prevăzute la alin.(1) art.180² CP RM trebuie nu pur și simplu să activeze în cadrul mass-media publice. El trebuie să fie o persoană din cadrul conducerii mass-media publice.

De exemplu, art.55 al Codului audiovizualului stabilește: conducerea Instituției publice naționale a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova” (în continuare – compania) este exercitată de: Consiliul de Observatori; președintele companiei; directorul radiodifuziunii și directorul televiziunii. Potrivit art.52 al actului legislativ în cauză, organele de conducere ale companiei sunt obligate să asigure, în cadrul instituției, independența editorială, accesul angajaților de specialitate la informație, libertatea de creație, respectarea drepturilor fundamentale ale omului (alin.(3)); organele de conducere ale companiei vor adopta reglementări detaliate cu privire la organizarea activității, astfel încât să evite influențele de orice natură asupra procesului editorial și de creație al companiei (alin.(4)).

În continuare, vom supune investigației **infraacțiunea specificată la alin.(2) art.180² CP RM**.

Pericolul social al infraacțiunii în cauză îl putem deduce din examinarea următoarelor prevederi: „Se solicită instituțiilor statului să se abțină de la exercitarea influenței și presiunilor asupra radiodifuzorilor publici și să nu admită exercitarea influenței și presiunilor de către diverse grupuri cu interese de ordin politic sau economic” (Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova privind independența presei și asigurarea liber-

tății de exprimare în Republica Moldova, nr.195 din 12.07.2012¹⁰); „Autoritățile publice nu trebuie să se considere proprietari ai informației. Reprezentarea acestor autorități oferă baza juridică pentru eforturile de garantare și extindere a pluralismului în mass-media și asigurarea creării condițiilor necesare pentru libertatea de exprimare și dreptul la informare și preîntâmpinarea cenzurii. Mai mult decât atât, Comitetul Miniștrilor al Consiliului Europei este conștient de acest fapt, dovadă fiind Declarația de Libertate a Cuvântului și a Informației, adoptată la 29 aprilie 1982¹¹ (Rezoluția 1003 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind etica jurnalismului¹²).

Pe cale de consecință, **obiectul juridic special** al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.180² CP RM îl constituie relațiile sociale cu privire la realizarea, în conformitate cu art.32 și 34 din Constituție, a libertății opiniei și a exprimării, precum și a dreptului la informație, sub aspectul accesului publicului la informația tirajată sau răspândită de către mass-media sau angajații mass-media (precum și al interzicerii împiedicării mass-media sau a angajaților mass-media să tirajeze sau să răspândească informația).

Obiectul imaterial al infracțiunii analizate îl reprezintă informația tirajată sau răspândită de către mass-media sau angajații mass-media.

Victimă a infracțiunii specificate la alin.(2) art.180² CP RM este mass-media¹³ sau angajatul mass-media. În sensul normei în cauză, noțiunea „angajatul mass-media” este mai largă decât noțiunea „jurnalist”, referindu-se la orice persoana fizică care prestează în mass-media o muncă legată, într-un fel sau altul, de tirajarea sau răspândirea informației.

Atenționăm că, spre deosebire de alin.(1) art.180² CP RM, alin.(2) art.180² CP RM se referă nu numai la mass-media publică, dar și la mass-media privată.

Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.180² CP RM se exprimă în fapta prejudiciabilă care constă în acțiunea sau inacțiunea de indicație cu privire la activitatea editorială dată mass-media sau angajaților mass-media ori de altă formă de împiedicare a tirajării sau răspândirii informației.

Se poate observa că fapta prejudiciabilă prevăzută la alin.(2) art.180² CP RM se înfățișează sub două modalități normative cu caracter alternativ: 1) acțiunea de dare mass-media sau angajaților mass-media a indicației cu privire la activitatea editorială; 2) acțiunea sau inacțiunea de împiedicare într-o altă formă a tirajării sau răspândirii informației.

Prima dintre aceste modalități presupune semnalaarea sau prescrierea de către făptuitor, adresată mass-media sau angajaților mass-media, făcută în legătură cu activitatea editorială a acestora.

Bineînțeles, această semnalare sau prescriere trebuie să aibă un caracter ilegal. În acest sens, evocăm următoarele prevederi normative: „Se interzice inge-

rința în activitatea editorială a mass-media, cu excepția cazurilor prevăzute de lege. În cazul în care ingerința este prevăzută de lege, ea urmează a fi interpretată limitativ” (alin.(2) art.5 al Legii cu privire la libertatea de exprimare); „Independența editorială a radiodifuzorilor este recunoscută și garantată prin lege (alin.(3) art.8 al Codului audiovizualului); sunt interzise ingerințele de orice fel în conținutul, forma sau modalitățile de prezentare a elementelor serviciilor de programe din partea autorităților publice sau a oricăror alte persoane din afara instituției respective a audiovizualului” (alin.(4) art.8 al Codului audiovizualului); „Nu constituie ingerințe normele de reglementare emise de Consiliul Coordonator al Audiovizualului în aplicarea Codului audiovizualului și cu respectarea dispozițiilor legale, precum și a normelor privind drepturile omului, stabilite în tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte” (alin.(5) art.8 al Codului audiovizualului); „Se interzice cenzurarea lucrărilor. Nu se admite imixtiunea autorităților publice, a persoanelor cu funcție de răspundere, a organizațiilor neguvernamentale (partidelor, formațiunilor politice, asociațiilor, societăților etc.), precum și a unor cetățeni, în activitatea de creație a editurilor” (alin.(3) art.13 al Legii Republicii Moldova cu privire la activitatea editorială, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 20.04.2000¹⁴); „Radiotelejurnalistul nu îndeplinește indicații ale autorităților, structurilor sau persoanelor private, ci se subordonează doar conducerii executive a instituției audiovizuale care l-a angajat” (art.27 al Codului de conduită al radiodifuzorilor, aprobat prin Decizia CCA nr.127 din 26.12.2007¹⁵).

În contextul infracțiunii specificate la alin.(2) art.180² CP RM, ce înseamnă „activitate editorială”?

Răspunsul la această întrebare îl găsim în art.2 al Legii cu privire la activitatea editorială: „Activitatea editorială reprezintă totalitatea activităților editurii (organizatorice, de creație, economice) și constă în pregătirea pentru tipar, tipărirea și difuzarea diverselor genuri de tipărituri: cărți, ziare, reviste, note, calendare, ediții de artă etc.” (alin.(1)); „Activitatea editorială are următoarele etape: a) prepress – totalitatea procedurilor orientate spre redactarea, traducerea, culegerea, corectarea, redactarea tehnică, ilustrarea și machetarea lucrărilor; b) tipărire – proces tehnologic de multiplicare a originalului editorial; c) difuzare – distribuirea producției editoriale prin rețeaua de comerț, biblioteci și pe alte căi” (alin.(2)).

În acest registru, comportă interes și prevederile art.52 al Codului audiovizualului: „Independența editorială a Companiei «Teleradio-Moldova» este garantată prin lege. Nu se admit ingerințe operate de autoritățile publice și nici influența vreunui partid, organizații comerciale, economice, social-politice, sindicale și de alt ordin” (alin.(1)); „Independența editorială și de creație include dreptul exclusiv al organelor de

conducere ale Companiei «Teleradio-Moldova» de a adopta, în limitele stabilite de prezentul Cod, decizii cu privire la: a) elaborarea politicii editoriale, adoptarea și modificarea grilei de emisie a companiei; b) organizarea activității editoriale și de creație; c) conceperea și producerea programelor, inclusiv a celor de știri și actualități; d) alte activități stabilite de prezentul Cod și/sau de Consiliul de Observatori al Companiei «Teleradio-Moldova» (alin.(2)).

Cea de-a doua modalitate normativă a faptei prejudiciabile specificate la alin.(2) art.180² CP RM are un caracter generic. Ea include orice forme de împiedicarea a tirajării sau răspândirii informației, cu excepția dării mass-media sau angajaților mass-media a indicației cu privire la activitatea editorială.

În sensul alin.(2) art.180² CP RM, împiedicarea tirajării sau răspândirii informației se exprimă în acțiunea sau inacțiunea contrară dispozițiilor legale, implicând stânjenirea, stingherirea, zădărnicierea, tergiversarea, limitarea, crearea de piedici în tirajarea sau răspândirea informației.

Pentru a înțelege esența juridică a acțiunii sau inacțiunii prejudiciabile în cauză, considerăm utilă apela la prevederile unor acte normative.

Astfel, Legea presei prevede: „Publicația periodică și agenția de presă realizează programul în condițiile autonomiei profesionale” (alin.(3) art.8); „Profilul, orientarea generală, periodicitatea, prețul și alte condiții ale apariției publicației periodice sau ale activității agenției de presă, precum și schema de încadrare, sunt stabilite în mod independent de către fondatorul (cofondatorii) sau editorul acestora” (alin.(4) art.8); „Conducerea profesională a publicației periodice și a agenției de presă este exercitată de redactor (redactor-șef) și de conducătorul agenției” (alin.(5) art.8); „Zădărnicierea difuzării legitime a publicației periodice prin confiscarea parțială sau totală, ori în alt mod, a tirajului este interzisă” (alin.(2) art.16)¹⁶.

De asemenea, în Statutul Instituției Publice Naționale a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”, aprobat prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.C.O. 1/31 din 24.08.2007, se arată: „Grila de emisie, durata, strategia și structura programelor Companiei «Teleradio-Moldova», standardele profesionale și cerințele față de programele televizate și radiofonice se elaborează de către directorul televiziunii, radiodifuziunii și departamentului TV Moldova Internațional, și se examinează, după caz, de către Consiliul de observatori” (pct.44); „Programele televizate și radiofonice pot fi puse pe post și suspendate din emisie doar cu autorizația președintelui sau persoanele cu funcții abilitate” (pct.49); „Acceptarea sau sistarea programelor televizate și radiofonice pot fi determinate de motive de creație, de rating și/sau financiare” (pct.50)¹⁷.

La rândul său, Concepția de monitorizare internă a programelor de radio și televiziune ale Instituției Publice Naționale a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”, aprobată prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.1/35(4) din 07.11.2007, prevede: „Monitorizarea internă a programelor radiodifuzorului public are misiunea de a evalua aplicarea de către producători a prevederilor Codului Audiovizualului privind principiile de comunicare audiovizuală și atribuțiile Companiei «Teleradio-Moldova»” (pct.1); „Monitorizarea programelor de radio și televiziune exclude, în conformitate cu legea, orice amestec în politica editorială a Companiei «Teleradio-Moldova»” (pct.2.1); „Monitorizarea exclude ingerințe de orice fel în conținutul, forma sau modalitățile de prezentare a programelor” (pct.2.2); „Monitorizarea prevede două tipuri de activități: monitorizarea pre-emisie și monitorizarea post-emisie” (pct.2.3); „Monitorizarea în cadrul Companiei «Teleradio-Moldova» este efectuată de un serviciu special creat” (pct.4.1); „La organizarea și desfășurarea monitorizării interne pot fi implicați, prin acord de muncă, specialiști din afara Companiei «Teleradio-Moldova»” (pct.4.2)¹⁸.

La fel, pct.2 al Codului de principii, standarde și recomandări ale producătorilor Companiei publice „Teleradio-Moldova”, aprobat prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.1/35(3) din 07.11.2007, stabilește: „Compania «Teleradio-Moldova» nu poate delega unei alte persoane sau organizații responsabilitatea sa editorială. Această prevedere nu împiedică însă Compania «Teleradio-Moldova» să se angajeze în coproducție sau colaborări cu alte posturi, nu-i interzice să cumpere emisiuni, sau să încheie acorduri speciale cu parteneri externi”¹⁹.

Infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.180² CP RM este o infracțiune formală. Ea se consideră consumată din momentul dării mass-media sau angajaților mass-media a indicației cu privire la activitatea editorială ori al împiedicării într-o altă formă a tirajării sau răspândirii informației.

Latura subiectivă a infracțiunii examinate se caracterizează prin intenție directă. Motivele infracțiunii specificate la alin.(2) art.180² CP RM pot fi dintre cele mai diverse: năzuința de impunere a răspândirii anumitor informații; năzuința de a nu admite răspândirea anumitor informații; motivele de sorginte politică (de exemplu, năzuința de a promova sau a discredita un candidat electoral); înțelegerea denaturată a obligațiilor de serviciu; preocuparea de soarta persoanelor vizate în informația aflată în posesia jurnalistului; interesul material; răzbunarea în raport cu persoana vizată în informația tirajată sau răspândită etc.

Subiect al infracțiunii analizate este persoana fizică responsabilă care în momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani. Persoana juridică nu poate

fi subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(2) art.180² CP RM.

Așa cum reiese din dispoziția de la alin.(2) art.180² CP RM, în cazul modalității de dare mass-media sau angajaților mass-media a indicației cu privire la activitatea editorială, calitatea specială a subiectului infracțiunii analizate este cea de funcționar public sau de persoană care exercită funcție de demnitate publică.

În conformitate cu art.2 al Legii Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 04.07.2008²⁰, funcționarul public este persoana fizică numită, în condițiile respectivei legi, într-o funcție publică; funcție publică este ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii în scopul realizării prerogativelor de putere publică. Potrivit art.7 al aceluiași act legislativ, funcțiile publice se clasifică în următoarele categorii: a) funcții publice de conducere de nivel superior²¹; b) funcții publice de conducere; c) funcții publice de execuție.

Conform alin.(3) art.123 CP RM, prin „persoană cu funcție de demnitate publică” se înțelege: persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, în condițiile legii; consilierul local; deputatul în Adunarea Populară a Găgăuziei; persoana careia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale²².

La individualizarea pedepsei stabilite de alin.(2) art.180² CP RM, urmează a se lua în considerație, dacă subiectul infracțiunii este un funcționar public sau o persoană care exercită funcție de demnitate publică.

În altă privință – în cazul modalității de împiedicare într-o altă formă (alta decât darea mass-media sau angajaților mass-media a indicației cu privire la activitatea editorială) a tirajării sau răspândirii informației – nu se cere ca subiectul infracțiunii specificate la alin.(2) art.180² CP RM să aibă vreo calitate specială.

Note:

¹ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.91.

² Legea pentru completarea Codului penal al Republicii Moldova. Proiect // <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1414/Default.aspx> (vizitat 23.08.2013).

³ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.117-118.

⁴ *Ibidem*, 1995, nr.2.

⁵ *Ibidem*, 2006, nr.131-133.

⁶ Rezoluția 1003 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind etica jurnalismului // <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=123&lid=78> (vizitat 01.09.2013).

⁷ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004, nr.6-12.

⁸ Codul deontologic al jurnalistului din Republica Moldova (redacție nouă) // http://consiliuldepresa.md/fileadmin/fisiere/documente/cod_d_rom.pdf (vizitat 02.09.2013).

⁹ Codul de principii, standarde și recomandări al producătorilor Companiei publice „Teleradio-Moldova”, aprobat prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.1/35(3) din 07.11.2007 // <http://www.trm.md/ro/documente/> (vizitat 03.09.2013).

¹⁰ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.155-159.

¹¹ Declaration on freedom of expression and information, adopted by the Committee of Ministers 29 April 1982 // http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/Doc/CM/Dec%281982%29FreedomExpr_en.asp#TopOfPage (vizitat 03.09.2013).

¹² Rezoluția 1003 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind etica jurnalismului // <http://www.acces-info.org.md/index.php?cid=123&lid=78> (vizitat 03.09.2013).

¹³ Nu considerăm oportună recunoașterea de către legiuitor a mass-media în calitate de victimă a infracțiunii examinate. O asemenea abordare contravine concepției care stă la baza întregului cap.V al părții speciale a Codului penal. Nu întâmplător acesta se numește „Infracțiuni contra drepturilor politice, de muncă și altor drepturi constituționale ale cetățenilor (subl. ne aparține – n.a.)”. Drepturile persoanelor juridice (iar organele mass-media sunt persoane juridice) trebuie protejate prin normele penale din alte capitole ale părții speciale a Codului penal, nu prin normele cap.V al părții speciale a Codului penal.

¹⁴ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2000, nr.70-72.

¹⁵ *Ibidem*, 2008, nr.21-24.

¹⁶ Totodată, alin.(3) art.15 al Legii presei stabilește: „Difuzarea publicațiilor periodice care nu au date de referință este interzisă”.

¹⁷ Statutul Instituției Publice Naționale a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”, aprobat prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.C.O. 1/31 din 24.08.2007 // <http://www.trm.md/ro/documente/> (vizitat 03.09.2013).

¹⁸ Concepția de monitorizare internă a programelor de radio și televiziune ale Instituției Publice Naționale a Audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”, aprobată prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei „Teleradio-Moldova”, nr.1/35(4) din 07.11.2007 // <http://www.trm.md/ro/documente/> (vizitat 03.09.2013).

¹⁹ *Codul de principii, standarde și recomandări al producătorilor Companiei publice «Teleradio-Moldova»*, aprobat prin Hotărârea Consiliului de Observatori al Companiei «Teleradio-Moldova», nr.1/35(3) din 07.11.2007 // <http://www.trm.md/ro/documente/> (vizitat 03.09.2013).

²⁰ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.230-232.

²¹ Cel mai probabil, această primă categorie a funcțiilor publice se referă la persoanele care exercită funcția de demnitate publică.

²² Mai multe despre conținutul noțiunilor „funcționar public” și „persoana care exercită funcție de demnitate publică” a se vedea în: Popov R., *Subiectul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI ale Codului penal*, CEP USM, Chișinău, 2012.

PROBLEMA CONCEPERII ȘI CLASIFICĂRII PRINCIPILOR DREPTULUI ELECTORAL

Teodor CĂRNAȚ,
doctor habilitat în drept, profesor universitar (USM)
Dumitru JELESCU,
magistru în drept, consultant al DGRU a MAI

REZUMAT

În articol este analizată situația funcționării sistemului electoral din Republica Moldova prin prisma respectării principiilor dreptului electoral, care la moment, cu regret, nu sunt concepute univoc și clasificate la fel. Autorii articolului completează argumentat clasificarea tradițională a principiilor dreptului electoral cu principiile votului electronic și cu o categorie nouă de principii, numită *principiile totalizării rezultatelor votării*.

Cuvinte-cheie: drept electoral, principii ale dreptului electoral, principiile organizării și desfășurării alegerilor, principiile participării cetățenilor la alegeri, principiile complementare, principiile votului electronic, principiile totalizării rezultatelor alegerilor.

SUMMARY

The article analyzes the situation in the Republic of Moldova on the respect of electoral law principles, which at the moment, unfortunately, are not uniquely categorized and classified. The authors have reasonably complemented the traditional classification of electoral law principles with the principles of electronic voting and with a new category of principles called "principles of tabulation voting results".

Keywords: electoral law, principles of electoral law, principles of organization and conduct of elections, principles of citizen's participation in elections, complementary principles, principles of electronic voting, principles of tabulation voting results.

Statul de drept este de neconceput fără respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, supremația legii și un sistem democratic, care poate fi asigurat, în primul rând, prin organizarea, desfășurarea și totalizarea rezultatelor alegerilor în corespundere cu anumite standarde, principii democratice.

În acest sens, Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU, în art.21 stipulează că „orice persoană are dreptul de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin reprezentanți liberi aleși; orice persoană are dreptul de acces egal la funcțiile publice din țara sa; voința poporului trebuie să constituie baza puterii de stat; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri nefalsificate, care să aibă loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal și exprimat prin vot secret sau urmând o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului”¹.

Dacă e să analizăm campaniile electorale care s-au desfășurat în ultimii ani în Republica Moldova prin prisma acestor prevederi ale Declarației Universale a Drepturilor Omului, vom constata că sistemul electoral din țara noastră, cu regret, nu corespunde standardelor internaționale. Deși în Constituția RM (art.38) și în Codul electoral (art.2) sunt stipulate normele respective cu referire la votul universal, egal, direct, secret și liber exprimat, totuși, în realitate, în special în ceea ce privește *totalizarea rezultatelor votării*, tradițional sunt comise unele și aceleași fraude electorale: numărarea greșită a voturilor, înregistrarea inexactă a rezultatelor votării, centralizarea incorectă a acestor rezultate ș.a. Cauzele acestor fraude, în opinia noas-

tră, sunt dintre cele mai diferite, având uneori consecințe grave. Una dintre aceste consecințe constă în faptul că, până în prezent, în Republica Moldova nu este conștientizată deplin importanța juridică a unui sistem de principii ale dreptului electoral bine pus la punct și necesitatea aplicării lui stricte; nu există claritate în ceea ce privește distingerea noțiunilor „normă” și „principiu” de pe drept electoral; nu se cunoaște și nu se respectă riguros relația și ierarhia lor în practica alegerilor și în teoria dreptului electoral; nu s-a stabilit o clasificare unanim acceptată a principiilor dreptului electoral; principiile existente nu se referă la sistemul întreg de organizare, desfășurare, totalizare și confirmare a rezultatelor votării; în fine, nu avem un sistem de principii ale dreptului electoral consolidat și legalizat constituțional.

E de menționat faptul că asemenea fenomene se observă și în alte țări, ca, de exemplu, în Federația Rusă, despre care relatează A.H. Ruppel cu referire la legislația acestei țări². În practica juridică însă, pot fi adoptate legi adecvate principiilor dreptului electoral doar reieșind din înțelegerea profundă a esenței și semnificației aceluși sau altui principiu, grup/categorii de principii sau a sistemului întreg de principii ale dreptului electoral în ansamblu.

Astfel, cele menționate ne fac să credem că necesitatea cercetării și rezolvării acestei probleme este suficient de actuală.

În cele ce urmează, ne vom referi la analiza conceperii și clasificării principiilor dreptului electoral în știința juridică contemporană.

Examinarea literaturii juridice de specialitate ne

demonstrează că referitor la conceperea sau înțelegerea principiilor dreptului electoral în știința juridică, deocamdată, nu există un consens.

Astfel, A.H. Ruppel face o caracterizare generală a principiilor dreptului electoral, menționând că acestea, fiind consfințite prin normele constituționale, determină caracterul reglementărilor juridice a întregului complex de relații sociale care apar în procesul electoral³. Dar principiile și normele dreptului electoral, ne atenționează autorul, nu sunt noțiuni identice. Principiile dreptului electoral, explică el, s-au format ca teme al reglementării juridice în baza relațiilor sociale existente, iar normele dreptului statal consolidează principiile ce s-au stabilit de facto în societate în acte normative concrete: în constituție, în legile electorale, în alte legi și acte subordonate legii.

În opinia noastră, arătând funcția pe care o îndeplinesc principiile dreptului electoral (de determinare a caracterului reglementărilor juridice) și făcând distincția dintre principiile și normele dreptului electoral, autorul nu surprinde categoria de gen prin care acestea, principiile dreptului electoral, trebuie definite.

C.D. Kneazev, spre deosebire doar de aspectul „subiectiv al dreptului cetățenilor de a participa la alegeri și de a avea garanții de realizare a lui”, conține principiile dreptului electoral ca un „fenomen legislativ obiectiv”, ca „teze fundamentale (idei), care reflectă natura democratică a alegerilor ca bază constituțională a puterii poporului și care determină fundamentul reglementării juridice a drepturilor, garanțiilor, procedurilor și strategiilor electorale, ce asigură desfășurarea imperativă, interior balansată și nefalsificată a diferitelor tipuri de alegeri”⁴. Ulterior, S.D. Kneazev și A.A. Iașin dau o definiție mai completă a noțiunii de „principii ale dreptului electoral”, ele fiind caracterizate și ca standarde⁵.

Apreciind cele scrise de S.D. Kneazev, noi considerăm că el definește destul de amplu și corect principiile dreptului electoral. Pornind de la etimologia cuvântului „principiu”, autorul menționează că principiile dreptului electoral reprezintă, în general, niște teze fundamentale, idei, standarde, specificând apoi destul de pertinent aspectul lor funcțional subramural. Vom observa că ulterior, într-un fel sau altul, toți autorii care au abordat problema principiilor dreptului electoral au preluat ca bază această definiție.

În viziunea lui S.V. Iuso, principiile dreptului electoral trebuie înțelese „ca o expresie specializată (специализированное выражение – *n.n.*) a principiilor fundamentale, generale ale dreptului, ca o modificare a acestora într-o astfel de sferă specifică a relațiilor sociale, cum este organizarea și desfășurarea alegerilor”⁶. Vorbind însă despre toate acestea, autorul nu concretizează, care ar fi totuși această *expresie specializată* sau care ar fi această *modificare* a principiilor fundamentale, generale ale dreptului. S.V. Iusov

menționează că „semnificația independenței principiilor dreptului electoral, fără legătura ei nemijlocită cu conținutul lor normativ, este elucidată în două sensuri”⁷. În primul rând, aceasta e însușirea principiilor de drept ca „mecanism de autoreglare” pentru toată structura dreptului electoral. În al doilea rând, însemnătatea juridică a principiilor dreptului electoral constă în rolul lor informativ, educativ, care pot preîntâmpina fapta nepremeditată, ușuratică sau intenționat-ilegală a participantului/grupului de participanți la procesul electoral. Totodată, analizând literatura de specialitate, S.V. Iusov subliniază că și printre specialiștii cunoscuți în domeniul dreptului electoral până în prezent nu există un consens cu privire la înțelegerea termenilor și noțiunilor, cu ajutorul cărora sunt elucidate principiile dreptului electoral⁸. Chiar și conținutul principiilor clasice (universalitatea, egalitatea, votul direct, secret) este analizat de diferiți autori (A.E. Postnikov, B.A. Strașun, S.D. Kneazev, O.E. Kutafin, A.H. Ruppel, V.M. Baglai ș.a.), folosind o terminologie diversă și, corespunzător, incluzând în aceste noțiuni un conținut diferit. Vom anunța în competență de cauză că noi subscriem întru totul la aceste constatări ale autorului.

În suportul de curs „D.B. Katkov și E.V. Korcigo scriu că principiile dreptului electoral sunt *normele (subl. ne aparține)* fundamentale ale acestuia, în care într-un mod concentrat este exprimat conținutul democratic al dreptului electoral⁹. Suntem de acord că conținutul democratic al dreptului electoral este exprimat prin normele fundamentale ale acestuia, dar nu putem admite că principiile dreptului electoral sunt *normele* fundamentale ale acestui drept. În continuare, autorii menționează corect că principiile dreptului electoral reprezintă niște prescripții inițiale de bază, în corespundere cu care este construită reglementarea juridică a relațiilor electorale la toate stadiile ei – de la crearea cadrului normativ a dreptului electoral, până la realizarea lui¹⁰. Estimarea și interpretarea normelor dreptului electoral, a conținutului și mecanismului de înlăptuire a lor trebuie să se realizeze prin prisma principiilor dreptului electoral¹¹.

Ion Guceac susține ideile cercetătorilor S.D. Kneazev, D.B. Katkov, E.V. Korcigo ș.a., menționând că „principiile dreptului electoral ar trebui să fie considerate drept dispoziții cu caracter general care direcționează întregul proces de reglementare normativă a raporturilor electorale”, că „ele formează conținutul de bază al sistemului electoral, asigură mecanismul de reglementare normativă a alegerilor, îndeplinesc rolul unor criterii de apreciere a legalității acțiunilor întreprinse de cetățeni, blocuri electorale, comisii electorale, organe de stat, organe de autoadministrare locală, instanțe judecătorești” ș.a.¹².

În opinia noastră, în *lato sensu*, „principiile electorale reprezintă o serie de standarde general accep-

tate, fundamentale, care reflectă natura democratică a alegerilor în calitate de fundament constituțional al puterii publice”, care „determină condițiile primare de reglementare a drepturilor electorale”, care „formează un sistem coordonat de garanții și proceduri care asigură desfășurarea unor alegeri oneste, realizarea și protecția drepturilor electorale ale cetățenilor”¹³.

În *stricto sensu*, principiile dreptului electoral pot fi definite ca idei fundamentale care stau la baza sistemului de drept electoral, determinat de relațiile sociale, fiind expresia concentrată a valorilor promovate și apărate de drept, ca idei diriguitoare ale conținutului tuturor normelor de drept electoral care orientează reglementările juridice și aplicarea dreptului electoral.

Pornind de la cele menționate, Ion Guceac consideră că cercetarea principiilor dreptului electoral „reprezintă una dintre sarcinile de bază ale doctrinei juridice din Republica Moldova”¹⁴. Cu părere de rău, constată autorul, „absența în Constituția Republicii Moldova a unui capitol rezervat sistemului electoral nu contribuie la marcarea unor puncte de orientare expresive și clare ale reformei electorale, obiectivul prioritar al căreia este reconstituirea dreptului electoral în baza unor principii noi”¹⁵.

Prin urmare, deși în știința juridică există unele tangențe în ceea ce privește problema conceperii principiilor dreptului electoral, în ansamblu, ea nu este soluționată definitiv.

Cât privește clasificarea principiilor dreptului electoral, de asemenea, nu există o opinie unanim acceptată de către toți cercetătorii. Astfel, I.V. Cernășev, analizând istoria dreptului electoral în diferite țări ale Europei și SUA, scrie că „unul din mijloacele importante ale consolidării puterii de stat în mâinile poporului îl constituie votul universal, egal, direct și secret”¹⁶. Autorul menționează că formula „universalitatea și egalitatea dreptului electoral, votul direct și secret” exprimă condițiile în care alegerile libere reflectă voința majorității poporului în problemele despre componența pe care el o dorește în organele reprezentative și despre direcția legislației la momentul dat¹⁷.

Cercetătorul și profesorul francez Jean-Claude Masclet, vorbind despre principiile care domină organizarea scrutinului, menționează că acestea sunt: libertatea votului și sinceritatea (*sincérité*) operațiilor electorale în ansamblu¹⁸. El arată că libertatea votului este asigurată când alegătorul decide asupra opțiunii electorale în afara oricărei presiuni. Garanția principală rezidă în secretul votului. După Jean-Claude Masclet, sinceritatea operațiilor electorale în ansamblu are două dimensiuni: una individuală și alta colectivă¹⁹. În primul caz, se are în vedere că intenția alegătorului va fi respectată, iar în cel de-al doilea, că rezultatul în ansamblu corespunde cu exactitatea voturilor exprimate.

Analizând principiile tradiționale ale dreptului

electoral, A.H. Ruppel susține că în literatura juridică există diverse opinii cu privire la clasificarea acestora, divizându-le după importanța influenței lor asupra procesului electoral în: fundamentale și complementare²⁰. În cele fundamentale, savantul include principiile clasice ale dreptului electoral: universalitatea, egalitatea, votul direct sau indirect și secretul votului. La cele complementare, acesta atribuie: responsabilitatea deputaților în fața alegătorilor, inclusiv revocarea lor înainte de termen, asigurarea reprezentării proporționale în organele de stat, desfășurarea alegerilor de către Comisiile electorale, principiul majorității absolute sau relative a voturilor alegătorilor, egalitatea (sau inegalitatea) posibilităților candidaților în procesul competiției preelectorale²¹. Un alt autor, A.A. Iașin, clasifică principiile dreptului electoral în același mod în fundamentale și complementare²².

S.D. Kneazev enumeră următoarele principii de bază ale dreptului electoral: 1) principiile desfășurării și organizării alegerilor (obligativitatea alegerilor, periodicitatea alegerilor, libertatea alegerilor, alternativitatea alegerilor, admisibilitatea diferitelor sisteme electorale, independența organelor electorale); 2) principiile participării cetățenilor la alegeri: universalitatea dreptului electoral, egalitatea dreptului electoral, votul direct și secret²³. Deși autorul nu enumeră printre principiile participării cetățenilor la alegeri și libertatea exprimării opțiunii electorale, totuși menționează despre acesta în contextul principiului libertății alegerilor, care e inclus în prima categorie de principii.

Un lucru ce merită evidențiat este faptul că savantul S.V. Iusov (1999) constată că în literatura științifică, în fond, lipsește o analiză a clasificării principiilor dreptului electoral ca sistem unitar²⁴. În calitate de discuție, autorul propune o variantă a clasificării lor în dependență de nivelul și specificul conținutului normativ-legislativ în: principii universale (clasice) și principii noi ale dreptului electoral. Printre ultimele, autorul evidențiază: a) principii materiale ale dreptului electoral; b) principii procesuale ale dreptului electoral; c) principii mixte. În grupa principiilor clasice autorul include universalitatea, egalitatea, votul direct și cel secret. În final, după o analiză mai detaliată, S.V. Iusov propune următorul sistem de principii ale dreptului electoral: a) principii universale ale dreptului electoral, la care se referă votul universal, egal, direct, secret; b) principii materiale ale dreptului electoral: libertatea alegerilor; caracterul deschis și transparent; c) principii procesuale ale dreptului electoral: periodicitatea alegerilor; delimitarea împuternicirilor între subiecții procesului electoral în vederea pregătirii și desfășurării alegerilor; principiul federalismului în formarea și dezvoltarea sistemului dreptului electoral; competitivitatea alegerilor; protecția juridică a drepturilor electorale a cetățenilor; d) mixte: auten-

licitatea alegerilor (neadmiterea falsificării expresiei voinței alegătorilor); responsabilitatea în fața statului și alegătorilor²⁵.

În opinia aceluiași autor, principiile enumerate ale dreptului electoral constituie un sistem, deoarece normele în care aceste principii își găsesc continuitatea și dezvoltarea lor ulterioară dispun de o anumită unitate și interdependență. Profesorul arată că unele din aceste principii sunt consfințite în Constituția Federației Ruse, iar altele nu, cum ar fi principiile libertății alegerilor, deschiderii și transparenței alegerilor ș.a., fixate în standardele internaționale cu privire la organizarea și desfășurarea alegerilor democratice²⁶.

În manualul pentru instituțiile de învățământ superior (1999), semnat de un colectiv de autori sunt redate principiile de bază ale dreptului electoral recunoscute de comunitatea internațională, respectarea cărora imprimă alegerilor un caracter cu adevărat democratic, confirmând legitimitatea lor²⁷. Autorii explică principiile universalității dreptului electoral, libertății alegerilor, egalitatea dreptului electoral, votarea directă și secretul votului²⁸.

Tratând problema clasificării principiilor dreptului electoral, D.B. Katkov și E.V. Korcigo constată că ea se află la stadiul elaborării în știința dreptului electoral, a schimbului de opinii între diferiți cercetători ai dreptului electoral²⁹. O clasificare recunoscută unic a principiilor dreptului electoral în prezent nu există. O clasificare mai întemeiată ei o consideră pe cea a lui S.D. Kneazev (1998). Concomitent, D.B. Katkov și E.V. Korcigo propun și ei o anumită clasificare a principiilor dreptului electoral, bazată pe natura procesului dreptului electoral ca o structură material-procesuală complexă, ceea ce permite a diviza principiile dreptului electoral în: juridico-materiale (care sunt primare și care constituie scheletul reglementării juridice integrale a relațiilor în domeniul alegerilor) și principiile procesului electoral (care sunt derivate de la cele materiale și care le concretizează, le dezvoltă în ceea ce privește procesul electoral)³⁰. La rândul lor, menționează D.B. Katkov și E.V. Korcigo, principiile juridico-materiale pot fi divizate, în corespundere cu clasificarea lui S.D. Kneazev, în: principiile participării cetățenilor la alegeri (universalitatea, egalitatea, votarea directă, secretul votului și libertatea alegerilor) și principiile organizării și desfășurării alegerilor (obligativitatea alegerilor, periodicitatea alegerilor, alternativitatea alegerilor, autenticitatea alegerilor)³¹. La categoria principiilor procesului electoral, autorii atribuie așa principii ca: organizarea și desfășurarea alegerilor de către organe independente special constituite (comisiile electorale), continuitatea și ascendența procesului electoral, legalitatea, publicitatea, egalitatea în drepturi a subiecților procesului electoral și documentarea procesului electoral³².

S.D. Kneazev și A.A. Iașin (2001) analizând siste-

mul electoral sovietic și cel postsovietic din Federația Rusă, menționează că în ultimul timp se observă o tendință de concepere mai vastă a principiilor dreptului electoral. De aceea, ei propun următoarea clasificare a principiilor dreptului electoral, care se bazează pe „scopul predestinării lor în mecanismul organizatoric-juridic al reglementării relațiilor electorale, cât și pe interdependența, dependența și completarea nemijlocită a unor principii de către alte principii”³³. După acest criteriu, arată autorii, principiile dreptului electoral trebuie sistematizate în trei grupe de bază: 1) principiile organizării și desfășurării alegerilor (obligativitatea alegerilor, periodicitatea alegerilor, oportunitatea fixării alegerilor, libertatea alegerilor, alternativitatea alegerilor, competitivitatea/concurența alegerilor, admisibilitatea diferitelor sisteme electorale, independența organelor electorale, autenticitatea (nefalsificarea) alegerilor, distribuția competențelor între subiecții procesului electoral, interdicția desfășurării concomitente a alegerilor și referendumului); 2) principiile participării cetățenilor la alegeri (universalitatea dreptului electoral, egalitatea dreptului electoral, votarea directă, libertatea exprimării opțiunii electorale în baza votului personal și secret); 3) publicitatea alegerilor, transparența alegerilor, caracterul teritorial al alegerilor și responsabilitatea pentru încălcarea drepturilor electorale ale cetățenilor³⁴.

Profesorul Ion Guceac (2005) menționează că „ținând cont de particularitățile dreptului electoral contemporan, putem clasifica principiile dreptului electoral în funcție de destinația și interdependența acestora în mecanismul organizatoric-juridic de reglementare a raporturilor de drept electoral” în trei categorii: principiile organizării și desfășurării alegerilor; principiile participării cetățenilor Republicii Moldova la alegeri; principiile complementare³⁵.

Totodată, în categoria principiilor organizării și desfășurării alegerilor, autorul include: obligativitatea alegerilor, periodicitatea alegerilor, oportunitatea fixării, libertatea alegerilor, caracterul de alternativă și competitivitate a alegerilor și admisibilitatea diferitelor sisteme electorale, independența organelor electorale, nefalsificarea alegerilor, distribuția competențelor între subiecții procesului electoral, interdicția desfășurării concomitente a alegerilor și referendumului³⁶.

În cea de-a doua categorie sunt propuse următoarele principii: universalitatea și egalitatea dreptului de a alege și de a fi ales, votarea directă, votarea secretă, libertatea exprimării opțiunilor electorale³⁷.

În categoria a treia, autorul enumeră: publicitatea, transparența, caracterul teritorial al alegerilor, responsabilitatea pentru încălcarea drepturilor electorale ale cetățenilor³⁸.

Vom menționa faptul că în literatura juridică de specialitate din România nu se analizează principi-

ile dreptului electoral și nici nu se clasifică acestea. Specialiștii în materia respectivă, autorii Ion Deleanu, Ioan Muraru, Elena Simina Tănăsescu, Gheorghe Iancu ș.a. califică universalitatea, egalitatea, caracterul direct, secret și liber exprimat drept *trăsături tradiționale ale votului*³⁹, conținutul cărora este același ca și al principiilor participării cetățenilor la alegeri. În opinia noastră însă, există o anumită deosebire între trăsături și principii. Conform DEX-ului, trăsătura reprezintă un semn particular al unui lucru sau al unei persoane; caracter; particularitate; proprietate; calitate; aspect general, care determină fondul unui fenomen. Principiu însă înseamnă element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.⁴⁰.

În afară de aceasta, autorii români nu evidențiază și astfel nu caracterizează principiile dreptului electoral în funcție de destinația și interdependența acestora în mecanismul organizatorico-juridic de reglementare a raporturilor de drept electoral în trei categorii, precum o fac autorii din Federația Rusă și din Republica Moldova (principiile organizării și desfășurării alegerilor; principiile participării cetățenilor la alegeri; principiile complementare).

Luând în considerare specificul și tendința de ultimă oră spre aplicarea TIC (tehnologiilor informaționale și de comunicație) în organizarea, desfășurarea, calcularea, înregistrarea și anunțarea rezultatelor alegerilor, vom evidenția și a *patra categorie de principii ale dreptului electoral*, și anume *Principiile votului electronic*. Din acestea, după Gheorghe Iancu, ar putea face parte: 1) principiul universalității votului electronic; 2) principiul egalității votului electronic; 3) principiul votului electronic liber exprimat; 4) principiul secretului votului electronic; 5) principiul transparenței în cazul votului electronic; 6) principiul controlului sistemului de vot electronic; 7) principiul siguranței și încrederii în cazul votului electronic⁴¹. Astfel, când este vorba de votul electronic, autorul român Gheorghe Iancu le califică, totuși, drept principii și nu trăsături ale votului, ceea ce credem că e corect și bine-venit.

În opinia noastră, clasificarea principiilor dreptului electoral propusă de S.D. Kneazev și A.A. Iașin, de Ion Guceac, de Gherge Iancu ș.a. poate fi completată și întregită cu *a cincea categorie de principii ale dreptului electoral*, și anume *Principiile totalizării rezultatelor votării (termenul ne aparține)*. Această categorie de principii reiese din integritatea procesului electoral ca sistem unitar, care are un anumit început, desfășurare, dar care trebuie să aibă, neapărat, și un anumit sfârșit. În atare sens, procesul electoral constituie, trebuie să constituie, în mod obiectiv un ciclu finalizat, închis, dar transparent, clar, limpede. Corespunzător, și categoria de principii care îl caracterizează trebuie să reprezinte un asemenea sistem. Or, finalul încunu-

nează opera – moment decisiv în care miza este mare, mult așteptată și emoționantă.

Ideea despre cea de a cincea categorie de principii ale dreptului electoral poate fi întrezărită în lucrarea lui Jean-Claude Masclet (1992), în care autorul menționează „principiul sincerității operațiunii electorale în ansamblu”, având în vedere că „rezultatul în ansamblu corespunde cu exactitatea voturilor exprimate”⁴².

Această idee o conține și tratatul lui Ion Deleanu (1996), în care autorul prin sistem electoral înțelege „ansamblul normelor juridice, articulate și ierarhizate având ca obiect de reglementare... principiile sufragiului, modul de organizare și desfășurare a alegerilor”, precum și modul „de stabilire a rezultatelor votării”⁴³. Iar în *Manualul de observare a alegerilor*, publicat de Oficiul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (ODIHR), sunt stipulate „câteva concepte-cheie care sunt cuprinse în principii universale, angajamente OSCE și alte obligații internaționale și care trebuie luate în considerare cu cea mai mare atenție de misiunile de observare a alegerilor”⁴⁴. Printre aceste concepte, precum *alegeri periodice, alegeri echitabile, alegeri libere, alegeri corecte, sufragiul universal și egal, votul secret*, se conține și „numărarea corectă a voturilor, anunțarea corectă a rezultatelor”⁴⁵.

La fel, și Codul electoral al RM are un capitol aparte, denumirea căruia, de asemenea, ne sugerează necesitatea existenței acestui grup de principii, și anume: *Capitolul 10 – Numărarea voturilor și totalizarea rezultatelor alegerilor*⁴⁶.

La toate cele expuse *supra* în vederea evidențierii celei de-a cincea categorii de principii ale dreptului electoral, am putea adăuga și influența unui factor nu mai puțin important, și anume a *factorului psihologic – a emoțiilor, tensiunii, așteptării, visului, speranței, credinței, triumfului* etc. Astfel, în categoria *Principiilor totalizării rezultatelor votării* ar putea fi incluse: 1) principiul numărării corecte a voturilor; 2) principiul înregistrării exacte a rezultatelor votării; 3) principiul centralizării corecte a rezultatelor votării; 4) principiul anunțării corecte a rezultatelor votării; 5) principiul confirmării rezultatelor votării.

Generalizând tentativele de explicare a noțiunii de *principii ale dreptului electoral*, putem conchide că la moment nu există o părere unică care să conveargă într-o singură definiție. Cercetătorii definesc această noțiune în mod diferit: ca *teze fundamentale, standarde* (S.D. Kneazev și A.A. Iașin), ca *expresie specializată* (S.V. Iusov), ca *norme fundamentale* (D.B. Katkov și E.V. Korcigo).

În ceea ce privește clasificarea principiilor dreptului electoral, la etapa dată nu există o opinie unanim acceptată. Jean-Claude Masclet (1992) le clasifică în libertatea votului și sinceritatea operațiunilor electorale; A.H. Ruppel (1993) și A.A. Iașin (1997) în fundamentale și complementare; S.V. Iusov (1999) în

principii universale, principii materiale ale dreptului electoral și principii procesuale ale dreptului electoral; D.B. Katkov și E.V. Korcigo (2001) în principiile organizării și desfășurării alegerilor și principiile participării cetățenilor la alegeri; S.D. Kneazev și A.A. Iașin (2001) în principiile organizării și desfășurării alegerilor; principiile participării cetățenilor la alegeri; publicitatea, transparența, caracterul teritorial al alegerilor și responsabilitatea pentru încălcarea drepturilor electorale ale cetățenilor; I. Guceac (2005), T. Cârnaț (2010) în principiile organizării și desfășurării alegerilor; principiile participării cetățenilor la alegeri; principiile complementare.

Rolul tehnologiilor informaționale și de comunicație crește progresiv în organizarea, desfășurarea, calcularea, înregistrarea și anunțarea rezultatelor alegerilor, ceea ce ne permite să evidențiem și a *patra categorie de principii ale dreptului electoral*, și anume *Principiile votului electronic* (Gh. Iancu, 2012).

Procesul electoral reprezintă un sistem unitar, care are un anumit început, desfășurare și sfârșit, fapt care necesită să fie pusă în evidență și categoria a cincea de principii ale dreptului electoral, și anume, *Principiile totalizării rezultatelor votării* (T. Cârnaț, D. Jelescu, 2014).

În general, după cum a observat exact savantul Ion Guceac (2005) și cu ce suntem totalmente de acord, însă deocamdată, în știința juridică nu s-a conturat o viziune unică privind clasificarea principiilor dreptului electoral, aceasta aflându-se în stare embrionară caracterizată prin căutări și discuții științifice⁴⁷.

Note:

Declarația Universală a Drepturilor Omului: demnitate și dreptate pentru toți – art. 21. Ediție jubiliară, 1948-2008, Organizația Națiunilor Unite, Chișinău, S. m., 2008.

² Руппель А.Х., *Принципы избирательного права как критерий демократичности избирательных систем*. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук, Москва, 1993, с. 3.

³ *Ibidem*, p. 9.

⁴ Князев С.Д., *Принципы российского избирательного права* // Правоведение, 1998, № 2, с. 20-31.

⁵ Князев С.Д., *Российское избирательное право: Учебник*, Изд-во Дальневосточ. гос. ун-та, Владивосток, 2001, с. 25.

⁶ Юсов С. В., *Принципы избирательного права и их реализация в условиях формирования новой Российской государственности*. Дис. ... канд. юрид. наук, Ростов-на-Дону, 1999, с. 30.

⁷ *Ibidem*, p. 31.

⁸ *Ibidem*, p. 32.

⁹ Катков, Д. Б., Корчиго, Е. В., *Избирательное право: Вопросы и ответы*, под ред. д.ю.н. Ю.А. Веденеева, Юриспруденция, Москва, 2001, с.10.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*, p. 11.

¹² Guceac Ion, *Drept electoral*, Universitatea de Stat din

Moldova. Academia de drept din Moldova, Tipografia centrală, Chișinău, 2005, p. 24-25.

¹³ Cârnaț Teodor, *Drept Constituțional*, ed. a II-a (revăzută și adăugită). Comitetul Helsinki pentru Drepturile Omului din Republica Moldova, Universitatea de Stat din Moldova. Catedra Drept Constituțional și Drept Administrativ, „Print-Caro” S.R.L., Chișinău, 2010, p. 347.

¹⁴ Guceac Ion, *op.cit.*, p. 25.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Чернышев И.В., *Классовые основы избирательного права*, Жизнь и знание, Петроград, 1917, с. 88.

¹⁷ *Ibidem*, p.1.

¹⁸ Masclat Jean-Claude, *Le droit des élections politiques*, Presses Universitaire de France, Paris, 1992, p. 85.

¹⁹ *Ibidem*, p. 87.

²⁰ Руппель А.Х., *op.cit.*, p.10.

²¹ *Ibidem*.

²² Яшин А.А., *Конституционно-правовые основы участия молодежи в голо-совании (выборах и референдумах)*. Дис. ... канд. юрид. наук, Москва, 1997, с. 61.

²³ Князев С.Д., *Принципы российского избирательного права*, с. 20-31.

²⁴ Юсов С.В., *op.cit.*, p.30.

²⁵ *Ibidem*, p. 38-39.

²⁶ *Ibidem*, p. 43, 44 ș.a.

²⁷ *Избирательное право и избирательный процесс в Российской Федерации: Учебник для вузов*, отв. ред. А.В. Иванченко, Норма, Москва, 1999, с. 35.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Катков, Д.Б., Корчиго, Е.В., *op.cit.*, p.11.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*, p. 12-17.

³² *Ibidem*, p. 16.

³³ Князев С.Д., *Российское избирательное право*, с. 26.

³⁴ *Ibidem*, p. 26-27.

³⁵ Guceac Ion, *op.cit.*, p. 28-29.

³⁶ *Ibidem*, p. 29.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Deleanu Ion, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Editura fundației „Chemarea”, Iași, 1996, p. 130; Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 13-a, vol.2, C.H.Beck, București, 2009, p. 93; Iancu Gherghe. *Drept electoral*. București: Ed. C.H. Beck, 2012, p. 7.

⁴⁰ <http://dexonline.ro/definitie/tr%C4%83s%C4%83tur%C4%83>

⁴¹ Iancu Gherghe, *Drept electoral. Curs universitar*, C.H. Beck, București, 2012, p. 75-79.

⁴² Jean-Claude Masclat, *Le droit des élections politiques*, Presses Universitaire de France, Paris, 1992, p. 85, 87.

⁴³ *Apud* Arseni Alexandru, *Drept constituțional și instituții politice*, vol. II, Chișinău, 1997, p. 373-374.

⁴⁴ *Manual de observare a alegerilor*; ed. a V-a, tipărit în Polonia de Poligrafus Andrzej Adamiak, 2006, p. 17.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Codul electoral*, nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.81/667, cap. 10.

⁴⁷ Guceac Ion, *op.cit.*, p. 28.

NOȚIUNEA ȘI CARACTERELE GENERALE ALE ÎNTREPRINDERII DE STAT

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

REZUMAT

Atât statul, cât și unitatea administrativ-teritorială, ca persoană juridică de drept public, poate fonda de sine stătător o persoană juridică pe care o dotează cu bunuri și care, prin înregistrare la organul competent, dobândește dreptul de a desfășura independent activitate de întreprinzător pentru a obține venit. Aceasta este o modalitate de a afecta bunurile statului și ale unității administrativ-teritoriale, inclusiv cele proprietate publică, unei activități economice reproductive de eficientizare a lor.

Cuvinte-cheie: activitate de întreprinzător, persoană juridică cu scop lucrativ, întreprindere de stat.

SUMMARY

Both the state and territorial-administrative unit as a legal entity of public law may establish a legal entity by itself that equips goods and which record the competent body acquires the right to independently conduct business activity for to get here. This is a way to affect real state and territorial administrative unit, including public ownership, economic activity their reproductive efficiency.

Keywords: business activity for profit, legal entity, state enterprise.

În orice țară viața societății (economică, socială, morală etc.) este animată de un conglomerat de subiecți activi: cetățeni, străini, salariați, antreprenori etc.; societăți, asociații, instituții, organe de stat și organe ale administrației publice locale, însuși statul, unitățile administrativ-teritoriale, unitățile teritoriale autonome, comunele, diferite alte colectivități.

Intrând în relații juridice, oamenii, asociațiile lor și organizațiile create de ei devin subiecți de drept, subiecți ai raporturilor de drept care dispun de drepturi și obligații. Astfel, noțiunea în cauză a divizat subiecții de drept în *persoane fizice* și *persoane juridice*¹.

În funcție de sistemul de drept național, termenul „persoană juridică” are similitudini în diferite limbi:

a) engleză – „legal entity”², „legal person”³, „legal personality”, care pot fi traduse ca „entitate, persoană, personalitate bazată pe lege”;

b) germană – termenul corespunde „naturliche Person” sau „juridische Person”⁴;

c) franceză – care poate fi tradusă ca „personne physique”, „personne juridique” și „personne morale”⁵;

d) ale grupeii romanice și chiar slave, unde s-au păstrat rădăcinile latine ale cuvintelor „jus” și „persona”.

Astfel, conform dicționarului *Lexique de termes juridiques* persoana juridică este „*fință titulară de drepturi și de obligații care prin aceasta are importanță în activitatea juridică. În aceeași măsură este subiect de drepturi. Toate fințele umane sunt persoane juridice*”, iar un „*grup de persoane sau de bunuri, care au personalitate juridică și fiind în consecință titulari de drepturi și de obligații reprezintă o persoană morală*”.

Persoană morală este expresia care descrie o con-

strucție juridică căreia legea îi conferă drepturi asemănătoare celor ale persoanelor fizice (nume, domiciliu, naționalitate, drept de dobândire, administrare și cedarea unui patrimoniu). Astfel, sunt persoane morale, sau „persoane juridice”, statul, departamentele, municipalitățile, instituțiile publice, societățile comerciale etc.⁶.

În același timp, potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*, persoana fizică este „*om considerat ca subiect cu drepturi și cu obligații și care participă în această calitate la raporturile juridice civile*”, iar persoana juridică (sau morală) este o „*organizație care, având o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu drepturi și cu obligații, deosebit de persoanele fizice care intră în componența ei*”⁷.

Cercetătorul rus S.I. Arhipov afirmă că noțiunea „persoană juridică” poate integra individul și corporația (se consideră că ideea corporației exista deja în dreptul roman) într-o categorie juridică unică, însă pe parcursul dezvoltării sale știința juridică și jurisprudența n-au preluat aceste elaborări ale juriștilor romani⁸.

Termenii de „persoane juridice de drept public” și „persoane juridice de drept privat” sunt utilizați atât în legislația statelor-membre ale Uniunii Europene, cât și a altor state. Printre acestea pot fi enumerate:

a) Constituția Republicii Ungaria din 1949 conținând sintagma „public administration body” în traducere – „persoană juridică de drept public”⁹;

b) Constituția Republicii Federative Austria – „the other bodies and institutions established under public law” și „corporations under public law” – „alte autorități și instituții de drept public” și persoane juridice de drept public¹⁰;

c) Constituția Greciei din 1975 – „public law legal persons” – „persoane juridice de drept public”;

d) Constituția Republicii Turcia din 1982 – „public corporate bodies” – „persoane juridice de drept public”¹¹;

e) Constituția Braziliei din 1988 – „Public legal entities” – „persoane juridice de drept public și persoane juridice de drept privat”.

Pornind de la structura Codului civil al RM (CC), în categoria persoanelor juridice de drept privat cu scop lucrativ includem întreprinderile de stat care au capitalul format din bunurile transmise de fondatori la constituire sau în timpul funcționării.

Considerăm capitalul acestor categorii de persoane juridice ca fiind public, deoarece mijloacele fixe transmise lor aparține cu drept de proprietate statului și unităților administrativ-teritoriale¹², continuând să rămână ale acestora pe toată perioada activității lor.

Atât statul, cât și unitatea administrativ-teritorială, ca persoană juridică de drept public, poate fonda de sine stătător o persoană juridică pe care o dotează cu bunuri și care, prin înregistrare la organul competent, dobândește dreptul de a desfășura independent activitate de întreprinzător pentru a obține venit¹³.

Aceasta este o modalitate de a afecta bunurile statului și ale unității administrativ-teritoriale, inclusiv cele proprietate publică, unei activități economice reproductivă de eficientizare a lor.

Specificul și principala deosebire a acestei întreprinderi de alte persoane juridice constă în faptul că, la crearea lor, bunurile nu se transmit în proprietate, ci în „gestiune operativă” – întreprinderii de stat. Altfel spus, bunurile se consideră transmise acestor întreprinderi cu un drept de folosință special, limitându-se toate componentele dreptului de proprietate¹⁴.

Mai multe dispoziții legale vin să confirme că aceste tipuri de întreprinderi nu sunt adevărații participanți la circuitul civil și că ele provoacă o incertitudine serioasă pentru potențialii contractanți.

Astfel, deși există declarația legală potrivit căreia întreprinderea de stat răspunde pentru obligații cu tot patrimoniul lor, sunt și alte dispoziții care, deși învechite, pot fi aplicate de instanțe în anumite situații juridice, cum ar fi:

- dreptul de administrare economică presupune posedarea, folosirea și administrarea bunurilor și a veniturilor în modul stabilit de proprietar sau de organele împuternicite de el;
- întreprinderea de stat este întreprinderea al cărei capital aparține în întregime statului;
- întreprinderea de stat este persoana juridică care desfășoară activitate de întreprinzător pe baza proprietății de stat transmise ei în gestiune¹⁵;
- întreprinderea de stat nu poate, fără autorizația fondatorului, să dea în arendă ori în gaj proprietatea transmisă ei în gestiune operativă, să participe cu bu-

nurile sale la activitatea structurilor nestatate și să investească mijloace în alte state.

Dispozițiile citate creează o situație de dezechilibru între diferiții participanți la circuitul civil, deoarece aceste întreprinderi, pe de o parte, parcă ar răspunde cu tot patrimoniul pentru obligațiile asumate, iar pe de altă parte, orice înstrăinare poate fi făcută numai cu voința celui care i-a transmis bunurile.

Proprietarul creează iluzia unui patrimoniu mare, numește persoana care să-l gestioneze, o povățuiește cum trebuie să gestioneze, însă, concomitent, oricând poate să retragă anumite bunuri din posesiunea persoanei juridice, făcând dificilă urmărirea respectivului patrimoniu.

În continuare, vom menționa că statutul juridic al întreprinderilor de stat, modul de constituire și de funcționare sunt reglementate de CC RM art. 179¹⁶, de Legea nr.845/1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi art.20¹⁷, de Legea nr.451/1994 cu privire la întreprinderea de stat și de Hotărârea Guvernului nr. 770 din 20 octombrie 1994 prin care a fost aprobat statutul-model al întreprinderii de stat¹⁸ de Regulamentul consiliului de administrare al întreprinderii de stat și contractul-tip cu managerul întreprinderii de stat.

La 1 decembrie 2013, în Registrul de stat al întreprinderilor erau înscrise 1.465 de întreprinderi de stat care aveau un capital social cumulativ de 7.451.877.966 de lei.

În continuare, specificăm că întreprinderea de stat este un agent economic independent cu personalitate juridică care, pe baza proprietății de stat date lui în gestiune, desfășoară activitate de întreprinzător și care poartă răspundere cu patrimoniul său pentru obligațiile asumate¹⁹.

Întreprinderea de stat are următoarele caractere:

- este persoană juridică constituită de Guvern sau de autoritățile publice care i-au delegat această împuternicire prin acte unilaterale;
- patrimoniul ei se formează din bunuri proprietate de stat, inclusiv proprietate publică; capitalul ei social este unitar și aparține integral statului;
- are un drept de gestiune operativă asupra bunurilor calificate ca fonduri fixe primite de la fondator, adică le posedă și le folosește la destinație, fără dreptul de a dispune de ele; numai cu autorizația expresă a fondatorului, poate să dea în arendă, să le gajeze, să le transmită ca aport la capitalul social al altor persoane juridice, să facă investiții în alte state;
- se constituie pentru a desfășura, de regulă, activități de întreprinzător, considerate monopol de stat; poate însă desfășura și alte activități neinterzise de lege. În sensul dat, în conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 582 din 17.08.1995, se consideră *monopolul statului* situația în care un număr limitat de agenți economici sunt investiți de către organele administrației publice cu dreptul exclusiv sau cu drep-

turi exclusive pentru desfășurarea într-o anumită sferă a activităților economice: de producere, transportare, comercializare și procurare a mărfurilor (serviciilor). Se consideră monopol al statului domeniile de activitate, prin intermediul cărora organele respective ale administrației publice își exercită funcțiile legate de apărarea și securitatea statului, precum și cele în care sunt produse și comercializate anumite tipuri specifice de mărfuri (servicii)²⁰.

În sensul de mai sus, Întreprinderile de Stat din Republica Moldova pot fi constituite pentru a presta următoarele activități de întreprinzător, considerate monopol²¹:

1. producerea semnelor ce confirmă achitarea taxelor și plăților de stat;
2. confecționarea ordenelor și medaliilor;
3. marcarea de stat a articolelor din metale prețioase și pietre prețioase;
4. activitatea ce ține de utilizarea metalelor prețioase și pietrelor prețioase;
5. acordarea asistenței veterinare animalelor, contaminate cu boli deosebit de periculoase;
6. producerea, stocarea și comercializarea angro a produselor alcoolice (alcool etilic alimentar rafinat (rectificat), alcool etilic alimentar brut, alcool etilic de vin, distilat de vin crud pentru divinuri (coniacuri), distilat de vin maturizat divinuri (coniacuri), băuturi naționale tari, inclusiv brandy, rachiuri și lichioruri, vin spumant (șampanie), vin spumos (gazeificat), vinuri alcoolizate cu alcool etilic alimentar de orice proveniență, vinuri naturale, bere);
7. fabricarea articolelor de tutun;
8. confecționarea semnelor poștale ce confirmă achitarea;
9. crearea și deservirea sistemelor de comunicație ale organelor puterii și administrației de stat;
10. prestarea serviciilor poștale (cu excepția poștei exprese);
11. exportul și importul substanțelor stupefiante;
12. fabricarea și desfacerea substanțelor stupefiante, cu efect puternic și otrăvitoare, inclusiv diseminarea, cultivarea și vânzarea culturilor, ce conțin numite substanțe;
13. acordarea asistenței medicale de următoarele tipuri;
14. tratarea bolilor oncologice;
15. tratarea pacienților contaminați cu boli deosebit de contagioase, inclusiv a dermatozelor molipsitoare și bolilor venerice, tratarea bolnavilor psihici, ce necesită o spitalizare urgentă;
16. eliberarea concluziilor (certificatelor) medicale despre starea psihică a pacienților;
17. emisia hârtiilor de valoare, emisia și baterea monedelor;
18. verificarea și asistența metrologică de stat a mijloacelor de măsură;

19. efectuarea la nivel național a lucrărilor de standardizare și patentare;

20. efectuarea lucrărilor de cartografie;

21. derularea lucrărilor geodezice și astrono-geodezice, prelucrarea matematică a măsurărilor geodezice ale Rețelei geodezice de stat;

22. prestarea lucrărilor gravimetrice, topografice la scara 1:2 000 și mai mică, cartografice în aspect grafic și digital, la scara 1:10 000 și mai mică, cadastrale (constituirea bazei topografo-geodezice și cartografice și a băncilor de date, ce includ informația topografo-geodezică și cartografică despre teritoriul Republicii Moldova);

23. efectuarea lucrărilor în domeniul hidrometeorologiei;

24. elaborarea proiectelor și întocmirea normelor concentrațiilor maxime admisibile de evacuări și ale amplasării deșeurilor;

25. elaborarea și întocmirea normelor maxime admisibile de degajări de substanțe nocive și inventarierea surselor de poluare a aerului atmosferic;

26. efectuarea prospecțiunilor privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător.

În speță, judecând cauza cu privire la constatarea Hotărârii Guvernului nr.909 din 03.09.2001, despre acceptarea timbrelor de acciz de către Întreprinderea de Stat „Banknoto-monetnâi dvor al Băncii Naționale a Ucrainei”, instanța de fond urma să verifice dacă Legea nr.906-XII din 29.01.1992 privind limitarea activității monopoliste și dezvoltarea concurenței are incidență asupra litigiului judecat²².

Întreprinderea mixtă „Financial Papers plus H.G.S.Wien” S.A. a contestat la Curtea de Apel, în ordinea contenciosului administrativ, Hotărârea Guvernului nr.909 din 03.09.2001 despre acceptarea producției timbrelor de acciz de către întreprinderea de Stat „Banknoto-monetnâi dvor al Băncii Naționale a Ucrainei” în conformitate cu titlul IV al Codului fiscal, solicitând anularea ei ca fiind ilegală și recuperarea prejudiciului material în sumă de 2.372 570,33 lei și a prejudiciului moral estimat de reclamant la suma de 300.000 lei. Prin hotărârea Completului de contencios administrativ al Curții de Apel din 26 martie 2002 acțiunea a fost admisă în privința anulării actului administrativ.

Prin decizia Completului de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție din 22 mai 2002, hotărârea instanței de fond a fost casată în privința admiterii acțiunii ce ține de recuperarea prejudiciului material cu trimiterea pricinii în această parte la rejudecare.

În recursul în anulare declarat de Procurorul General, se solicită casarea deciziei Completului de contencios administrativ al Curții Supreme de Justiție în privința menținerii Hotărârii Curții de Apel, cu trimiterea pricinii și în această parte la rejudecare.

Plenul conchide necesitatea admiterii recursului în anulare.

Nu în ultimul rând, vom menționa că conform dispozițiilor legale, întreprinderea de stat este persoană juridică constituită pentru a desfășura activitate de întreprinzător²³.

În unele cazuri însă, statul creează întreprinderi de star în domenii de activitate care țin de îndeplinirea atribuțiilor autorităților publice ca, de exemplu, activitatea de înregistrare a proprietății intelectuale sau oficiile cadastrale.

Considerăm că unele activități din competența autorităților publice, care nu cer cheltuieli bugetare, ar putea fi desfășurate de instituții publice, constituite în modul stabilit în CC RM la art. 184, după exemplul Camerei Înregistrării de Stat a întreprinderilor.

Note:

¹ Balmuș V., *Persoana juridică de drept public // Legea și viața*, 2009, nr.9, p. 4.

² Federative Republic of Austria Constitution // <http://www.vescc.com/constitution/austria-constitution-eng.html>; Federative Republic of Brazil Constitution // <http://www.v-brazil.com/government/laws/title11.html>; Constitution of The Republic of Bulgaria // http://www.parliament.bg/_page=const&lng=en; The Constitution of Georgia // http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf; The Republic of Kazakhstan Constitution // http://www.akorda.kz/sections?OpenForm&id_d oc=DB26C3FF70789C84462572340019E60A&lang=en – accesat 14.01.2013.

³ The Constitution of Greece // <http://www.hri.org/MFA/syntax/artcl120.html> – accesat 14.01.2013.

⁴ Чиркин В.Е., *Юридическое лицо публичного права*, Норма, Москва, 2007, с.6.

⁵ Guillien R., Vincent J., *Lexique de termes juridiques*, Dalloz, Paris, Jurisprudence Generale, 1972, p.354.

⁶ *Dictionnaire du droit prive français*, par Serge Braudo Conseiller honoraire a la Cour d'appel de Versailles // <http://www.dictionnaire-juridique.com/definition/personne-morale.php> - accesat 13.01.2013

⁷ *Dicționarul explicativ al limbii române*, Univers Enciclopedic, București, 1998.

⁸ Архипов С.И., *Субъект права: теоретические исследования*, Юрид. центр Пресс, СПб., 2004, с.348.

⁹ *Constitution of the Republic of Hungary* // www.regionee.ta.it/biblioteca/minoranze/ungherial.pdf – accesat 22.02.2010; Mahiou A., *Cours des institutions administratives*, 2-me ed. Alger, 1979, p.67.

¹⁰ Federative Republic of Austria Constitution // <http://www.vescc.com/constitution/austria-constitution-eng.html> - accesat 14.01.2013.

¹¹ The Constitution of The Republic of Turkey // <http://www.byeqm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-ing.html> - accesat 17.02.2013.

¹² Roman A., *Jaloanele principale ale administrației publice // Administrarea publică*, 1997, nr.1, Chișinău, AAP, p.19-20.

¹³ Chelaru O., Mihalache I., *Aspecte cu privire la obiectul și forma contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic // Revista Națională de Drept*, 2007, nr.11, p.60.

¹⁴ Roșca N., Baieș S., *Dreptul afacerilor*, Chișinău, 2006, vol.II, p.233.

¹⁵ Legea cu privire la întreprinderea de stat nr. 146-XIII din 16.06.94 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.2/9 din 25.08.1994.

¹⁶ Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661. 22.06.2002.

¹⁷ Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi nr. 845-XII din 03.01.92 // *Monitor*, nr.2/33 din 28.02.1994

¹⁸ Hotărârea pentru aprobarea unor acte normative vizînd funcționarea Legii cu privire la întreprinderea de stat nr. 770 din 20.10.94 // *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.14/117 din 24.11.1994.

¹⁹ Turcu I., *Dreptul afacerilor*, Chemarea, Iași, 1993, p.108.

²⁰ Hotărârea cu privire la reglementarea monopolurilor nr. 582 din 17.08.1995 // *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.59-60/472 din 26.10.1995.

²¹ Anexa nr.2 la Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.582 din 17 august 1995 cu privire la reglementarea monopolurilor // *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.59-60/472 din 26.10.1995.

²² Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr.4-2r/a-77/2002 din 21.10.2002.

²³ Legea cu privire la întreprinderea de stat nr. 146-XIII din 16.06.94 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.2/9 din 25.08.1994.

PERCEPERI DE ESENȚĂ ȘI CONȚINUT AL STATUTULUI MĂGISTRATULUI

Andrei NEGRU,
docotor habilitat, profesor universitar (USM)
Tatiana NOVAC,
doctorand (USM)

REZUMAT

Este dificil sau practic imposibil a ne expune asupra realizării unei justiții calitative și eficiente în societatea contemporană, fără a ne expune asupra statutului magistratului. Statutul magistratului – atât statutul judecătorului, cât și al procurorului – au un caracter special, distinct de statutul funcționarului public. Caracterul special al acestui statut nu se rezumă la un ansamblu de drepturi subiective suplimentare, în coraport cu statutul juridic al altor subiecți de drept; el este accentuat printr-un sistem de obligațiuni juridice pronunțate și de garanții juridice. Statutul magistratului este determinat și de anumite principii fundamentale. Într-un regim democratic contemporan, determinarea statutului magistratului este bazată pe următoarele principii – principiul independenței magistratului, principiul imparțialității magistratului și principiul răspunderii echitabile a magistratului. Magistratul, prin menirea sa de realizare a justiției sau de contribuire la realizarea justiției, este condamnat la respectarea anumitor rigori speciale de pregătire profesională și de integritate, din motiv că justiția este percepută de societate anume prin prisma personalității intelectuale și morale a magistratului. În concluzie, distingem clar specificul structural al statutului magistratului prin natura, axiologia și particularitățile sale, care îl deosebesc de un simplu statut profesional. Primul compartiment include cerințe de instruire profesională și de integritate; al doilea compartiment este determinat de accesarea în profesie și promovarea în cariera de magistrat, independența și imparțialitatea magistratului. Al treilea compartiment al statutului magistratului este orientat spre pachetul social și răspunderea juridică a magistratului, înglobând drepturile subiective personalizate. În celelalte domenii, putem vorbi numai despre drepturile subiective profesionale ale magistratului, confirmate prin normele de procedură.

Cuvinte-cheie: integritate, magistrat, justiție, instruire profesional-juridică, independența justiției, statutul magistratului.

SUMMARY

It is very difficult or practically impossible to talk about realizing a qualitative and efficient justice in the contemporary society out of the topic of the magistrate's statute. The last one, including the judge's statute and the prosecutor's statute – has specific features. This particularity is not resumed to a totality of some additional subjective rights; it is emphasized a system of legal obligations and guarantees. The magistrate's statute is also determined by some specific principles. We will mention such principles as the magistrate's independence, the magistrate's impartiality and the magistrate's reasonable responsibility – these being inherent principles for a democratic contemporary regime. As the magistrates have the purpose to realize the justice and contribute to realizing justice, it is inevitable for him to correspond to some special requirements of professionalism and integrity, because justice is perceived by the society through the intellectual personality and the morality of the magistrate. In conclusion, we may clearly distinguish the structure of the magistrate's statute, by its nature, axiology and specific features that make it be different of any other professional statute. The first section includes requirements of professionalism and integrity; the second one is determined by the access in the profession and the career advance, the magistrate's independence and impartiality. The third section of the magistrate's statute includes the social pack and the magistrate's legal responsibility that comprise personalized subjective rights. In other domains may be mentioned only professional subjective rights of the magistrate established by procedural norms.

Keywords: interstate, magistrate, justice, professional-juridical education, independence of justice, magistrate's statute.

Despre instituția statutului magistratului contemporan se vorbește mult, aceasta fiind o amplă temă de discuție și, totodată, puțin explorată. Importanța determinării esenței și structurii statutului magistratului este evidentă; fără, însă, a ne expune referitor la problema menționată, evidențiem imposibilitatea percepției și realizării unei justiții calitative și eficiente în societatea contemporană. Statutul magistratului, ce include în sine atât statutul judecătorului, cât și statutul procurorului, are un caracter special, distinct de statutul funcționarului public. Caracterul special al acestui statut nu se rezumă la un ansamblu de drepturi subiective suplimentare, în coraport cu statutul juridic al altor subiecți de drept; el este accentuat

printr-un sistem de obligațiuni juridice pronunțate și de garanții juridice. Sistemul de obligațiuni juridice incluse în statutul special al magistratului este determinat de specificul activităților profesionale ale magistratului, precum și de rolul și modul de manifestare a justiției în societatea contemporană. Pornind de la conceptul că într-o societate democratică justiția este o autoritate superioară de interpretare cazuală și de aplicare a dreptului, de la perceperea justiției drept funcție și serviciu public, menționăm necesitatea impunerii unui sistem complex de exigențe, care își găsesc reflectarea în obligațiuni juridice ale magistratului. Justiția este caracterizată, în ansamblu, prin imparțialitate, independență și integritate, aceste

principii-cerințe găsim și manifestare și în arealul activității profesionale a magistratului, precum și în sfera activității cotidiene a magistratului, în afara profesiei propriu-zise – timp care nu se include în orele de muncă. Independența judecătorilor este unul dintre principiile fundamentale în organizarea și realizarea justiției. În aplicarea legii, independența judecătorilor exclude noțiunile de ierarhie, subordonare¹.

Statutul magistratului este determinat de anumite principii fundamentale. Evidențierea unor sau altor principii caracteristice domeniului este primordială pentru însăși determinarea statutului magistratului ca dimensiune complexă. Într-un regim democratic contemporan, determinarea statutului magistratului este bazată pe următoarele principii – *principiul independenței magistratului, principiul imparțialității magistratului și principiul răspunderii echitabile a magistratului*. Cel din urmă se află în corelație inevitabilă cu principiul integrității magistratului. În contextul menționat, este necesar a aminti că statutul juridic vizat este format dintr-un ansamblu de drepturi subiective, obligațiuni juridice și garanții juridice, care, prin esența și complexitatea lor, asigură manifestarea profesională a magistratului în procesul de realizare a justiției. Aceste drepturi subiective, garanții juridice și obligațiuni juridice au un caracter absolut special, diferit de componentele similare ale statutului general al oricărui alt subiect al raporturilor juridice. Interesul public sporit față de justiție, în general, și față de magistrat, în special, argumentează necesitatea valorificării domeniului specific în aprecierea statutului juridic menționat. Ansamblul de obligațiuni juridice și drepturi subiective ce formează statutul juridic al magistratului este determinat de un sistem de garanții juridice. Natura acestora este exprimată prin norme-principii de expresie juridică. Acestea, datorită caracterului lor generic, sunt reflectate în normele Legii Fundamentale, în codurile de procedură și, mai ales, în legile organice speciale.

Pentru ca judecătorii să asigure supremația legii, ei au nevoie de un statut și de garanții speciale, orientate spre asigurarea independenței, imparțialității și integrității. Există un adevărat *Corpus Iuris* judiciar internațional², care reflectă preocuparea diverselor organisme internaționale mondiale, regionale, cu caracter guvernamental și neguvernamental de consolidare a rolului judecătorului. Vom menționa doar unele dintre ele: *Declarația Universală a Drepturilor Omului* (ONU, Paris, 1948) și *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice* (ONU, 1966); *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale* (Consiliul Europei, Roma, 1950); *Principiile de bază ale Independenței Justiției* (Adunarea Generală a ONU, 1985); *Carta Europeană privind Statutul Judecătorilor* (Consiliul Europei, Strasbourg, 1998); *Carta UE privind Drepturile Fundamentale*

(Consiliul European, Nisa, 2000); *Carta Europeană a Judecătorilor* (Asociația Europeană a Magistratilor, 1987); *Statutul Universal al Judecătorilor* (Uniunea Internațională a Magistratilor, 1999); *Principiile de la Bangalore asupra Deontologiei Judiciare* (UNODC, Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității, 2001) etc.

Expresia unui drept subiectiv, care este parte componentă a statutului special al magistratului, în conținutul unei norme juridice de valoare, nominalizată anterior, acordă acestui statut forță juridică, greutate și autoritate esențială în domeniu, chiar prin forma de exprimare în calitate de normă-principiu sau de normă imperativă. Reflectarea normelor juridice, menționate în legi organice speciale, reprezintă și garantează o continuitate a normelor constituționale, care proclamă aceste garanții fundamentale, ele fiind percepute drept garanții de natură juridică. Este necesar a accentua caracterul axiologic al garanțiilor, exprimat prin natura lor sistemică; or, o normă-garanție nu prezintă valoare practică decât integrată sistemic și completată normativ cu un ansamblu logic și organizat de alte norme-garanții în domeniu. Prin aceasta și se explică atât ierarhizarea axiologică a normelor juridice, exprimată prin coraportul constituțional-organic, cât și continuitatea lor logică, exprimată prin reflectare în cadrul unui act normativ special – organic. Garanție – obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (*concr.*) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută³. În situația caracterizată, garanțiile de natură juridică sunt asigurate, în manifestarea lor de perspectivă, de însuși statul; prin intermediul anumitor instituții specializate, se asigură protecția legală a principalelor valori social-juridice – cum este, spre exemplu, *justiția și statutul magistratului*. La fel, sensul termenului utilizat este explicat și în alte surse specializate: **GARANȚIE**, *garanții*, s. f. Obligație, în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (*concr.*) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută. ◇ Loc. vb. *A lua pe garanție* = a garanta. ◇ Expr. *Pe garanția cuiva* = pe răspunderea cuiva. *A da garanție* = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. *A prezenta garanție de...* = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranță. – Din fr. *garantie*, it.¹. Expresia „ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută” evidențiază coraportul existent dintre drepturile justiției și ale magistratului, acordate de către stat prin intermediul acelor norme juridice-principii, de natură declarativ-imperativă, cu statut de obligații juridice, aceste obligații fiind confirmate prin garanțiile expuse anterior. Din aceste considerențe și este oportun a concretiza statutul magistratului în

arealul justiției contemporane și în cel al principiilor specifice justiției. Fiecărei obligațiuni juridice a statului, coroborate cu un drept subiectiv al magistratului, îi corespunde o expresie normativ-juridică; aceasta, la rândul său, reflectă obligațiunea juridică și dreptul subiectiv într-o normă de drept.

Structural, statutul magistratului este format dintr-un sistem logic – laconic – de drepturi subiective și obligațiuni juridice, coroborate cu ansamblul respectiv de garanții juridice.

Esențial, statutul magistratului prezintă în sine un ansamblu de drepturi subiective și obligațiuni juridice, care determină competența subiectului – magistratului, precum și comportamentul său, atât în cadrul, cât și în afara acestei competențe.

Formal, statutul magistratului este determinat printr-un ansamblu de norme de natură juridică, ierarhizate, care vizează acele drepturi subiective și obligațiuni juridice (atribuite magistratului) care exprimă însăși esența magistratului. Garanțiile magistratului sunt de natură normativ-juridică. Normativitatea garanțiilor statutului magistratului este determinată prin faptul că ideile fundamentale în domeniu sunt reflectate prin intermediul normelor. Normativitatea, în cazul dat, constă în atribuirea unui caracter rigid și stabil acestor „postulate”, care, în esență, caracterizează justiția și magistratura. Stabilitatea, în context, nu înseamnă lipsă de flexibilitate. Stabilitatea echivalează mai degrabă cu obligativitatea păstrării esenței fiecărui postulat în parte, dar cu perspectiva de interpretare și adaptare la evoluția socială a fenomenului justiției și a fenomenului magistratului.

Sistemul de garanții ale justiției, altfel spus, include în sine un ansamblu de norme generale, în mare parte declarative, definitorii, care înglobează, la rândul lor, un ansamblu de drepturi și obligațiuni juridice specifice magistratului, atât în cadrul activității profesionale, cât și în afara ei. Acest sistem include garanții de natură juridică, fiind reflectate în norme juridice generale, în norme-principii.

Doctrina juridică nu vorbește despre garanții specifice în exclusivitate magistratului, care să fie absolut diferite de cele specifice justiției. Astfel, nici suportul normativ nu face o deosebire în domeniu. Chiar dacă statutul magistratului este unul distinct de statutul justiției ca entitate separată, primul rezultă din cel de-al doilea. Nu putem atribui statutului de magistrat niște garanții determinatorii, diferite de garanțiile determinatorii ale justiției în ansamblu. Statutul magistratului poate fi perceput numai în arealul de existență și manifestare a statutului justiției. Normele-garanții sunt acele norme-principii declarative sau normele definitorii. Normele definitorii exprimă fie un termen, fie un fenomen juridic. În funcție de gradul de generalitate a normei juridice ce cuprinde o garanție în domeniul justiției, aceasta poate fi de natură declara-

tiv-determinatorie. Cu cât norma are un caracter mai concret, cu atât, în esență, ea este una imperativă. În caz contrar, ar fi diminuată însăși eficacitatea normei juridice. În fine, punctăm asupra posibilității de abordare a fenomenului unor garanții caracteristice deopotrivă justiției și magistratului. Totodată, este necesar a delimita statutul justiției de statutul magistratului. Cu toate că există un ansamblu de trăsături comune, totuși, sunt fenomene distincte. Statutul magistratului poate exista numai în arealul de manifestare a statutului justiției. Iar statutul justiției, grație complexității sale, determină condițiile de existență și de manifestare a statutului magistratului.

Reflectând asupra statutului justiției și cel al magistratului, nu putem vorbi despre o ierarhizare a garanțiilor. Pot fi garanții-principii, care sunt caracteristice atât justiției în ansamblu, cât și magistratului individual. Unele tipuri de garanții pot fi caracteristice în exclusivitate statutului magistratului, iar altele – în exclusivitate fenomenului justiției.

Astfel, inițial vom focusa cercetarea asupra obligațiilor juridice caracteristice statutului magistratului; vorbim despre un ansamblu de obligațiuni juridice, care rezultă nemijlocit din natura justiției, natura profesiei de magistrat, destinația socială a justiției în societatea contemporană.

Natura specifică a statutului magistratului contemporan este determinată chiar de liberalismul noțiunii de magistrat. Noțiunea cuprinde, de fapt, două forme de percepere funcțională și organizațională a termenului – *magistrații judecătorești* și *magistrații procurori*. Or, calitatea, eficiența și aprecierea socială a justiției sunt determinate, în primul rând, de abilitățile funcționale și morale ale reprezentanților acestor două profesii. Astfel, argumentăm – formal – structura specifică a statutului special al magistratului, care nu poate fi caracterizat printr-o simplă enumerare a competențelor procedurale și a obligațiilor de serviciu specifice funcției de judecător și celei de procuror. Originalitatea generică a statutului de magistrat este determinată de anumite principii fundamentale, ce caracterizează esența, natura și manifestarea axiologică a justiției în societatea contemporană. Anume justiția, apreciată prin categoriile de calitate și eficiență, și formează acel areal juridic favorabil pentru confirmarea realității juridice adecvate unui regim contemporan democratic. Statutul magistratului pe plan mondial, și în special al judecătorului, a constituit pentru prima dată, la cel mai înalt nivel instituțional – în cadrul Organizației Națiunilor Unite – subiect de dezbatere și reglementare distinctă în anul 1985. Anume în 1985, în perioada 26 august – 6 septembrie, cu ocazia celui de-al 47-lea Congres al ONU pentru prevenirea criminalității și tratamentul delincvenților, desfășurat la Milano, au fost adoptate „Principiile fundamentale privind independența magistraturii”.

Principiile²⁵ au fost confirmate de Adunarea Generală a ONU prin Rezoluțiile nr.40/32 din 29 noiembrie 1985 și 40/146 din 13 decembrie 1985. Deși, prin titlu, „Principiile” se referă la independența magistraturii, în expunerea de motive se precizează preocuparea pentru stabilirea rolului judecătorului în sistemul judiciar. Aceste principii au fost stabilite, mai ales, în considerația judecătorilor de carieră.

Magistratul, prin menirea sa de realizare a justiției sau de contribuire la realizarea justiției este „condamnat” la respectarea anumitor rigori speciale de pregătire profesională și de integritate. Acest fapt este logic sesizat chiar din motiv că justiția este percepută de societate anume prin prisma personalității intelectuale și morale a magistratului. Magistratul este, practic, singurul care urmează a interpreta și aplica dreptul în procesul de soluționare a cauzelor de orice natură, în scopul apropiării acestuia de fenomenul dreptății și echității.

Categoriile „inteligentă” și „moralitate”, juridic exprimate, înseamnă – instruire profesională și integritate. Acestea, la rândul lor, sunt în corelație strânsă cu principiile generice, specifice justiției contemporane și sunt capabile a acorda acesteia un statut juridic în sens strict, care își găsește reflectare normativ-juridică practic în toate compartimentele sistemului de drept contemporan. Astfel, întâlnim un ansamblu de norme juridice care stabilesc drepturile subiective și obligațiunile juridice profesionale atât ale magistratului-judecător, cât și ale magistratului-procuror. Însă ansamblul menționat nu formează completamente statutul magistratului și necesită a fi perceput drept o categorie complexă. Acest statut profesional este suplinit cu un sistem de garanții normative, ce reconfirmă normele material-procesuale și determină statutul profesional al magistratului. La acest nivel, de statut profesional al judecătorului-magistrat și al procurorului magistrat, există evidente diferențieri, ce rezultă din obligațiunile profesionale nemijlocite ale diferitelor profesii. Ulterior însă atât statutul judecătorului magistrat, cât și statutul procurorului-magistrat au la bază o unitate de principii, orientate spre completarea și definitivarea statutului de magistrat, în sens larg; acestea reflectă adevărata esență a magistraturii. Vorbim despre acele principii fundamentale, orientate spre determinarea naturii justiției contemporane – principiul independenței, principiul neutralității și principiul integrității. Principiile în cauză, caracteristice justiției, constituie o sinteză calitativă a statutului generic al magistratului. Evident, aceste trei principii enumerate sunt, la rândul lor, concretizate printr-un sistem complex de alte principii, de semnificație mai restrânsă, care sunt expresia exactă a statutului generic al magistratului. Ele au fost stabilite, după cum am menționat anterior, mai ales în considerația judecătorilor de carieră. „Principiile”, în număr de 20, au fost

structurate în 6 mari direcții de acțiune: Independența magistraturii; Libertatea de expresie și asociere (a magistraților – *n.a.*); Calificarea profesională, selecția și formarea; Condițiile de lucru și durata mandatului; Secretul profesional și imunitatea; Măsuri disciplinare, suspendarea și destituirea⁶.

Principiile au fost ulterior promovate și dezvoltate prin documente europene sau de nivel mondial, cum ar fi Recomandarea⁷ R (94) 12 a Consiliului Europei, adoptată de Consiliul de Miniștri la 13 octombrie 1994. În expunerea de motive se precizează că Recomandarea a fost adoptată cu precădere în considerația:

- 1) „principiilor” Națiunilor Unite privind independența magistraturii;
- 2) rolului esențial pe care judecătorii și celelalte persoane care exercită funcțiuni judiciare îl au în apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale;
- 3) promovării independenței judecătorilor;
- 4) necesității consolidării poziției și puterii judecătorilor pentru instaurarea unui sistem juridic eficace și echitabil.

Recomandarea se aplică tuturor persoanelor care exercită o funcție judiciară, cu excepția acelor cazuri exhaustive, care se referă doar la judecătorii de profesie (salarizare și carieră). Recomandarea cuprinde 6 principii: principii generale privind independența judecătorilor; autoritatea judecătorilor; condiții de muncă adecvate; asocierea; responsabilitatea judecătorilor; sancțiuni disciplinare.

Carta europeană cu privire la statutul judecătorilor a fost adoptată la reuniunea organizată sub egida Consiliului Europei între 8-10 iulie 1998, la Strasbourg, având ca temă de dezbateră statutul magistratului. În „Cuvântul înainte” de prezentare a circumstanțelor adoptării documentului, este menționat că ideea adoptării unei *Carte europene a statutului magistraților*⁸ s-a născut în urma numeroaselor reuniuni desfășurate la nivelul Consiliului Europei la acest subiect, ideea fiind promovată la reuniunea din iulie 1997, la solicitarea reprezentanților a 13 țări europene, a Asociației Europene a Magistraților (AEM) și a Magistraților Europeni pentru Democrație și Libertate (MEDEL).

Statutul universal al judecătorilor⁹ cuprinde 15 articole: art.1 – Independența; art.2 – Statutul; art.3 – Subordonarea față de lege; art.4 – Autonomie personală; art.5 – Imparțialitatea și datoria de a fi rezervat; art.6 – Eficacitatea; art.7 – Activități conexe; art.8 – Protecția statutului funcției; art.9 – Numirea; art.10 – Răspunderea civilă și penală; art.11 – Administrația și răspunderile în materie de disciplină; art.12 – Asocierea; art.13 – Remunerația și pensia; art.14 – Mijloacele materiale; art.15 – Ministerul Public.

Cu toate că vorbim despre un statut special atribuit magistraților, componentele acestuia nu se regăsesc într-o anumită proporție; ba mai mult, este sistem de

obligațiuni juridice și garanții juridice, fără a exista deosebiri esențiale în sfera drepturilor subiective ce completează statutul în cauză. Astfel, la nivel național, Legea cu privire la statutul judecătorului, prin prisma art.14 – „Drepturile judecătorilor” – stabilește sistemul de drepturi subiective, atribuite magistratului: (1) Judecătorii au dreptul:

a) să beneficieze de drepturile și libertățile consacrate de Constituția și legislația Republicii Moldova;

b) să fie aleși în organele autoadministrării judecătorești;

c) să beneficieze, în procesul înfăptuirii justiției, de drepturile procesuale stabilite de legislația procesuală;

d) să întemeieze sindicate și să se afilieze la sindicate sau la alte organizații naționale sau internaționale pentru reprezentarea intereselor lor, pentru perfecționare profesională și apărarea statutului lor;

e) să beneficieze de instruire continuă în mod gratuit, în limitele stabilite de lege;

f) să participe la elaborarea de publicații ori studii de specialitate, de lucrări literare sau științifice, cu excepția celor cu caracter politic;

g) să fie membri ai unor comisii de examinare sau de întocmire a proiectelor de acte normative, a unor documente interne sau internaționale;

h) să fie membri ai societăților științifice sau academice, precum și ai asociațiilor sau fundațiilor care au scop științific ori profesional.

(2) Cerințele și dispozițiile judecătorilor legate de înfăptuirea activității judecătorești sunt obligatorii pentru toate persoanele fizice și juridice. Neîndeplinirea lor atrage răspunderea prevăzută de lege¹⁰. În urma unei examinări detaliate, ne convingem că drepturile subiective fixate în legislația națională au un caracter formal, iar obligațiunile juridice ale acestui statut, dimpotrivă, reprezintă contrariul. Sistemul de obligațiuni are un caracter complex, dar și discutabil, în anumite aspecte. Art. 15 din Lege – Obligațiile judecătorilor – prevede:

(1) Judecătorii sunt obligați:

a) să fie imparțiali;

b) să asigure apărarea drepturilor și libertăților persoanelor, onoarei și demnității acestora;

c) să respecte întocmai cerințele legii la înfăptuirea justiției și să asigure interpretarea și aplicarea uniformă a legislației;

d) să se abțină de la fapte care dăunează intereselor serviciului și prestigiului justiției, care compromit cinstea și demnitatea de judecător, provoacă îndoieli față de obiectivitatea lor;

e) să respecte prevederile Codului de etică al judecătorului;

f) să nu divulge secretul deliberării, informațiile obținute în ședință închisă, precum și datele urmăririi penale;

g) să depună declarația cu privire la venituri și proprietate;

h) să depună declarația de interese personale;

i) să-și verifice starea de sănătate în condițiile prevăzute la art. 61.

(2) Judecătorii sunt obligați să informeze imediat președintele instanței judecătorești și Consiliul Superior al Magistraturii despre orice tentativă de a fi influențați în procesul de examinare a cauzelor.

(3) Neîndeplinirea de către judecător a obligațiilor sale atrage răspunderea prevăzută de prezenta lege¹¹.

Suplimentar, în vederea completării statutului judecătorului, legea mai evidențiază un ansamblu de norme-garanții de natură juridică, orientate spre asigurarea respectării drepturilor subiective, într-o stare normală de lucruri și a respectării obligațiunilor juridice. Cap.V al Legii cu privire la statutul judecătorului – Garantarea independenței judecătorului – se referă la acest sistem de garanții în limitele art.117-119. Art.117 – Asigurarea independenței judecătorului – statuează: Independența judecătorului este asigurată prin:

a) procedura de înfăptuire a justiției;

b) procedul de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție;

c) declararea inviolabilității lui;

d) secretul deliberărilor și interzicerea de a cere divulgarea lui;

e) stabilirea răspunderii pentru lipsa de stimă față de judecată, judecători și pentru imixtiune în judecarea cauzei;

f) alocarea resurselor adecvate pentru funcționarea sistemului judiciar, crearea de condiții organizatorice și tehnice favorabile activității instanțelor judecătorești;

g) asigurarea materială și socială a judecătorului;

h) alte măsuri, prevăzute de lege.

[Art.17 modificat prin LP191 din 08.05.03, MO97/31.05.03 art. 432].

Astfel, putem spune că principiul independenței magistratului se poate realmente manifesta numai în condițiile de realizare a principiului independenței justiției și este în strânsă corelație cu principiile inamovibilității, imparțialității, legalității, transparenței și publicității. La fel, principiul neutralității magistratului își găsește exprimarea într-un ansamblu de norme – principii juridice de natură constituțională și legală.

Și, analogic, principiul integrității magistratului, prin prisma categoriilor de continuitate și contiguitate, este concretizat printr-un ansamblu de principii ramurale sau interramurale. Mai mult, fenomenul integrității magistratului, în contextul percepției sociale a justiției și a activității magistratului, este re-

glementat autonom, de regulă, în formatul unor legi organice și regulamente elaborate de autoritatea de autoadministrare a justiției. Practic, toate sistemele legislative evidențiază o parte structurală din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii, înzestrată cu competențe de examinare a situațiilor când este afectată integritatea magistratului.

În concluzie, putem distinge clar specificul structural al statutului magistratului prin natura, axiologia și particularitățile sale, care îl deosebesc de un simplu statut profesional.

Primul compartiment al statutului magistratului îl putem caracteriza prin două obiective fundamentale: cerințe de instruire profesională și cerințe de integritate.

Al doilea compartiment al statutului magistratului este determinat de accesarea în profesie și promovarea în cariera de magistrat, independența și imparțialitatea magistratului.

Al treilea compartiment al statutului magistratului este orientat spre pachetul social și răspunderea juridică a magistratului, ce înglobează drepturile subiective personalizate. În celelalte domenii putem vorbi numai despre drepturile subiective profesionale ale magistratului, confirmate prin normele de procedură.

Sistematizarea în cauză este de o importanță primordială pentru caracterizarea profesiei de magistrat și manifestarea ei în sistemul juridic contemporan. Pot exista anumite particularități argumentate, numai în scopul deosebirii magistraților judecători de magistrații procurori și a aspectelor particulare de manifestare profesională. Evident, pentru magistrații deținători de funcții profesional-manageriale sunt instituite obligațiuni juridice, drepturi subiective, garanții juridice suplimentare, necesare pentru realizarea funcției atribuite.

Note:

¹ Danileț Cristian, *Independența justiției în statul de drept (II). Standarde de independență personală*. www.cristidanilet.ro

² Lazări Constantin. *Punct de vedere: Independența judecătorilor este un beneficiu al cetățenilor*. <http://www.timpul.md/articol/puncte-de-vedere-independen-ta-judecatorilor-este-un-beneficiu-al-cetatenilor-20420.html?action=print> (vizitat 18.03.2014).

³ <http://ro.wiktionary.org/wiki/garan%C8%99Bie> (vizitat 25.02.2014).

⁴ <http://dexonline.ro/definitie/garan%C8%99Bie> (vizitat 25.02.2014).

⁵ Principii fundamentale asupra independenței sistemului judiciar, adoptate de cel de-al Șaptelea Congres al Națiunilor Unite privind prevenirea infracțiunilor și tratamentul infractorilor, susținut la Milano, din 26 august până la 6 septembrie 1985 și avizate prin Rezoluțiile 40/32 din 29 noiembrie 1985 și 40/146 din decembrie 1985 ale Adunării Generale. Expunerea de motive. www.csm1909.ro, (vizitat 16.02.2009).

⁶ *Ibidem*.

⁷ Recomandarea nr. (94)12 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind independența, eficiența și rolul judecătorilor. Adoptat de Comitetul de Miniștri în data de 13 octombrie 1994 la cea de-a 516-a întâlnire a secretarilor de stat. [www://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:0NZL178dErsJ](http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:0NZL178dErsJ) (vizitat 16.08.2012).

⁸ *Carta Europeană privind statutul judecătorilor*, adoptată la Strasbourg în perioada 8-10 iulie 1998, www.justice.gov.md, (vizitat 14.06.2012).

⁹ *Statutul universal al judecătorilor* a fost adoptat de către Consiliul Central al Asociației Internaționale a judecătorilor în cadrul reuniunii desfășurate la Taipei – Taiwan pe data de 17 noiembrie 1999. <http://www.iaj-uim.org/site/modules/smartsection/category.php?categoryid=48&lang=en>

¹⁰ Legea cu privire la statutul judecătorului nr. 544-XIII din 20.07.95 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1995, nr. 59-60/664; republicată în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.117-119/946.

¹¹ *Ibidem*.

REGLEMENTĂRI JURIDICE PRIVIND PROCESUL DE REFORMARE A SISTEMULUI DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ MOLDOVENESC

Ludmila PROCA,
doctor în drept, lector universitar (USM)

REZUMAT

Reforma în domeniul serviciilor sociale este obiectivul primordial al reformării sistemului de asistență socială în aspectul instituțional administrativ propriu. Serviciile sociale reprezintă unul din multitudinea și diversitatea serviciilor publice, care sunt activități ale autorităților administrației publice și ale altor parteneri sociali în vederea satisfacerii unui interes general al comunității. Serviciile sociale se acordă în combinație cu prestațiile sociale, răspund necesităților persoanei sau familiei pentru a depăși unele situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale. Programul național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012 a extins rapid serviciile sociale comunitare și specializate și a îmbunătățit considerabil eficiența și eficacitatea serviciilor sociale cu specializare înaltă prin consolidarea, integrarea și orientarea lor spre grupurile de persoane în dificultate.

Cuvinte-cheie: sistemul de asistență socială, asistentul social, servicii sociale, ajutorul social, servicii sociale primare (comunitare), servicii sociale specializate, servicii sociale cu specializare înaltă.

SUMMARY

The reform in the field of social services is the primary objective of the reform of the social assistance system in the proper institutional administrative aspect. The social services represent one of the multitude and diversity of public services, which are the activities of the public administration authorities and of other social partners in order to satisfy a general interest of the community. Social services are granted in combination with social services, responsible for the necessities of a person or family in order to surpass some difficulty situations, to prevent the marginalization and social exclusion. The national program as to the creation of an integrated system of social services for the years of 2008-2012 has rapidly extended the communitarian social services and has considerably improved the efficiency of highly specialized social services by their consolidation, integration and orientation towards the groups of persons in need.

Keywords: the social assistance system, social assistant, social services, social assistance, primary (community) social services, specialized social services, highly specialized social services.

Actualmente, sistemul de asistență socială poate fi analizat sub următoarele aspecte:

- ca profesie cu statut propriu, cu obiective și caracteristici distincte;
- ca sistem educațional de formare și educare a specialiștilor;
- ca sistem instituțional-administrativ, incluzându-se aici sfera serviciilor, activităților practice desfășurate în vederea soluționării cazurilor^{1, 2}.

Ca profesie, asistența socială are un pronunțat caracter aplicativ, devenind o activitate al cărei profesionalism a crescut rapid. Ea solicită cunoștințe teoretice din domeniul științelor socioumane, deprinderi, abilități practice (îndemânare de a comunica și lucra cu persoane și grupuri în dificultate) și, nu în ultimul rând, un set de valori, principii, norme, reguli morale care compun codul deontologic al profesiei. Acesta asigură în mod special respectarea drepturilor omului fără deosebire de rasă, sex, culoare, vârstă, limbă, religie.

În scopul promovării reformelor în domeniul asistenței sociale, la 29.11.2005 Colegiul Ministerului Sănătății și Protecției Sociale al Republicii Moldova a aprobat *Codul deontologic al asistentului social*³. Conform art.63 din acest act, asistentul social are datoria să sprijine persoanele asistate în integrarea socială și

culturală, în restabilirea relațiilor cu familia și comunitatea, în reducerea dependenței sociale, să contribuie la înțelegerea drepturilor și datoriilor lor sociale.

Conform art.1 din Legea asistenței sociale a Republicii Moldova⁴, *asistentul social* este persoana cu studii speciale în domeniu, deținătoare a diplomei de licență sau de masterat, care prestează servicii sociale persoanelor și familiilor care temporar se află în dificultate și care, din motive cu caracter economic, social, fizic sau psihologic, nu sunt în stare să își asigure prin mijloace și eforturi proprii un nivel decent de viață.

Ca sistem educațional de formare a specialiștilor, asistența socială include în sine totalitatea instituțiilor de învățământ, abilitate cu dreptul de a pregăti cadre în acest domeniu. Ea își asumă acest rol încă din anii 1993-1998, când se pune problema deschiderii specialităților de asistență socială în instituțiile de învățământ superior. Activitatea acestor instituții este orientată spre pregătirea asistenților sociali în conformitate cu realitățile vieții sociale din republică și cu experiența țărilor înaintate. Profesia de asistent social în Republica Moldova a fost inclusă în Nomenclatorul specialităților în anul 1998. Specialiștii în acest domeniu sunt pregătiți de: Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, Universitatea Peda-

gogică de Stat „Alecu Russo” din Bălți, Universitatea Liberă Internațională din Moldova⁵.

La caracterizarea asistenței sociale *ca sistem*, alături de profesia ca atare, trebuie să se aibă în vedere și *aspectul instituțional propriu*. În cadrul sistemului instituțional, se organizează și funcționează servicii specializate de asistență socială⁶.

Anume, din acest punct de vedere, asistența socială este cercetată ca instituție distinctă a dreptului protecției sociale în Republica Moldova, în *aspectul ei instituțional administrativ propriu* prin organizarea programelor de acordare a prestațiilor și serviciilor sociale persoanelor, aflate în nevoie și reprezentată ca administrare publică⁷.

Astfel, asistența socială ca sistem este în responsabilitatea instituțiilor publice specializate ale autorităților administrației publice centrale și locale, a organizațiilor societății civile și are în atribuțiile sale punerea în aplicare a programelor de protecție socială pentru categoriile de persoane dezavantajate social⁸.

În o altă opinie⁹, sistemul de asistență socială include totalitatea activităților practice, prestațiilor de ajutor social care pot fi materializate prin: alocații în numerar, ajutoare în natură, servicii sociale.

Sistemul de asistență socială desemnează, într-un prim înțeles, principiile generale pe care se întemeiază ajutorul acordat comunităților sociale, aflate în nevoie, iar într-o altă accepție, ansamblul mijloacelor tehnico-financiare utilizate de puterea publică pentru aplicarea politicilor sociale¹⁰.

După E. Zamfir și C. Zamfir¹¹, sistemul de asistență socială există și se constituie mai degrabă ca un „pact social”, prin care colectivitatea se angajează să-i ajute pe cei considerați de către ea ca fiind în nevoie. Astfel, asistența socială se acordă persoanelor, familiilor individuale, pe baza analizei situației financiare a fiecărui caz în parte. Asistența socială, bazată pe testarea mijloacelor, urmează a fi ultimul strat al securității sociale, ce își propune să acopere toate persoanele aflate la nevoie. Funcția sa este să asigure celor săraci un venit minim, care să le acorde nu un trai decent, ci doar unul de subzistență.

Asistența socială constituie „o componentă esențială a securității sociale, reprezentată de un sistem de norme juridice prin care se pun în aplicare măsurile de protecție și acordare a unor prestații familiilor cu copii, diferitelor categorii de minori și bătrâni, persoanelor cu dizabilități și altor beneficiari, suportate, după caz, din bugetul de stat sau din bugetele locale”^{12, 13}.

Prin adoptarea la 28.05.1999 a *Strategiei de reformă a sistemului de asistență socială*¹⁴, Parlamentul Republicii Moldova a prevăzut noi principii de organizare și acordare a asistenței sociale, printre care și *reformarea cadrului administrativ-organizatoric al sistemului de asistență socială*. Strategia stipulează că, „asistența socială urmează să fie promovată ca o politică socială a statului și administrată de un organ central de speci-

alitate al acestuia (minister, departament), iar în plan teritorial, de serviciile lui descentralizate și de autoritățile administrației publice locale, în cooperare cu alte organizații și asociații neguvernamentale de caritate, religioase, cu fundații și cu persoane particulare¹⁵.

Potrivit art.12 din Legea asistenței sociale a Republicii Moldova¹⁶, în organizarea asistenței sociale la nivel central se evidențiază doar rolul ministrului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, iar prin art.13 este prevăzută competența autorităților administrației publice locale de nivelul al doilea în organizarea structurii teritoriale de asistență socială, care, în comun cu autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi și în colaborare cu reprezentanții societății civile, realizează politica de asistență socială și asigură aplicarea legislației la nivel teritorial.

Structura teritorială de asistență socială, de comun acord cu autoritatea administrației publice locale de nivelul întâi, angajează personalul din sistemul de asistență socială, conform art.15 alin.(1), pentru promovarea intereselor și soluționarea problemelor populației aflate în dificultate din unitatea administrativ-teritorială respectivă¹⁷.

Odată cu adoptarea Legii asistenței sociale¹⁸ și Hotărârii cu privire la eficientizarea sistemului de asistență socială¹⁹, reforma sistemului de asistență socială moldovenesc trece într-o nouă etapă, când accentul se pune nu numai pe depășirea stării de dependență socială sau pe înlăturarea stării de dificultate a persoanelor sau a familiilor și în asigurarea integrării lor sociale, cu respectarea principiului autonomiei, dar și pe reintegrarea socială a persoanei sau a familiei cu statut social lezat, oferindu-le servicii sociale noi, reglementate de legi speciale.

Obiectivul primordial al reformării sistemului de asistență socială este diminuarea sărăciei prin prestarea serviciilor sociale, ce reprezintă măsuri și activități realizate pentru a răspunde necesităților sociale ale persoanei sau familiei în vederea depășirii unor situații de dificultate, de prevenire a marginalizării și excluziunii sociale, acordate *în combinație cu prestațiile bănești, prestații de altă natură*, în funcție de nevoie²⁰.

În scopul realizării acestui obiectiv, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, prin Ordinul nr.024 din 8.12.2009, a aprobat Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a structurii teritoriale de asistență socială²¹. Astfel, au fost elaborate noi principii de activitate ale structurii teritoriale de asistență socială, au fost evidențiate noi funcții de bază ale lor: de planificare strategică, de administrare, de prestare a serviciilor de asistență socială, de coordonare, de colaborare. Respectiv și pentru personalul din asistența socială (asistenții sociali comunitari, supervizori) au fost elaborate noi atribuții de serviciu în fișa-post²². Aceste măsuri au fost aplicate în scopul eficientizării activității unităților teritoriale de asistență socială din republică.

În scopul eficientizării sistemului de prestații so-

cială și direcționării acestora către cei mai săraci, a fost adoptată Legea cu privire la ajutorul social²³, care are drept scop asigurarea unui venit lunar minim garantat, familiilor defavorizate, prin acordarea ajutorului social, stabilit în conformitate cu evaluarea venitului global mediu lunar al familiei și necesitatea de asistență socială.

Ajutorul social a fost conceput ca un program de bază al Guvernului pentru suportul persoanelor sărace în tendința generală de eradicare a sărăciei. Astfel, Guvernul a inițiat o reformă ambițioasă a sistemului de asistență socială prin trecerea treptată de la sistemul de compensații nominative, bazat pe categorii de persoane, la un sistem de prestații bănești de sărăcie pentru familii – ajutor social. Însuși procesul de punere în aplicare a noului cadru legal a fost divizat în trei etape: 1) pentru familiile cu membri cu dizabilități – începând cu 1 octombrie 2008; 2) pentru familiile cu copii – începând cu 1 ianuarie 2009; 3) pentru celelalte familii – începând cu 1 iulie 2009²⁴.

Prestația de ajutor social este acordată gospodărilor, recunoscând că sărăcia nu depinde numai de venitul propriu al unei persoane, dar și de venitul altor membri ai familiei, precum și de mărimea familiei și caracteristicile membrilor acesteia. Astfel, suma prestației variază în funcție de numărul membrilor familiei. Eligibilitatea și mărimea ajutorului social constituie diferența dintre venitul lunar minim garantat (VLMG) al familiei și venitul global al acesteia. VLMG este stabilit în fiecare an prin Legea bugetului de stat.

Actualmente, ajutorul social are două componente de bază – ajutorul social și ajutorul pentru perioada rece a anului.

Potrivit datelor Ministerului Economiei, implementarea noului sistem de ajutor social a constituit unul din factorii de bază, care a avut impact semnificativ asupra evoluției sărăciei, în special în mediul rural. Nivelul sărăciei în Republica Moldova a înregistrat tendințe de diminuare, iar această prestație a devenit cea mai eficientă în combaterea sărăciei²⁵.

Prin adoptarea Legii cu privire la serviciile sociale²⁶, care a intrat în vigoare la 3.03.2011, se reglementează atât tipurile de servicii sociale, cât și organele abilitate de prestarea lor.

Organele abilitate în prestarea serviciilor sociale pot fi persoane fizice sau persoane juridice publice ori private.

Prestatorii publici de servicii sociale sunt: a) instituțiile de asistență socială create și gestionate de autoritățile administrației publice centrale; b) autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea; c) autoritățile administrației publice locale de nivelul întâi.

Prestatorii privați de servicii sociale sunt: a) asociațiile obștești, fundațiile, instituțiile private fără scop lucrativ, înregistrate în conformitate cu legislația – toate cu domeniul de activitate în sfera socială; b) persoanele juridice și persoanele fizice – întreprinderi cu scop

lucrativ, înregistrate în conformitate cu legislația. Prestatorii de servicii sociale pot organiza și oferi servicii sociale, dacă sunt acreditați în condițiile legii.

Serviciile sociale se clasifică în: servicii sociale primare; servicii sociale specializate; servicii sociale cu specializare înaltă.

a) Serviciile sociale primare sunt serviciile care se acordă la nivel de comunitate tuturor beneficiarilor și au drept scop prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate care pot cauza marginalizarea sau excluderea socială.

b) Serviciile sociale specializate sunt serviciile care implică antrenarea specialiștilor și au drept scop menținerea, reabilitarea și dezvoltarea capacităților individuale pentru depășirea unei situații de dificultate în care se află beneficiarul sau familia acestuia.

c) Serviciile sociale cu specializare înaltă sunt serviciile prestate într-o instituție rezidențială sau într-o instituție specializată de plasament temporar, care impun un șir de intervenții complexe ce pot include orice combinație de servicii sociale specializate, acordate beneficiarilor cu dependență sporită și care necesită supraveghere continuă (24/24 ore).

Serviciile sociale primare (comunitare) ar trebui să fie primul punct de contact pentru beneficiarii sistemului de asistență socială, care sunt orientate spre prevenirea sau limitarea situației de dificultate, soluționarea problemei la etapa incipientă, cu menținerea beneficiarului în familie și comunitate. Extinderea serviciilor sociale la nivel comunitar reprezintă o sursă majoră pentru implementarea eficientă a politicilor sociale a statului, ceea ce contribuie la incluziune socială a persoanelor cu dizabilități. În acest context, descentralizarea serviciilor sociale reprezintă un cadru favorabil pentru activizarea comunității, mobilizarea resurselor și eforturilor umane în rezolvarea a circa 80% din solicitările de asistență socială²⁷.

Actualmente, la nivel comunitar, se prestează un număr limitat de servicii sociale: îngrijirea la domiciliu, cantinele de ajutor social, sprijin din partea asistenților sociali comunitari, sprijin financiar din fondul de susținere socială a populației, serviciile centrelor comunitare etc.

Serviciul de îngrijire la domiciliu este destinat persoanelor vârstnice și persoanelor cu dizabilități, prestat de către lucrătorii sociali și finanțat de la bugetele locale. Acest serviciu reprezintă un ansamblu complex de măsuri și acțiuni realizate pentru a răspunde nevoilor individuale ale persoanelor dependente de suport, pentru ca acestea să trăiască, pe cât posibil independent, în propriile familii și în comunitatea din care fac parte.

Serviciul de alimentare în cadrul cantinelor de ajutor social oferă hrană pentru persoanele vulnerabile pe o perioadă ce nu depășește 30 de zile trimestrial. Acest serviciu este finanțat, în mare parte, din bugetele locale și din subvențiile de la Fondul republican de susținere

socială a populației, din donații private, precum și de la organizații neguvernamentale.

Serviciile sociale comunitare sunt în responsabilitatea asistentului social comunitar. Aceste servicii includ: consilierea, informarea, managementul de caz²⁸. Ele se bazează pe evaluarea inițială și complexă a beneficiarului și nevoilor lui individuale. Acțiunile se axează pe mobilizarea eforturilor persoanei și sporirea sprijinului din partea familiei și comunității în vederea depășirii situației dificile, precum și asigurarea integrării sociale eficiente.

Centrele comunitare prestează servicii sociale primare, precum și activități extracurriculare și în grupuri de suport pentru diferiți beneficiari.

Servicii sociale specializate. Aceste servicii deservesc persoanele, ale căror nevoi nu pot fi soluționate la nivel de comunitate. Serviciile sociale specializate se prestează beneficiarilor care au nevoie de reabilitare sau asistență intensă în timp din partea specialiștilor cu un nivel adecvat de calificare. Aceste servicii pot fi prestate la toate nivelurile administrative (comunitar, raional, național) în baza nevoilor stabilite ale populației. Acestea au menirea de a menține persoanele sau familiile aflate în dificultate într-un cadru organizațional în proximitatea comunității, având ca obiectiv primordial prevenirea marginalizării, excluderii sociale și facilitarea reintegrării beneficiarilor în mediul familial și comunitate.

Acestea includ: *servicii specializate, de îngrijire de zi, centre de plasament temporar, suport pentru familiile substitutive, suport pentru reintegrarea copiilor în familia din îngrijirea rezidențială.*

Serviciile sociale specializate, prestate în cadrul centrelor de zi, pot include asistență medicală și psihologică. Adesea centrele de zi combină îngrijirea specializată cu activități de îngrijire primară. Centrele de plasament temporar sunt create, de regulă, de societatea civilă și cu suportul organizațiilor internaționale²⁹.

Protecția specializată pentru copiii în dificultate este asigurată, în mare parte, prin intermediul *serviciilor de substituție a familiei*: tutela; curatela; adopția națională³⁰; adopții internaționale; case de copii de tip familie; asistenți parentali profesioniști³¹. Aceste servicii acordate familiilor în dificultate previn instituționalizarea copiilor și au drept scop reducerea numărului de copii plasați în instituții rezidențiale.

Procesul de prestare a serviciilor sociale specializate impune participarea unei echipe de profesioniști: asistenți sociali, asistenți medicali, psihologi și lucrători sociali, ceea ce contribuie la prestarea serviciilor sociale calitative.

Serviciile sociale cu specializare înaltă sunt prestate la nivel național. Unul din aceste servicii este îngrijirea rezidențială (24/24 ore). Acest serviciu se acordă persoanelor, care se confruntă cu probleme extrem de grave. Serviciile rezidențiale implică costuri mari, nu reflectă și nici nu satisfac pe deplin nevoile beneficiari-

lor. Aceștia ar putea beneficia de servicii sociale în familie și în comunitatea lor. Instituțiile rezidențiale sunt gestionate de autoritățile centrale sau de autoritățile administrației publice locale de nivelul al doilea (raion).

Conform anexei nr.3 al Hotărârii Guvernului nr.691 din 17.11.2009 pentru aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, structurii, efectivului-limită ale aparatului central al acestuia³², ministerul este coordonator și asigură funcționarea a 8 instituții sociale rezidențiale: 2 instituții pentru persoane în etate și persoane adulte cu dizabilități fizice (profil somatic), amplasate în mun. Chișinău și r-nul Dubăsari, 4 instituții pentru persoane adulte cu dizabilități mintale (profil psihoneurologic), amplasate în mun. Bălți, r-nele Dubăsari, Soroca, Edineț și 2 case-internat pentru copii cu dizabilități mintale amplasate în or. Orhei și or. Hâncești, care oferă beneficiarilor săi, în conformitate cu necesitățile speciale și particularitățile de dezvoltare individuală, protecție socială prin prestarea de servicii sociomedicale, cazare (pe durată nedeterminată), îngrijire, alimentație, asigurarea cu îmbrăcăminte și încălțăminte, terapie ocupațională, activități culturale, kinetoterapie, asistență medicală etc.

În Republica Moldova, sunt dezvoltate câteva servicii sociale cu specializare înaltă, orientate spre nevoile unui grup restrâns de beneficiari. Acestea includ: Centrul de plasament temporar pentru minori (copiii străzii), Centrul pentru reabilitarea victimelor traficului de ființe umane.

Cu toate acestea, este evidentă insuficiența serviciilor sociale cu specializare înaltă pentru persoanele ce se confruntă cu multe probleme sociale grave, precum violența în familie și dependența de alcool și droguri. Unele servicii de acest gen au fost dezvoltate doar în regiuni-pilot, în special de ONG-uri³³.

Servicii protetico-ortopedice se prestează în cadrul Centrului Experimental Protezare, Ortopedie și Reabilitare, aflat în subordinea Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei. Serviciile Centrului sunt prestate persoanelor cu dizabilități locomotorii: asigurarea cu încălțăminte ortopedică, mijloace de locomoție neme-canizate și servicii de recuperare.

Serviciile de reabilitare balneosanatorială oferă îngrijire intensivă pe termen scurt în centrele republicane pentru reabilitarea persoanelor cu dizabilități și persoanelor vârstnice „Speranța” din orașul Vadul lui Vodă și „Victoria” din orașul Sergheevka, regiunea Odesa, Ucraina. Aceste servicii sunt acordate sub formă de facilități pentru persoanele sus-menționate, în funcție de categorie, cu reducere la 100% sau 70% din costul biletului de reabilitare³⁴.

Reforma în domeniul serviciilor sociale este una dintre cele mai importante. În acest sens, prin Hotărârea Guvernului nr.1512 din 31 decembrie 2008 a fost aprobat Programul național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008-2012³⁵.

Programul a extins rapid serviciile sociale comunitare și specializate și a îmbunătățit considerabil eficiența și eficacitatea serviciilor sociale cu specializare înaltă prin consolidarea, integrarea și orientarea lor spre grupurile de persoane în dificultate. Combinând măsurile de prevenire și reabilitare, precum și soluționând cazurile la nivel comunitar înainte ca ele să se agraveze (iar soluționarea lor să devină mai costisitoare), sistemul a devenit mai eficient din punctul de vedere al costurilor, impulsivând creșterea, în ultimii ani, a participării societății civile în viața socială, implicarea comunităților în calitate de actori activi în rezolvarea problemelor apărute. Dezvoltarea sistemului integrat de servicii sociale a creat oportunități mai bune pentru incluziunea socială a persoanelor în dificultate, asigurând respectarea drepturilor fundamentale ale acestora³⁶.

Actualmente, este în proces continuu crearea și dezvoltarea serviciilor sociale comunitare alternative serviciilor sociale rezidențiale. Acestea au menirea de a menține persoanele sau familia, aflate în dificultate într-un cadru organizațional în proximitatea comunității, având ca obiectiv primordial prevenirea marginalizării, excluderii sociale și facilitarea reintegrării beneficiarilor în mediul familial, în comunitate³⁷.

Prin Legea nr. 166-XVIII din 9 iulie 2010 a fost ratificată Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, adoptată la New York la 13 decembrie 2006 și semnată de Republica Moldova la 30 martie 2007. Acest tratat internațional a stabilit drepturile persoanelor cu nevoi speciale și obligațiile statelor-părți de a promova, proteja și asigura drepturile acestei categorii de persoane. Convenția a promovat sistemul de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, inclusiv prin instituirea de servicii sociale noi pentru acești beneficiari. Pentru ajustarea actelor normative privind protecția socială a persoanelor cu dizabilități din Republica Moldova la prevederile Convenției, prin Legea nr.169-XVIII a fost adoptată *Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010-2013)*³⁸.

Strategia a definit reformarea politicii statului în domeniul dizabilității și a cuprins liniile directoare de activități în domeniul armonizării sistemului de protecție socială a persoanelor cu dizabilități cu standardele europene și prevederile Convenției. Strategia a inclus acțiuni necesare pentru reformarea politicilor în domeniu, care ar permite implementarea ulterioară a prevederilor Convenției.

În scopul realizării obiectivelor-cheie în realizarea politicii naționale în domeniul protecției sociale a persoanelor cu dizabilități, în sensul dezvoltării serviciilor sociale destinate acestora, Guvernul a aprobat Regulamentul-cadru și Standardele minime de calitate pentru serviciul social „*Locuință protejată*” (Hotărârea Guvernului nr.711 din 9.08.2010)³⁹. Acest serviciu social specializat prevede plasarea într-o locuință a adulților cu dizabilități mintale ușoare cu capacitate deplină de exercițiu, care nu dispun de locuință sau necesită îmbu-

nătățirea condițiilor de trai și care, cu suport periodic, pot duce o viață independentă în comunitate. În termene practice serviciul în cauză va contribui la susținerea persoanelor cu dizabilități mintale de a trăi în comunitate, prevenirea instituționalizării, îmbunătățirea calității vieții acestor persoane și incluziunii lor sociale.

La 8 octombrie 2010, prin Hotărârea nr. 936, Guvernul a instituit un alt serviciu social – „*Casă comunitară*”⁴⁰. Acesta este destinat persoanelor cu dizabilități mintale, care necesită asigurarea continuă a condițiilor minime de existență, protecție, îngrijire și asistență, pentru a se dezvolta și include în comunitate.

De la începutul anului 2012, rețeaua de servicii sociale destinate persoanelor cu dizabilități a fost suplimentată cu un nou *serviciu specializat* „*Echipa mobilă*”, care oferă asistență socială, suport și consiliere la domiciliul beneficiarului pentru eventuala lui incluziune socială⁴¹.

La 27.07.2012 a intrat în vigoare Legea nr. 60-XIX din 30 martie 2012, privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, care stabilește un cadru general de garanții și servicii sociale în conformitate cu standardele europene și internaționale privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități⁴². Ca urmare a intrării în vigoare a Legii menționate la 23 ianuarie 2013, a fost aprobată Hotărârea Guvernului nr. 65 cu privire la determinarea dizabilității și capacității de muncă⁴³, care prevede reformarea Consiliului Republican de Expertiză Medicală a Vitalității (aprobarea structurii, Regulamentului de activitate și a efectivului-limită a Consiliului de Determinare a Dizabilității și Capacității de Muncă) și aprobarea Instrucțiunii privind determinarea dizabilității și capacității de muncă.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 314 din 23.05.2012 a fost aprobat Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea *Serviciului social „Asistență personală”* și a Standardelor minime de calitate pentru persoanele cu dizabilități⁴⁴, prevăzut în art.53 din Legea nr. 60 din 30.03. 2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități.

Concomitent, prin Hotărârea Guvernului nr.413 din 14 iunie 2012 a fost aprobat „Regulamentul-cadru privind organizarea și funcționarea *Serviciului social „Respiro”* și Standardele minime de calitate. Acest serviciu specializat oferă asistență socială, suport, îngrijire și supraveghere 24 de ore persoanelor cu dizabilități severe, în cadrul unor centre specializate sau altor tipuri de servicii sociale, pentru ca familiile, rudele sau alte persoane care le îngrijesc să poată beneficia de un repaus de maximum 30 de zile pe an⁴⁵.

Un rol important în atingerea obiectivelor reformei îl joacă *asistentul social*, persoana cu studii speciale în domeniu, care identifică și evaluează beneficiarii potențiali și situația acestora (condițiile sociale și locative), pentru formularea problemelor cu care ei se confruntă și stabilirea necesităților pentru depășirea situației de

dificultate, elaborează și realizează planuri individualizate de asistență, de comun acord cu beneficiarii și familiile acestora, oferă servicii sociale primare beneficiarilor. Totodată, mobilizează comunitatea, colaborează cu administrația publică locală, instituțiile de resort, organizațiile neguvernamentale în scopul soluționării problemelor beneficiarilor, propune și pregătește cazurile pentru oferire a serviciilor sociale specializate sau cu specializare înaltă⁴⁶, prestate la nivel național, astfel contribuind la eficientizarea activității autorității publice de asistență socială.

Eficientizarea reformei în domeniul asistenței sociale impune crearea unui sistem viabil și transparent ce ar corespunde obiectivelor: crearea și consolidarea serviciilor sociale la toate nivelurile administrative; monitorizarea serviciilor sociale și analiza impactului serviciilor sociale asupra persoanelor de către Ministrul Muncii, Protecției Sociale și Familiei (MMPSF)⁴⁷, inspecția serviciilor sociale de către inspecția socială din subordinea MMPSF prin rapoartele ei publice și periodice în buletinul informațional și pe pagina web a MMPSF⁴⁸, consolidarea competențelor personalului angajat în sistemul de asistență socială; diversificarea și îmbunătățirea serviciilor de asistență socială prin elaborarea standardelor minime de calitate a serviciilor și crearea și implementarea mecanismelor de acreditare a prestatorilor de servicii sociale și control al calității serviciilor sociale respective; preluarea experiențelor pozitive în domeniu de la organizațiile neguvernamentale și internaționale prestatoare de servicii sociale.

Note:

¹ Bulgaru M, Dilion M., *Concepte fundamentale ale asistenței sociale*, CEP USM, Chișinău, 2000, p.10.

² Zamfir E., Zamfir C., *Politici sociale. România în context european*, Alternative, București, 1995, p.102.

³ Hotărârea Colegiului Ministerului Sănătății și Protecției Sociale al Republicii Moldova nr. 11 din 29.11. 2005 cu privire la aprobarea unui set de acte. *Standarde profesionale în domeniul asistenței sociale*, Chișinău, 2006.

⁴ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.042 din 12.03.2004.

⁵ Proca L., *Asistența socială – instituție distinctă a dreptului protecției sociale (aspect instituțional administrativ)* Teza de doctor în drept, Chișinău, 2007, p.26.

⁶ Zamfir Elena, Zamfir Cătălin, *op.cit.*, p.102.

⁷ Proca L., *op.cit.*, p.65-140.

⁸ Proca L. *Dreptul la asistență socială – obiectiv al politicii sociale a statului: Materiale ale conferinței științifice internaționale din 11 decembrie 2003 cu genericul „Locul și rolul organelor administrației publice în asigurarea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”*, Chișinău, 2004, p.339.

⁹ Dan M., *Politici sociale*, Star, Cluj-Napoca, 2001, p.5.

¹⁰ Athanasiu A., *Dreptul securității sociale*, Actami, București, 1996, p.175.

¹¹ Zamfir E., Zamfir C., *op.cit.*, p.122.

¹² Ghimpu S., Țiclea A., Tufan C., *Dreptul securității sociale*, All Beck, București, 1998, p. 347.

¹³ Țiclea A., *Dreptul securității sociale: curs universitar*, ed., a II-a, Universul juridic, București, 2008, p.31.

¹⁴ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.416-XIV din 28.05.1999 pentru aprobarea Strategiei de reformă

a sistemului de asistență socială // *MO al RM*, nr.78-79 din 22.07.1999.

¹⁵ *Ibidem* (considerații generale).

¹⁶ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 42-44/249 din 12.03.2004.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Legea asistentei sociale nr. 547 din 25 decembrie 2003 // *MO al RM*, nr. 42-44 din 12.03.2004.

¹⁹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la eficientizarea sistemului de asistență socială nr.1117 din 27.10.2005 // *MO al RM*, nr. 151-153, 2005.

²⁰ A se vedea: Proca L., *Asistența socială – instituție distinctă a dreptului protecției sociale (aspect instituțional administrativ)*, p. 68, 94, 105.

²¹ <http://www.mmpsf.gov.md>

²² http://www.mmpsf.gov.md/file/documente_interne/regulament_cadru_saspf_aprobat.pdf.

²³ În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.179/625 din 30.09.2008.

²⁴ http://mppsfc.gov.md/file/rapoarte/Raport_Social_2009.

²⁵ <http://mppsfc.gov.md/file/rapoarte/RSA%202011%2020.07.12MMPSF.pdf>

²⁶ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr.155-158 din 3.09.2010, art.541.

²⁷ <http://mppsfc.gov.md/file/rapoarte/RSA%202012%2020.07.12MMPSF.pdf>

²⁸ Hotărârea Guvernului nr. 1512 din 31 decembrie 2008 pentru aprobarea Programul național privind crearea sistemului integrat de servicii sociale pe anii 2008. 2012. // *Monitorul Oficial al RM*, nr. 7-9 din 20.01.2009.

²⁹ A se vedea: Romandaș N., Proca L., Odinoakaia I., *Dreptul protecției sociale*, Chișinău, 2011, p.333.

³⁰ A se vedea: *Asistența socială în contextual transformărilor din Republica Moldova / Maria Bulgaru, Cu drag SRL*, 2008, p.238.

³¹ A se vedea: Romandaș N., Proca L., Odinoakaia I., *op.cit.*, p.335.

³² Publicat: 20.11.2009 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 166-168.

³³ http://www.mmpsf.gov.md/file/2013/rapoarte/Raport_implement_Strategie_%20FINAL_2012.pdf

³⁴ http://www.mmpsf.gov.md/file/2013/rapoarte/Raport_implement_Strategie_%20FINAL_2012.pdf

³⁵ *Monitorul Oficial al RM*, nr.7-9 din 20.01.2009.

³⁶ <http://mppsfc.gov.md/file/rapoarte/RSA%202012%2020.07.12MMPSF.pdf>

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Publicat: 12.10.2010 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 200-201 art nr : 660.

³⁹ Publicat: 17.08.2010 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 148-149 art 810.

⁴⁰ Publicat: 15.10.2010 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 202-205 art 1030.

⁴¹ http://mppsfc.gov.md/file/rapoarte/MMPSF_2012_ro.pdf

⁴² Publicată la 27.07.2012 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 155-159.

⁴³ Publicat: 25.01.2013 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 18-21.

⁴⁴ Publicat: 01.06.2012 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 104-108.

⁴⁵ Publicat: 22.06.2012 în *Monitorul Oficial al RM*, nr. 126-129.

⁴⁶ http://www.mmpsf.gov.md/md/docum_int/fișa_post_a_sistenților_sociali_comunitari_supervizori.

⁴⁷ Legea nr.123 din 18.06.2010 cu privire la serviciile sociale, art.23, 24. // *MO al RM*, nr.155-158 din 3.09.2010.

⁴⁸ *Ibidem*, art.21, 22.

DELIMITAREA CONTRACTULUI DE MANDAT COMERCIAL DE CONTRACTUL DE MANDAT CIVIL, ÎN SPECIAL, ȘI DE ALTE CONTRACTE, ÎN GENERAL

Alexandru CUZNEȚOV,
doctor în drept, conferențiar universitar (USM)
Margareta MUSTEA,
magistru în economie

REZUMAT

Importanța distincției dintre contractul de mandat civil și contractul de mandat comercial se remarcă, mai ales, în cazul în care natura mandatului este civilă pentru mandatar, dar comercială pentru mandant.

Cuvinte-cheie: activitate de întreprinzător, contractul comercial, contractul de mandat comercial, mandat comercial.

SUMMARY

The importance of the distinction between civilian and contract term, the contract commercial mandate stands out, especially if the nature of the mandate is civil attorney, but trade for the principal.

Keywords: business activity, commercial contract, contract commercial mandate, commercial mandate.

Contractul de mandat comercial nu trebuie confundat cu alte contracte, cu care se aseamănă. Delimitarea de alte contracte se impune pentru a stabili regimul juridic aplicabil raporturilor dintre părți¹.

Analizând în plan comparat *contractul de mandat comercial* și *contractul de mandat civil*, putem evidenția o serie de trăsături distincte ale acestora.

O primă distincție o regăsim în obiectul contractului de mandat comercial. Obiectul contractului de mandat comercial este diferit, întrucât la mandatul civil el cuprinde acte juridice de natură civilă, în timp ce mandatul comercial tratează acte juridice ce trebuie să fie fapte de comerț pentru mandant². Prin urmare, menționăm că, în timp ce mandatul civil are ca obiect încheierea actelor juridice civile, mandatul comercial are ca obiect încheierea actelor juridice care constituie fapte de comerț pentru mandant³.

Deci, pentru determinarea naturii mandatului, trebuie să avem în vedere natura juridică a actelor pe care urmează să le încheie *mandatarul* cu *terțul*. Mandatul va fi comercial numai dacă aceste acte juridice sunt comerciale. Mai mult decât atât, legea cere ca aceste acte juridice să fie acte de comerț pentru mandant, în numele și pe seama căruia se încheie actele respective. În consecință, mandatul nu va fi comercial, dacă actele juridice pe care le încheie mandatarul cu terțul sunt acte de comerț numai pentru terț⁴.

Prin urmare, importanța distincției dintre contractul de mandat civil și contractul de mandat comercial se remarcă, mai ales, în cazul în care natura mandatului este civilă pentru mandatar, dar comercială pentru mandant. Astfel, dacă actele ce formează obiectul mandatului sunt comerciale numai pentru cel care contractează cu mandatarul, dar nu și pentru mandant, mandatul va fi civil. În cazul în care actele sunt comerciale pentru mandant, mandatul va fi considerat comercial⁵.

O altă delimitare esențială a mandatului comercial de mandatul civil rezidă în caracterul oneros al aces-

tuia. Prin urmare, pe când mandatul civil este prezumat a fi gratuit, mandatul comercial este prezumat a fi oneros. Acest caracter se deduce din faptul că afacerile comerciale încredințate mandatarului nu sunt nici ele gratuite⁶.

Mandatul fiind plătit, în cazul contractului de mandat comercial, mandatarul este răspunzător atât pentru dol, cât și pentru culpa comisă în executarea mandatului. Totodată, este important să menționăm că chiar dacă părțile nu au prevăzut expres în contract plata unei remunerații, mandantul datorează remunerația, deoarece „mandatul comercial nu se prezumă a fi gratuit”. Prin urmare, în absența unei stipulații contractuale, remunerația va fi stabilită de către instanța de judecată⁷.

Răspunderea mandatarului este agravată în cazul mandatului comercial, aceasta fiind o consecință a faptului că mandatarul este plătit pentru modul în care a tratat afacerile comerciale pe seama și socoteala mandatarului⁸.

Pornind de la cele expuse, luând în considerație faptul că mandatul comercial se prezumă a fi oneros, iar mandatul civil se prezumă a fi gratuit, se impune concluzia că mandatarul comercial, fiind plătit pentru serviciile sale, trebuie să răspundă pentru culpa *levis in abstracto*, diligența pe care ar fi trebuit s-o manifeste apreciindu-se în raport cu aceea a unui bun comerciant, spre deosebire de mandatarul civil, căruia, lucrând gratuit, nu i se poate pretinde o mai mare grijă decât în propriile afaceri, și care va răspunde numai pentru culpa *levis in concreto*⁹.

Vorbind despre puterea mandatarului, menționăm că limitele puterilor mandatarului, în cazul mandatului comercial, nu sunt atât de stricte ca în cazul mandatului civil. Mandatarului îi este permisă o mai mare libertate în acțiune și celeritate a deciziilor, datorită situației schimbătoare a pieței¹⁰. Mandatarul poate angaja pe mandant chiar peste prevederile mandatului primit, dacă aceasta duce la îndeplinirea în bune condiții a afacerii încredințate.

În cazul mandatului civil, împuternicirea trebuie să precizeze riguros puterile mandatarului, fie generale, fie speciale, mandatarul neputând face nimic altceva decât ceea ce este prevăzut în contract.

Mandatul comercial, ca și mandatul civil, poate fi general, adică pentru toate afacerile mandantului, sau special, pentru o anumită afacere a acestuia, dar limitele puterilor mandatarului în cazul mandatului comercial, nu sunt tot atât de stricte ca în cazul mandatului civil. Într-adevăr, mandatul comercial conferă mandatarului o mai mare libertate de acțiune și independență, reclamate de exigentele activității comerciale.

În privința reprezentării în cadrul acestor două contracte, menționăm că reprezentarea nu este de esență mandatului comercial. Există și mandat comercial fără reprezentare, situație în care mandatarul doar transmite ofertele și comenzile primite. Mandatul civil implică însă, în mod obișnuit, reprezentarea. Mandatarul încheie acte juridice cu terțul în numele și pe seama mandantului. Dar reprezentarea, de asemenea, nu este de esență, ci numai de natura mandatului civil.

Astfel, dacă mandatul civil este un mandat cu reprezentare, mandatul comercial poate fi atât cu reprezentare, cât și fără reprezentare. O formă tipică a mandatului comercial fără reprezentare este contractul de comision¹¹.

Prin urmare, mandatarul comercial, care acționează cu reprezentare, încheie acte juridice cu terții în numele și pe seama mandantului, pe când mandatarul fără reprezentare încheie acte juridice în nume propriu, dar pe seama mandantului¹².

Este important să menționăm și faptul că în cazul mandatului comercial, spre deosebire de cel civil, mandatarul beneficiază de garanții speciale, inclusiv dreptul de retenție asupra bunului mandantului primit de la terți, pentru a-și asigura retribuiția. Prin acest privilegiu, se garantează mandatarului plata sumelor de bani pe care i le datorează mandantul, ca retribuiție, cheltuieli cu îndeplinirea mandatului și despăgubiri¹³.

De asemenea, spre deosebire de mandatul civil care poate fi legal, convențional sau judiciar, mandatul comercial este doar convențional, adică ia naștere în baza unei convenții încheiate între părți¹⁴.

Vorbind despre delimitarea contractului de mandat comercial de alte contracte decât cel de mandat civil, este important să menționăm elementele esențiale în baza cărora delimităm contractul de mandat comercial de contractul de muncă, contractul de agent și contractul de administrare.

Există uneori tendința, mai ales în activitatea practică, de a pune semnul egalității între contractul de mandat și contractul de muncă. Vom încerca însă să arătăm că între cele două contracte trebuie să se facă o delimitare strictă.

Astfel, contractul de mandat comercial are ca obiect obligația mandatarului de a îndeplini acte cu conținut juridic, ce constituie fapte de comerț pentru mandant, în numele și pe seama acestuia, ceea ce implică ideea de reprezentare, cu opozabilitatea tuturor actelor făcute de acesta în limitele puterilor primite. În schimb, în

contractul de muncă, salariatul nu face acte juridice, ci numai materiale, ceea ce exclude noțiunea de reprezentare. Totodată, mandatarul își păstrează libertatea de acțiune față de mandant în conducerea afacerii cu care a fost însărcinat, spre deosebire de salariat, care se află în raporturi de subordonare față de cel care l-a angajat.

Această distincție este greu de făcut însă în viața practică unde situațiile sunt mai puțin tranșante, o activitate antrenând un amestec de acte juridice și de acte materiale. De aceea, în interpretarea naturii exacte a contractului, trebuie să ne atașăm mai puțin calificării pe care părțile au dat-o convenției lor, și mai mult drepturilor și obligațiilor pe care aceasta le definește¹⁵.

O altă distincție între aceste două contracte o regăsim în faptul că încheierea, rezilierea și revocabilitatea contractului de mandat comercial este guvernată de regulile dreptului civil, ale dreptului comercial și cele reieșite din contractul intervenit între părți, iar în cazul contractului de muncă, acestea sunt guvernate de regulile Codului muncii, ale legislației speciale în materie și de cele ale contractului colectiv de muncă.

Potrivit celor expuse și din literatura de specialitate ce conține referiri în acest sens, menționăm că principala deosebire dintre contractul de mandat comercial și cel de muncă se referă la natura actelor încheiate. Astfel, mandatarul încheie acte juridice în numele și pe seama mandantului, iar salariatul îndeplinește acte materiale care exclud reprezentarea, el fiind subordonat patronului¹⁶.

Delimitând contractul de mandat comercial de contractul de agent, evidențiem faptul că contractul de agent se încheie între o persoană – numită *reprezentant*, și o altă persoană numită *reprezentat*, sau *agent* – și în temeiul căruia acesta din urmă își asumă obligația ca în schimbul unui comision, să trateze afaceri comerciale în numele și pe seama celui dintâi.

Contractul de agent se deosebește de alte contracte de intermediere, inclusiv de contractul de mandat comercial, prin două trăsături specifice, și anume: comportă stabilirea unei relații de reprezentare între reprezentat și reprezentant pe o durată mai îndelungată și conține în cuprinsul său clauza de exclusivitate teritorială.

Conform unor surse, un mandat comercial îl reprezintă și contractul de agent. Acest contract se încheie între un comerciant (reprezentat) și agent (reprezentant), prin care agentul se obligă, în schimbul unei remunerații, să trateze afaceri comerciale pentru comerciant. Prin contract, agentul se poate obliga să încheie acte juridice în numele și pe seama reprezentatului, ori numai să procure oferte pe care reprezentatul le va finaliza potrivit intereselor sale¹⁷.

Agentul este un comerciant, iar remunerația se stabilește în funcție de cifra de afaceri realizată în contul reprezentatului¹⁸.

Vorbind despre contractul de administrare și contractul de mandat comercial, menționăm că, în literatura de specialitate, natura juridică a raporturilor dintre administrator și societatea comercială este pe larg discutată generând mari controverse.

Astfel, menționăm două teorii care au marcat evoluția istorică a raportului dintre societate și administrator¹⁹:

1. Teoria mandatului, în viziunea căreia administratorul este un mandatar al societății.

2. Teoria organicistă, conform căreia administratorul nu este doar un simplu împuternicit, ci are un statut mai complex, de organ care asigură exprimarea voinței colective a asociaților.

În evoluția istorică a atitudinilor științifice, în stabilirea naturii juridice a raporturilor dintre societatea comercială și administratorii săi, teoreticienii dreptului comercial pot fi grupați în funcție de trei concepții, și anume²⁰:

1. Concepția clasică, care se bazează pe „teoria mandatului” care a dominat doctrina și jurisprudența europeană în secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

2. Concepția modernă, care se bazează pe „teoria organicistă” care în prezent domină doctrina occidentală.

3. Concepția actuală, care are la bază principiul unificării regimului juridic al administratorilor din oricare formă juridică de societate comercială.

Potrivit concepției clasice, raporturile dintre administrator și societate au izvorât dintr-un contract de mandat de drept comun²¹.

Conform concepției moderne, ideea de mandat este absorbită de ideea mai largă a reprezentării²². În consecință, raportul dintre administrator și societate nu ar mai fi un mandat, pur și simplu, ci un mandat cu conținut legal, asemănător celui al tutorelui.

În perioada actuală, delimitând contractul de mandat comercial de contractul de administrare, menționăm că administratorul are prerogative diferite de cele ale mandatarului, având posibilitatea pe lângă încheierea de acte comerciale, să îndeplinească și alte atribuții specifice²³.

Prin urmare, menționăm, în primul rând, că administratorul are ca atribuții conservarea și administrarea unor bunuri, uneori chiar în obținerea unui profit, în timp ce mandatarul poate avea o varietate mai largă de atribuții. Practic, mandatarul poate încheia orice fel de acte în numele mandantului, cu excepția celor care au caracter strict personal, cum ar fi: căsătoria, divorțul, întocmirea testamentului etc., vorbind de contractul de mandat comercial, specificăm că actele încheiate trebuie să fie comerciale.

O altă deosebire dintre aceste două contracte rezidă în faptul că mandatul comercial se încheie ca urmare a convenției dintre părți, în timp ce administrarea se poate încheia și prin intermediul unui legat acceptat de administrator.

Din punctul de vedere al asemănărilor, menționăm că prin intermediul ambelor instituții, persoana însărcinată cu mandatul sau cu administrarea are posibilitatea de a încheia acte de dispoziție. De asemenea, ambele contracte au caracter strict personal, personalitatea mandantului sau a administratorului având o importanță deosebită în exercitarea lor.

În cazul mandatului, ca și în cazul administrării, acțiunile persoanei împuternicite se răsfrâng direct asupra mandantului, în sensul că între acesta din urmă și terț se stabilesc raporturi juridice ca rezultat al actelor juridice încheiate de persoana împuternicită. Mandatarul, acționând în numele și pe seama mandantului, nu răspunde pentru aceste raporturi juridice, cu excepția cazului în care mandatarul a depășit limitele împuternicirii și mandatul nu a fost ratificat. De asemenea, actele juridice încheiate cu depășirea limitelor împuternicirii și neratificate nu vor obliga pe mandant, decât, eventual, în cadrul unor obligații extracontractuale (de exemplu, gestiunea de afaceri)²⁴.

Analizând în plan comparat cu alte contracte, contractul de mandat comercial, concluzionăm că acesta constituie o instituție distinctă a dreptului civil, ce necesită o reglementare aparte în cadrul sistemului de drept al Republicii Moldova.

În prezent, legislația în vigoare nu conține norme speciale care s-ar referi doar la mandatul comercial, acesta fiind reglementat prin prisma mandatului civil, în baza cap. XIII al Codului civil al Republicii Moldova.

Având în vedere faptul că mandatul comercial are un obiect diferit de cel al mandatului civil, are caracteristici distincte și individuale, merită un loc aparte în sistemul de drept.

Note:

¹ I. Motica Radu, Moțiu Florin, *Contracte civile speciale, Teorie și practică judiciară*, Lumina Lex, București, 2000, p. 216.

² Schiau Ioan, *Curs de drept comercial*, Rosetti, 2004, p. 289.

³ Popescu Marin, *Drept comercial*, Editura Fundației „România de Măine”, București, 2004, p.192.

⁴ Stanciu D. Cârpenaru, *Drept comercial român*, ed. a III-a, revizuită, All Beck, București, 2000, p. 427.

⁵ Radu I. Motica, Vasile Popa, *Drept comercial român și drept bancar*, Editura Lumina Lex, București, 1999, p. 322.

⁶ Roșu C., *Contracte de mandat și efectele lor în dreptul civil și comercial*, Lumina Lex, București, 2003, p. 181.

⁷ Cristea Silvia, Stoica Camelia, *Drept comercial*, Lumina Lex, București, 2000, p. 176.

⁸ I. Motica Radu, Popa Vasile, *op.cit.*, p. 322.

⁹ *Ibidem*, p. 322.

¹⁰ *Ibidem*, p. 323.

¹¹ Cârpenaru Stanciu D., *op.cit.*, p. 428.

¹² Ioan Schiau, *op.cit.*, p. 290.

¹³ Vonica Romul Petru, *Drept comercial: Partea generală*, Lumina Lex, București, 2000, p. 908.

¹⁴ Acostioaei Constantin, *Elemente de drept pentru economiști*, p. 231.

¹⁵ Popa Nistorescu Cristina, *Reprezentarea și mandatul în drept privat*, p. 172.

¹⁶ Cristea Silvia, Stoica Camelia, *Drept comercial*, Lumina Lex, București, 2002, p. 176.

¹⁷ Cârpenaru Stanciu D., *op.cit.*, p. 429.

¹⁸ Belu Magdo Mona-Lisa, *op. cit.*, p. 129-130.

¹⁹ Țuca Fl., *Revocarea administratorului societății comerciale*, în *R.D.C.* nr. 6/1999, p. 89.

²⁰ Cristina Popa Nistorescu, *op.cit.*, p. 174.

²¹ St. D. Cârpenaru, *op.cit.*, p. 215.

²² *Ibidem*, p. 216.

²³ Cristea Silvia, Stoica Camelia, *op.cit.*, p. 177.

²⁴ Stanculescu L., *Drept civil, Contracte și succesiuni*, Hamangiu, București, 2008, p. 225.

DETERMINAREA MINORILOR LA SĂVÂRȘIREA UNOR FAPTE IMORALE: MODALITATE NORMATIVĂ A FAPTEI PREJUDICIABILE PREVĂZUTĂ LA art.208 CP RM

Stanislav COPETCHI,
lector (USM)

REZUMAT

Obiectul prezentului demers științific îl formează analiza determinării minorilor la săvârșirea unor fapte imorale în calitate de modalitate normativă alternativă a faptei prejudiciabile specificată la art.208 CP RM. Se ajunge la concluzia că modelul legislativ actual este unul defectuos, în special prin promovarea neglijării regulii prevăzute la alin.(2) art.7 CP RM, prin stipularea unei liste exemplificative a faptelor imorale, la a căror comitere este determinat minorul. Se argumentează necesitatea disocierii în articole distincte a faptelor de atragere a minorilor la activitate criminală, sau de instigare la săvârșirea infracțiunilor provocate de comportamentul persoanei adulte care determină minorii la săvârșirea unor fapte imorale.

Cuvinte-cheie: minor, persoană adultă, determinare, fapte imorale, desfrâu, cerșetorit, jocuri de noroc.

SUMMARY

The object of the present scientific demarche is formed to analyze of the determining minors to commit immoral acts as alternative normative way the prejudicial act specified in art.208 PC RM. It concludes that the current legislative model is a poor one, in particular by promoting neglect the rule laid down in par.(2) art.7 PC RM, by stipulating an illustrative list a immoral acts from which commit is determined minorities. It argues the need for dissociation in separate articles of the act of attracting minors in criminal activity or instigation to commit crimes for determining adult behavior of juveniles to commit immoral acts.

Keywords: minor, adult, determination, immoral acts, prostitution, begging, gambling.

În cazul determinării victimei la săvârșirea unor fapte imorale, în opinia lui S.Brînza și V.Stati, acțiunea făptuitorului este îndreptată spre a o face să se decidă de a lua parte la cerșetorie, jocuri de noroc, desfrâu etc¹. Alți autori², prin determinarea minorilor la săvârșirea faptelor imorale înțeleg: „Acțiunile îndreptate spre a incita dorința minorului să săvârșască fapte imorale, precum și activitatea făptuitorului prin care sunt create condiții propice săvârșirii unor asemenea acte. De exemplu, procurarea localului, recrutarea jucătorilor, punerea la dispoziție a mijloacelor necesare, cum ar fi cărțile de joc, fișele, ruletele, mesele de joc, mijloacele care solicită un ajutor material, afișarea unor anunțuri care apelează la mila publicului”.

În percepția noastră, o astfel de definire a acțiunii prejudiciabile, vizând și unele fapte care exced conținutul normativ, este mult prea largă. Determinarea la săvârșirea unor fapte imorale semnifică doar simpla exercitare a unei influențe asupra minorului, având drept țel ca ultimul să comită o faptă imorală. Nu-i putem imputa făptuitorului suplimentar și unele fapte adiacente acțiunii de determinare. Respectiv faptele nu sunt cuprinse de acțiunea de determinare. Spre exemplu, recrutarea jucătorilor sau procurarea localului constituie acțiuni de sine stătătoare și dacă acestea sunt prejudiciabile, săvârșite cu vinovăție și interzise de legea penală, atunci pot fi eventual sancționate în baza altor norme de drept penal, dar nicidecum de norma de la art.208 CP RM. O altă soluție ar presupune încălcarea regulii cu statut de principiu, stipulată la

alin.(2) art.3 CP RM – interpretarea extensivă defavorabilă a legii penale este interzisă.

Ab initio, consemnăm că din analiza normei de incriminare de la art.208 CP RM, în special a abrevierii „etc.”, remarcăm poziția autorității legislative de a stipula o listă exemplificativă a faptelor imorale, la a căror comitere este determinat minorul. Cu titlu de exemplu sunt specificate: cerșetoritul, jocurile de noroc și desfrăul. De aici și concluzia privind voința legiuitorului: ori de câte ori va fi necesar, cei abilitați cu aplicarea legii penale vor aprecia dacă fapta la a cărei comitere este determinat minorul este sau nu una contrară normelor morale. După noi, o asemenea formulă tehnico-legislativă este una vicioasă, deoarece contravine principiului legalității incriminării. Autoritatea legiuitoare ne îndeamnă la încălcarea principiului nominalizat prin specificarea unei liste exemplificative, dar nu exhaustive a faptelor imorale, ceea ce duce la efectuarea unei interpretări extensive defavorabile a legii penale, fapt interzis.

Totodată, la nivel european, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO) este preocupată de asigurarea respectării principiului legalității incriminării. Astfel, ca rezultat al examinării cauzei Silver și alții *versus* Regatul Unit (25 martie 1983)³ și a cauzei Malone *versus* Regatul Unit (02 august 1984)⁴, Comisia și Curtea Europeană au statuat asupra celor trei condiții ale legalității: 1) accesibilitatea, 2) previzibilitatea, 3) claritatea. Și la nivel național, în art.53 al Legii nr.780 din 27.12.2001 privind actele legislative⁵, se

stipulează, printre altele, că drept trăsături calitative codul trebuie să întrunească precizia și claritatea.

Cu această ocazie, susținem punctul de vedere exprimat de A.Eșanu: „Evitarea unui conținut exhaustiv în norma de incriminare contravine condiției de previziune și claritate. Mai mult ca atât, condamnarea persoanei în baza unor asemenea deziderate ar genera instituirea unui regim represiv și nu unul preventiv în raport de conduită vizată prin aplicarea pedepsei. Într-adevăr, cum poate cetățeanul să-și reglementeze conduita atunci când norma enunțată este ambiguă”⁷⁶. Prin urmare, o persoană care a atins vârsta de 18 ani nu poate cunoaște care celelalte alte fapte imorale, la a căror comitere fiind determinat minorul, vor constitui infracțiune. Și, eventual, condamnarea făptuitorului în baza unei norme neclare și imprevizibile duce la știrbirea vădită a principiului legalității. Referitor la situația existentă, E.Carnauhov notează: „... legiuitorul moldovean ar trebui să specifice precis categoriile de fapte imorale la a căror săvârșire e determinat minorul”⁷⁷. Relevantă este și opinia exprimată de S.Brînza: „În Partea specială a Codului penal al Republicii Moldova, unor articole le lipsește precizia necesară, astfel încât devine necesară intervenția legiuitorului, în vederea îmbunătățirii calității lor”⁷⁸. Același autor remarcă imposibilitatea de a nu manifesta subiectivism atunci când trebuie rezolvată dilema „moral-imoral”⁷⁹. Într-adevăr, legiuitorul nu doar a indicat o listă neexhaustivă a faptelor imorale la a căror comitere este determinat minorul, ci și a pus pe seama celor abilitați cu aplicarea legii sarcina de a aprecia care faptă contravine normelor morale și care nu. Evident, o astfel de formulă legislativă duce la creșterea pericolului de aplicare neuniformă a legii penale, în consecință fiind încălcat principiul legalității.

În continuare, atenția noastră va fi focalizată pe caracterizarea tipurilor de fapte imorale la a căror comitere este determinat minorul.

Cerșetoritul reprezintă o formă de parazitism social care implică obținerea de bani și alte bunuri de la alte persoane, în mod repetat, prin provocarea la acestea din urmă a unui sentiment de jale. Cerșetoria este o manifestare a tendinței parazitare de a trăi din exploatarea sentimentului de milă al publicului și de a se sustrage de la îndeplinirea unei munci folositoare societății¹⁰. În cele mai dese cazuri, la practicarea cerșitului sunt implicați minori. De regulă, aceștia sunt de vârstă fragedă făcând parte din rândul familiilor socialmente vulnerabile, cu mulți copii.

Iată un exemplu din practica judiciară în acest sens: *B.I., pe parcursul lunii mai a anului 2010 a determinat-o pe fiica sa Z.A. să săvârșească fapta imorală sub formă de cerșetorie, astfel încât la 13.05.2010, lângă biserica de pe bd. Decebal, 80, mun. Chișinău, a fost depistată minora Z.A. care cerșea la cererea tatălui său*¹¹.

În esență, toate punctele de vedere din literatura de specialitate, cu privire la conceptul cerșetoritului, exprimă aceeași idee: „cererea sistematică de către o persoană, care nu are un venit permanent, a banilor, hainelor sau altor bunuri materiale de la oameni străini”¹²; „încercările sistematice de a obține bani, haine sau alte bunuri de la un cerc nedeterminat de oameni, prin folosirea adresărilor sau convingerilor verbale simple sau scrise de diferite tipuri”¹³; „cererea sistematică și cu insistență, de la trecători sau pe la case, de bani, produse alimentare, îmbrăcăminte sau de alte bunuri materiale”¹⁴. Din definiția dată cerșetoriei, potrivit căreia aceasta reprezintă fapta persoanei care apelează, în mod repetat, la mila publicului, cerând ajutor material, indiferent dacă are sau nu capacitatea de a munci, autorii S.Brînza și V.Stati¹⁵ identifică următoarele trăsături: 1) apelarea la mila publicului; 2) apelarea la mila publicului are ca obiect un ajutor material; 3) apelarea la mila publicului este repetată; 4) nu contează dacă cel care apelează la mila publicului are sau nu capacitatea de a munci. De aici desprindem că, dacă persoana care a atins vârsta de 18 ani determină un minor la cerșirea doar de o singură dată, nu vom fi în prezența infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM. Este obligatoriu ca victima să fi fost determinată la apelarea în mod repetat la mila publicului.

Dacă pe lângă acțiunile făptuitorului de determinare la cerșetorie a minorului sunt prezente și acțiunile de organizare a cerșetoriei în scop de a obține pentru sine sau pentru altul foloase materiale injuste, cele comise, în virtutea regulii de calificare stipulate la alin.(2) art.118 CP RM, trebuie încadrate doar în conformitate cu art.302 CP RM – „Organizarea cerșetoriei”. În acest plan, S.Brînza și V.Stati printre modalitățile faptice de exprimare a acțiunii de organizare a cerșetoriei indică asupra înaintării propunerii unor persoane să-și dea consimțământul de a fi cerșetori. Iar în calitate de victimă a infracțiunii de organizare a cerșetoriei poate fi, inclusiv, un minor¹⁶.

Jocul de noroc reprezintă o formă de generare și proliferare a parazitismului social, o cale de sustragere de la muncă, o pantă de lunecare spre trândăvie și descompunere morală¹⁷. Pericolul social al determinării minorilor la participarea la jocurile de noroc constă în faptul că minorii, ca și membri ai generației în creștere, sunt educați în spiritul tendinței de a trăi din contul altor persoane, de a duce un mod de viață parazitar, aceștia transformându-se în niște poveri pentru societate, fiind învățați să câștige în mod necinstit. Atragerea minorilor la jocurile de noroc, susține K.K. Speranski¹⁸, presupune în cele mai dese cazuri, dezvoltarea la minori a abilităților de înșelare și a altor aptitudini necinstite în scopul obținerii unui câștig (venit care nu este obținut prin muncă). Prin joc de noroc se înțelege orice joc (de cărți, zaruri, ruletă, pariuri etc.) în care rezultatul competiției depinde în

cea mai mare măsură de hazard, de întâmplare și în care sunt puse la miză și pot fi câștigate sau pierdute de către participanții la joc valori materiale: bani, bunuri și orice valori exprimabile în bani¹⁹.

De remarcă că în ordinea juridică națională jocul de noroc dispune de o definiție legală. Astfel, potrivit alin.(1) art.2 al Legii nr.285 din 18.02.1999 cu privire la jocurile de noroc (în continuare – Legea nr.285/1999)²⁰, prin *joc de noroc* se înțelege jocul, desfășurat conform regulilor, participarea la care permite a câștiga bani, alte bunuri sau drepturi patrimoniale, iar rezultatul este generat, în întregime sau parțial, de evenimente aleatorii. Potrivit legii nominalizate, minorilor li se interzice, cu unele excepții, participarea la jocurile de noroc. De aceea, este interzisă și fapta de determinare a minorilor de a participa la asemenea jocuri. Iar dacă subiectul determinării este o persoană care a atins vârsta de 18 ani, un asemenea comportament cade sub incidența legii penale.

Conform art.3 al Legii nr.285/1999, jocurile de noroc se clasifică în:

a) jocuri de șansă, al căror rezultat este generat în întregime de elemente aleatorii, când cifrele întâmplătoare și combinațiile lor distribuite egal, de care depinde rezultatul jocului, se determină cu ajutorul cărților de joc, ruletei, zarurilor, biletelor de loterie, automatelor de joc sau în alt mod;

b) pariuri, al căror rezultat este generat parțial de elemente aleatorii, când jucătorul mizează pe caracterul real sau ireal al unui oarecare eveniment, iar organizatorul jocului se obligă să plătească câștigătorului suma câștigului;

c) jocuri de abilitate, al căror rezultat depinde parțial de abilitatea fizică a jucătorului, iar câștigul minim nu poate fi mai mic decât miza.

Din prima categorie fac parte: 1) casinoul, 2) aparatele de joc și 3) loteria.

Cazinoul este un local de joc special unde, folosind ruleta, mesele pentru jocuri de cărți și jocuri cu zaruri, precum și alt inventar de joc, se desfășoară jocurile de noroc autorizate, cu anunțarea câștigului în bani sau în alte bunuri (alin.(1) art.19 al Legii nr.285/1999).

Automatele de joc sunt dispozitive mecanice sau electronice, care se pun în funcțiune cu ajutorul monedelor, jetoanelor sau în alt mod și la care câștigul este generat în exclusivitate de elemente aleatorii (alin.(1) art.22).

Loteria este un joc de noroc în grup sau de masă, în cadrul căruia organizatorul jocului, într-un anumit loc și într-un anumit timp, desfășoară între participanții la loterie – posesori ai biletelor de loterie – tragerea la sorți a fondului de câștiguri al loteriei, conform schemei stabilite în condițiile jocului; totodată, căderea câștigurilor pe unele bilete de loterie nu depinde de voința și de acțiunile subiecților activității

loteristice, este absolut aleatorie și nu poate fi de nimeni expres organizată (alin.(1) art.26).

Din a doua categorie fac parte *pariurile* propriu-zise numite și *totalizatorul* care reprezintă un joc de noroc, bazat pe miză nemijlocit între jucători sau între jucători și organizatorul jocului, în ceea ce privește rezultatul unui eveniment discutabil; totodată, premiul depinde de volumul total al mizelor, precum și de numărul participanților câștigători. Repartizarea câștigurilor se efectuează după sistemul stabilit de regulile jocului.

Totodată, în sensul Legii nr.285/1999, nu se consideră jocuri de noroc:

a) loteriile în obiecte, care au caracter neregulat, distractiv și care nu prevăd venit pentru organizatori în cazul în care costul total al biletelor de loterie emise nu depășește 5000 lei, iar câștigul maxim – 3 salarii minime stabilite la ziua desfășurării tragerii la sorți;

b) jocurile, desfășurate folosind mașini, aparate, dispozitive și alte mijloace, care nu presupun elemente aleatorii, având drept scop exclusiv încercarea forței, abilității și dibăciei participanților, dacă câștigul maxim nu depășește 2 salarii minime stabilite la ziua desfășurării jocului;

c) jocurile, organizate de persoane fizice și juridice, în cadrul cărora fondul de câștiguri se constituie din venitul propriu ale acestor persoane în scopul stimulării activității de bază sau în scopuri publicitare și care nu prevăd, sub nici o formă, plată pentru participarea la joc.

Norma premisă de consacrare a modalității normative de la art.208 CP RM este cea de la alin.(2) art.5 al Legii nr.285/1999, potrivit căreia participarea la jocurile de noroc (cu excepția loteriilor și jocurilor de abilitate) a persoanelor care nu au împlinit vârsta de 18 ani se interzice. Din norma citată, rezultă că minorii au totuși dreptul să participe la loterii și la jocurile de abilitate. Din care considerente, determinarea de către o persoană adultă a unui minor să participe la loterii și la jocurile de abilitate nu va forma componenta de infracțiunea analizată. Totodată, nu interesează tipul loteriilor la a căror participare este determinat minorul: loterii clasice, cifrice, momentane, loterii cu tiraje sau fără tiraje, loterii naționale sau internaționale, loterii de stat sau municipale, loterii în bani, în obiecte sau combinate, loterii desfășurate de agenți economici.

Desfrâul. În limbajul curent, prin desfrâu se înțelege o atitudine desfrânată, depravare, imoralitate. Unii autori prin desfrâu înțeleg o descompunere morală, o destrăbălare, depravare, corupere, în care disprețul pentru muncă se îmbină cu un mod de viață imoral²¹.

Oare să reprezinte desfrâu, în contextul infracțiunii analizate, orice depravare, atitudine desfrânată? Considerăm prea largă o astfel de accepțiune a termenului „desfrâu”.

În aceste condiții, apare întrebarea: *Care totuși este înțelesul cuvântului „desfrâu” în sensul infrac-*

țiunii stipulate la art.208 CP RM, reieșind din voința legiuitorului? I.Oancea²², referindu-se la conceptul de prostituție în doctrina creștină, menționează că întreținerea raporturilor sexuale în afara căsătoriei se califică, potrivit creștinismului, drept desfrâu, care poate avea mai multe forme: concubinaj, adulter, prostituție (curvie), sodomotism etc.

Apelând la interpretarea sistematică și istorică, considerăm că prin „desfrâu” trebuie de înțeles practicarea prostituției. Interpretarea pe care o propunem își găsește fundamentarea și în literatura de specialitate autohtonă²³. În acest sens, consemnăm că legislația penală a Republicii Moldova, în mare parte, a preluat prevederile legislației penale a fostei RSFSR. Încă conform art.210 CP RSFSR în redacția din 1960²⁴, în dispoziția normei, în calitate de faptă prejudiciabilă era indicat, printre altele „atragerea minorilor la practicarea prostituției”. Mai mult, și în legislațiile altor state-membre ale CSI în calitate de faptă imorală la a cărei comitere este determinat minorul figurează „prostituția”. Nu este clar motivul din care autoritatea legislativă națională a mers pe calea stipulării desfrâului, dar nu a prostituției în calitate de faptă imorală; or, legea penală trebuie să se bucure de claritate.

Incriminarea unei astfel de fapte se încadrează perfect în politica Consiliului Europei privind protecția copiilor de diverse influențări cu conotații sexuale. Instrumentul juridic de bază în acest sens, menit să asigure protecția copiilor de respectivele influențe, îl constituie Convenția privind protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote)²⁵. Art.19 al numitei Convenții, intitulat „Infrațiuni referitoare la prostituția infantilă”, prevede: „Fiecare Parte va lua măsurile necesare, fie legislative sau de altă natură, pentru a se asigura de incriminarea, printre altele, a faptei de determinare a unui copil să participe la prostituție” (*subl. ne apartine*).

Dar ce înțelegem prin practicarea prostituției? S.Brînza și V.Stati arată: „Pentru a putea fi considerată prostituție, o faptă trebuie să îndeplinească următoarele condiții: 1) să se exprime în practicarea de acte sexuale cu persoane diferite; 2) să implice procurarea mijloacelor de existență sau a principalelor mijloace de existență ca urmare a practicării de acte sexuale cu persoane diferite”²⁶. După I.Oancea²⁷, prostituția, ca fenomen juridic, reprezintă activitatea sistematică, care poate avea statut de meserie sau ocupație ilegală, de practicare a raporturilor sexuale în schimbul procurării foloaselor materiale, ce se caracterizează prin indferența emoțională și lipsa alegerii sau preferințelor individuale față de client (beneficiar) la persoana care practică activitatea nominalizată. În teoria de specialitate, prin practicarea prostituției se are în vedere: „intrarea în relații sexuale contra plată”²⁸; „întreținerea relațiilor sexuale în mod repetat, contra

plată, cu parteneri diferiți, neavând la bază simpatii și atracții personale”²⁹; „intrarea unei persoane de gen feminin (în cazul de față, care nu a atins vârsta de 18 ani) în relații sexuale cu o persoană de sex masculin, contra plată”³⁰; „intrarea în relații sexuale cu un client, precum și prestarea altor servicii sexuale, care nu sunt legate de întreținerea raporturilor sexuale”³¹; „intrarea repetată în relații sexuale, contra plată, cu persoane de gen masculin”³².

Reflectând asupra definițiilor enunțate, observăm că majoritatea autorilor pun accentul în special pe două trăsături ale prostituției: 1) întreținerea de relații sexuale contra plată; 2) întreținerea în mod repetat a relațiilor sexuale. La fel, în timp ce unii indică asupra persoanei de gen feminin în calitate de persoană care intră în relații sexuale cu o altă persoană de gen masculin, alții consideră că poate să practice prostituția atât persoana de gen feminin, cât și de gen masculin. Având în vedere perioada contemporană în care trăim, unde iau amploare și diverse forme netradiționale de abateri de la normele moral-religioase, este neîndoielnic faptul că și persoana de sex masculin poate să practice prostituția. Cu privire la acest aspect, S.Ulițki precizează: „Probabil, luând în considerare tradițiile, a luat naștere poziția precum că doar femeia poate să practice prostituția. Dar acum prostituția în rândul bărbaților nu poartă un caracter unic. Pentru „bărbații la comandă” se plătește chiar mai mult ca pentru femei”³³. Nu de aceeași părere este și legiuitorul turkmen, care la alin.(2) art.139 CP³⁴ pe post de variantă agravată a faptei de atragere la practicarea prostituției a prevăzut în calitate de victimă a infracțiunii minorul de gen feminin. De asemenea, constituie prostituție nu doar întreținerea unor raporturi sexual, ci și prestarea altor servicii cu caracter sexual.

Specific infracțiunii examinate este faptul că în calitate de persoană determinată să practice prostituția apare minorul. Astfel, în sensul Convenției de la Lanzarote, prostituția practică de minori mai este denumită „prostituție infantilă”, care desemnează faptul de a folosi un copil pentru activități sexuale atunci când se oferă sau se promite sume de bani sau orice altă formă de remunerație sau de răsplată, indiferent dacă această plată, promisiune sau răsplată se oferă copilului sau unei terțe persoane. Iar în acord cu art.2 al Protocolul Facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, privind vânzarea de copii, prostituția infantilă și pornografia infantilă³⁵, prin prostituție a copiilor se înțelege utilizarea copilului în activități sexuale în bază de remunerare sau orice altă formă de plată.

Sintetizând asupra definițiilor formulate *supra*, considerăm că, în sensul art.208 CP RM, *determinarea la practicarea prostituției presupune influența exercitată de o persoană care a atins vârsta de 18 ani asupra unui minor de gen feminin sau masculin de a întreține orice act cu caracter sexual, cu persoane*

diferite, în mod repetat, contra unei sume de bani sau altei remunerații, ori unei răsplăte, oferite sau promise, pentru sine sau unei terțe persoane.

Dacă în procesul determinării victimei să practice prostituția în privința acesteia sunt săvârșite unele infracțiuni contra libertății sau inviolabilității sexuale, cele comise urmează a fi încadrate în baza regulilor concursului de infracțiuni: potrivit art.208 CP RM și, după caz, în conformitate cu lit.b) alin.(2) art.171, lit.b) alin.(3) art.171, lit.b) alin.(2) art.172, lit.a) alin.(3) art.172, art.173, art.174, art.175 sau 175¹ CP RM.

Ținem să menționăm și următorul lucru: dacă victima infracțiunii, asupra căreia a fost exercitată influență din partea adultului, a trecut la săvârșirea faptei imorale, fapta minorului de practicare a prostituției nu va forma contravenția stipulată la art.89 C.contr. RM³⁶ – „Practicarea prostituției”, din motivul că nu întrunește semnele constitutive. Ori, în acord cu prevederile alin.(1) art.16 C.contr. RM, este pasibilă de răspundere contravențională persoana fizică cu capacitate de exercițiu care, în momentul săvârșirii contravenției, are împlinită vârsta de 18 ani.

În altă ordine de idei, simpla acțiune de determinare a unui minor la practicarea prostituției, în virtutea regulii de calificare de la alin.(2) art.116 CP RM, urmează a fi calificată potrivit art.208 CP RM, având în vedere statutul special al victimei, chiar și în condițiile în care dispoziția normei de la art.220 CP RM – „Proxenetismul” stipulează asupra acțiunii de determinare drept modalitate normativă de exprimare a faptei prejudiciabile. În același timp, referindu-se la fapta de determinare a minorilor la practicarea prostituției, unii autori³⁷ susțin că respectiva faptă se află în legătură cu dorința persoanei adulte de a avea de la acest lucru un avantaj material. De unde surprindem ideea că, de regulă, acțiunea de determinare la practicarea prostituției este succedată de tragerea de foloase materiale de pe urma practicării prostituției, faptă sancționată potrivit art.220 CP RM. Tocmai de aceea optăm pentru modificarea legii penale. *In concreto*, propunem cu titlu *de lege ferenda*, excluderea desfrâului (prostituției) din lista faptelor imorale la a căror comitere este determinat minorul, în contextul infracțiunii prevăzute la art.208 CP RM, urmând ca respectivul comportament infracțional să fie sancționat de norma de la art.220 CP RM. Concomitent, reieșind din statutul social vulnerabil al minorului, al relațiilor sociale aferente acestuia, recomandăm instituirea la alin.(2) art.220 CP RM a unei noi circumstanțe agravante, care să incrimineze acțiunile prevăzute la alin.(1) (inclusiv, acțiunea de determinare la practicarea prostituției) săvârșite în privința unui minor. Iar un asemenea model întâlnim în legislația penală a Federației Ruse. La fel, un prototip identic îl conferă și legislațiile penale ale altor state, ca de exemplu, Codul penal al Ucrainei³⁸, care la art.303, intitulat

„Proxenetismul sau atragerea persoanei la practicarea prostituției”, la alin.(3) stipulează, printre altele, fapta de atragere a minorului la practicarea prostituției, sau Codul penal al Elveției (art.195)³⁹.

Remarcăm că, anterior, art.220 CP RM a cuprins un asemenea semn calificativ, și anume: lit.a) alin.(2) art.220 CP RM. Numai că prin Legea nr.184 din 29.06.2006 pentru modificarea și completarea unor acte legislative⁴⁰ (pct.40 art.I) litera a) a fost exclusă din acest alineat, iar literele b) și c) au devenit literele a) și b). Totodată, din dispoziția alin.(1) art.220 CP RM au fost excluse și cuvintele „precum și recrutarea unei persoane pentru prostituție”. Această modificare a fost rezultatul unor critici lansate la acel moment la adresa legiuitorului, invocându-se că modelul legislativ existent nu permitea delimitarea dintre infracțiunea de trafic de copii și infracțiunea de proxenetism anume din cauza că în dispoziția normei de la art.220 CP RM în calitate de modalitate normativă alternativă era prevăzută acțiunea de recrutare, iar la lit.a) alin.(2) al aceluiași articol – minorul în calitate de victimă a infracțiunii.

Chiar și așa, ar putea exista unele obiecții la propunerea înaintată, și anume, în legătură cu delimitarea traficului de copii de infracțiunea de proxenetism. Ca răspuns la o eventuală obiecție, precizăm că în calitate de victimă a infracțiunii de proxenetism poate evolua, inclusiv, o persoană care nu a atins vârsta majoratului. Pentru a face posibilă delimitarea dintre aceste două infracțiuni este necesară apelarea la alte semne constitutive, în special, la cele subiective. În acest sens, S.Brînză și V.Stati⁴¹ punctează pe bună dreptate, asupra următoarelor linii de demarcație între infracțiunea de trafic de copii și proxenetism: dacă în cazul infracțiunii de proxenetism scopul este practicarea prostituției de către victimă, atunci în cazul traficului de copii scopul constă în exploatarea sexuală a victimei (*subl. ne aparține*), incluzând exploatarea ei în prostituție; prin comiterea infracțiunii de proxenetism făptuitorul trage foloase de pe urma practicării prostituției de către victimă, ultima însușind o parte substanțială din beneficii, în timp ce, în cazul traficului de copii, întreaga activitate are loc în scopul, exclusiv, al exploatării victimei, folosul obținut fiind astfel însușit în întregime de către făptuitor.

Alte fapte imorale. În opinia unor autori⁴², prin alte fapte imorale se are în vedere o mare varietate de activități antisocial, cum ar fi vagabondajul, perturbarea libertății conștiinței, a armoniei, convețuirii interetnice, tulburarea liniștii publice și alte activități prin care este atinsă coexistența socială. La categoria altor fapte imorale, L.Gârla atribuie: consumul sistematic de băuturi alcoolice; întrebuințarea substanțelor cu efect narcotizant; vagabondajul⁴³. Accentuăm că atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant duce la anga-

jarea răspunderii penale în baza art.209 CP RM. În același timp, constituie contravenție aducerea minorului în stare de ebrietate produsă de alcool sau de alte substanțe, faptă prevăzută la art.88 C.contr. RM. De aceea, prin altă faptă imorală, în conjunctura infracțiunii analizate, nu se are în vedere întrebuițarea substanțelor cu efect narcotizant și consumul de băuturi alcoolice. De consemnat că fapta contravențională specificată la art.88 C.contr. RM, într-o măsură oarecare, este similară cu fapta ce era prevăzută în Codul penal al Republicii Moldova în redacția din 1961⁴⁴, la art.224/1 – Atragerea minorilor la beție. Odată cu adoptarea noii legi penale, autoritatea legislativă a decis dezincriminarea unei astfel de fapte, ulterior aceasta fiind trecută în sfera extrapenalului. De aceea, în ipoteza aducerii minorului în stare de ebrietate produsă de consumul de băuturi alcoolice, aplicabil va fi art.88 C.contr. RM, nu însă art.208 CP RM, sintagma „alte fapte imorale” neincluzând și consumul de băuturi alcoolice.

Concluzionăm că prin alte fapte imorale urmează a se înțelege totalitatea faptelor care vin în contradicție cu normele eticii, altele decât cerșetoria, jocurile de noroc, desfrâul, consumul ilegal de droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant, și care nu constituie infracțiuni (de exemplu, vagabondajul, beneficierea de serviciile unei prostituate etc.). Acestea pot fi, inclusiv, unele fapte interzise de alte categorii de legi extrapenale. Accentuăm în mod repetat asupra pericolului interpretării extensive defavorabile a legii penale, în ipoteza tragerii la răspundere penală în baza art.208 CP RM a unei persoane adulte pentru fapta de determinare a unui minor la săvârșirea unei alte fapte imorale decât celei prevăzute expres în dispoziția normei de incriminare (cerșetoria, desfrâu, jocuri de noroc).

În final, luând în considerare tratamentul sancționator discriminatoriu al persoanelor care determină minorii la săvârșirea faptelor imorale în raport cu cele care atrag minorii la activitate criminală sau instigă la săvârșirea infracțiunilor, venim cu propunerea de lege ferenda de disociere a determinării minorilor la săvârșirea unor fapte imorale de atragerea acestora la activitate criminală și instigarea lor la săvârșirea infracțiunilor. Contravine principiului egalității cetățenilor în fața legii pedepsirea unei persoane pentru fapta de determinare a minorilor la săvârșirea unor fapte imorale, în baza aceleiași norme care prevede răspunderea penală pentru instigarea minorilor la săvârșirea infracțiunilor, chiar dacă legiuitorul a procedat la instituirea unor pedepse alternative și relativ-determinate. Nu sunt deloc comparabile instigarea minorilor la săvârșirea unei infracțiuni (de exemplu, omorul intenționat) cu determinarea la săvârșirea unei fapte imorale (de exemplu, cerșetoria). Din aceste considerente, urmează ca legiuitorul național să renunțe la nivelarea

artificială a gradului de prejudiciabilitate al faptei de instigare a minorilor la săvârșirea infracțiunilor și al celei de determinare la săvârșirea unor fapte imorale. Și în doctrina statului vecin, Ucraina, prevederile Codului penal al căreia conțin aceeași inadvertență, se susține cu vehemență divizarea celor două fapte în norme penale separate, invocându-se anume pericolul social diferit al acestora⁴⁵. Cu atât mai mult că pe plan internațional există un asemenea model legislativ care să incrimineze în mod distinct, într-un articol aparte, fapta de atragere a minorilor la săvârșirea infracțiunii de atragerea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale. Este vorba despre legislația penală a Federației Ruse⁴⁶, a Armeniei⁴⁷, a Republicii Belarus⁴⁸ etc. Iar pentru a nu încărca textul legii penale, luând în calcul și modelele legislative străine, considerăm oportună comasarea într-un singur articol a determinării minorilor la săvârșirea unor fapte imorale (cu excepția determinării la desfrâu) cu fapta de atragere a minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente sau alte substanțe cu efect narcotizant, prevăzută la art.209 CP RM.

În urma studiului întreprins, **concluzionăm** că modelul legislativ actual al art.208 CP RM, în special ce ține de determinarea minorilor la săvârșirea unor fapte imorale, în calitate de modalitate normativă alternativă a faptei prejudiciabile prevăzută la art.208 CP RM, este unul imperfect, pentru ce și necesitatea stringentă de modificare a textului de lege nominalizat.

Note:

¹ Brînza S., Stati V., *Drept penal: Partea specială*, vol.I, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p.768.

² Borodac A., *Manual de drept penal: Partea specială*, Tipografia Centrală, Chișinău, 2004, p.234; Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V., și al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentat. Adnotat*, Sarmis, Chișinău, 2009, p.425.

³ Silver și alții *versus* Regatul Unit (CEDH, 25 martie 1983). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 15.07.2013).

⁴ Malone *versus* Regatul Unit (CEDH, 02 august 1984). <http://hudoc.echr.coe.int> (vizitat 15.07.2013).

⁵ *Legea Republicii Moldova privind actele legislative*, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 27.12.2001 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.36-38.

⁶ Eșanu A., *Impactul ambiguității normei de incriminare asupra limitelor interzisului în legea penală a Republicii Moldova* // *Revista Națională de Drept*, 2006, nr.5, p.58.

⁷ Carnauhov E., *Răspunderea penală pentru infracțiunile contra familiei și minorilor în legislațiile franceză și spaniolă* // *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.3, p.74.

⁸ Brînza S., *Evaluarea critică a prevederilor Părții speciale a Codului penal, care permit dubla interpretare și aplicarea lor inadecvată: obiectiv al europeanizării dreptului penal al Republicii Moldova*, în *Conferința Internațională științifico-practică „Probleme actuale ale legislației naționale în contextul procesului integraționist european”*, CEP USM, Chișinău, 2008, p.30.

- ⁹ *Ibidem*.
- ¹⁰ Dongoroz V., Iosif F., Kahane S., și al., *Explicații teoretice ale Codului penal roman: Partea specială*, vol.IV, All Beck, București, 2003, p.638.
- ¹¹ Sentința Judecătorei Botanica, mun.Chișinău din 08 octombrie 2010. Dosarul nr.1-602/2010 // www.jb.justice.md (vizitat 03.05.2013).
- ¹² Аутлев М.Г., *Криминологическая характеристика и уголовно-правовые меры противодействия преступлениям против несовершеннолетних (ст.150, 151 УК РФ)*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук, Санкт-Петербург, 2004, с.20.
- ¹³ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, под ред. В.В. Мозякова, Экзамен, Москва, 2004, с.319.
- ¹⁴ Macari I., *Dreptul penal al Republicii Moldova: Partea specială*, CE USM, Chișinău, 2003, p.189.
- ¹⁵ Brînza S., Stati V., *op. cit.*, p.349.
- ¹⁶ Brînza S., Stati V., *Drept penal. Partea specială*, vol.II, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p.663.
- ¹⁷ Dongoroz V., Iosif F., Kahane S., și al., *op. cit.*, p.665.
- ¹⁸ Сперанский К.К., *Уголовно-правовая борьба с преступлениями несовершеннолетних и против несовершеннолетних*, Изд-во Ростовского университета, Ростов-на-Дону, 1991, с.109.
- ¹⁹ Dongoroz V., Iosif F., Kahane S., și al., *op. cit.*, p.667.
- ²⁰ *Legea Republicii Moldova cu privire la jocurile de noroc*, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 18.02.1999 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr.50-52.
- ²¹ Borodac A., *op. cit.*, p.235.
- ²² Oancea I., *Conceptul de prostituție în dreptul roman, dreptul german și în doctrina creștină* // *Revista Națională de Drept*, 2008, nr.6, p.48.
- ²³ Brînza S., Stati V., *op. cit.*, p.769; Гырла Л., *Вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность или склонение их к аморальным поступкам: к вопросу о совершенствовании уголовного законодательства* // *Revista Națională de Drept*, 2011, nr.10-11, с.37; Гырла Л.Г., Табарча Ю.М., *Уголовное право Республики Молдова. Часть особенная*, том I, Cartdidact, Кишинэу, 2010, с.422.
- ²⁴ *Уголовный кодекс РСФСР от 27 октября 1960 г. // Ведомости Верховного Совета РСФСР*, 1960, №40.
- ²⁵ *Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale de la Lanzarote* din 25.10.2007 http://www.coe.int/t/.../LanzaroteConvention_md.doc. (vizitat 03.10.2013).
- ²⁶ Brînza S., Stati V., *op. cit.*, p.348.
- ²⁷ Oancea I., *Prostituția și proxenetismul (aspecte juridice, criminologice, istorice)*: Autoref. tezei de doctor în drept, Chișinău, 2012, p.12.
- ²⁸ *Курс уголовного права. Особенная часть*, том 3, под ред. Г.Н. Борзенкова, В.С. Комиссарова, Зерцало, Москва, 2002, с.368.
- ²⁹ Улицкий С., *Ответственность за вовлечение в занятие проституцией* // *Законность*, 2005, №3, с.14.
- ³⁰ *Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, Проспект, Москва, 1997, с.303.
- ³¹ Гырла Л.Г., Табарча Ю.М., *op. cit.*, p.423.
- ³² *Уголовное право: Особенная часть*, под ред. Б.В. Здравомыслова, Юридическая литература, Москва, 1995, с.498.
- ³³ Улицкий С., *op. cit.*, с.14.
- ³⁴ *Уголовный кодекс Туркменистана* // legislationline.org/ru/documents/section/criminal-codes (vizitat 28.09.2013).
- ³⁵ *Protocolul facultativ la Convenția cu privire la drepturile copilului, referitor la vânzarea de copii, prostituția copiilor și pornografia infantilă* http://salvaticopiii.ro/upload/p000600010000_Protocol%20facultativ%20la%20c%20cu%20privire%20la%20drepturile%20copilului%20referitor%20la%20exploatarea%20sexuala%20a%20copiilor.pdf (vizitat 28.09.2013).
- ³⁶ *Codul contravențional al Republicii Moldova*, adoptat de Parlamentul Republicii Moldova la 24.10.2008 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.3-6.
- ³⁷ *Уголовное право России: Общая и Особенная части*, под ред. В.П. Ревина, Юридическая литература, Москва, 2000, с.530.
- ³⁸ *Уголовный кодекс Украины с изменениями от 18.09.2012* // meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks (vizitat 28.09.2013).
- ³⁹ *Уголовный кодекс Швейцарии*, под ред. А.В. Серебренниковой, Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2002.
- ⁴⁰ *Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative*, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.06.2006 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2006, nr.126-130.
- ⁴¹ Brînza S., Stati V., *Delimitarea traficului de ființe umane și a traficului de copii de infracțiunile conexe* // *Revista Națională de Drept*, 2009, nr.3, p.2-5.
- ⁴² Borodac A., *op. cit.*, p.235; Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V., și al., *op. cit.*, p.425.
- ⁴³ Гырла Л., *op. cit.*, p.37.
- ⁴⁴ *Codul penal al Republicii Moldova din 24.03.1961* // *Вестник Советулуй Супрем ал РСС Молдовенеишть*, 1961, nr.10.
- ⁴⁵ Топольскова И.О., *Кримінально-правові та криминологічні аспекти боротьби із втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність*: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003, с.7-8; Семчук Н.А., *Вовлечение несовершеннолетнего в совершение преступления и вовлечение несовершеннолетнего в совершение антиобщественных действий по законодательству Украины и Российской Федерации: сравнительно-правовой аспект* // *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение, Вопросы теории и практики*, 2013, №4, II, с.167. www.gramota.net/articles/issn_1997-292X_2013_4-2_40.pdf (vizitat 10.10.2013)
- ⁴⁶ *Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997* // *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, №25.
- ⁴⁷ *Уголовный кодекс Республики Армения*, под ред. Е.Р. Азаряна, Н.И. Маунева, Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2004.
- ⁴⁸ *Уголовный кодекс Республики Беларусь*, под ред. Б.В. Волженкина, Юридический центр Пресс, Санкт-Петербург, 2001.

ASPECTE COMPARATIVE PRIVIND NATURA JURIDICĂ A DREPTULUI DE PROPRIETATE COMUNĂ PE COTE-PĂRȚI ȘI A DREPTULUI DE PROPRIETATE COMUNĂ ÎN DEVĂLMĂȘIE

*Ala OTGON,
doctorand (USM)*

REZUMAT

Opiniile contradictorii privind natura juridică a dreptului de proprietate comună fac absolut necesară cercetarea acesteia sub aspectul celor două forme caracteristice. Necesitatea abordării comparative survine din aplicabilitatea acestor forme ale dreptului de proprietate în practica judiciară, precum și din necesitatea unei delimitări clare între proprietatea comună pe cote-părți și proprietatea comună în devălmășie. Aspectele analizate sunt cele ce vizează atribuirea, atât a proprietății comune pe cote-părți, cât și a proprietății comune în devălmășie – modalităților dreptului de proprietate, analiza celor mai esențiale asemănări și deosebiri – fapt esențial în determinarea naturii juridice a celor două forme ale proprietății comune.

Cuvinte-cheie: drept de proprietate, cotă-parte, proprietate comună, bunuri, natura juridică, proprietate comună în devălmășie, comunitate.

SUMMARY

Conflicting opinions on the legal nature of joint ownership made it absolutely necessary to be observed, in terms of its two characteristic forms. The need of comparative approach comes from the applicability of these forms of ownership in legal practice, as well as the need for a clear separation between common property in quota-parts and common property arise from marriage. The analyzed aspects are those concerning the attribution, so of the common shared property and of the common property arise from marriage, to ownership possibilities, the analyzing of the essential similarities and differences – which is crucial in determining the legal nature of the two forms of common property.

Keywords: property right, quota-parts, common property, goods, legal nature, joint ownership, community.

În cele ce urmează, ne-am propus să cercetăm cele mai esențiale deosebiri și asemănări între cele două forme ale proprietății comune, fapt survenit din necesitatea definirii naturii juridice a dreptului de proprietate comună pe cote-părți și a dreptului de proprietate comună în devălmășie. Opiniile contradictorii din practica judiciară și din literatura de specialitate ne determină să cercetăm sub aspect comparativ natura juridică a formelor proprietății comune ca, în final, să ne expunem asupra conținutului naturii juridice, coroborat cu prevederile legislative și cele practice.

Importanța naturii juridice a dreptului de proprietate comună pe cote-părți și a dreptului de proprietate în devălmășie survine din structura internă de organizare a acestor forme a dreptului de proprietate. Odată ce vom determina natura juridică a acestora, vom putea să găsim răspunsuri pentru problematica reglementării regimului juridic al dreptului de proprietate comună, cu toate consecințele juridice pe care le comportă.

Interferența reglementărilor legale, omisiunea unor norme juridice specifice practicii judiciare și diferențele dintre aceasta și realitatea socială face din abordarea naturii juridice o analiză esențială.

Din motivul că dreptul de proprietate comună este considerat în literatura de specialitate¹ ca fiind o modalitate a dreptului de proprietate, în consecință și cele două forme ale proprietății comune reprezintă in-

discutabil modalități ale dreptului de proprietate. Astfel reiese și o primă asemănare între cele două, fapt indiscutabil apărut ca o consecință a atribuirii unui astfel de aspect. Atât în cadrul proprietății comune pe cote-părți, cât și a proprietății comune în devălmășie suntem în prezența a mai multor titulari, care își exercită concomitent și simultan atribuțiile dreptului de proprietate asupra bunului comun.

O altă asemănare face referire la voința titularilor de a continua sau nu a se afla în proprietate comună, indiferent de forma sa, existând oricând posibilitatea încetării acesteia. Încetarea dreptului de proprietate, în cadrul proprietății comune are loc, de cele mai multe ori, prin partajarea bunurilor, aplicându-se aceleași reguli, doar cu anumite particularități distincte pentru fiecare formă a proprietății comune în parte. Drept efect juridic comun este faptul că în urma partajării, indiferent de forma dreptului de proprietate existentă anterior, bunul sau o cotă-parte din acesta este deținut cu titlu de proprietate exclusivă.

O particularitate dedusă din practica judiciară și din existența unor interpretări deficitare face cunoscut faptul că dreptul de proprietate comună în devălmășie ar putea exista doar în cadrul proprietății private și aparținând doar persoanelor fizice.

Din reglementările Codului civil², și anume, alin. (2) art. 344, reiese că proprietatea comună poate apărea în temeiul legii sau în baza unui act juridic. Luând în

considerație că și proprietatea comună în devălmășie este o formă a proprietății comune, atunci și aceasta din urmă poate apărea în temeiul unui act juridic sau a legii. În temeiul legii suntem cunoscuți cu reglementările Codului civil (art.371) și ale Codului familiei³, (art. 19), iar în ceea ce privește în baza unui act juridic, atunci aceasta poate apărea ori de câte ori există voința unor persoane exprimate în acest sens.

Astfel, dreptul de proprietate comună în devălmășie reprezintă o modalitate a dreptului de proprietate înfățișat în toate formele acestuia, atât în cadrul proprietății publice și aparținând și persoanelor juridice, nu doar celor fizice.

În continuare, vom aborda aspectul privind apartenența dreptului de proprietate comună pe cote-părți și a dreptului de proprietate în devălmășie la categoria de modalități a dreptului de proprietate.

În opinia autorului L.Pop⁴ „Dreptul de proprietate afectat de modalități este acel drept de proprietate asupra unuia sau mai multe bunuri care fie că aparțin simultan și concurrent la două sau mai multe persoane, fie că existența lui viitoare în patrimoniul titularului actual depinde de un eveniment sau de o împrejurare prevăzută de lege sau stabilită prin voința omului.”

Din definiția enunțată, putem afirma că atât dreptul de proprietate comună pe cote-părți, cât și dreptul de proprietate comună în devălmășie sunt drepturi reale, având caracteristici comune cu acestea, cât și caracteristici specifice drepturilor de proprietate în special.

De asemenea, exercitarea concomitentă și simultană a atributelor dreptului de proprietate nu face nici o deosebire de ordin calitativ între titularii proprietății comune. Unica deosebire existentă între cele două varietăți ale proprietății comune este aceea că, în cazul proprietății comune pe cote-părți, suntem în prezența unei diferențe de ordin cantitativ, sub forma trăsăturii de cunoaștere a întinderii unei cote-părți, diferență care nu modifică prerogativele exercitării dreptului de proprietate.

Fiind evidente unele trăsături specifice atât pentru proprietatea comună în devălmășie, cât și pentru proprietate comună pe cote-părți, nu putem decât să împărtășim atribuirea acestora la modalitățile dreptului de proprietate. Diferențele privind numărul titularilor, a duratei de existență cât și metodele de apărare ne face să constatăm deosebiri față de dreptul de proprietate exclusiv și să considerăm că modalitățile dreptului de proprietate nu reprezintă altceva decât varietăți, cu trăsături specifice, care oferă prerogative la dezvoltarea unor noi forme ale dreptului de proprietate.

La determinarea naturii juridice a dreptului de proprietate comună pe cote-părți, au fost elaborate mai multe teorii, care au evidențiat, mai mult sau mai puțin, trăsăturile specifice acestei categorii proprietății comune. O primă teorie ce se impune a

fi analizată este cea ce aparține romaniștilor moderni. În cadrul evoluției acesteia, s-a menținut ca idee că bunul deținut în comun nu este divizat materialmente și faptul că coproprietarul deține câte o cotă-parte.

Însă asupra aspectului privind obiectul divizării teoria în cauză cunoaște mai multe varietăți. Într-o primă concepție se consideră ca obiect al divizării bunul comun, și nu dreptul de proprietate asupra bunului, iar cea de-a doua accepțiune se consideră a fi valoarea bunului sub aspectul utilizării și folosinței bunului. În ceea ce privește opinia conform căreia are loc divizarea bunului și nu a dreptului de proprietate, am enunțat anterior și mai subliniem că în cadrul acestei forme a proprietății comune are loc divizarea dreptului de proprietate, și nu a bunului. Divizarea bunului poate avea loc sau nu odată cu încetarea dreptului de proprietate comună pe cote-părți. De asemenea, nu se cunoaște care anume parte a bunului aparține persoanei, din considerentul că cota-parte este o entitate aleatorie, necunoscându-se exactitatea părții materiale deținute.

Consemnăm în argumentarea opoziției teoriei date că specific proprietății comune pe cote-părți este atribuirea unor cote-părți din dreptul de proprietate, și nu a unor cote-părți reale sau ideale din bunul comun. Considerăm oportună argumentarea autorului D.Lupulescu conform căreia „...în cazul în care o parte din bunul comun sau un anumit bun din universalitatea de bunuri comune pierd din cauză de forță majoră, dreptul de proprietate comună asupra bunurilor rămase nu încetează pentru unul sau altul dintre titularii acestui drept, ci el se menține pentru toți proprietarii, dar va fi micșorat, în funcție de paguba suferită și proportional cotei lor părți din dreptul de proprietate”⁵.

În ceea ce privește cel de-al doilea aspect contradictoriu al teoriei, autorul român A.Ionașcu⁶ consideră că obiect al divizării ar fi valoarea bunului, și anume: „... o cotă-parte nu din dreptul de proprietate sau din bunul privit în materialitatea sa, ci o cotă-parte din valoarea bunului comun, cotă-parte exprimată valoric”.

Cea de-a doua teorie este cea clasică și, în ciuda faptului că acesta presupune unele contradicții și cunoaște vădite diferențe față de sensul exact al dreptului de proprietate comună pe cote-părți, totuși cunoaște o aplicabilitate practică și este susținută, pe alocuri, de unii autori. Ceea ce este specific teoriei date este faptul că există doar un singur drept de proprietate asupra bunului, dreptul în cauză este divizat în cote-părți abstracte și aparține în comun tuturor coproprietarilor, iar în urma divizării intelectuale a dreptului de proprietate se vor obține cote-părți abstracte care și constituie obiectul dreptului fiecărui coproprietar privit individual.

În concluzie, teoria în cauză presupune că dreptul de proprietate comună pe cote-părți reprezintă o stare

a dreptului de proprietate, cu deosebirea că aparține mai multor persoane, asupra aceluiași bun, iar acesta din urmă nu este divizat în natură.

Cea mai vizibilă contradicție este cea referitoare la existența unui singur drept de proprietate, ceea ce este contrar caracteristicii dreptului de proprietate comună pe cote-părți de a fi divizat pe cote-părți și, în consecință, de a fi în prezența a două drepturi de proprietate: cel privind unicitatea asupra bunului și dreptul asupra unei cote-părți. De aici și imposibilitatea existenței a două drepturi de proprietate asupra aceluiași bun sau a unei cote-părți din el concomitent.

Din prevederile Codului civil putem desprinde unele aspecte asemănătoare cu conceptul exprimat în cadrul teoriei clasice, și anume, în ceea ce privește divizarea abstractă a dreptului de proprietate comună, existența unor cote-părți ideale din bun, și ideea că dreptul de proprietate ce aparține fiecărui coproprietar se răsfrânge asupra întregului bun, și nu doar asupra unei cote-părți din acesta.

Opusă teoriei clasice, teoria pluralității de drepturi de proprietate se caracterizează prin aceea că asupra aceluiași bun comun există mai multe drepturi de proprietate. În cadrul teoriei date se consideră că pluralității de titular le aparține tot atâtea drepturi de proprietate, fiecare având un caracter limitat, dar în esență cu același regim juridic, dar că acesta din urmă se răsfrânge asupra unui singur bun comun. În opinia unor autori, se consideră că „dreptul este individual în mâinile fiecărui coproprietar, pentru o cotă-parte ideală din bun, dar pentru că mai multe persoane au drepturi asupra aceluiași bun, exercițiul este plural”⁷⁷. Într-o altă opinie, se consideră „că proprietatea comună se caracterizează printr-o pluralitate de titulari”⁷⁸.

O altă teorie ce încearcă a determina natura juridică a dreptului de proprietate comună pe cote-părți este cea a proprietății colective. Definitiv pentru teoria dată este faptul că dreptul de proprietate comună pe cote-părți este un drept ce aparține unei colectivități – constituind un subiect de drept de sine stătător, ca obiect al acesteia este considerat bunul comun și prezența unei voințe colective a coproprietarilor. De asemenea, conform autorilor acestei teorii „bunul comun constituie obiectul unui drept de proprietate colectiv ce aparține colectivității coproprietarilor, precum și a altor drepturi de proprietate exclusive ce aparține fiecărei coproprietăți în parte”⁷⁹.

Din cele enunțate, putem observa o asemănare cu teoria clasică prin existența unui drept de proprietate asupra unui bun comun și a unor drepturi individuale ale coproprietarilor asupra aceluiași bun. Asemănător criticilor aduse teoriei clasice și teoria proprietății colective este supusă unor neconcordanțe cu reglementarea legislativă actuală.

Cea mai acerbă critică survine din imposibilita-

tea coexistenței unui drept colectiv împreună cu un drept exclusiv al fiecărui coproprietar asupra bunului comun. În opinia autorului D.Lupulescu, „o divizare a unui drept fie ea și numai intelectuală, atrage după sine în mod necesar o divizare cantitativă a însuși conținutului său”¹⁰.

O ultimă teorie elaborată ca urmare a nedeterminării suficiente a naturii juridice a dreptului de proprietate comună pe cote-părți este teoria modernă a coproprietății – ca drept real *sui generis*. Nici teoria în cauză nu oferă un răspuns exact privind natura juridică a dreptului de proprietate comună pe cote-părți, doar oferind o alternativă a determinării acesteia și nicidecum nu exprimă esența acestui drept de proprietate.

Această alternativă constă în faptul că dreptul de proprietate comună pe cote-părți reprezintă un drept real de sine stătător. În opinia lui A.Ionașcu, „Dreptul de proprietate comun pe cote-părți este privit, în această teorie, ca o formă juridică de apropiere a bunurilor, distinctă de celelalte forme de apropiere – proprietatea individuală și proprietatea colectivă”¹¹.

Astfel, observăm că dreptul de proprietate pe cote-părți are particularități distincte, nu se contopește cu natura juridică a dreptului de proprietate și capătă o formă distinctă. De asemenea, nu putem asimila dreptul de proprietate comună pe cote-părți nici similitudinea cu alte drepturi reale recunoscute de lege.

În opinia doctrinarului român D.Lupulescu „a caracteriza dreptul de proprietate comună pe cote-părți ca fiind un drept *sui generis*, adică ceva special, particular în felul său fără a stabili legătura ce există între acest drept și dreptul de proprietate privată ce aparține exclusiv unei persoane, și fără a-i stabili structura sub care se înfățișează, trăsăturile specifice, precum și modul de exercitare a atributelor ce-i alcătuiesc conținutul, înseamnă, de fapt, a ocoli soluționarea acestei probleme și nu stabili natura sa juridică”¹².

Unele aspecte, de ordin terminologic și ca esență, au dus la apariția unor contradicții privind catalogarea comunității de bunuri a soților ca fiind, prin natura sa juridică, un drept de proprietate comună pe cote-părți. Din considerentul că, în literatura de specialitate și practica judiciară, nu se face o distincție între termenii de *coproprietate*, *proprietate comună* și *proprietate comună pe cote-părți*, există premisele a se considera *proprietate comună în devălmășie* a fi o formă a coproprietății. Termenii de „coproprietate” și „proprietate comună” fiind utilizați ca sinonimi, pe bună dreptate, se poate face confuzia între termenii de „proprietate în devălmășie” și „proprietate comună pe cote-părți”. Considerăm, cel mai oportun, a utiliza reglementările legale (art.345) și a considera proprietate comună pe cote-părți și proprietate comună în devălmășie forme ale proprietății comune.

De asemenea, conform unei alte opinii, se consideră că devălmășia „trebuie socotită ca o stare de

indiviziune forțată, pentru că ea există în afara voinței soților pe toată durata căsătoriei, în sensul că nu poate fi sistată cât timp subzistă scopul pentru care a fost constituită, dar în același timp, vremelnică, temporară, putând înceta prin partaj la desfacerea sau încetarea căsătoriei¹³.

Concluzionăm prin a menționa că dreptul de proprietate comună în devălmășie nu poate fi considerat o formă a indiviziunii, aceasta deosebindu-se, sub aspectul structurii sub care se înfățișează, precum și prin trăsăturile distincte pe care le dețin. Iar formularea conform căreia proprietate comună în devălmășie ar fi o formă a coproprietății sau a indiviziunii ar trebui considerate a fi eronate.

Concluzii

În urma analizei comparative efectuate asupra naturii juridice a proprietății comune pe cote-părți și a proprietății comune în devălmășie, am putea face următoarele specificări:

– atât dreptul de proprietate comună pe cote-părți, cât și dreptul de proprietate comună în devălmășie sunt considerate modalități ale dreptului de proprietate;

– dreptul de proprietate comună pe cote-părți se caracterizează prin pluralitatea de titulari, fiecare coproprietar fiind titularul exclusiv al unei cote-părți ideale și abstracte, exercitarea atributelor dreptului de proprietate având loc simultan și concurent, iar cotele-părți reprezintă modalități de determinare a întinderii dreptului de proprietate;

– dreptul de proprietate comună în devălmășie se caracterizează prin pluralitate de titulari, existența unui bun comun, fără însă a se cunoaște întinderea dreptului de proprietate deținută de fiecare coproprietar devălmaș;

– s-a specificat că dreptul de proprietate comună în devălmășie poate fi constituit atât asupra proprietății publice sau private, cât și de către persoanele fizice și juridice;

– la determinarea naturii juridice a proprietății comune pe cote-părți, s-a observat multitudinea de teorii formulate, dar lipsa uneia care să întrunească în totalitate esența și trăsăturile acestei forme a proprietății comune;

– s-au specificat erorile de ordin terminologic utilizate pentru determinarea naturii juridice a proprietății comune în devălmășie.

Recenzent:
Sergiu BĂIEȘU,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Note:

¹ Lupulescu D., *Proprietatea comună*, Universul juridic, București, 2013, p.320.

² Codul civil al Republicii Moldova. Adoptat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 1107-XV din 06.06.2002 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661 din 22.06.2002.

³ Codul familiei al Republicii Moldova. Adoptat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 1316-XIV din 26.10.2000 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 47-48/210 din 26.04.2001.

⁴ Pop L., *Drept civil. Teoria generală a drepturilor reale*, Universitatea din Cluj-Napoca, 1987, p.156.

⁵ Lupulescu D., *op.cit.*, p.115.

⁶ Ionașcu A., *Indiviziunea ca formă juridică de apropiere a bunurilor în sistemul legislațiilor latine*, Oradea, 1931, p.256.

⁷ Vlahide P.C., *Repetiția principiilor de drept civil*, vol.I, Europa nova, 1994, p.94.

⁸ Ioffe O.S., *Drept civil sovietic*, Ed. Științifică, București, 1960, p.306.

⁹ Lupulescu D., *op. cit.*, p.120.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Ionașcu A., *op.cit.*, p.16.

¹² Lupulescu D., *op.cit.*, p.122.

¹³ Carabașiu T., *Partajul*, Muntenia, Constanța, 1997, p.13.

INTEGRITATEA MAGISTRATULUI – OBIECTIV ESENȚIAL AL UNEI JUSTIȚII CONTEMPORANE

*Tatiana NOVAC,
doctorand (USM)*

REZUMAT

Alături de subiectul justiției, prin prisma categoriilor de calitate și eficiență, un interes tot mai sporit prezintă și personalitatea fiecărui magistrat în parte, atenție fiind acordată independenței, imparțialității și integrității personale a magistratului. Dacă procesul de formare a integrității este inițiat prin formarea personalității umane însăși, integritatea profesională își are începuturile la etapa primară a instruirii profesional-juridice. Un potențial magistrat necesită a avea și un nivel corespunzător de integritate, limitele acesteia fiind determinate prin norme juridice-principii. Accentul cade pe necesitatea testării periodice a integrității magistraților aflați în exercițiul funcțiunii, întrucât testarea inițială de integritate a candidatului magistrat nu este suficientă decât pentru o perioadă scurtă de timp. Multipli factori – incompetența profesională, dezamăgirea în nivelul general de integritate, hotărâri incorecte ale CSM și, respectiv, ale CSP, lipsa de transparență în ce privește accesul la diferite etape de instruire profesional-juridică, de evaluare finală, modul de alegere a membrilor magistrați judecătorești și magistrați procurori, a membrilor profesori la adunările profesionale generale – prezintă pericole sporite pentru integritatea magistratului. Principiul integrității reflectă esența interacțiunii dreptului cu justiția, într-o manifestare de ordin social. Integritatea înseamnă conformitatea cu dispozițiile legale cu caracter imperativ – onerative și prohibitive. Principiul integrității nu este reflectat în legislația națională. În România însă integritatea funcției publice presupune îndeplinirea cumulativă a trei condiții: incoruptibilitatea deciziei; respectarea principiului transparenței și al competitivității; buna administrare în sensul economicității, eficacității și eficienței. Valoarea principiului integrității este explicată prin necesitatea de a păstra o imagine de imparțialitate și corectitudine a justiției în fața societății, ceea ce generează, la rândul său, încredere în acest sistem de instituții, în aspirație spre dreptate și echitate. Autorul face o delimitare între integritatea profesională expresă, sesizată în orele de serviciu ale magistratului și integritatea profesională generală – în afara orelor de serviciu a magistratului. Integritatea magistratului este formată din demnitate și onoare. Onoarea este aprecierea dată personalității de către societate și depinde foarte mult de principiile morale impregnate în conștiința comunității sociale. Termenul „demonitate” reprezintă autoaprecierea personalității, bazată pe aprecierea ei de către societate. Deosebirea principală între onoare și demnitate constă în faptul că onoarea este o trăsătură socială obiectivă, iar la demnitate, în prim-plan, se situează aspectul subiectiv, autoaprecierea. Drept concluzie, autorul statuează că este imposibilă manifestarea integrității magistratului, dacă nu este consolidat sistemul de garanții sociale, acel câmp psihologic de legalitate, chemat să influențeze psihologic magistrații, însuflându-le acel potențial de demnitate și onoare, dar și garanția integrității – toate fiind asigurate de stat.

Cuvinte-cheie: integritate, magistrat, justiție, instruire profesional-juridică, independența justiției.

SUMMARY

The personality of the magistrate and the magistrate's independence impartiality integrity are as important topics for investigation as justice itself, by such characteristics as quality and efficiency. If the formation of the integrity initiates with the formation of the human personality, the professional integrity begins with the primary step of legal training. A potential magistrate must have inclusively a proper level of integrity, its limits being determined by norms- principles. It is compulsory to organize a periodical test of the integrity of magistrates on duty, because the initial test of integrity is not sufficient for a long time. There are too many factors that affect the magistrate's integrity as, for example: professional incompetence, disappointment in the general level of integrity, incorrect decisions of the Supreme Court of Magistracy and the Supreme Court of the Prosecutors, the lack of transparency referring to the access of legal training, final evaluation, the modality of selection the magistrates – judges and prosecutors – and the professors-members of the general professional assembly. The principle of integrity means the interaction between law and justice, in a social dimension. Integrity represents the conformity with the imperative norms – that impose obligations and that enforce abstention. It is not reflected in the national legislation, but in Romania the integrity of the public function presumes three cumulative conditions: the incorruptibility of the decision; transparency and competition; a good administration in the sense of economy and efficiency. The value of the principle of integrity is explained by the necessity to keep an impartial and correct image of the justice, these circumstances insuring trust in this system of state institutions, in the aspirations in justice and equity. The author distinguishes the expression of professional integrity that is proper for the magistrate's activity directly and the general professional integrity – out of the professional activity itself. The magistrate's integrity includes honour and dignity. The honour is the appreciation given to the personality by the society and depends a lot on the moral principles of the community culture and conscience. The dignity represents self-esteem, based on the appreciation given by the society. The main difference between honour and dignity is that the first one is an objective social feature at the same time when dignity posts in the foreground the subjective aspect, the self-esteem. As a conclusion, the author mentions that the magistrate's integrity cannot manifest itself without insuring a psychological field of legality, able to influence the magistrates and infuse the necessary base of dignity and honour, the integrity being guaranteed by the state.

Keywords: interstate, magistrate, justice, juridical professional education; independence of justice.

Actualitatea social-juridică elucidează o neîncredere în justiție. Democratizarea societății contemporane este însoțită de un complex proces de perfecționare calitativă a membrilor săi. Prezintă un interes accentuat subiectele abordate: din sfera

justiției, a calității și eficienței justiției. La fel, un interes tot mai sporit prezintă și personalitatea fiecărui magistrat în parte. Subiecte de discuții aprinse au devenit independența, imparțialitatea și integritatea personală a magistratului. Integritatea, în context, repre-

zintă capacitatea persoanei de a fi integră. Rezultând din manifestarea axiologică a justiției în societatea contemporană, cert este că și integritatea magistratului este un subiect ce prezintă un interes sporit pentru analiză și investigații.

Procesul de formare a integrității este inițiat prin formarea personalității umane însăși, iar integritatea profesională își are începuturile la etapa primară a instruirii profesional-juridice. Nu întâmplător cerințele-obligațiuni juridice generice inițiale, față de etapa instruirii profesională, au fost amplasate în același compartiment cu garanția – obligațiune juridică generică a statutului special al magistratului-integritatea. Un potențial magistrat necesită a avea și un nivel corespunzător de integritate, limitele acesteia fiind determinate prin norme juridice-principii. Testarea inițială de integritate a candidatului magistrat nu este suficientă decât pentru o perioadă scurtă de timp. Realizarea competențelor profesionale cotidiene poziționează magistratul în condiții reale de activitate, persistând riscul afectării integrității. Astfel și poate fi explicată necesitatea testării periodice a integrității magistratilor aflați în exercițiul funcțiunii-reglementare cuprinsă în Legea privind testarea integrității profesionale¹. Accentuăm, în acest context, valoarea culturii juridice și a conștiinței juridice profesionale inițiale, care urmează a fi formate, într-o finalitate și care prezintă un obiectiv generic al întregului proces de instruire profesional-juridică. Ulterior însă, acele valori, promovate în procesul de instruire urmează a fi confirmate și prin politicile promovate de Consiliul Superior al Magistraturii (CSM) și, respectiv, de Consiliul Superior al Procurorilor (CSP). Numai promovarea unui câmp juridic logic structurat, ce ar exprima un echilibru adecvat între drepturile subiective și obligațiunile juridice profesionale, manifestat de către CSM și CSP va contribui la promovarea integrității magistratului în activitatea profesională. Prin urmare, menționăm rolul primordial al CSM și, respectiv, al CSP în fortificarea integrității magistratului, exemplificat prin promovarea unor politici corecte, legale, logice, credibile și echitabile. Evident, în aceste condiții, menționăm necesitatea cercetării subiectului integrității magistratului în procesul instruirii inițiale și continue, caracterizată prin dimensiunile de calitate, performanță și profesionalism.

Incompetența la fel afectează integritatea, precum dezamăgirea în nivelul general de integritate, nivelul sesizat de hotărâri incorecte ale CSM și, respectiv, ale CSP. Incompetența profesională prezintă un pericol sporit pentru integritatea magistratului. Lipsa de transparentă în ce privește accesul la diferite etape de instruire profesional-juridică, de evaluare finală și, în special, de inițiere și evaluare finală a instruirii inițiale din cadrul Institutului Național al Justiției, similar, afectează destul de pronunțat integritatea magistratu-

lui, chiar la etapa incipientă de manifestare pe plan profesional.

Ne putem axa și pe modul de alegere a membrilor magistrați judecătorești și magistrați procurori, a membrilor profesori la adunările profesionale generale, accentuând, cu privire la profesori, că reglementările juridice naționale în domeniu sunt profund imorale. Vorbim despre Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea concursului pentru selectarea candidaților la funcția de membru al CSM din rândul profesorilor de drept titulari². Numai el reglementează detaliat procedurile de selecție, evitându-se criteriul profesionalismului și al audierilor publice, acestea fiind evidente înlocuite cu un criteriu politic. Însă criteriul în cauză denaturează esența reprezentării în consiliile menționate a reprezentanților societății civile. Calificativul de imoralitate este atribuit reglementărilor juridice naționale în domeniu, fără a pune în discuție candidații aleși în calitate de membri ai acestor structuri, despre eficiența cărora se poate de discutat la o finalitate de mandat și numai în cadrul unei cercetări științifice de o complexitate cu mult mai avansată. Menționăm că recent a fost adoptat și Regulamentul cu privire la organizarea și desfășurarea concursului pentru selectarea candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Procurorilor din rândul profesorilor de drept titulari³. Pentru prima dată, în conformitate cu Regulamentul menționat, urmează a fi selectat un profesor pentru locul vacant din cadrul CSP. Însă necesitatea unor audieri publice și criteriul profesionalismului apar în calitate de condiții inalienabile posturii de membru în această structură de importanță majoră pentru Procuratură.

Acest ansamblu de condiții și formează câmpul juridic ce reprezintă manifestarea logică a principiului legalității și a excluderii politicului și subiectivismului din domeniu, prin intermediul căruia și se realizează acel fenomen de integritate individuală a fiecărui magistrat.

Terminologia doctrinară definește *integritatea* în manifestarea sa literară; ulterior însă au fost date și interpretări de natură doctrinar-juridică. Integritate: 1) Caracter integru; sentiment al demnității, dreptății și conștiinciozității, care servește drept călăuză în conduita omului; onestitate; cinste; probitate. 2) Stare a unui lucru întreg, intact⁴. **Integritatea** este un concept care indică calitățile unei persoane ce întreprinde acțiuni consecvente, conform valorilor, metodelor și elementelor de măsură, raportate la principii și așteptări care pot fi verificate prin rezultate. În etică, integritatea este considerată ca onestitate și corectitudine, și este evaluată prin acuratețea acțiunilor cuiva. Așadar, integritatea este opusul unor metehne, cum ar fi: inconsecvența, ipocrizia sau falsitatea⁵. Integritatea exprimă virtuțile, trăirile și aplicarea convingerilor, fără discrepanțe între afirmații și exemplul trăirii personale. Originea cuvân-

tului „integritate” derivă din adjectivul latin „*integer*” (întreg, complet), și în acest context se referă la totalitatea calităților unui individ, exprimate prin onestitate și consecvență de caracter. Când cineva face aluzie la lipsa de integritate a altei persoane, acea persoană se erijează într-un judecător, care consideră că deține aceste calități, pe care le implică „integritatea”, și ca atare, judecata lui/ei este un act în conformitate cu propriile convingeri și cu valorile pe care pretinde că le posedă și le practică în acel moment. Pentru evaluarea corectă a integrității unei persoane, a unui sistem sau a unei organizații, este necesar un sistem de valori și principii, cu o exprimare simplă, dar și corectă în același timp. Lipsa unui sistem de valori și principii poate devia în afirmații abstracte care, foarte ușor pot fi interpretate greșit de către oricine. Sistemul de valori și principii, generate de mințile umane, este validat numai în timp și are un proces de ajustare și revizuire determinat de rezultatele obținute. Această afirmație nu anulează nicidecum nevoia unui sistem de principii și valori, deoarece, lipsa acestuia promovează invariabil inconsecvența și confuzia.

Principiul integrității reflectă esența interacțiunii dreptului cu justiția, într-o manifestare de ordin social. Integritatea înseamnă conformitatea cu dispozițiile legale cu caracter imperativ, atât cu cele onerative, care obligă un funcționar să realizeze o acțiune, cât și cu cele prohibitive, care impun abținerea săvârșirii unei acțiuni. Legislația națională, în domeniu, nu reflectă în niciun mod principiul integrității, cu toate că esența lui este identificată practic în toate actele legislative corespunzătoare. În România, integritatea funcției publice, astfel cum este ordonată de Legea 161/2003⁶, presupune îndeplinirea cumulativă a trei condiții:

- 1) incoruptibilitatea deciziei, indiferent de beneficiarul acesteia;
- 2) respectarea principiului transparenței și al competitivității;
- 3) buna administrare în sensul economicității, eficacității și eficienței.

Identificăm o listă de verificare pentru respectarea acestor condiții, denumită „plasa de siguranță”, care impune:

- a) respectarea procedurilor fără derogare;
- b) asigurarea transparenței procedurilor administrative;
- c) evitarea practicilor preferențiale sau discriminatorii;
- d) adoptarea soluțiilor care ating scopul cu cel mai mic consum de resurse;
- e) urmărirea întocmai a dispozițiilor legale;
- f) evitarea conflictului de interese;
- g) recunoașterea limitelor și declinarea competenței;
- n) respectarea principiilor de drept⁷.

Valoarea principiului integrității este explicată prin

necesitatea de a păstra o imagine de imparțialitate și corectitudine a justiției în fața societății, ceea ce generează, la rândul său, încredere în acest sistem de instituții ale statului, în aspirație spre dreptate și echitate. Sarcina noastră este de a elucida conținutul principiului integrității, în scopul perceperii tranziției de la principiul consolidării justiției, prin prisma principiilor independenței justiției, imparțialității magistratului și a integrității justiției, spre celelalte principii de natură organizațională și funcțională ce caracterizează justiția.

Teoretic, putem delimita integritatea profesională expresă, care este sesizată în orele de serviciu ale magistratului și integritatea profesională generală, care se manifestă în afara orelor de serviciu a magistratului. Dacă integritatea profesională expresă este reglementată atât prin normele dreptului muncii și, în caz de abatere, vorbim despre răspunderea disciplinară, atunci în condițiile integrității profesionale generale, în situația abaterii vorbim despre acele norme de deontologie profesională, orientate a ghida imaginea magistratului în afara orelor de serviciu și, respectiv, este contextul specific răspunderii deontologice, ca formă a răspunderii disciplinare.

În funcție de gravitatea abaterii disciplinare (sau deontologice), răspunderea poate fi în arealul formeii „disciplinare” sau poate depăși aceste limite, trecând în răspunderea penală și, ulterior, în condițiile reglementărilor naționale și internaționale în domeniu – în răspunderea civilă a magistratului. Este foarte important a stabili limitele aplicabilității cerințelor de integritate în viața privată a magistratului. Considerăm că există totuși anumite limite, în situația în care comportamentul magistratului în viața privată nu afectează imaginea justiției și drepturile terților. O formulare mai exactă nu poate fi expusă. Este foarte dificil a determina limitele integrității magistratului, în coraport cu comportamentul și faptele terților, cum ar fi, spre exemplu, membrii familiei magistratului. În opinia noastră, integritatea magistratului este determinată de comportamentul și capacitățile lui personale și nu pot fi afectate într-o măsură categorică de comportamentul terților, în contextul riscului de pierdere a statutului. Un alt argument în favoarea acestei opinii mai este și existența limitelor vieții private a magistratului, care coexistă cu principiul integrității și nu se pot intersecta.

Integritatea magistratului este formată din demnitate și onoare. Cu referință la onoare, ne vom exprima din perspectiva O.Pârțac, potrivit căreia: „Onoarea, demnitatea și reputația profesională sunt atribute fundamentale ale omului și fără protecția lor nu putem concepe protecția omului în societate sau, altfel spus, a valorilor fundamentale ale societății”⁸.

Termenul este definit într-un sens larg, dar exact. **Onoare** – (5, 6) *onoruri*, s. f. 1. Integritate morală,

probitate, corectitudine; demnitate, cinste. ◇ *Câmp de onoare* = câmp de luptă pe care și-au dat viața cei care au luptat pentru apărarea patriei. ◇ Loc. adj. *De onoare* = **a)** demn de încredere, cinstit, onest; **b)** care angajează cinstea, demnitatea cuiva; **c)** onorific. ◇ Expr. *Pe cuvântul meu* (sau *tău* etc.) *de onoare* sau *pe onoarea mea, a ta* etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmație sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. **2.** Reputație, prestigiu, faimă, vază. ◇ Expr. *A face* (cuiva) *onoare* = a servi (cuiva) spre laudă, spre fală; a onora. ◆ Mândrie, demnitate. **3.** Prețuire deosebită, considerație, respect, stimă. ◇ *Gardă de onoare* = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnități. (Ieșit din uz) *Panou* (sau *tablou, tabel* etc.) *de onoare* = panou cu numele (și fotografiile) salariaților unei întreprinderi sau a unei instituții evidențiați în muncă. *Cavaler* (sau *domnișoară*) *de onoare* = persoană care însoțește mirii la ceremonia cununiei. *Doamnă* (sau *damă*) *de onoare* = doamnă atașată unei regine, unei prințese. ◇ Loc. adj. *De onoare* = de frunte, de cinste. ◇ Loc. adj. și adv. *În onoarea cuiva* (sau *a ceva*) = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva). **4.** Favoare, cinste. ◇ Expr. (În formule de politețe) *A avea onoarea să...* (sau *a...*) = a avea cinstea să... *A face* (cuiva) *onoarea să...* (sau *a...*) = a face (cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de... (Fam.) *Am onoarea (să vă salut)*, formulă respectuoasă de salut. *Nu am onoarea* = nu cunosc, nu știu. **5.** Manifestare a stimei, a considerației pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; *p. ext.* (la pl.) ranguri, demnități. ◆ (Mil.; de obicei cu verbele „a da”, „a prezenta”; în forma *onor*) Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorități militare sau civile superioare, la paradă, la înmormântare etc.; semnal de goarnă care însoțește, de obicei, această prezentare. ◇ Expr. *Pentru onor!* = comandă pentru darea onorului. *A face onorurile casei* = a-și îndeplini îndatoririle de gazdă la o recepție, la un bal etc. **6.** (Înv.; în forma *onor*) Poziție socială, rang. ◆ (La pl.) Figură mare (damă, valet, rigă, as) la unele jocuri de cărți. [Var.: **onór** s. n.] – Din lat. **honor, -oris**, fr. **honneur**, it. **Onore**⁹. O caracteristică complex elucidată, are destinația de a arăta coraportul dintre pluralitatea terminologică operațională – onoare, demnitate, integritate, probitate și de a ne orienta spre utilizarea rațională și corectă a sistemului terminologic menționat. Abordând subiectul, o justiție independentă, imparțială, în condițiile unui regim politic democratic urmează a fi integră în esență, ca sistem de organe și funcție a statului. Evident, aceleași exigențe sunt impuse și față de personalitatea magistratului judecător sau magistratului procuror. **Onoarea** este, pe de o parte, aprecierea socială a personalității și a meritelor, iar pe de altă parte, reflectă tendința omului de a-și păstra reputația. Onoarea reprezintă o categorie ce reflectă demnitatea individului în conștiința altor

oameni, aprecierea sa publică sau, altfel spus, onoarea este reputația pozitivă a omului. Onoarea este, în primul rând, aprecierea dată personalității de către societate și depinde foarte mult de principiile morale impregnate în conștiința comunității sociale¹⁰. Nu vom găsi definiția onoarei în legislație, ci doar în literatura de specialitate (juridică, de etică, filozofică). De exemplu, conform unei definiții tipice lansată de doctrina juridică, onoarea este, pe de o parte, „aprecierea morală generală a personalității, constantă și pozitivă, reputația sa, iar pe de altă parte, autoaprecierea, sensibilitatea față de opinia publică, față de aprecierea socială”¹¹. Perceperea juridică a termenului poate fi oglindită astfel: „onoarea este reflectarea, însoțită de o apreciere pozitivă, a calităților persoanei (fizice sau juridice) în conștiința socială”¹². Generalizând, menționăm despre aspectul intern și extern al categoriei de onoare, precum și aspectul pozitiv și negativ al acesteia. Noțiunea de „onoare” are trei aspecte:

1. Caracteristica personalității însăși (trăsăturile persoanei). În DEX primul sens: „integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste”¹³.

2. Aprecierea socială a personalității („reflectarea trăsăturilor persoanei în conștiința socială”). Noțiunea de onoare presupune *ab initio* că această apreciere este pozitivă.

3. Aprecierea socială acceptată de personalitatea însăși, „capacitatea persoanei de a-și aprecia faptele, (...) de a acționa în viața morală potrivit normelor morale, regulilor și cerințelor societății”¹⁴.

Perceperea noțiunii de *onoare*, în context, se află într-o strânsă interdependență față de conștiința juridică și cultura juridică generală, inclusiv prin transpunere logică în cultura juridică și conștiința juridică individuală.

Demnitatea, (2) demnități, s. f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă (2); autoritate morală, prestigiu. ◆ Gravitate, măreție. **2.** Funcție sau însărcinare înaltă în stat; rang. — Din lat. **dignitas, -atis** (după *demn*)¹⁵. Termenul *demnitate*, în contextul studiului, apare drept o apreciere a comportamentului, a sistemului în limitele competențelor. În cazul nostru, vorbim despre limitele și esența justiției, percepută de funcție și sistem de instituții. La fel, termenul *demnitate* are atribuție nemijlocită și față de comportamentul și modul de a fi al persoanei caracterizate. Termenul *demnitate* reprezintă „autoaprecierea personalității, bazată pe aprecierea ei de către societate”¹⁶. Deosebirea principală dintre „onoare” și „demnitate” constă în faptul că onoarea este o trăsătură socială obiectivă, iar la demnitate, în prim plan, se situează aspectul subiectiv, autoaprecierea. Astfel, putem conchide că demnitatea omului se află într-o anumită corelație cu educația, cu lumea interioară, cu particularitățile psihice, în ultimă instanță – capacitatea omului de a aprecia în modul convenit părerea celor din jur despre el¹⁷. Demnitatea

mai este definită drept „reflectare a calităților persoanei în propria conștiință, însoțită de o apreciere pozitivă a persoanei”¹⁸; „autoaprecierea propriilor calități, aptitudini, concepții, a propriei semnificații sociale”¹⁹. „Astfel, noțiunea de *demnitate* include în sine conștientizarea de către persoană a valorii sale abstracte și concret-sociale, precum și a valorii (importanței) grupurilor sociale din care face parte (pe ce bază sunt formate aceste grupuri, este o altă întrebare: de cele mai multe ori, e vorba despre grupuri profesionale, naționale sau religioase). Conform definiției, ea poate fi doar cu semnul „plus” – indică prezența la o persoană a unor calități pozitive, iar opinia publică este aici neesențială”²⁰.

Demnitatea nu are suficientă perceptibilitate pentru a putea fi probată/contestată în instanța de judecată. Pentru apărarea acestei categorii psihologice, nu este necesar ca ea să fie inserată în lege. Articolul legii trebuie să includă doar noțiuni cu eficiență juridică, și nu de formalitate ideologică, cele din urmă fiind bine-venite doar în cadrul Constituției. În doctrina juridică, „instituția demnității umane” este definită ca o totalitate, un complex de norme cu caracter interramural. „Categorია de *demnitate*, fiind, în principiu, o categorie general consfințită în legislația ramurală și constituțională, precum și în multe acte internaționale, se referă la un fenomen social destul de complicat. Este o noțiune foarte largă, bogată în conținut și, prin natura sa, profund dialectică. În teoria eticii, demnitatea este determinată ca o categorie a conștiinței morale, ce exprimă concepția despre valoarea fiecărui om ca o personalitate morală, de asemenea, o categorie a eticii, care înseamnă o atitudine morală deosebită a omului față de sine însuși și atitudinea societății, a statului și a altor comunități față de el, în care se recunoaște valoarea personalității²¹. Ținând cont de realitatea contemporană, putem afirma că axiologia fenomenului juridic pentru viața socială impune necesitatea includerii în câmpul terminologic-juridic a unor interpretări și dimensiuni noi, care inițial aveau o pondere numai de natură culturală, psihologică etc. În doctrina națională, reputația profesională este percepută ca „apreciere a calităților profesionale ale persoanei de către societate”²².

Nu facem o delimitare între integritatea diferitelor categorii de magistrați – judecători sau procurori. Cu toate că există diferențieri esențiale între aceste două statute, totuși esența integrității, în majoritatea cazurilor, este asemănătoare. În context, menționăm o interacțiune vizibilă atât între principiile ce formează statutul magistratului, cât și între componentele acestui statut. Este imposibilă manifestarea integrității magistratului, dacă nu este promovat și consolidat sistemul de garanții sociale, acel câmp psihologic de egalitate, chemat să influențeze psihologic magistrații, insufându-le acel potențial de demnitate și onoare, dar

și garanția integrității – toate fiind asigurate de stat. Analogic, transparența și inactivitatea în procesul de instruire juridică, de accedere și promovare în cariera de magistrat afectează, chiar în perspectivă apropiată, independența și imparțialitatea magistratului.

Note:

¹ Legea privind testarea integrității profesionale din 23.12.2013 // *Monitorul Oficial*, nr. 35-41 din 14.02.2014.

² <http://drepturi.md/ru/node/219#sthash.tQxznIPw.dpuf> (vizitat 01.07.2014)

³ <http://www.parlament.md/Actualitate/Noutati/tabid/89/NewsId/1142/Page/1/language/en-US/Default.aspx> (vizitat 01.07.2014).

⁴ NODEX (2002) <http://dexonline.ro/definitie/integritate> (vizitat 17.03.2014).

⁵ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Integritate> (vizitat 17.03.2014).

⁶ Legea nr. 121/2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 365/2002 privind comerțul electronic // *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr. 403 din 10 mai 2006, dându-se textelor o nouă numerotare. Legea nr. 365/2002 a fost publicată în *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr. 483 din 5 iulie 2002 și a mai fost modificată prin Legea nr. 161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, publicată în *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr. 279 din 21 aprilie 2003.

⁷ Danileț Cristian, *Independența justiției în statul de drept (I). Standardele de independență structurală*. www.cristidanile.ro (vizitat 10.03.2014).

⁸ Pârțac Olivia, *Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova*. <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf> (vizitat 22.03.2014).

⁹ <http://dexonline.ro/definitie/onoare> (vizitat 22.03.2014).

¹⁰ Pârțac Olivia, *op.cit.*

¹¹ Белявский А.В., *Судебная защита чести и достоинства граждан*, Юридическая литература, Москва, 1966, с.6.

¹² Эрделевский А.М., *Компенсация морального вреда*. Москва, 1996, с.16.

¹³ *Dicționar explicativ al limbii române*. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, ed. II, Univers Enciclopedic, București, 1996.

¹⁴ Анисимов А.Л., *Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита*, Москва, 1994, с.8.

¹⁵ <http://dexonline.ro/definitie/demnitate>.

¹⁶ Pârțac Olivia, *op.cit.*

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Эрделевский А.М., *op.cit.*, p.16.

¹⁹ Малеина М.Н., *Защита личных неимущественных прав советских граждан*, Москва, 1991, с.58.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Придворнов Н.А., *Достоинство человека как основа права и демократической государственности, // Общая теория государства и права: Академический курс в 2-х томах, том 1 (Теория государства)*, отв. ред. М. Н. Марченко, Зерцало, Москва, 2000, с.311.

²² Secieru S., Staraschiu R., *Particularitățile apărării reputației profesionale* // *Revista Națională de Drept*, 2001, nr.1, p.47.

PRIMII PAȘI SPRE EDIFICAREA STATULUI DE DREPT ȘI AL SISTEMULUI JUDICIAR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Ana PALADE,
doctorand (USPEE „C.Stere”)

REZUMAT

Justiția constituie un standard absolut în fiecare societate democratică. În acest articol, sunt prezentate o serie de aspecte distincte cu privire la organizarea sistemului judiciar în Republica Moldova după prăbușirea Uniunii Sovietice. Similar celorlalte state est-europene, țara noastră s-a angajat pe calea democratizării aproximativ în același timp, în 1989-1991. Uimitor este că tranziția de aproximativ zece ani s-a soldat cu multiple rezultate ce au vizat direct sistemul judecătoresc. Dacă vom compara performanța guvernării statelor est-europene după anul 1989, vom constata că un ingredient de succes pentru atingerea idealului statului de drept este un sistem judiciar independent și un sistemul politic democratic. Ca urmare, reformarea sistemului judiciar, imediat după anul 1989, a fost determinată de nivelul și calitatea sistemului politic. Așadar, eșecul comunismului a fost urmat rapid de crearea și consolidarea unei piețe competitive, a unei societăți democratice, precum și a sistemului judiciar național.

Cuvinte-cheie: sistem judiciar, stat de drept, justiție, judecător, organizarea sistemului judiciar, democratizare, separarea puterilor, independența justiției.

SUMMARY

Justice is an absolute standard for each democratic society. In this article, there are presented several different issues about the organization of judiciary in Republic of Moldova after the collapse of the Soviet Union.

Our country, as many East European states, embarked on democratization at roughly the same time in 1989-91. More than ten years have passed, what is striking is the multiplicity of outcomes on judiciary. If we compare the performance of governing across Eastern Europe since 1989, one ingredient for democratic success stands out: an independent judiciary and competitive political system. The character of judicial reform immediately after 1989 was determined by the level and quality of competition in the political system. The failure of communism was quickly followed by the creation and strengthening of a competitive market, democratic society and national judiciary.

Keywords: judiciary, rule of law, justice, judge, organization of judiciary democratization, separation of power, judicial independence.

Treptat, pe măsura trecerii timpului, orice mare eveniment devine istorie.

„... Un norod de alt neam, care locuiește într-o țară ..., trebuie să mai aibă de bine cârmuirea (autonomia) lui, căci fiecare neam numai atunci se ocârmuiește bine, când se cârmuiește potrivit cu drepturile lui naționale”.

Cu greu am putea găsi cuvinte mai inspirate decât cele expuse de Al. Mateevici, care să reflecte atât de corect necesitatea independenței și suveranității unui stat.

Cronologia construcției statului de drept în R. Moldova ne relevă atât momentele de succes, cât și momente de cumpănă.

Dacă privim istoria Republicii Moldova prin prisma marilor schimbări pe care le înregistrează, atunci avem toate motivele să apreciem că anul 1989 a fost unul din formidabile înlănțuiri seismice de evenimente, el însuși un an-eveniment, un an crucial.

Potrivit istoricilor, perioada 1989-1990 a constituit un fenomen istoric, marcând Europa cu multiple transformări structurale politice radicale, cea mai semnificativă fiind destrămarea URSS, imperiu expansionist care de aproape o epocă a fost printre giganții ce dețineau o sferă de influență semnificativă pe harta geopolitică a lumii.

Atunci am fost martorii unuia dintre cele mai inedite și mai percutante fenomene politice și sociale, prăbușirea sistemului comunist, totalitar, de tip sovietic.

Uniunea Sovietică era prea aproape de Europa pentru ca singularitatea ideilor și a moravurilor ei să rămână neinfluențată. Prăbușirea Uniunii Sovietice a cauzat conflicte etnice în spațiul postsovietic și ca urmare a oferit multor națiuni posibilitatea exercitării unui drept ce a fost demult lăsat uitării, poate și de teama de a nu fi supuse represiviunilor sau oprobiului, similare celor din perioada postbelică, și anume – dreptul la autodeterminare. Ca urmare, acest deceniu a fost denumit pe bună-dreptate ca „secolul naționalităților”.

Descompunerea URSS a fost acel eveniment al sfârșitului secolului XX care a schimbat întregul sistem al relațiilor internaționale și a zguduit întreaga ordine mondială. În locul fostei supraputeri s-a format un „vacuum al puterii” care cerea reconfigurarea relațiilor între „noile democrații” formate pe acest spațiu imens. „URSS a murit, dar spațiul său trăiește”, formând ceea ce în literatura de specialitate a căpătat denumire de „spațiul postsovietic”¹.

Contraproductiv pe plan economic și social și dezastruos sub raportul valorizării gândirii, a cunoașterii, cum au sintetizat de fapt reflecțiile majorității analiștilor pe bună dreptate, sistemul sovietic ca atare s-a văzut înăbușit de propria sa lipsă de performanțe.

Potrivit lui Raymon Boudon, *annus mirabilis* 1989 a luat prin surprindere întreaga lume, reamintindu-ne, totodată, faptul că acțiunile umane au consecințe imprevizibile și involuntare, consecințe care pot sfârâma uneori legile de „fier” ale istoriei.

Vom încerca, în cele ce urmează, să oferim o sinteză a procesului de democratizare a R. Moldova după înlăturarea regimului comunist, în vederea identificării caracteristicilor sale esențiale.

Drept urmare, prin prisma tuturor schimbărilor produse, avem toate motivele să apreciem că anul 1989 a fost anul unei formidabile înlănțuirii seismice de evenimente, el însuși un an-eveniment, un an crucial. Sfârșitul secolului al XX-lea – a fost un „un secol al extremelor”.

Așadar, statalitatea Republicii Moldova a fost mereu văzută și discutată de către cercetători prin prisma dreptului la autodeterminare, or, anume promovarea acestui drept a și determinat edificarea unui nou stat cu toate componentele ce-l individualizează și l-a afirmat ca entitate distinctă pe harta globului.

Obținerea independenței R. Moldova avea un program clar, concis și cu un anume sentiment al urgențelor care nu lasă loc îndoielii ori echivocului.

După anii 1989-1991, ex-Uniunea Sovietică și ex-democrațiile populare au trebuit deci să parcurgă, din nou, calea juridică pe care o urmaseră după război.

M.G. Losano, renumit cercetător al marilor sisteme juridice, a evidențiat patru probleme care au existat la țările aflate într-o dificilă tranziție după destrămarea Uniunii Sovietice (și care încă se desfășoară), și anume:

1. partidului dictaturii unice a proletariatului trebuia să i se substituie pluripartitismul democrațiilor liberale și trebuie astfel să se introducă un *sistem constituțional bazat pe parlamentarism*, cu un guvern de o coaliție de partide, cu o majoritate și o minoritate care acționează potrivit regulilor democrației liberale;

2. economiei la plan de producție trebuie să i se substituie *economia de piață*, deci să se pregătească o serie de norme și, mai ales, de instituții care să funcționeze, să reglementeze dreptul privat și comercial, băncile, bursele, libera concurență și toate celelalte forme prin care se realizează liberalismul economic;

3. proprietății statale a mijloacelor de producție trebuie să i se substituie *proprietatea privată*. În această trecere specifică, dar fundamentală, a economiei de piață, trebuie să fie privatizat un aparat industrial depășit, dar gigantic. În cesiunile către privați, este ușor ca deținătorii puterii de ieri să reușească să acapareze întreprinderile, făcându-se deținătorii puterii de mâine. Dacă această disfuncție nu era blocată sau cel puțin limitată, puterea economică, potrivit aceluiași autor, urma să rămână în mâinile celor care, politic, nu sunt interesați de trecerea la o democrație liberală;

4. internaționalismului proletar al ideologiei comuniste trebuie să i se substituie *o garanție legală pentru fiecare naționalitate*. Chemarea la unitate a claselor muncitoare duse la ștergerea aspirațiilor minorităților naționale, chiar dacă, juridic, acestora din urmă li se recunoșteau câteva drepturi. Odată cu căderea comunismului, se pune problema recunoașterii acestor minorități naționale, nu numai pentru câteva drepturi culturale, ci pentru depline drepturi politice și chiar pentru autodeterminare².

Dacă ne referim la puterea judecătorească, atunci urmează a se menționa faptul că orice încălcare care se încadrează în sfera ilicitului trebuie să fie sancționată de către un sistem judiciar eficace, iar cum vom vedea în cele ce urmează, constituirea sistemului judiciar în R.Moldova a necesitat o lungă perioadă de timp, deoarece în primii anii de la obținerea independenței organizarea judecătorească a rămas arhaică și subdezvoltată, cu reminiscențe vădite ale dreptului sovietic.

Abia mult mai târziu, după ce se va încadra în structurile internaționale, axate profund pe valori democratice, R.Moldova se va simți la adăpost și va cunoaște binefacerile reale ale independenței și suveranității.

În consecință, analiza sistemului judecătoresc al Republicii Moldova este de neconceput, fără o incursiune asupra primelor evenimente și acte ce au stat la baza constituirii statului de drept și în care au fost consfințite cele mai importante principii ca stat suveran și independent.

Mai mult, importanța cercetării acestei perioade pentru instituirea sistemului judecătoresc rezidă și în faptul că destrămarea URSS a vizat nu doar dispariția unui stat, ci și lichidarea prevederilor judiciare ale sistemului judecătoresc unional vechi.

În primul deceniu de la constituirea R. Moldova ca stat suveran și independent se impunea imperios deci o nouă ordine economică și politică, o nouă cultură juridică, o limbă latină, noi valori morale cu fundaluri democratice; noi idei politice și administrative bazate pe interes public; un nou sistem de legi.

În consecință, edificarea unui nou stat a avut ca scop și instituirea unui sistem judecătoresc propriu.

Astfel, la 23 iunie 1990, Parlamentul a adoptat Declarația suveranității RSS Moldova, document de o importanță istorică, stabilind baza viitoarei statalități suverane și independente a Republicii Moldova, iar la 27.07.1990, Parlamentul a adoptat și Decretul cu privire la puterea de stat³.

Urmează a se menționa faptul că la momentul adoptării Declarației era încă în vigoare Constituția RSS Moldova de la 15.04.1978, care în art.68 declara RSSM ca stat „sovietic, socialist suveran”.

Potrivit prevederilor Declarației⁴, Republica Moldova se declara drept un stat suveran, unitar și indivizibil. Suveranitatea era recunoscută ca condiție firească și necesară a existenței statalității Moldovei, exercitată în interesul întregului popor de către organul reprezentativ suprem al puterii de stat a republicii. Izvorul și purtătorul suveranității era recunoscut poporul. Pentru asigurarea garanțiilor social-economice, politice și juridice ale suveranității republicii, se stabilea plenitudinea puterii Republicii Sovietice Socialiste Moldova în rezolvarea tuturor problemelor vieții de stat și obștești; supremația Constituției și a legilor RSS Moldova pe întreg teritoriul ei. Separarea puterii legislative, executive și celei judiciare a fost proclamat drept principiul de bază al funcționării R. Moldova ca stat democratic bazat pe drept. R. Moldova și-a exprimat respectul față de Statutul Organizației Națiunilor Unite, adeziunea față de principiile și normele dreptului internațional

unanim recunoscute și voința de a conviețui în pace și bună înțelegere cu toate țările și popoarele, de a nu admite confruntări în relațiile internaționale, interstatale și interetnice, apărând, totodată, interesele poporului.

Ulterior, conform unui plan bine sistematizat, Parlamentul a continuat pregătirea statului către actul final – adoptarea Declarației de independență, care a fost precedată de adoptarea unor acte normative de o importanță majoră, care sunt efectuate de state independente ca subiect al raporturilor de drept internațional, acte pe care le vom evidenția în cronologia expusă și comentată semnificativ de către V. Popa, în articolul „Instituirea regimului reprezentativ în Republica Moldova”⁵ după cum urmează:

– Hotărârea Sovietului Suprem al RSS Moldova din 28.07.1990 cu privire la aderarea RSSM la Declarația Universală a Drepturilor Omului și ratificarea pactelor internaționale ale drepturilor omului;

– la 2.XI.1990, Sovietul Suprem prin Hotărârea nr.336-XII creează Garda Republicană a Moldovei (baza viitoarei Armate Naționale) care avea ca sarcină apărarea suveranității republicii, menținerea ordinii publice și în caz de necesitate asigurarea pazei celor mai importante obiecte strategice de stat;

– la 3.XI.1990, Sovietul Suprem adoptă noua Stea de Stat care reprezintă un scut tăiat pe orizontală având în partea superioară cromatică roșie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour flancat în dreapta cu o roză cu cinci petale, iar în stânga cu o semilună conturată. Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale purtând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată simbol al creștinătății) și ținând în gheara dreaptă o ramură verde de măsline, iar în cea stângă un sceptru de aur. Stema de stat adoptată nu făcea nici o aluzie la URSS sau o nouă comunitate de state fiind o stemă inerentă unui stat suveran și independent;

– la 18.XII.1990, se adoptă Legea nr.416-XII cu privire la poliție, prin care sunt lichidate vechile structuri ale miliției sovietice, precum și scoaterea noilor organe de poliție din subordonarea ministerului de interne al URSS;

– la 19.XII.1990, se adoptă Legea nr.418-XII cu privire la migrațiune, prin care practic se pune capăt sosirii în republică a diferitelor categorii de persoane din teritoriul URSS cîm scopul stabilirii domiciliului;

– la 19.XII.1990, se adoptă Hotărârea nr.420-XII cu privire la stabilirea de relații bilaterale între RSS Moldova și alte state, prin care Președintele statului, Guvernul erau obligați să asigure încheierea tratatelor politice bilaterale, pornind de la interesele politice și economice ale republicii;

– pe data de 22.01.1991 se adoptă Legea nr.459-XII cu privire la proprietate, prin care s-a recunoscut cetățenilor Republicii Moldova dreptul la proprietate privată;

– prin Hotărârea nr.508-XII din 19.02.1991 Sovietul Suprem al RSSM nu a susținut Legea URSS din 27.12.1990 cu privire la votul întregului popor (referendumul în problema păstrării URSS) și cheamă cetățenii

republicii să se abțină de la participare la referendumul planificat pe data de 17.03.1992;

– la 19.02.1991, prin Hotărârea nr.509-XII Sovietul Suprem aprobă proiectul Tratatului asupra creării Comunității de State Suverane, elaborat de experții Republicii Moldova prin care se propunea Moscovei o nouă comunitate în cadrul unei confederații, care nu va mai avea atribute de statalitate;

– la 23.05.1991, prin Hotărârea nr.589-XII, Parlamentul Republicii Moldova schimbă denumirea statului în Republica Moldova, lichidând denumirea *sovietică socialistă*, rupându-se astfel încă o legătură fundamentală cu orânduirea sovietică socialistă de tip comunist;

– la data de 29 mai 1991, prin Legea nr.592-XII cu privire la modificarea unor prevederi din Constituția (Legea Fundamentală) art.10 se formulează într-o nouă redacție prin care se stabilesc următoarele: „Sistemul economic al Republicii Moldova funcționează pe baza economiei de piață, îmbină toate tipurile de proprietate și de gospodărire în diferite forme de organizare, cu libera activitate de antreprenor .....etc.

– la 5.06.1991, Parlamentul adoptă Legea nr.596-XII cu privire la cetățenia Republicii Moldova, care a stabilit cetățenia unică pe teritoriul republicii, interzicând cetățenia comună URSS. La momentul adoptării, legea era specifică unui stat suveran și independent, deoarece determina relațiile politice și juridice permanente dintre persoanele fizice și statul respectiv care își găsește expresia în drepturile și obligațiile reciproce.

Suveranitatea, fiind un fenomen social, a apărut odată cu statul, se dezvoltă odată cu statul și determină particularitățile statului. De aceea originea și istoria conceptului de „suveranitate” este strâns legată de natura, originea și istoria statului în evoluția istorică a societății.

Așadar, proclamarea suveranității Republicii Moldova a constituit un moment decisiv pentru națiunea noastră și identitatea poporului nostru, fiind apreciată ca atare și de către politicienii și oamenii de cultură de vază, care au fost martori la acele evenimente. Or, aceste amintiri din trecut care ne-au marcat prezentul merită a fi amintite în cele ce urmează.

Astfel, proclamarea suveranității a fost apreciată de Vasile Nedelciuc⁶ ca fiind „un pas pozitiv, un pas, prin care s-a punctat dezideratele imediat următoare pe care trebuia Moldova să le urmeze”, iar R. Moldova „în contextul evenimentelor din anii de după primele alegeri libere din 90, urma deci un făgaș, care era un rezultat al schimbărilor profunde, care se profilau ca urmare a prăbușirii Uniunii Sovietice”.

Potrivit lui Alexandru Moșanu⁷, în Declarația de suveranitate se menționează pentru prima oară că în Republica Moldova se instituie statutul de cetățenie a Republicii Moldova, ceea ce era un fapt destul de curajos.

Cum am mai menționat *supra*, conform Declarației de suveranitate a Republicii Moldova, izvorul și purtătorul suveranității este poporul, sens reiterat și de art.2 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova, care prevede: „Suveranitatea națională aparține poporului

Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”.

Astfel, suveranitatea statului este limitată prin suveranitatea poporului, căruia îi aparține dreptul suprem de a determina sistemul politic, economic, cultural și social al statului. Dreptul internațional protejează în mod egal suveranitatea și independența tuturor statelor⁸.

Într-un studiu dedicat studierii fenomenului suveranității, ce merită a fi menționat, V. Pușcaș⁹ a evidențiat consecințele apariției RM ca stat suveran și independent după destrămarea URSS, și anume:

1) RM a devenit subiect de drept internațional, fiind recunoscută de comunitatea internațională ca stat suveran și independent, cu deplinătatea drepturilor și obligațiilor ce decurg din acest statut.

2) Statul RM a înlocuit fosta Federație, fiind predecesorul ei legitim pe partea de teritoriu în limitele administrativ-juridice existente la momentul destrămării URSS, teritoriu pe care îl ocupă și în prezent.

3) Succesiunea de state nu afectează frontierele stabilite printr-un tratat, nici obligațiile și drepturile referitoare la regimul de frontieră sau alte regimuri teritoriale.

La data de 23.05.1991, RSSM a fost redenumită în Republica Moldova, iar la 27.08.1991, conform hotărârii Marii Adunări Naționale, Parlamentul Republicii a adoptat Declarația de independență.

• „Ziua de 27 august 1991 a rămas în memoria noastră o dată deosebită. Proclamarea independenței Republicii Moldova de către Parlamentul de la Chișinău a fost apreciată și va rămâne a fi apreciată, ca o hotărâre istorică, ca o mare izbândă a Mișcării de Renaștere și de Eliberare Națională din stânga Prutului. Prin efortul a sute de mii de patrioți a fost pregătit și realizat actul din 27 august 1991. Drept urmare, a fost pus capăt, în spațiul fostei RSS Moldovenești, regimului totalitar comunist¹⁰.

• Potrivit, lui A. Smochină¹¹, care, de asemenea, a fost preocupat de modul de constituire și de afirmare a statului Republica Moldova, și a dreptului în el la începutul anilor ‘90 ai secolului XX, este important să constatăm și să conștientizăm faptul că prin intermediul contextului istoric propriu-zis al apariției și evoluției statalității sovietice în Moldova poporul a fost determinat să-și concentreze forțele spirituale și culturale întru consolidarea unității naționale, păstrarea limbii române, salvagardarea tradițiilor și obiceiurilor naționale, posedând, de asemeni, resurse spirituale pentru a privi cu clemență și dragoste pe semenii de alt neam. Esența dreptului în Republica Moldova: principii doctrinare de dezvoltare (mai 1990-iulie 1994).

• Așadar, în cele din urmă, autodeterminarea poporului nostru a atins punctul de culminație odată cu adoptarea Declarației de independență a Republicii Moldova, adoptată prin Legea nr.691-XII din 27.08.1991 și a constituit un jalon istoric important în destinul poporului nostru.

La caz, conform analizelor efectuate de V.Popa, declarația conținea două puncte culminante:

1) Republica Moldova este stat suveran, independent și democratic, liber să-și hotărască prezentul și viitorul, fără nici un amestec din afară, în conformitate cu idealurile și năzuințele sfinte ale poporului în spațiul istoric și etnic al devenirii sale naționale.

2) În calitate de stat suveran și independent, Republica Moldova solicită tuturor statelor și guvernelor lumii recunoașterea independenței sale, astfel de cum a fost proclamată de Parlamentul liber ales al Republicii, și își exprimă dorința de a stabili relații politice, economice, culturale și în alte domenii de interes comun cu țările europene, cu toate statele lumii, fiind gata să procedeze la stabilirea de relații diplomatice cu acestea.

Așadar, acum două decenii, societatea era în așteptarea unei schimbări și ca urmare Sovietul Suprem al RSS Moldova s-a aliniat așa-numitei „parade a suveranităților” dintr-o Uniune Sovietică în declin¹².

Pe cale de consecință, existența juridică a Uniunii Sovietice creată în baza Constituției din 1924 și a dreptului sovietic a luat sfârșit, fiind deschisă calea spre revenirea dreptului în familia de drept romano-germanică.

De atunci, de la începutul anilor ‘90 ai secolului trecut, am pornit pe calea democrației, cale lungă, întortocheată. Declarația de independență este un document istoric care nu poate fi nici modificat, nici completat și, cu atât mai mult, anulat¹³.

Din acel moment, cetățenii RM au început să cunoască valorile autentice reflectate în Declarația de independență, fapt ce denotă încă o dată importanța acestui document.

Pe măsura curgerii timpului, proclamarea independenței Republicii Moldova a ajuns să fie privită ca o necesitate stringentă și inevitabilă. Or, cum s-a scris, pe buna dreptate, „Perioada care s-a scurs după proclamarea suveranității și independenței a demonstrat cu prisosință că alegerea de către țara noastră, după destrămarea fostei URSS, a căii de dezvoltare democratică, de afirmare a libertății, de edificare a statului de drept și de trecere la economia de piață a fost o alegere înțeleaptă, plină de sens istoric, soldându-se cu urmări dintre cele mai benefice pentru întreaga societate”.

De asemenea, independența Republicii Moldova este percepută la moment și ca o parte componentă a proceselor europene, de democratizare, de afirmare a libertății, independenței și unității naționale, de edificare a statelor de drept și de trecere la economia de piață. Prin formula dată, se stabilea strategia politică și economică a R. Moldova pe termen lung și se sugera limpede modelul de dezvoltare demn de urmat¹⁴.

Prin urmare, datorită caracteristicilor sale excepționale, Declarația de independență poate fi considerată actul principal în temeiul căruia R. Moldova a fost identificată și cunoscută în plan internațional și a putut să se declare în mod ferm ca stat care se bizuie pe puterile proprii.

Așadar, făurirea statului național, expresie a voinței întregului popor, a reprezentat în procesul dezvoltării istorice a națiunii noastre o etapă nouă, care a permis acumulări de substanță în toate ramurile de activitate, a

înmănunchat într-un singur tot resursele țării, energiile creatoare ale unei națiuni angajată pe calea progresului, a afirmării libere și independente.

Odată cu recunoașterea de comunitatea internațională a Republicii Moldova ca stat suveran și independent și admiterea ei în cadrul Organizației Națiunilor Unite, statul nostru s-a constituit și ca subiect al relațiilor de drept internațional.

Obținerea independenței și proclamarea suveranității R. Moldova a fost doar un prim pas în calea reformelor fundamentale, iar edificarea statului de drept se impunea în mod prioritar.

Acest proces nu putea fi realizat însă peste noapte, odată ce privit ca un concept complex, acesta necesită adoptarea unor noi acte actelor legislative care să creeze mediul propice și mecanismele de instaurare a acestuia.

Așadar, dacă luăm în considerare trăsăturile definiției oferite de remarcabilii cercetători ai acestui subiect și în special a lui Florea Magureanu, în cele ce urmau erau necesare a fi realizate aceste acțiuni:

- a) subordonarea puterii față de drept;
- b) structurarea piramidală a puterii și difuzarea ei unui număr mare de organisme;
- c) garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor, participarea cetățenilor la exercitarea puterii prin controlul jurisdicțional și controlul de natură politică;
- d) limitarea fiecăreia dintre cele trei puteri – legislativă, executivă și judecătorească – de către celelalte două;
- e) o ierarhizare a puterii executive și a puterii judecătorești care să permită controlul dintre autoritățile existente în sistemul aceleiași puteri.

Existența unui stat real de drept și democratic depindea de îndeplinirea unei triple condiții: legalitatea, efectivitatea și legitimitatea dreptului. Or, nu poate fi considerat ca legitim decât dreptul care, dincolo de validitatea lui formală, favorizează respectul persoanei umane. „Edificarea statului de drept nu este un moft al cuiva, nu este un tribut plătit modei, ci o necesitate vitală dintre cele mai stringente, determinată de condițiile noi de viață, de perioada de tranziție de la economia supracentralizată, la economia liberă de piață, de la o conducere autoritară, la o conducere bazată pe principii democratice”¹⁵.

Ca urmare, începutul anilor 90 a adus noi prefaceri în societatea noastră, anunțând debutul unei noi epoci istorice și apoteotice.

Republica Moldova și-a obținut independența și suveranitatea. Aceste noțiuni trebuie înțelese în adevărata lor valoare. Or, „suveranitatea constă în posibilitatea și puterea de a face legi”. Această putere era caracterizată ca „unică indivizibilă și continuă”, cum a statuat Jean Bodin în cunoscuta sa lucrare *Les six livres de la République* scrisă în 1576, care pentru prima dată a dezvoltat teoria suveranității statului.

Suveranitatea este acea trăsătură a puterii de stat – precizează Ion Deleanu¹⁶, ce se exprimă în dreptul acestei puteri de a se organiza și de a se exercita, de

a-și stabili și rezolva problemele interne și externe în mod liber și conform voinței sale, fără nici o imixtiune, respectând suveranitatea altor state, precum și normele dreptului internațional.

Așadar, perioada care va urma după independență va fi un timp bogat în realizări cu mari prefaceri în toate planurile societății, inclusiv în domeniul justiției. Se semnează actul de naștere al statului R. Moldova independent, intrarea acestuia în marea familie europeană. Contextul european în care va evolua R. Moldova este în continuă mișcare.

În pofida aparenței de indestructibilitate a imperiului sovietic și negării oricărei șanse de democratizare, un mod miraculos, un trecut care părea de neschimbat s-a prăbușit în doar câteva luni, împreună cu teza inutilității care nega orice perspectivă de schimbare. Deci, prăbușirea regimului comunist în R. Moldova a determinat o primă etapă de instaurare a democrației și a unei perioade tranzitorii de asimilare a valorilor democratice și de schimbare a viziunilor arhaice. Am devenit în sfârșit liberi, dar am cunoscut și resimțim zi de zi concomitent amărăciunile și deliciale libertății. Or, „nimic nu e mai minunat decât arta de a fi liber, dar nimic nu e mai dificil decât ucenicia libertății”, afirmație de mai bine de un veac și jumătate în urmă a lui Alexis de Tocqueville.

Astfel, anul 1989 a fost un an de recuperare a istoriei, un an care a marcat începutul unui nou drum dătător de speranță în veșnicia poporului nostru și în puterea de a învinge vicisitudinile istoriei, pentru ca în fine să ajungem la adevărul spuselor lui Guizot că „Totul este un început, nimic nu e încheiat, totul trebuie continuat”.

Recenzent:

Gheorghe AVORNIC,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Note:

¹ <http://www.sferapoliticii.ro/sfera/170/art12-Josanu.php>.

² Losano M.G., *Mari sisteme juridice. Introducere în dreptul european și extraeuropean*, All Beck, București, 2005, p.179.

³ <http://studiijuridice.md/revista-nr-3-4-2009/instituirea-regimului-reprezentativ-in-Republica-Moldova>.

⁴ Hotărârea Parlamentului nr.148 din 23.06.90 „Declarația suveranității Republicii Sovietice Socialiste Moldova” // *Vești* 8/192, 30.08.1990.

⁵ <http://studiijuridice.md/revista-nr-3-4-2009/instituirea-regimului-reprezentativ-in-republica-moldova>.

⁶ <http://www.europalibera.org/content/article/2079743.html>.

⁷ <http://www.ziare.com/articole/alexandru+mosanu+unire+moldova>.

⁸ Pușcaș V., *Conceptul și conținutul suveranității, Justiția Constituțională*, 2006, nr.4, p.6.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ <http://www.interactiunietnice.ro>.

¹¹ Smochina A., *Esența dreptului în Republica Moldova: principii doctrinare de dezvoltare, (mai 1990 - iulie 1994)* // *Revista Națională de Drept*, 10/10, 2005.

¹² <http://www.europalibera.org/content/article/2079743.html>.

¹³ <http://www.interactiunietnice.ro/articol.php?id=211> (Interviu cu dl Alexandru Moșanu, profesor universitar, doctor habilitat în istorie, membru de onoare al Academiei Române pentru revista online „Interacțiuni entice”).

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Costachi Gh., *Statul de drept: între teorie și realitate*, Chișinău, 2000, p.40.

¹⁶ Moraru D., *Suveranitatea calitate a puterii de stat*, București, p.78.

SECRETUL BANCAR ȘI SECRETUL PROFESIONAL ÎN DREPTUL BANCAR

*Victoria SANDUȚA,
doctorand (USPEE „Constantin Stere”)*

REZUMAT

În cadrul prezentului articol, se definește secretul bancar și secretul profesional în domeniul bancar, se face distincția etimologică, doctrinară și legală între aceste noțiuni aparent sinonime, dar care conțin în sine, de fapt, obligații diferite și vizează subiecți diferiți. De asemenea, se analizează legislația Republicii Moldova la acest capitol, precum și legislația României și a altor state europene, precum Elveția, Austria, Germania etc. într-un studiu comparat. Nu în ultimul rând, sunt identificați debitorii obligației de păstrare a secretului bancar, precum și răspunderea acestora pentru divulgarea lui. În final, sunt trasate concluziile vizavi de importanța, necesitatea, eficiența și actualitatea secretului bancar în coraport cu cooperarea internațională între statele europene în lupta cu evaziunea fiscală.

Cuvinte-cheie: secret bancar, secret comercial, secret profesional, date personale, informații confidențiale, bancă, instituție financiară, personalul băncii, solduri, rulaje, conturi, operațiuni bancare, obligație de serviciu, confidențialitate, divulgare, tranzacții, clienți, spălare de bani, evaziune fiscală.

SUMMARY

In this article, there are defined the banking secrecy and professional secrecy in the banking field, the etymological and legal distinction between these seemingly synonymous terms but containing in itself, in fact, different obligations and targets of different subjects. This article also considers the Moldovan legislation in this regard, and the Romanian legislation and other European countries such as Switzerland, Austria, and Germany in a comparative study. Also, in this article there are identified the subjects who are obliged to keep the banking secrecy and their responsibility for disclosing it. Finally, conclusions are drawn on the importance, necessity, effectiveness and timeliness of banking secrecy in regard of international cooperation between European countries in the fight against tax evasion.

Keywords: bank secrecy, trade secret, professional secrecy, personal data, confidential information, bank, financial institution, bank staff, balances, accounts, banking, service obligation, confidentiality, disclosure, transactions, customers, money laundering, tax evasion.

Secretul bancar, unul din pilonii de bază în funcționarea sistemelor financiare, a suferit schimbări majore în ultima perioadă, chiar și în țările recunoscute pentru respectarea acestuia. Acest lucru denotă transformarea semnificativă a paradigmelor financiar-economice mondiale sub presiunea tot mai puternică a crizei. Din punct de vedere etimologic, secretul bancar constă în obligația băncilor de a nu divulga sau comunica date și informații bancare, deci de a păstra confidențialitatea asupra tuturor acelor informații legate de activitatea sa, care, odată făcute publice, ar cauza prejudiciu fie băncii, fie propriei clientele, dăunând intereselor sau prestigiului acestora; fiind practic o variantă a secretului comercial.

Problematica secretului bancar (definiția, modalitățile de asigurare a protecției) constituie obiectul unui studiu permanent al doctrinei și al unei evoluții permanente a prevederilor legale⁴.

Printre obligațiile care guvernează activitatea instituțiilor de credit în realizarea operațiunilor clienților, există unele care au ca obiectiv protecția clienților pe fondul unui set de reguli care constituie politica bancară. Astfel, instituția de credit, este ținută de obligația secretului profesional, de obligația de a se informa despre client și de a informa autoritățile publice. Activitatea băncii este guvernată de câteva principii: principiul neimixtunii băncii în afacerile clientului, principiul prudenței, principiul secretului profesional și principiul obligației de a informa clientul¹⁵.

Secretul bancar și secretul profesional. Conform art.22 alin. (1) al Legii cu privire la instituțiile financiare intitulat „Secretul bancar și obligațiile fiduciare”: „Secret bancar constituie orice informație referitoare

la persoana, la bunurile, la activitatea, la afacerea, la relațiile personale sau de afaceri ale clienților băncii, la conturile clienților (solduri, rulaje, operațiuni derulate), la tranzacțiile încheiate de clienți, precum și altă informație despre clienți, care i-a devenit cunoscută băncii. În înțelesul prezentului articol, client al băncii este considerată orice persoană care beneficiază sau a beneficiat de serviciile unei bănci ori persoana cu care banca a negociat o tranzacție, chiar dacă tranzacția respectivă nu s-a finalizat”. Însă, conform alin.(3) art.22: „Administratorii și funcționarii băncii, persoanele care acționează în numele băncii și alte persoane care, în virtutea executării obligațiilor de serviciu, au obținut acces la informația prevăzută la alin.(1) au obligația de a păstra secretul bancar, de a nu folosi informația indicată în alte scopuri decât cele de serviciu. Această obligație subzistă și după încetarea activității persoanelor menționate mai sus sau în perioada suspendării activității lor”, ceea ce de fapt constituie deja esența secretului profesional¹².

Conform art.1226 alin. (1) Cod civil, banca garantează secretul informației privind relațiile de afaceri cu clientul¹⁰. Din prevederile sus-citate, se subînțelege de fapt secretul profesional în drept bancar, care constă în obligația băncii de a nu se folosi sau a dezvălui fapte sau informații care, odată devenite publice, să dăuneze intereselor ori prestigiului clientului, obligația revenind atât personalului băncii, cât și oricăror alte persoane care obțin astfel de informații intrând în sfera secretului bancar, indiferent de modul sau de calea pe care le obțin, chiar pe cale oficială cu ocazia activității de control și supraveghere sau a altor lucrări oficiale¹⁵.

Prin urmare, este important de făcut distincție între

noțiunea de „secret bancar” care constituie totalitatea informațiilor confidențiale cu privire la titularii conturilor bancare, cu privire la conturile bancare propriu-zise și la operațiunile bancare efectuate de către titularii conturilor, pe când „secretul profesional în domeniul bancar” reprezintă obligația personalului băncii de a păstra secretul bancar, în timpul exercitării atribuțiilor sale de serviciu, precum și după finalizarea raportului de muncă cu banca. Bunăoară, în legislația Republicii Moldova, din exemplele ilustrate mai sus, aceste două noțiuni se confundă, lăsând însă pe seama doctrinei sarcina de a defini secretul bancar și secretul profesional în dreptul bancar și de a identifica deosebirea între aceste două noțiuni.

Secretul profesional în domeniul bancar este un aspect deosebit de important, în Republica Moldova, însă acesta fiind reglementat doar la art.1226 Cod civil, care stipulează că banca garantează secretul informației privind relațiile de afaceri cu clientul¹⁰, nefiind însă specificate și delimitate informațiile care constituie secret bancar. Referiri la secretul profesional se mai fac și în Legea privind Banca Națională a Moldovei, la art.36 intitulat care prevede că membrii Consiliului de administrație, salariații Băncii Naționale, experții contabili, contabilii autorizați și alți specialiști numiți, potrivit legii, de aceasta să efectueze controlul (inspecția), precum și auditorii sunt obligați să păstreze secretul profesional asupra oricărei informații ce reprezintă secret bancar, comercial, fiscal și alt secret ocrotit de lege, de care iau cunoștință în cursul executării obligațiilor lor. Aceste persoane sunt obligate să păstreze secretul profesional și după încetarea activității la Banca Națională sau după încetarea raporturilor de altă natură cu aceasta. Obligația de păstrare a secretului profesional se extinde și asupra informațiilor confidențiale create de Banca Națională în scopul ori în legătură cu exercitarea atribuțiilor ei, a căror divulgare ar putea dăuna interesului sau prestigiului persoanei la care se referă¹³.

Persoanele sus-menționate pot folosi informația ce constituie secret profesional doar în scopul și în cadrul executării obligațiilor lor aferente atribuțiilor Băncii Naționale.

Persoanele menționate nu au dreptul să folosească informațiile ce constituie secret profesional în interes personal sau în interesul unor terți, să divulge aceste informații sau să permită folosirea lor de către terți ori să permită accesul terților la informațiile respective. „Deci rezultă că obligația păstrării secretului profesional revine doar angajaților Băncii Naționale, ceea ce este o eroare, deoarece prin art.1226 Cod civil¹⁰ această obligație revine angajaților oricărei bănci comerciale, însă nu este reglementată clar această obligație în legislația națională¹³.

Bunăoară în România prin Legea bancară numărul 58/1998, se prevăd în cap.8, art.49, următoarele: „Banca va păstra confidențialitatea asupra tuturor faptelor, datelor și informațiilor referitoare la activitatea desfășurată, precum și asupra oricărui fapt, dată sau informație, aflate la dispoziția sa, care privesc persoana, proprietatea, activitatea, afacerea, relațiile personale sau de afaceri ale clienților ori informații referitoare la conturile clienților – solduri, rulaje, operațiuni derula-

te, la serviciile prestate sau la contractele încheiate cu clienții¹⁴.

Din prevederile legii bancare numărul 58/1998, observăm că legiuitorul român distinge două categorii de informații ce constituie secret bancar:

1. care privesc persoana, proprietatea, activitatea, afacerea, relațiile personale sau de afaceri ale clienților;

2. informații referitoare la conturile clienților – solduri, rulaje, operațiuni derulate, la serviciile prestate sau la contractele încheiate cu clienții.

Orice persoană care beneficiază de serviciile unei bănci este considerată client al acesteia¹⁴.

Orice membru al Consiliului de administrație al unei bănci, angajații acesteia și orice persoană care, sub o formă sau alta, participă la conducerea, administrarea ori activitatea băncii are obligația să păstreze secretul profesional asupra oricărui fapt, date sau informații la care se referă art.49, de care a luat cunoștință în cursul desfășurării activității sale profesionale¹⁴.

Aceste persoane nu au dreptul de a folosi sau de a dezvălui, nici în timpul activității și nici după încetarea acesteia, fapte sau date care, dacă ar deveni publice, ar dăuna intereselor ori prestigiului unei bănci sau ale unui client al acesteia¹⁴.

Excepțiile de la păstrarea secretului profesional în domeniul bancar. Însă, la fel ca și în Republica Moldova, obligația de păstrare a secretului profesional nu poate fi opusă autorității competente în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute de lege.

Informații de natura secretului profesional pot fi furnizate, în măsura în care acestea sunt justificate de scopul pentru care sunt cerute ori furnizate, în următoarele situații:

Conform art.1226 CC RM, informația care constituie secret bancar poate fi furnizată numai la cererea clientului sau a reprezentantului acestuia. Banca poate furniza o astfel de informație reprezentanților autorităților publice numai în cazul și în modul prevăzute de lege¹⁰.

Legea BNM, la art.36, prevede condițiile exprese în care informațiile ce intră în secretul profesional, pot fi divulgate:¹³

a) când există consimțământul expres al persoanei la care se referă informațiile;

b) când aceste informații urmează a fi publicate conform legislației;

c) în cazul furnizării acestor informații în formă sumară sau agregată, astfel încât nu poate fi identificată banca sau persoana la care acestea se referă, precum și în cazul exercitării atribuțiilor privind informarea publicului;

d) la cererea băncilor centrale, organelor de supraveghere a băncilor, a pieței financiare și a sistemelor de plăți din alte state.

De asemenea, în art.22 al Legii instituțiilor financiare nr.550-XIII din 21 iulie 1995, se prevăd un șir de situații legale când secretul bancar poate fi divulgat, și anume:¹²

– la solicitarea clientului băncii sau a reprezentantului acestuia;

– în cazul decesului clientului băncii, la solicitarea moștenitorului acestuia, cu anexarea certificatului de

moștenitor, precum și la solicitarea notarului care a deschis procedura succesorală, cu anexarea copiei certificatului de deces al clientului băncii;

– la solicitarea organului de urmărire penală, cu autorizația judecătorului de instrucție, privind cauza penală concretă;

– la solicitarea instanței de judecată, în scopul soluționării unei cauze aflate pe rol;

– la solicitarea organului fiscal, în scopul exercitării atribuțiilor stabilite de legislația fiscală;

– la solicitarea organului vamal, în privința persoanei supuse supravegherii vamale, în conformitate cu prevederile Codului vamal;

– la solicitarea Curții de Conturi, în privința persoanei auditate, potrivit legii speciale ce reglementează activitatea Curții de Conturi; – la solicitarea Serviciului de Informații și Securitate, în scopul exercitării atribuțiilor ce țin de asigurarea securității de stat; – la solicitarea Centrului Național Anticorupție, în privința persoanei care cade sub incidența legislației cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului;

– la solicitarea Comisiei Naționale a Pieței Financiare, în scopul exercitării atribuțiilor ce țin de domeniul pieței financiare nebancale;

– la solicitarea Ministerului Finanțelor, în scopul exercitării atribuțiilor pentru conturile deschise în bănci de către instituțiile publice finanțate de la bugetul public național;

– la solicitarea organului de executare, în temeiul și în limitele prevăzute de documentul executoriu;

– când banca justifică un interes legitim.

Obligația de păstrare a secretului profesional mai poate fi încălcată și în cadrul acordurilor de cooperare cu alte autorități publice sau din inițiativa Băncii Naționale, în scopul exercitării atribuțiilor specifice de supraveghere și control asupra respectării prevederilor legale, în cazul furnizării acestor informații Fondului de garantare a depozitelor în sistemul bancar, necesare exercitării atribuțiilor acestuia; în cadrul procedurilor legate de lichidarea silită a unei bănci, cu excepția informațiilor referitoare la terții implicați în acțiuni legate de lichidarea băncii respective; sau când interesele Băncii Naționale necesită dezvăluirea acestor informații în cadrul unor proceduri judiciare.

La fel și în legea bancară română, aceste situații sunt descrise expres¹⁴:

a) la solicitarea titularilor sau a moștenitorilor acestora, inclusiv a reprezentanților lor legali și/sau statuari, ori cu acordul expres al acestora;

b) în cazurile în care banca justifică un interes legitim;

c) la solicitarea scrisă a altor autorități sau instituții ori din oficiu, dacă prin lege specială sunt prevăzute autoritățile sau instituțiile care sunt îndreptățite să solicite și/sau să primească astfel de informații și sunt identificate clar informațiile care pot fi furnizate de către bancă, în scopul îndeplinirii atribuțiilor specifice ale acestor autorități sau instituții;

d) la solicitarea scrisă a soțului titularului de cont, atunci când face dovada că a introdus în instanță o ce-

tere de împărțire a bunurilor comune sau la solicitarea instanței.

Solicitarea de furnizare a informației, ce constituie secret bancar, trebuie să conțină: temeiul legal al solicitării, datele de identitate ale persoanei la care se referă informația confidențială solicitată, categoria informației solicitate și scopul pentru care se solicită aceasta. Solicitarea înaintată trebuie să fie semnată de persoana cu funcție de răspundere împuternicită și să aibă aplicată stampila autorității date¹².

Persoanele și organele competente să solicite și să primească informațiile ce constituie secret profesional sunt obligate să păstreze confidențialitatea acestora și le pot utiliza numai în scopul pentru care le-au solicitat ori pentru care li s-au furnizat, potrivit legii sau acordurilor încheiate, precum și sunt obligate să nu le furnizeze și să nu le divulge terților, cu excepția cazurilor de executare a obligațiilor prevăzute de lege¹³.

Informațiile ce constituie secret profesional pot fi furnizate băncilor centrale, organelor de supraveghere a băncilor, a pieței financiare, a sistemelor de plăți din alt stat în baza principiului reciprocității, în modul prevăzut de tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și de acordurile încheiate între Banca Națională și organele de supraveghere a băncilor, a pieței financiare și a sistemelor de plăți din alte state¹³.

Când informațiile ce constituie secret profesional provin dintr-un alt stat, acestea pot fi divulgate sau furnizate numai cu acordul expres al organului competent care le-a furnizat și, după caz, exclusiv în scopul pentru care s-a dat acest acord¹³.

Debitorii secretului bancar sunt definiți în Codul monetar și financiar francez la art. 511-33, fiind practicate toate persoanele care participă la gestiunea, conducerea unei instituții de credit sau angajații acestei instituții¹¹. Acestui prim cerc al debitorilor obligației de păstrare a secretului bancar, i se circumscrie o categorie de persoane care cu ocazia îndeplinirii unor atribuții pot obține astfel de obligații confidențiale deținute de instituțiile de credit, cum ar fi cazul persoanelor care participă la efectuarea unui control dispus de comisia bancară, sau de Comitetul instituțiilor de credit, persoane care sunt ținute a respecta acest secret profesional. Prin dispozițiile art.22 alin.(3) din Legea instituțiilor financiare se stabilesc și în dreptul bancar național categoriile de persoane obligate la păstrarea secretului bancar, și anume: administratorii și funcționarii băncii, persoanele care acționează în numele băncii și alte persoane care, în virtutea executării obligațiilor de serviciu, au obținut acces la informația ce constituie secret bancar, au obligația de a păstra secretul bancar, de a nu folosi informația indicată în alte scopuri decât cele de serviciu¹².

*Secretul bancar vizează protecția clientului împotriva divulgării informațiilor confidențiale, și orice persoană care beneficiază de serviciile unei bănci este considerată client al acesteia. În principiu, acest secret este opozabil terților și nu poate fi făcut public decât cu autorizarea clientului*¹⁵.

Acest principiu al opozabilității generale creează dificultăți atât în ceea ce privește persoanele fizice, cât și persoanele juridice, în stabilirea acelor persoane care

sunt considerate terți și acelea care au dreptul la aflarea acelor informații considerate confidențiale. Astfel membrii de familie ai unui client sunt considerați de către instituția de credit terți, fiindu-le opozabil secretul bancar, în schimb, în caz de deces al clientului, moștenitorii acestuia, în baza principiului continuității, pot afla la cererea adresată băncii informațiile solicitate.

Totuși, există în doctrină și opinii potrivit cărora instituția de credit ar trebui chiar și în aceste situații să nu divulge informații privitoare la viața privată a clientului decedat, ci doar informații legate de patrimoniul acestuia¹⁵.

În ceea ce privește persoanele juridice, dacă reprezentantului legal nu i se poate opune secretul profesional pentru informațiile privind societatea pe care o conduce, această soluție nu este întotdeauna aplicabilă și președintelui consiliului de administrație.

Doctrina este împărțită în ceea ce privește posibilitatea membrilor consiliului de administrație de a solicita individual, fără votul consiliului astfel de informații.

Opinia dominantă este aceea că dacă consiliul de administrație este învestit cu puteri de gestiune, comisia de cenzori cu atribuții de control, membrii acestor consilii exercită o putere colectivă, ei putând doar dacă acționează colectiv, să obțină de la o instituție de credit informații confidențiale privitoare la societate¹⁵.

În ceea ce privește asociații, nu pot obține aceste informații, cu excepția asociațiilor în nume colectiv, care au o răspundere nelimitată.

Răspunderea pentru divulgarea secretului bancar. La capitolul răspundere pentru divulgarea secretului bancar, legislația Republicii Moldova prezintă lacune majore, astfel încât găsim o singură prevedere, de ordin general despre răspunderea materială a băncii în cazul divulgării ilegale a secretului bancar, la art.1226 alin.(3) Cod civil, și anume: „În cazul în care banca divulgă informația ce constituie secret bancar, depozentul lezată astfel în drepturi poate cere despăgubiri.” Precum și câteva prevederi în Codul contravențional al Republicii Moldova, și anume: art.107⁹: „Obținerea sau divulgarea informațiilor care constituie secret comercial, bancar sau fiscal:

– Obținerea fără consimțământul titularului a informațiilor care constituie secret comercial, bancar sau fiscal în scopul divulgării sau folosirii lor ilegale se sancționează cu amendă de la 30 la 70 u.c. aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 50 la 100 u.c. aplicată persoanei cu funcție de răspundere. Divulgarea informațiilor ce constituie secret comercial, bancar sau fiscal de către un funcționar public sau de către o persoană căreia aceste informații i-au fost încredințate sau i-au devenit cunoscute în legătură cu serviciul ei se sancționează cu amendă de la 50 la 100 u.c. aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 250 u.c. aplicată persoanei cu funcție de răspundere”. De asemenea, mai găsim art. 291⁶ care prevede neasigurarea confidențialității, și anume, comunicarea de către entitățile raportoare sau de către angajații acestora persoanelor fizice sau juridice care efectuează tranzacția sau activitatea ori persoanelor terțe despre transmiterea informațiilor la Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor

se sancționează cu amendă de la 100 la 150 u.c. aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 300 u.c. aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 150 la 300 u.c. aplicată persoanei juridice⁹.

Neasigurarea de către entitățile raportoare a păstrării secretului comercial, bancar sau profesional în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului se sancționează cu amendă de la 150 la 300 u.c. aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 150 la 300 u.c. aplicată persoanei juridice. Neasigurarea de către angajații organelor cu funcții de supraveghere a păstrării secretului comercial, bancar sau profesional în domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor și finanțării terorismului se sancționează cu amendă de la 100 la 150 u.c. aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 300 u.c. aplicată persoanei cu funcție de răspundere.

Nu găsim însă nici o normă în Codul penal al RM care să reglementeze răspunderea penală a conducerii și a personalului băncii pentru divulgarea secretului bancar, așa cum întâlnim în alte state europene.

În dreptul francez, spre exemplu, prin dispozițiile legii franceze din 1945, se pune în aplicare art. 378 din Codul penal care privea secretul profesional bancar și sancționa divulgarea secretului aflat în exercitarea profesiei, faptă ce era până atunci sancționată doar civil, iar din 1941, situația bancherilor francezi este clar reglementată printr-un statut profesional care prevede expres obligația păstrării secretului profesional. Legea bancară din 24 ianuarie 1984 privind Codul monetar și financiar nu a modificat această stare de drept, astfel încât și azi, bancherii francezi trebuie să se abțină de la divulgarea informațiilor despre clienți, altfel fiind pasibili de sancțiuni civile sau penale. Secretul bancar se referă exclusiv la informațiile confidențiale¹⁵.

Această obligație de confidențialitate a băncii se referă la nedivulgarea informațiilor privind tranzacțiile și serviciile oferite clienților, identitatea titularilor conturilor, soldul sau rulajul unui client, contractele încheiate sau conținutul unor astfel de contracte etc.

Trebuie subliniat încă o dată că sunt confidențiale informațiile privind tranzacțiile încheiate și serviciile oferite de bancă și acceptate de client; cele privind identitatea titularilor de conturi, privind sumele și operațiunile efectuate în numele persoanelor fizice sau juridice.

În dreptul francez, nu sunt considerate confidențiale informațiile de ordin general ce pot fi date unor terți care se interesează de solvabilitatea unuia dintre clienții băncii.

Ca și în dreptul spaniol, fundamentul juridic al obligației băncii de a păstra discreția asupra informațiilor deținute cu privire la clientelă este și în doctrina noastră controversat, în sensul ca există o teză contractuală potrivit căreia obligația secretului bancar se naște din înseși clauzele de confidențialitate inserate în contractele dintre bancă și clienți, dar și teoria potrivit căreia fundamentul acestei obligații o constituie norma legală¹⁵.

Teoria contractuală se bazează și pe o practică de lungă durată, pe existența acestei obligații (în dreptul european) în statutele tuturor băncilor, astfel încât

s-a creat în conștiința colectivă convingerea asupra acestei obligații, totuși această teorie nu poate explica persistența obligației de discreție și după încetarea contractului¹⁴.

Dacă în dreptul spaniol teoria legii ca și fundament al obligației secretului bancar este dominant acceptată, în doctrina românească sunt autori ce consideră ca fiind mai aproape de adevăr cumularea celor două teze, justificând astfel posibilitatea de a lărgi prin contract sfera informațiilor divulgabile, derogând prin voința părții de la dispozițiile legii⁸.

Astfel, clientul, printr-o manifestare expresă de voință și excepțional chiar tacit, poate să extindă aria informațiilor divulgabile (de exemplu, când în executarea ordinului dat de client banca trebuie să apeleze la serviciile altei bănci și să transmită acesteia informațiile necesare efectuării operațiunii)⁸.

Așa cum am precizat *supra*, în alte state europene, odată divulgate informațiile bancare confidentiale în alte situații decât cele permise de lege, persoanele ținute de la aceasta, se fac vinovate de comiterea unei infracțiuni, spre exemplu, în România, art. 196 Cod penal al României incriminează „divulgarea, fără drept a unor date, de către acela căruia i-au fost încredințate sau de care a luat cunoștință în virtutea profesiei sau a funcției, dacă fapta este de natură a aduce prejudicii unei persoane”¹⁵.

Prejudiciul poate fi patrimonial sau nepatrimonial, nefind relevant din punct de vedere al calificării faptei de momentul în care se produce prejudiciul-odată cu divulgarea, imediat după divulgare sau la un timp.

Sau dispozițiile art. 79 din Codul de procedură penală al României prevăd că ascultarea ca martor a persoanei obligate să păstreze secretul profesional nu se poate face cu privire la faptele și împrejurările de care a luat cunoștință în exercițiul profesiei, fără încuviințarea persoanei sau a organizației față de care este obligată a păstra secretul¹⁵.

Pe lângă răspunderea penală, persoanele ce au încălcat principiul confidențialității, pot fi trase și la răspundere disciplinară când au săvârșit o abatere disciplinară printr-o acțiune sau inacțiune, încălcând astfel dispozițiile legale, regulamentul intern sau contractul individual de muncă, ordinele și dispozițiile legale ale șefilor ierarhici.

Banca în calitate de angajator, dispune de prerogativa disciplinară, având dreptul de a aplica sancțiuni de acest fel. Banca, prin organele sale de conducere sau prin angajații săi este solicitată în mod frecvent să dea relații pentru rezolvarea unor interese proprii ale clienților ori pentru efectuarea de operațiuni bancare pentru aceștia, cu privire la care există interesul păstrării secretului bancar, sau alteori personalul băncii ia cunoștință de asemenea date, fără ca ele să le fie încredințate în mod expres de către persoana cu care se află în raporturi juridice. Indiscreția angajaților băncii poate aduce prejudicii titularilor, pericolul social constând în urmările dăunătoare pentru clienți, cărora li se nesocotește dreptul la păstrarea secretului destăinuit, dar și pentru bancă, prin împiedicarea normalei desfășurări a activității acesteia și pierderea prestigiului și încrederii din partea celor care apelează la serviciile sale.

În România, Banca Națională are dreptul de a

aplica sancțiuni contravenționale, în cazul divulgării secretului bancar, constând în avertisment scris dat băncii, amendă aplicată băncii sau administratorilor/conducătorilor/persoanelor desemnate, retragerea aprobării date conducătorilor și/sau administratorilor, finalizând cu cea mai gravă sancțiune, și anume, retragerea autorizației băncii¹⁵.

Răspunderea contravențională se angajează pentru a apăra valorile sociale generale care nu sunt apărute de legea penală.

Răspunderea civilă contractuală poate constitui temeiul juridic al acțiunii pornite de un client față de banca cu care are un contract, spre deosebire de răspunderea civilă delictuală care poate constitui temeiul juridic în cazul terțului prejudiciat de bancă prin nerespectarea obligației de a păstra secretul bancar.

Răspunderea civilă contractuală sau delictuală, constituie o sancțiune civilă cu caracter reparator al prejudiciului produs ca urmare a încălcării regulilor confidențialității sau a regulilor de păstrare, manipulare a informațiilor de către bancă prin funcționarii săi, fiind practic o sancțiune aplicată patrimoniului persoanei ce a săvârșit faptil ilicit.

Premisa răspunderii civile contractuale este existența unui contract între bancă și client, întemeiat pe dispoz. art. 668 CC. În cuprinsul acestei răspunderi a băncii, când este legată printr-un raport juridic contractual ce conține o clauză de confidențialitate, intră și daunele interese întemeiate pe art. 1398-1399 CC, care au fost prevăzute prin voința părților.

Dacă mai sus am trasat o paralelă între dreptul bancar din Franța, România și Republica Moldova, în continuare, vom analiza succint și alte sisteme de drept bancar din Europa.

Secretul bancar elvețian – principalul atu al băncilor elvețiene. Secretul bancar elvețian este o instituție de drept, o barieră juridică impusă de lege în jurul relației dintre bancă și clientul său cu scopul de a proteja curiozitatea unei terțe persoane, indiferent dacă este vorba despre persoane private sau despre autorități publice, cu excepțiile prevăzute de lege. Prin extensie, secretul bancar desemnează un ansamblu de practici destinate să asigure discreția clienților. Spre exemplu, principalul atu al băncilor elvețiene nu era dat de calitatea serviciilor sau de dobânzile atractive, nici chiar de siguranța plasamentelor făcute de bănci, ci de secretul bancar. Atunci când venea vorba de bănci străine, primul gând se îndrepta automat către Elveția. Aici secretul bancar făcea ca sistemul bancar elvețian să fie considerat cel mai sigur, aceasta desigur până în anul 2013, când Elveția a renunțat la secretul său bancar, în favoarea cooperării internaționale în lupta cu evaziunea fiscală și spălarea banilor¹⁶.

Sistemul bancar elvețian avea o concepție atât de aparte vizavi de secretul bancar, încât, chiar și la solicitările instituțiilor care se ocupau de prevenirea și combaterea evaziunii fiscale sau a spălării banilor, băncile nu furnizau decât un set minim de date, fără a ieși de sub incidența legii. Secretul bancar făcea din Elveția un spațiu juridic care oferea clienților băncilor un grad de confidențialitate străin celor mai multe țări¹.

Sub aspect istoric, secretul bancar este constituit

din mai multe norme aflate în sectoare diferite ale ordinii juridice elvețiene.

Elementul său central este art.47 din *Legea federală privind băncile*, adoptată în 1934 și modificată la începutul anilor 1970:

„1. Cel care, în calitatea sa de membru al unui organism, de angajat, de mandatar, de lichidator sau de comisar al băncii, de observator al comisionului băncii, ar dezvălui un secret care i-a fost încredințat sau despre care ar fi avut cunoștință în urma funcției sale, cel care ar incita o terță persoană la violarea secretului profesional, va fi pedepsit cu închisoare pentru o perioadă de cel mult șase luni sau cu o amendă cu o valoare de până la 50 000 franci”.

„3. Violarea secretului poate fi pedepsită chiar și în condițiile în care funcția respectivului angajat s-a încheiat sau deținătorul secretului nu-și mai exersează profesia”.

„4. Sunt rezervate dispozițiile legislației federale și comunale care statuează obligația de a informa sau de a mărturisi în cadrul justiției”.

Faptul că acest articol pedepsește cu închisoarea sau cu amendă pe cei care ar putea revela un secret aflat într-o bancă și că justiția elvețiană ar putea urmări această violare din proprie inițiativă, a contribuit mult la stabilirea reputației de confidență a secretului bancar. În alte țări, în fapt, bancherul este, cu siguranță, obligat să păstreze secretul profesional, dar violarea lui nu antrenează sancțiuni penale.

În Elveția, secretul acoperă chiar și existența unui raport de afaceri cu o bancă și protejează toate informațiile deținute de către bancă care sunt susceptibile să afecteze sfera privată sau economică a unui client. Acesta împiedică banca să dezvăluie faptul că nu întreține raporturi cu un client, la sfârșitul relațiilor cu acesta și protejează toți clienții, indiferent dacă este vorba despre persoane fizice sau de societăți. În afara sancțiunilor prevăzute de lege, violarea secretului bancar poate avea ca și consecință concedierea agentului bancar respectiv, excluderea băncii din Asociația elvețiană a bancherilor, sau chiar retragerea licenței de exploatare a băncii, în cazuri mai grave¹.

Celelalte dispoziții principale constituind secretul bancar elvețian se găsesc în Codul civil (art.27 și următoarele) și în Codul obligațiilor (art.398 alin.2, în special). Primul protejează sfera privată economică a clientului unei bănci, împiedicând orice prejudiciu adus personalității acestuia. Al doilea obligă agentul bancar să execute fidel indicațiile date de client, ceea ce implică și să nu divulge din informațiile ca se regăsesc în acord¹.

Unul dintre principiile care susțin aceste dispoziții este reprezentat de inviolabilitatea vieții private. Din 1914, Tribunalul federal, cea mai înaltă jurisdicție elvețiană, stabilise că „viața privată trebuie protejată”. Secretul bancar este expresia acestei protecții, aplicată raporturilor dintre bancă și clientul său, pentru că informațiile ce privesc un cont în bancă cuprind și elemente din viața privată a deținătorului contului. Chiar dacă Tribunalul federal nu recunoaște secretul bancar ca fiind un drept fundamental al individului, pentru numeroși juriști, dar mai ales pentru bancherii înșiși,

secretul bancar nu este departe de această desemnare. Potrivit Asociației elvețiene a bancherilor, „dreptul la discreție” în domeniul financiar, constituie unul dintre valorile fundamentale ale Elveției¹.

Astfel, în concepția multor juriști și bancheri elvețieni, secretul bancar este un element fundamental al unei societăți libere, un ingredient indispensabil al oricărei civilizații democratice. Tribunalul federal îi acordă totuși o protecție mai puțin strictă decât secretelor profesionale ale altor profesii: avocați, medici, preoți, ale căror obligații profesionale privind discreția, nu suportă aproape nici o excepție.

Cu toate acestea, în anul 2013 Elveția a renunțat la secretul bancar. Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (OECD) a anunțat la data de 15 octombrie 2013 că Elveția a semnat un acord internațional privind combaterea evaziunii fiscale, punând capăt practic secretului său bancar¹⁶.

La presiunile autorităților europene și americane, care vor să lupte împotriva evaziunii fiscale, sprijinul politic în Elveția pentru secretul bancar a scăzut gradual, deschizând calea pentru semnarea de acorduri fiscale cu autoritățile străine. Astfel, Elveția a devenit a 58-a țară care se alătură convenției OECD cu privire la schimbul de informații fiscale cu autoritățile fiscale străine. Chiar dacă nu s-a angajat să facă schimb automat de informații cu privire la rapoartele fiscale, Elveția va răspunde la cererile autorităților fiscale din alte state vizând cazuri individuale¹⁶.

Aderarea Elveției la convenția de asistență mutuală în domenii fiscale trimite un mesaj clar și puternic că Elveția este parte a comunității de state care consideră cooperarea internațională în domeniul fiscal ca o necesitate¹⁶.

Până acum multe autorități fiscale și guvernele lor aveau dificultăți în a realiza investigații fiscale transfrontaliere, greu de realizat care au fost sporite de deschiderea frontierelor față de fluxurile de capital și utilizarea de noi tehnologii pentru transferul banilor. Convenția fiscală a OECD a fost semnată de ambasadorul Elveției la OECD, Stefan Flückiger. Următorul pas, care ar putea fi unul dificil, este ratificarea convenției de parlamentul elvețian¹⁶.

În **Liechtenstein**, legea bancară din 1993, care cuprinde o parte din directivele Comunității Economice Europene, obligă la păstrarea secretului bancar atât personalul băncii, cât și pe auditori sau pe alte autorități publice responsabile cu supravegherea și autorizarea bancară¹⁵.

Există interdicția ca aceste informații confidențiale deținute de aceste autorități să fie folosite în alte scopuri decât cele pentru care au fost solicitate.

În **Austria**, prin Legea bancară din 1984, art.39 alin.(1), se instituie în sarcina angajaților băncii obligația de a păstra secretul bancar referitor la negocierile și tranzacțiile individuale ale băncii, în special cele referitoare la creditele acordate de bancă, numele împrumutaților, gajurile și alte depozite deținute de bancă, numărul, natura și valoarea acestora. Consiliul de Administrație al băncii este responsabil de aplicarea legii, controlează aceste operațiuni și este cel în măsură a stabili sancțiunile disciplinare¹⁵.

Prin art.44 alin.(1), legea bancară austriacă îi conferă Băncii Naționale a acestei țări dreptul de a solicita orice informație și orice documente de la instituțiile financiare în legătură cu activitatea de supraveghere bancară sau în scopuri statistice, fără însă a putea dezvălui numele instituțiilor.

Eventualele refuzuri de furnizare de informații în temeiul art.44, informarea incorectă sau incompletă sunt sancționate administrativ. Competența materială exclusivă de soluționare a acțiunilor judiciare pornite împotriva băncilor aparține Curții de Comerț din Viena, iar în ceea ce privește judecarea acțiunilor penale intentate împotriva unei bănci, competența materială absolută este a Curții Penale Provinciale din Viena.

În Germania, obligația secretului bancar este una contractuală, neexistând reglementări constituționale sau statutare, iar băncile germane sunt obligate să păstreze secretul informațiilor referitoare la relațiile de afaceri cu clienții săi chiar și în lipsa unui contract, așa cum a stabilit practica judiciară a Curții Supreme¹⁵.

În general însă clauza de confidențialitate este prezentă în contractul bancă-client.

Condițiile Generale de Afaceri – GTC, prevăd și cazurile în care banca, în mod excepțional, poate divulga informațiile din sfera secretului bancar, prevederea expresă a legii, acordul clientului și cazul în care divulgarea este conformă cu regulile instituite în GTC.

Sanționarea dezvăluirii informațiilor bancare în dreptul german este restrânsă doar la cazurile funcționarilor publici. În condițiile existenței în contractul cu banca a clauzei de confidențialitate, aceasta din urmă poate să furnizeze informații altor bănci sau unor societăți de leasing, numai în cazul unei cereri justificată. În ceea ce privește creanțele bugetare (taxe și impozite) conform art.93 din Legea fiscală, informațiile confidențiale pot fi comunicate de bănci doar dacă a început un proces penal¹⁵.

Dacă banca are suspiciuni privind spălarea banilor, ea poate prin organele sale de conducere să informeze procurorul public. Sesizarea acestuia este totodată și o obligație instituită de Legea pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și de Codul penal.

Potrivit Codului de procedură penală, documentele unei bănci pot fi cercetate numai în baza ordinului dat de instanță, sau în cazul unui pericol iminent, în baza unui ordin al procurorului public sau al poliției¹⁵.

Concluzii

Revenind la Republica Moldova, în domeniul bancar, comercial și al contractelor civile, considerăm că regulile secretului profesional sunt esențiale pentru a proteja afacerile legale, creditul comercial și de a preveni spionajul economic sau concurența neloială. De asemenea, considerăm că în Republica Moldova, o problemă majoră în acest sens reprezintă lipsa normelor legale privind răspunderea atât civilă, cât și penală a conducerii și a funcționarilor băncii pentru divulgarea ilegală a secretului bancar, cu excepția câtorva cazuri în care legea prevede obligația compensării daunei materiale cauzate prin divulgarea secretului bancar, stipulate în Codul fiscal, la art.11 și în Codul civil la art.1226 și al răspunderii contravenționale, în Codul contravențional al Republicii Moldova.

Băncile au obligații etice față de clienții lor, cât și față de societate în ansamblul ei, fiindcă ocupă o poziție privilegiată prin faptul că membrii societății trebuie, în multe situații, să apeleze la serviciile lor. Datorită faptului că băncile au un rol economic important în societate, participarea lor la activități ilegale (de exemplu – spălarea de bani – proveniți din activități ilicite: contrabandă, comercializarea de droguri, semne monetare false) poate avea un impact negativ asupra întregii vieți economice și sociale.

De aceea este indubitabil faptul că datorită implicațiilor sale social-economice, activitatea bancară necesită o reglementare și o protecție specială. Securitatea sectorului bancar depinde și de încrederea pe care se întemeiază relația dintre bancă și clienții săi. Aceasta este justificarea principiului confidențialității operațiilor bancare, respectiv a obligației de discreție ce revine băncii în privința informațiilor pe care le deține cu privire la clienții săi, cu privire la identitatea titularilor conturilor, la sumele de bani existente în cont, la depozite și la operațiunile bancare desfășurate.

Recenzent:
Gheorghe AVORNIC,

doctor habilitat în drept, profesor universitar

Note:

¹ Aubert Maurice et al., *Le secret bancaire suisse*, Stampfli et Cie, Berna, p.87.

² Besson Sylvain, *Le secret bancaire*, Editura Politehnică și Universitară, Lausanne, 2004, p.25.

³ Bonneau Thierry, *Droit Bancaire*, Montchrestien, 2005. 656 p.

⁴ Burac Victor, *Drept bancar*, Chișinău, 2001, p.164-170.

⁵ Dabu Valerica, Boboc Enoiu Tudorel, *Despre Protecția secretului profesional și a creditului bancar // Revista de Drept Comercial*, nr.6/2000.

⁶ Oprea Mihail Etienne, *Secretul bancar // Revista de Drept Comercial*. Serie nouă, an 1999, An IX/nr.7-8, p.109-124.

⁷ Turcu Ion, Boboc Enoiu Tudorel, *Recenta reformă legislativă în domeniul activității bancare // Revista de Drept Comercial*, 9/2004.

⁸ Turcu Ion, *Drept bancar, operațiuni și Contracte bancare*, Lumina Lex, București, 1994, 351 p.

⁹ Codul contravențional al Republicii Moldova nr.218 din 24.10.2008 publicat: 16.01.2009 // *Monitorul Oficial al RM*, nr. 3-6 art.15.

¹⁰ Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002, publicat: 22.06.2002 // *Monitorul Oficial al RM*, nr.82-86, art.661.

¹¹ Codul monetar și financiar francez n°99-1071, adoptat la 16 decembrie 1999, sursa electronică www.wikipedia.org (vizitat la 08.05.2014).

¹² Legea Republicii Moldova cu privire la instituțiile financiare nr.550 din 21.07.1995, publicată: 13.05.2011 // *Monitorul Oficial al RM*, nr 78-81 art.199. Data intrării în vigoare: 01.01.1996.

¹³ Legea Republicii Moldova cu privire la Banca Națională a Moldovei nr.548-XIII din 21.07.95 // *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.56-57/624 din 12.10.1995.

¹⁴ Legea României nr.58 din 5 martie 1998 privind legislația bancară, republicată în *Monitorul Oficial al României*, partea I, nr.78 din 24 ianuarie 2005.

¹⁵ Ignat Claudia Elena, *Secretul profesional în dreptul bancar*, publicat în sursa electronică: <http://avocatura.lexignat.ro> (vizitat la 16.04.2014).

¹⁶ Ciprian Mailat, *Elveția a renunțat la secretul bancar*, publicat la data de 16.10.2013 în sursa electronică: www.capital.ro, (vizitat la 16.04.2014).

CARACTERUL ECHITABIL AL SATISFACȚIEI ACORDATE DE CĂTRE CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Eugeniu CAȚAVEICĂ,

master în drept, lector universitar (USPEE „Constantin STERE”)

REZUMAT

Un mijloc de înlăturare a consecințelor cauzate de către stat prin încălcarea drepturilor garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului este acordarea satisfacției echitabile. Caracterul echitabil este nu doar un simplu atribut, dar și o cerință față de satisfacția acordată. Prezentul articol examinează conținutul și mijloacele de apreciere a caracterului echitabil al satisfacției acordate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. În fine, autorul explică dificultățile care persistă la determinarea faptului dacă o satisfacție este sau nu echitabilă.

Cuvinte-cheie: Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, satisfacție echitabilă.

SUMMARY

One of the ways of repairing the consequences caused by the State in case of the violation of the rights guaranteed by the European Convention of Human Rights is the awarding of justice satisfaction. The just character is not just a feature, but a requirement as well regarding the awarded satisfaction. The present article examines the content and the methods of assessing the just character of the satisfaction awarded by the European Court of Human Rights. Finally, the author explains the difficulties that persist in the process of establishing whether a satisfaction is or is not just.

Keywords: the European Court of Human Rights, the European Convention of Human Rights, justice satisfaction.

Noțiunile „echitate”, „echitabil”, „just” și „dreptate” au trezit dispute nu doar în cercul juriștilor, ci și în ambianța filosofilor și a altor oameni de știință, oferind un teren pentru continue dezbateri chiar de la originea acestora.

Într-o accepțiune mai simplă și generală, a proceda echitabil înseamnă a oferi fiecăruia ceea ce merită și a nu-i lipsi pe cei care merită de ceea ce merită.

Noțiunea de „echitate” se identifică cu cea de „dreptate”. Noul *Dicționar explicativ al limbii române* din 2002 definește echitatea ca fiind un „principiu moral sau juridic care cere respectarea drepturilor fiecăruia”¹.

A fi echitabil înseamnă a fi întemeiat pe dreptate, pe adevăr. A fi echitabil înseamnă a fi just².

În sensul celor afirmate, noțiunile „echitabil” și „just” au un conținut similar. În contextul prezentului articol, vom utiliza acești termeni pentru a ne referi la unul și același fenomen. Poziția autorului este încurajată și de traducerea oficială a unor acte internaționale în limba română. Astfel, atât noțiunea de „fair”, cât și cea de „just” sunt traduse ca „echitabil”³.

Întrebarea pe care urmează să o desfășurăm nu constă într-atât în faptul dacă „echitabil” și „just” reprezintă, în esență, două noțiuni cu același sens, ci mai curând – ce anume și în ce condiții poate fi considerat drept „echitabil” sau „just”?

Pornind de la faptul că atributul de echitate se menționează în majoritatea actelor internaționale de importanță majoră, autorul consideră iminentă efectuarea unui studiu asupra trăsăturii de echitate și a modalităților de a determina criteriile de apreciere a caracterului just al actelor de dispoziție sau de justiție.

În acest sens, în cadrul prezentei lucrări, urmează să examinăm aprecierile unor renumiți filosofi asupra caracterului echitabil și a definiției acestuia, ca, ulte-

rior, să determinăm în ce context și după care criterii se aplică noțiunea în circumstanțele concret existente. Totodată, vom scoate în evidență particularitățile caracterului echitabil întâlnite în reglementările Convenției Europene a Drepturilor Omului.

În spiritul formulării utilizate în instrumentele internaționale fundamentale, vom utiliza noțiunile de „just” și „echitabil” ca fiind termeni cu conținut și sens apropiat.

I. Noțiunea și trăsăturile echității și ale caracterului echitabil și just

Echitatea nu reprezintă un fenomen univoc. Ceea ce este considerat ca fiind echitabil de către un individ poate fi, fără dubii, perceput ca fiind inequitabil de către alt individ.

În unele circumstanțe, echitatea unui anumit act este confundată cu legalitatea acestuia. Dar, realitatea e că nu tot ce este legal este și echitabil. Astfel, un război sau o represiune pot fi legale, dar nici pe de-a-proape echitabile.

Nu există criterii de determinare a caracterului echitabil unanim acceptate. Având un conținut flotant, conceptul de echitate diferă de la un stat la altul, de la o colectivitate la alta și de la un individ la altul.

Determinarea criteriilor de apreciere a caracterului echitabil este influențată de diverși factori, printre care se numără: valorile, educația, convingerile, aspirațiile individului sau ale societății etc. Nu mai puțin importantă la determinarea a ceea ce este echitabil într-o societate este cultura acestei societăți, deoarece cultura este influențată de istorie, iar istoria, la rândul său, de mitologie și credință.

Acțiunile oricărei entități nu pot fi marginalizate ca „bun/rău” sau „corect/incorect”. Or, în majoritatea conflictelor, fie acestea politice, militare sau de alt tip, fiecare parte se consideră pe sine corectă, iar pe oponent

îl consideră incorect. O simplă analiză a evenimentelor ce au decurs pe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial ne conving de acest fapt. Nimicirea nucleară a orașelor Hiroșima și Nagasaki poate părea corectă, din punctul de vedere al cetățenilor SUA, care au avut de suferit de pe urma bombardamentului din Pearl Harbor, dar la sigur va părea incorectă și inechitabilă pentru cetățenii Japoniei, care conștientizau că SUA puteau ieși învingători și prin utilizarea altor mijloace militare și politice, cu un caracter relativ mai pașnic, care ar fi cauzat mult mai puține pierderi de vieți omenești.

Continuând cele afirmate, nu ar fi corect să numim exagerată afirmația potrivit căreia învingătorii scriu istoria. Oricare ar fi fost rezultatul celui de-al Doilea Război Mondial, învingătorul, cu siguranță ar fi reușit să-și motiveze și să ofere legitimitate tuturor acțiunilor sale, cât de barbare nu ar fi fost. Chiar dacă cei din jur ar fi fost obligați, fie prin frică, fie prin alte metode, să accepte poziția învingătorului, cel din urmă ar fi fost subiectiv convins de corectitudinea și echitatea acțiunilor sale. Numărul celor care în conștient se consideră ca procedând incorect este minimal. Chiar dacă ar licări un asemenea gând, psihologia individului este structurată, în așa mod încât acesta ar căuta toate pretextele pentru a se convinge pe sine însuși că este corect, iar ceea ce el face este just.

Trecând peste state și comunități și revenind la simplitudinea individului, ne convingem că cele afirmate sunt corecte și în privința lui. Mulți infractori sunt convinși că crimele săvârșite de ei sunt justificate, iar scopul urmărit este nobil. Astfel sunt actele teroriste ce au drept scop „liberarea” asupriților de sub regimul politic „tiran”; omuciderea săvârșită întru răzbuirea pentru actele considerate de criminal ca ilegite și în consecința cărora cel din urmă a avut de suferit; tortura în scopul „pedepsirii” presupusului criminal etc.

Potrivit renumitului filosof Platon, individul just este individul care se află în locul potrivit, depune efort maxim și oferă echivalentul exact a ceea ce i se oferă lui⁴.

Potrivit lui John Locke, echitatea este un drept natural⁵. După cum afirmă filosoful, pentru fiecare acțiune există o contraacțiune, o acțiune opusă, cu conținut calitativ și cantitativ echivalent. În acest sens, echitatea presupune acordarea indivizilor sau grupurilor de indivizi ceea ce ei cu adevărat merită.

Pe de altă parte, John Stuart Mill afirmă că conceptul de echitate nu este într-atât de fundamental cum îl considerăm noi. Mai curând, acesta derivă din standardele mai fundamentale ale corectitudinii și consecințelor: ceea ce e corect e ceea ce se soldează cu cele mai favorabile consecințe (de regulă, se măsoară în raport cu bunăstarea subiectului). În acest sens, cele mai corecte principii ale echității sunt cele care au consecințe mai favorabile⁶.

Teoria distributivă, pe care o agreăm cu preponderanță, implică faptul că este justă (echitabilă) situația când fiecare primește ceea ce merită⁷. Întrebarea care oferă spațiu pentru dezbateri constă în faptul cum să determini ce anume merită fiecare.

Potrivit teoriei meritocrației, ceea ce merită fiecare se determină în baza meritului individual, care, la rândul său, este apreciat în raport cu capacitățile și munca de care dă dovadă subiectul.

În fine, potrivit teoriei necesității, fiecare merită și trebuie să-i fie acordat doar ceea ce acesta are nevoie primară (hrană, medicamente etc.). În jurul acestei teorii, este structurată și ideologia marxistă.

Teoriile examinate, fiind doar câteva dintr-o multitudine existentă, ne conving cu certitudine de faptul că aprecierea *justului* și a *echitabilului* depinde de perceperea și ierarhizarea valorilor fundamentale.

II. Actele internaționale fundamentale care fac referire la noțiunile de „echitabil” și „just”

După cum am reușit să menționăm în partea introductivă, atributele „echitabil” și „just” sunt întâlnite în conținutul celor mai renumite instrumente de protecție a drepturilor omului.

Astfel, art. 10 din Declarația Universală a Drepturilor Omului stipulează că „Orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod *echitabil* și public de către un tribunal independent și imparțial care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acușări în materie penală îndreptată împotriva sa”.

Art.23 §1 din cadrul aceleiași Declarații prevede că „Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii sale, la condiții *echitabile* și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotirea împotriva șomajului”.

În fine, art. 23 §3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă că „Orice om care muncește are dreptul la o retribuție *echitabilă* și satisfăcătoare care să-i asigure atât lui, cât și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, la nevoie, prin alte mijloace de protecție socială”.

Carta Socială Europeană, precum și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale utilizează termenul de „echitabil” pentru a determina garanțiile minime acordate salariaților, similar art. 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Art.14 §1 din Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice prevede că „[...]Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod *echitabil* și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă fie asupra temeiniciei oricărei învinuiri penale îndreptate împotriva ei, fie asupra contestațiilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil. [...]”.

În Amendamentul V din Declarația Drepturilor Omului din 1791 („The Bill of Rights”) este prevăzut că „[...] nicio proprietate particulară nu va putea fi luată pentru uz public fără o compensație *adecvată*”. Aici, în versiunea Declarației tradusă în limba română, sintagma originală „*just compensation*” este tradusă ca „compensație adecvată”.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – „Convenția Europeană”) utilizează noțiunea de „echitabil” în conținutul a două articole:

• **„Dreptul la un proces echitabil”**, art. 6 §1: *„Orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărârea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia, în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției”.*

• **„Reparația echitabilă”**, art.41: *„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoloalelor sale și dacă dreptul intern al Înaltei Părți Contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă”.*

Concluzia la care ajungem, în urma examinării actelor internaționale citate, este că noțiunea de „echitabil”, sub aspect practic, se atribuie, cel mai frecvent, la trei tipuri de raporturi:

1. raporturile ce țin de asigurarea condițiilor de muncă echitabile;
2. raporturile care privesc asigurarea procesului echitabil;
3. raporturile de acordare a satisfacției (reparației, compensației) echitabile.

Determinarea caracterului echitabil în cazul primelor două raporturi nu prezintă o sarcină deosebit de complicată. Aceasta se explică, în primul rând, prin faptul că însuși textul normativ prevede criteriile de constituire a caracterului echitabil.

În acest sens, spre exemplu, art. 23 §3 din Declarația Universală a Drepturilor Omului subînțelege ca fiind echitabilă acea retribuție care e aptă de a-i asigura salariatului și familiei acestuia o existență conformă cu demnitatea umană. Desigur, definirea existenței „conformă cu demnitatea umană” trezește, la rândul ei, nu mai puține întrebări decât determinarea a ce este just, însă acest subiect se află în afara spațiului de studiu al prezentei lucrări.

Din art. 6 al Convenției Europene deducem că prin „proces echitabil” se subînțelege acel proces care e nediscriminatoriu, public, derulat în limitele termenului rezonabil de către o instanță independentă și imparțială, instituită prin lege, cu asigurarea dreptului reclamantului la apărător și cu pronunțarea unei hotărâri publice motivate etc.

Adevărata dificultate survine la tentativa de a determina caracterul echitabil al satisfacției, în special al celei acordate de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (în continuare – Curtea Europeană) în temeiul art. 41 din Convenția Europeană.

III. Particularitățile determinării caracterului

echitabil al satisfacției acordată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Dacă ne-am referi nu la echitatea satisfacției, ci la echitatea hotărârilor Curții Europene în genere, atunci nu am greși afirmând că una dintre cele mai echitabile soluții pe care ar putea-o oferi decizia Curții este repunerea victimei în situația existentă anterior săvârșirii încălcării prevederilor Convenției. O asemenea repunere este cunoscută ca fiind întru chiparea cunoscutului principiu „*restitutio in integrum*”.

Repunerea în situația existentă anterior săvârșirii încălcării pare a fi cea mai echitabilă soluție, deoarece are efectul de „călătorie în timp”, victima revenind la circumstanțele în care încălcările pur și simplu nu existau. Această „călătorie”, totuși, este departe de a fi ideală, după cum ne vom convinge ulterior.

Cu regret, multe situații nu permit aplicarea acestui mod de înfăptuire a justiției. Astfel, cu titlu de exemplu, *restitutio in integrum* poate fi aplicat atunci când victima a fost ilegal expropriată de bunurile sale, dar e mult mai greu să aplici principiul atunci când reclamantul a devenit victimă a aplicării torturii. Ori, tratarea rănilor fizice nici pe de-a-proape nu asigură și vindecarea rănilor psihice.

Din aceste considerente, Curtea Europeană procedează, de regulă, după următoarea metodă: în primul rând, verifică dacă e posibilă repunerea în situația existentă anterior săvârșirii încălcării. În cazul în care nu este posibilă sau nu este suficientă pentru înlăturarea tuturor încălcărilor, Curtea Europeană, dacă e cazul, dispune acordarea unei satisfacții echitabile, scopul căreia este de a reîncarna, pe cât posibil, starea materială și sufletească în care se afla victima înaintea săvârșirii încălcării.

Într-o concepție generală, scopurile aplicării *restitutio in integrum* și cel al satisfacției echitabile sunt similare, ambele urmărind repunerea, pe cât posibil, în situația existentă anterior încălcării. Totuși, se deosebește mijloacele prin care se realizează această repunere. În cazul *restitutio in integrum*, victimei îi sunt restituite bunurile de care a fost deprivată sau este repusă în drepturile de care a fost lipsită. Pe de altă parte, acordarea satisfacției echitabile presupune atribuirea unei sume de bani victimei, care ar fi suficientă să compenseze pagubele materiale și să aplaneze suferințele acesteia.

Dacă în cazul prejudiciului material această sarcină se realizează fără deosebite dificultăți, datorită posibilității calculării cu o precizie avansată a costului pierderilor materiale și a venitului ratat, sarcina devine foarte dificilă de realizat în cazul prejudiciului moral.

IV. Dificultățile determinării caracterului echitabil la acordarea satisfacției pentru prejudiciul moral în temeiul Convenției Europene a Drepturilor Omului

De la bun început, merită de menționat că determinarea cu exactitate a mărimii satisfacției care s-ar dovedi drept echitabilă pentru repararea prejudiciului moral este, pentru moment, imposibilă. Însă imposibilitatea determinării criteriilor exacte de calcul al satisfacției echitabile nu ne împiedică să determinăm impedimen-

tele ce stau întru realizarea obiectivelor propuse, ca, pe viitor, să fie descoperite modalități de înlăturare a acestor obstacole.

Nici cel mai performant medic nu poate determina cu exactitate maximă care este gradul de intensitate a suferințelor victimei, deoarece o asemenea gradație în genere lipsește. Clasificările tipurilor de suferințe morale nu pot fi, nici pe de aproape, considerate drept gradație. Pentru a spune exact cât de „mult” suferă victima, ar fi nevoie să pătrundem în partea senzitivă a creierului acesteia, fapt care, cel puțin pentru moment, pare a fi imposibil.

În urma acestor afirmații, ne punem întrebarea: cum urmează să cunoaștem dacă satisfacția acordată de către Curtea Europeană este într-adevăr echitabilă?

Există două posibilități. Prima, cea mai simplă, constă în acceptarea faptului că oricare ar fi soluția propusă de către Curte, ea de la bun început este echitabilă. A doua posibilitate presupune punerea la îndoială a caracterului echitabil al hotărârii Curții Europene, până nu ne convingem de contrariu.

Considerăm cea din urmă cale ca fiind cea mai corectă. Ori, dacă acceptăm tot ce ne este dat, fără a supune informația „filtrului rațiunii”, ne dezicem de singurul atribut particular ființei omenești – rațiunea propriuzisă. Cele afirmate sunt susținute și în cauza *Hentrich vs. Franța*⁸, unde judecătorul Martens a menționat în opinia sa separată că „... Curtea nu ar trebui să se ascundă după echitate, ci să decidă în baza problemelor juridice și să invite experți pentru a-i oferi informații care ar ajuta-o să evalueze valoarea terenului, dacă este cazul, conform echității. A decide în baza echității, ca și în oricare altă decizie judiciară, cere o viziune clară și sigură asupra circumstanțelor de fapt”.

Astfel, fiind încurajați să avem o atitudine cu o doză de scepticism față de toate declarațiile, fie acestea ale primei instanțe naționale sau ale Curții Europene, urmează să purcedem nemijlocit la analiza criteriilor de delimitare a mărimii satisfacției echitabile, în dependență de dreptul încălcat sau, altfel spus, de valoarea lezată.

În acest sens, potrivit Recomandării Curții Supreme de Justiție din 23 iulie 2012, sumele acordate pentru repararea prejudiciului moral cauzat prin încălcarea prevederilor Convenției Europene ar urma să floteze între următoarele limite⁹:

Tabel Compensații acordate de către Curtea Europeană pentru prejudiciul moral

Convenția europeană a drepturilor omului	Mărimea compensației pentru prejudiciul moral
Încălcarea art. 2 (dreptul la viață)	6.000-30.000 EURO
Încălcarea art. 3 (interzicerea torturii)	3.000-5.000 EURO

Încălcarea art. 5 (dreptul la libertate și siguranță)	600-30.000 EURO
Încălcarea art. 6 (dreptul la un proces echitabil)	1.000-7.000 EURO
Încălcarea art.1 din Protocolul nr.1 (protecția dreptului de proprietate)	1.000-6.000 EURO
Încălcarea art.7 (nici o pedeapsă fără lege), 8 (dreptul la respectarea vieții private și de familie), 9 (libertatea de gândire, de conștiință și de religie), 10 (libertatea de exprimare), 11 (libertatea de întrunire și de asociere)	1.000-10.000 EURO

Cu unele excepții¹⁰, sumele indicate în Tabel corespund îndeaproape cu sumele acordate de către Curtea Europeană.

Astfel, deducem faptul că, în calitate de criteriu primar de determinare a satisfacției echitabile, în partea ce ține de prejudiciul moral, figurează valoarea lezată. Cu cât e mai superioară valoarea lezată, cu atât e mai mare reparația acordată, în comparație cu compensațiile acordate pentru încălcările valorilor relativ inferioare. După cum observăm, acest criteriu este folosit drept criteriu de pornire și de către Curtea Europeană.

În acest sens, sumele maxime acordate pentru încălcarea dreptului la viață sunt de câteva ori mai mari decât sumele maxime acordate pentru încălcarea dreptului la un proces echitabil, deoarece viața e o valoare net superioară procedurii judiciare.

Una dintre dificultăți constă în aprecierea ierarhiei acestor valori. Dacă gradația între viață și proces echitabil e destul de conturată, dar nu indiscutabilă, cea dintre libertatea de exprimare și dreptul la respectarea vieții private și de familie nu este într-atât de evidentă. În recomandarea Curții Supreme de Justiție, analizată anterior, cele două drepturi sunt amplasate în aceeași categorie, valoarea compensației recomandabile fiind echivalentă. Dar sunt oare aceste valori echivalente după gradul de importanță? Dreptul la familie poate fi apreciat de un individ ca fiind mai important decât dreptul la libertatea de exprimare, dar poate fi apreciat și invers de către altul. Ierarhizarea, în mare parte, poate fi doar subiectivă. Analizând consecințele aplicării torturii, ajungem la concluzia că nu este exclus ca un individ să prefere moartea în locul suferințelor fizice.

După ce finisăm primul pas, urmărind criteriul ierarhiei valorilor lezate, urmează să parcurgem al doilea nivel și să apreciem factorii în baza cărora se determină cuantumul sumelor acordate victimelor cărora le-a fost încălcată una și aceeași valoare. Altfel spus, cum să determinăm dacă două victime ale încălcării aceleiași valori, să presupunem, libertății de exprimare, merită compensații echivalente, sau totuși una merită o compensație în valoare mai mare decât cealaltă?

În asemenea caz, urmează a fi determinat cu o precizie, pe cât de posibil ridicată, ce efecte a avut prejudiciul asupra stării morale ale victimei. Altfel formulând, trebuie de stabilit ce sentimente încearcă victima: stres, frustrare, nesiguranță, frică etc. Ori, nimic nu garantează că toate persoanele cărora le-a fost încălcat dreptul la libera exprimare au emoții la apariția unei lipse de încredere în capacitățile autorităților de stat de a proteja interesele sale. Nu este exclus ca unele victime să-și fi pierdut cu mult timp înainte, în cu totul alte circumstanțe, încrederea în capacitatea autorităților de stat de a le apăra drepturile și interesele legale.

În acest sens, dacă am porni de la ipoteza în care valoarea lezată ar fi echivalentă după importanță pentru ambele victime, atunci formula de determinare a victimei care a suferit mai tare ar fi cam următoarea:

$$X = V1 - V2, \text{ unde } V1 = (S_1 + S_2 + S_3 + \dots + S_n), \\ \text{ iar } V2 = (S'_1 + S'_2 + S'_3 + \dots + S'_n).$$

În formula dată, variabila $V1$ reprezintă prima victimă, variabila $V2$ reprezintă a doua victimă, variabila X reprezintă diferența cantitativă dintre suferințele celor două victime, variabilele S și S' reprezintă o suferință, un oarecare sentiment negativ, apărut drept consecință a încălcării drepturilor primei ($V1$) și, respectiv, celei de-a doua victime ($V2$) (ex. frustrare, frică, stres, neîncredere etc.), iar variabila n reprezintă numărul total de sentimente negative simțite de către o victimă.

În cazul în care suma elementelor $V1$ este echivalentă cu suma elementelor $V2$ și, respectiv, X este echivalent cu 0, putem afirma că prima victimă ($V1$) a suferit în aceeași măsură și la fel de „mult” ca și a doua victimă ($V2$).

În cazul în care suma elementelor $V1$ este mai mare decât suma elementelor $V2$ și, respectiv, X este un număr pozitiv, putem afirma că prima victimă ($V1$) a suferit într-o măsură mai mare decât a doua victimă ($V2$).

În cazul în care suma elementelor $V1$ este mai mică decât suma elementelor $V2$ și, respectiv, X este un număr negativ, putem afirma că a doua victimă ($V2$) a suferit într-o măsură mai mare decât prima victimă ($V1$).

Cea mai clară explicație a formulei indicate poate fi oferită prin ilustrarea unui exemplu. Să presupunem că prima victimă ($V1$) a rețrăit sentimentele de stres (S_1), frustrare (S_2) și frică (S_3). Totodată, să ne imaginăm că a doua victimă a suportat aceleași stări (S'_1 , S'_2 , S'_3), dar suplimentar și-a pierdut încrederea în capacitatea autorităților de stat de a-i proteja interesele (S'_4). Dacă am presupune că cele trei stări rețrăite de ambele persoane ar fi absolut identice, atunci potrivit formulei în discuție, ar rezulta că a doua victimă a suferit mai mult, deoarece prima a suferit trei stări negative, în timp ce a doua a suferit patru stări negative. Astfel:

$$X = V1 - V2, \text{ unde } V1 = (S_1 + S_2 + S_3) \text{ și } V2 = \\ (S'_1 + S'_2 + S'_3 + S'_4).$$

Drept rezultat, $X = -1$.

Aplicarea acestei formule cu caracter cantitativ presupune că prima și a doua victimă au suferit încălcarea aceluiași drept, iar suferințele împărtășite de acestea au același grad de intensitate.

Cu regret, sub aspect practic, o asemenea formulă este inaplicabilă, deoarece e foarte mică probabilitatea ca suferințele victimelor, chiar și atunci când sunt de același tip, să aibă aceeași intensitate. Astfel, frica suferită de o victimă a încălcării art.3 din Convenția Europeană poate apărea doar atunci când cineva sună în ușa apartamentului acesteia, în timp ce frica altei victime care a suferit de pe urma aceleiași încălcări, poate exista într-o stare persistentă și continuă.

Având în vedere cele spuse, pentru a fi completă, nu doar cantitativ, ci și calitativ, expresia ar urma să fie reformulată în felul următor:

$$X = V1 - V2, \text{ unde } V1 = [(S_1 * Z_1) + (S_2 * Z_2) + \\ (S_3 * Z_3) + \dots + (S_n * Z_n)] \text{ și } V2 = [(S'_1 * Z'_1) + (S'_2 * \\ Z'_2) + (S'_3 * Z'_3) + \dots + (S'_n * Z'_n)].$$

Unde Z reprezintă gradul de intensitate al suferinței concrete.

Valoarea gradului de intensitate este influențată de un număr mare de factori, precum: condițiile sociale, condițiile economice, relațiile victimei cu alte persoane, educația, cultura, religia, fobiile etc.

În acest sens, gradul de intensitate al suferințelor cauzate prin încălcarea art. 5 unei persoane care suferă de claustrofobie poate fi mai ridicat decât al suferințelor cauzate prin încălcarea aceluiași articol unei persoane care nu suferă de fobie.

În alt exemplu, încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 1 ar putea avea un impact mai dur asupra unei victime al cărei venit lunar este de 1.000 decât asupra unei victime al cărei venit lunar este de 25.000.

Din simplul considerent că factorii care influențează gradul de intensitate sunt atât de numeroși și diverși, diferența calitativă dintre suferințele a două victime nu va putea fi calculată niciodată cu precizie maximă și, consecutiv, nu va fi posibil de apreciat obiectiv dacă satisfacția acordată pentru prejudiciul moral este sau nu echitabilă. Orice calcul întru determinarea gradului de intensitate va avea caracter doar aproximativ.

În concluzie la cele examinate în prezentul punct, putem afirma că aprecierea caracterului echitabil al satisfacției în cazul prejudiciului moral întâmpină următoarele dificultăți:

- nu există o metodă recunoscută de determinare a sumei inițiale de referință în baza căreia se măresc sau se scad sumele acordate în calitate de satisfacție echitabilă pentru diferite categorii de încălcări;

- nu există metode exacte și unanim acceptate de determinare a gradului de intensitate a suferințelor, atunci când se determină care din mai multe persoane a suferit mai tare.

Karen Reid, în urma analizei sumelor de bani acordate cu titlu de satisfacție echitabilă, constată că „Curtea nu s-a dovedit a fi prea generoasă în abordarea sa de a acorda despăgubiri sub niciunul din cele trei capete (aici autorul se referă la prejudiciul material, moral și la costuri și cheltuieli). Accentul Curții nu este de a institui un mecanism de a îmbogăți petiționarii care și-au demonstrat cauza, ci ea pune accent pe rolul său de a face constatări publice și obligatorii a încălcărilor drepturilor omului”¹¹.

Autorul menționat, schițând în manualul său tabelele cu sumele despăgubirilor patrimoniale și nepatrimoniale pentru diverse încălcări, demonstrează lipsa de consecutivitate la determinarea satisfacției echitabile în abordarea Curții Europene.

V. Concluzii și sugestii pentru cercetări ulterioare

Într-o viziune mai extinsă, ignorând pentru moment dificultățile descrise anterior, considerăm că un proces judiciar, în general, sau un act judecătoresc în particular, este echitabil nu atunci când, pur și simplu, repară un prejudiciu deja existent, ci atunci când, suplimentar compensării, creează condițiile necesare pentru a evita o încălcare similară pe viitor.

Uneori, creând un mediu apt de a preveni unele încălcări viitoare, magistratul se vede nevoit să pronunțe o decizie care ar putea părea, la prima vedere, injustă în raport cu faptele care au avut deja loc.

În calitate de exemplu, să ne imaginăm un furt de bancă cu luarea ostaticilor. Să presupunem că hoțul a pătruns în bancă, a fixat arma la tâmpla unui client al băncii și a avertizat casierul că în cazul refuzului de a-i preda banii, hoțul va omorî ostaticul. Casierul refuză să-i înmâne hoțului banii ceruți. La rândul său, hoțul omoară ostaticul și părăsește banca, fără ca ulterior să fie găsit de către forțele de ordine. Rudele apropiate se adresează în instanță contra băncii, solicitând plata prejudiciului moral pentru faptul că reprezentanții băncii, ignorând interesele clientului, au refuzat să-l apere și să înmâne banii hoțului.

La prima vedere, soluția echitabilă ar părea a fi compensarea prejudiciului cauzat de către bancă prin refuzul de a se supune indicațiilor hoțului, deoarece, fără dubii, viața e o valoare mai importantă decât banii.

Însă, dacă aruncăm o privire mai analitică asupra cazului descris, înțelegem că soluția propusă anterior poate să nu fie deloc echitabilă. Pentru a înțelege sensul celor afirmate, trebuie să analizăm efectele pe care le poate produce o asemenea hotărâre pentru viitor.

O hotărâre în favoarea rudelor victimei ar determina băncile, pentru viitor, să se supună indiscutabil cerințelor hoțului. La rândul lor, asemenea acțiuni din partea băncilor, ar determina hoții să recurgă mai frecvent la luarea de ostatici, cunoscând că în așa mod la sigur le vor fi îndeplinite cerințele.

Din aceste considerente, nu excludem că soluția echitabilă ar consta în respingerea cererii reclamantilor în scopul de a evita un risc sporit ce poate surveni, cu o mare probabilitate, în viitor. Or, ceea ce a avut

loc în trecut nu poate fi modificat, ci doar, într-o măsură relativă, reparat. În schimb, ceea ce va avea loc în viitor poate depinde de decizia fiecăruia dintre noi, precum și siguranța nenumăraților clienți bancari poate depinde de o simplă decizie judecătorească.

De repetate ori, ne-am convins de faptul că determinarea exactă a ceea ce este just și echitabil nu poate fi efectuată și este foarte probabil că nu va putea fi efectuată în viitorul apropiat. Totodată, aceasta nu înseamnă că oamenii de știință trebuie să renunțe și să se dezică de scopul de a stabili criteriile de determinare a ceea ce este just și echitabil. Existența oricărei probleme neapărat presupune și existența obstacolelor care, de fapt, constituie cuprinsul celor dintâi. Determinând cât mai exact obstacolele, vom crea un teren cât mai neted pentru viitorii cercetători, care, la rândul lor, vor analiza, pe rând și în parte, fiecare obstacol și, într-un final, nu este exclus că vor ajunge la un răspuns mai apropiat de realitatea obiectivă.

Obiectivul acestui articol, de la bun început, s-a conturat nu în soluționarea problemei, ci mai curând, în determinarea și definirea obstacolelor care stau în calea acestei soluționări. Nu pretindem, nici pe de aproape, că am reușit să scoatem la suprafață întregul spectru de obstacole. Încercând să le soluționăm pe cele deja determinate, nu este exclusă relevarea unor noi dificultăți. Dar, într-un final, acest principiu este caracteristic întregii noastre vieți, astfel că, în cazul științelor juridice, nu avem ceva de ce ne-am plânga în exclusivitate.

Recenzent:
Victoria ARHILIUC,
doctor habilitat în drept,
profesor universitar (USM)

Note:

¹ Noul *Dicționar explicativ al limbii române* // <http://dexonline.ro/definitie/echitate> (accesat la 20.02.2014).

² *Dicționarul explicativ al limbii române din 1998* // <http://dexonline.ro/definitie/echitabil> (accesat la 20.02.2014).

³ Vezi, spre exemplu, art. 6 și art. 41 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

⁴ *Enciclopedia electronică „Wikipedia”* // <http://en.wikipedia.org/wiki/Justice> (accesat la 24.02.2014).

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Cauza Hentrich vs. Franța nr. 13616/88 din 22.09.1994 // <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57903> (accesat la 04.03.2014).

⁹ Gribincea Vladislav, *Execution of judgements of the European Court of Human Rights by Republic of Moldova, 1997-2012*, Centrul de Resurse Juridice din Moldova, Chișinău, 2012, p. 55-56.

¹⁰ Vezi, spre exemplu, cauza *Gurgurov vs. Moldova nr. 7045/08 din 16.06.2009*, unde Curtea Europeană a acordat reclamantului o reparație în valoare de 45.000 EURO.

¹¹ Karen Reid, *A practitioner's guide to the European Convention on Human Rights*, Sweet & Maxwell, London, 1998, p. 398.

INFLUENȚA TERMENULUI DE GESTAȚIE ASUPRA ÎNCADRĂRII FAPTEI POTRIVIT art.159 CP RM

Aliona PLOP,
doctorand (USM)

REZUMAT

Dat fiind faptul că materia întreruperii cursului sarcinii în Republica Moldova este raportată la sistemul termenului de gestație, tocmai neglijarea acestuia constituie una dintre circumstanțele de angajare a răspunderii penale pentru provocarea ilegală a avortului. Din aceste rațiuni, în prezentul demers științific ne-am propus abordarea interdisciplinară a unor concepte de referință, analiza prevederilor extrapenale în materie, având ca finalitate explicarea coraportului dintre manoperele avortive realizate după termenul de gestație în interiorul căruia este îngăduită legalmente posibilitatea suprimării fructului de concepție, pe de o parte, și fapta prejudiciabilă incriminată la art.159 CP RM, pe de altă parte.

În urma cercetării întreprinse, s-a ajuns la concluzia că întreruperea cursului sarcinii după limita maximă a termenului de gestație admisibilă, consacrată în actele extrapenale de referință (după săptămâna a 21-a de sarcină), nu are nici o relevanță la încadrarea faptei potrivit art.159 CP RM.

Cuvinte-cheie: sarcină, întreruperea cursului sarcinii, termen de gestație, provocarea avortului, naștere prematură, produs al concepției, viabilitatea fătului.

SUMMARY

Taking into consideration that in the Republic of Moldova the interruption of pregnancy is closely linked to the system of gestation period; negligence of this period of time, by its essence, constitutes one of the obligatory conditions of criminal liability for criminal abortion. Being based on this point of view and in order to construct the present scientific research, we have undertaken the interdisciplinary analysis of some doctrinaire concepts and legislative provisions of non-penal character in this domain. The final outcome of this study is the explanation of the correlation between methods of abortion which are applied when the permissive period of gestation is expired, from one side, and the harmful act provided in the article 159 Criminal code of the Republic of Moldova, from another.

As a result of this study we have deduced a conclusion that the interruption of the course of pregnancy which takes place after expiring of the permissive period of time for it, expressly stipulated in the special normative acts (after week 21 of gestation), is not relevant to the criminal offence of illegal abortion in the sense of the article 159 Criminal code of the Republic of Moldova.

Keywords: pregnancy, interruption of the course of pregnancy, term of gestation, carrying out the abortion, premature child-birth, product of conception, viability of the fetus.

Pornind de la analiza textului incriminator, prevăzut la art.159 CP RM, este fără tăgadă că intenția legiuitorului nu a fost de a interzice avortul, ci de a supune punibilității manoperele avortive realizate în lipsa condițiilor de siguranță și/sau de către persoane necalificate. Aceasta întrucât politica penală în materie de avort în Republica Moldova este materialicește legată de dreptul femeii de a decide asupra soartei fructului concepției. Acest drept însă nu este unul absolut, deoarece, în acord cu alin.(2) art.32 al Legii ocrotirii sănătății, nr.411 din 28.03.1995,¹ operația de întrerupere a cursului sarcinii poate fi efectuată până la sfârșitul primelor 12 săptămâni de sarcină în instituții medico-sanitare publice și private. Întreruperea voluntară a cursului sarcinii după acest termen se realizează în condițiile prescrite în Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță, nr.647 din 21.09.2010². Din acest unghi de vedere, cele două acte se prezintă ca fiind complementare art.159 CP RM.

Ab initio, atragem atenția asupra necorespunderii terminologice dintre legea penală și actele extrapenale de referință. Astfel, în titulatura art.159 CP RM se

utilizează conceptul „provocarea avortului”, în timp ce în legislația din sfera sănătății reproductive se vorbește despre „întreruperea cursului sarcinii”. Astfel, apare ca firească întrebarea: Există echipolență între sintagmele „provocarea avortului” și „întreruperea cursului sarcinii”? Dacă răspunsul este afirmativ, de ce se încalcă lit.e) art.19 al Legii Republicii Moldova privind actele legislative, nr.780 din 27.12.2001³, potrivit căreia „terminologia, utilizată în actul elaborat, este constantă și uniformă ca și în celelalte acte legislative și în reglementările legislației comunitare; se va utiliza unul și același termen dacă este corect, iar folosirea lui repetată exclude confuzia”.

Deoarece avortul nu este definit de legea penală, vom determina conținutul și semnificația terminologică a acestuia, apelând la domeniul medicinei; or, utilizarea termenilor speciali, nejuridici este acceptată doar în sensul în care aceștia își au conținutul în domeniul de referință. Pentru a ne fundamenta poziția exprimată, trecem în revistă una dintre regulile de interpretare terminologică reținută în literatura de specialitate rusă: „Termenilor tehnici sau altor termeni speciali, înțelesul cărora nu este dezvăluit în legislație, urmează să li se acorde acel înțeles pe care îl au în sfera științifică de referință”⁴. Apelând la semnificația terme-

nului dată în sfera medicală, prin avort (lat.: *ab* „fără”, *ortus* „naștere”) înțelegem întreruperea intempestivă a cursului unei sarcini prin eliminarea spontană sau provocată a produsului de concepție înainte de viabilitatea acestuia, el fiind incapabil să supraviețuiască independent și având drept efect moartea fătului⁵. O abordare similară este caracteristică și sensului uzual al avortului. Astfel, potrivit *Dicționarului explicativ ilustrat al limbii române*⁶, prin avort înțelegem „expulzia spontană sau provocată a embrionului, anterior limitei minime de viabilitate (180 zile) sau a fătului, înainte ca acesta să poată trăi în afara organismului matern”. În concluzie, viabilitatea fătului (capacitatea fructului concepției de a duce o viață independentă de cea a mamei) reprezintă chintesența demarcației dintre avort și o altă categorie medicală conexasă acesteia, denumită naștere prematură. Or, expulzarea produsului viabil al concepției înainte de termen nu este considerată un avort, ci o naștere prematură.

După criteriul cronologic, este acceptată drept prematură orice naștere care survine înainte de 259 de zile sau 37 de săptămâni⁷. Dacă limita superioară a intervalului ce corespunde unei sarcini premature este unanim acceptată, atunci limita inferioară de la care s-ar considera expulzarea produsului concepției o naștere prematură este, în principiu, controversată. Astfel, încă în 1970, Organizația Mondială a Sănătății a stabilit un termen-limită de 28 de săptămâni, nivel peste care produsul concepției ar putea supraviețui. Întrucât au fost înregistrate progrese ale tehnicii medicale în acest domeniu, concepția despre limita viabilității fetale s-a schimbat considerabil în timp. La concret, au fost înregistrate cazuri de recuperare a produșilor de concepție cu vârste gestaționale mai mici de 24 de săptămâni, ajungându-se în multe cazuri la 20 de săptămâni. Iată de ce, științele medicale răspund în mod diferit la întrebarea privind viabilitatea fătului: 1) 22 de săptămâni sau 154 de zile de amenoree (ginecologie)⁸; 2) 180 de zile de amenoree (obstetrică)⁹

Prin aceasta și se explică lipsa unei viziuni unitare cu referire la definiția avortului dată în literatura de specialitate juridică. Pentru a ne convinge de acest fapt, remarcăm că unii autori definesc „avortul” drept întreruperea artificială a sarcinii prin suprimarea fătului (embrionului) viu în uter, realizată în termen de până la 28 de săptămâni de la concepere (*subl. ne aparține*), adică până la momentul când fructul concepției este capabil de a supraviețui de sine stătător în afara corpului matern¹⁰ în timp ce alții susțin că avortul reprezintă îndepărtarea, expulzarea embrionului sau fătului la un termen de gestație inapt pentru supraviețuire de sine stătătoare, adică până la 24 de săptămâni de sarcină (*subl. ne aparține*),¹¹ după care expulzarea produsului de concepție, din orice motiv ar surveni, reprezintă o naștere prematură, nu un avort¹². Totuși, este predominantă viziunea potrivit căreia expulzia in-

voluntară sau provocată din uterul matern a fructului concepției până la 22 de săptămâni de gestație (*subl. ne aparține*) reprezintă avort, iar după acest termen se consideră naștere prematură¹³.

Actualmente, limita inferioară de la care se poate invoca o sarcină prematură este diferită de la țară la țară. Astfel ea este de 24 de săptămâni în Norvegia, Ungaria, Franța, Italia; 22 de săptămâni în Germania, Anglia; 28 de săptămâni în Danemarca și Suedia etc.¹⁴. Organizația Mondială a Sănătății în *The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* recomandă această limită inferioară la 22 de săptămâni de amenoree și 500 gr. pentru greutate¹⁵.

În concluzie, din punct de vedere medical, între sintagmele „provocarea avortului” și „întreruperea cursului sarcinii” există un coraport de parte/întreg, în sensul că nu orice întrerupere a cursului sarcinii este neapărat o provocare a avortului. Totuși, o asemenea abordare nu este unitară, întrucât medicii legiști consideră avort „întreruperea cursului normal al sarcinii pe perioada celor 9 luni, indiferent de vârsta acesteia”¹⁶.

Analizând aceste disensiuni, credem că utilizarea termenului „avort” în toate ipotezele de întrerupere artificială a sarcinii, fără a lua în calcul termenul de gestație, este nejustificată. În același timp, pornind de la prevederea de la art.159 CP RM *per ansamblu*, deducem că în sens juridico-penal, conceptul „avort”, pe de o parte, este mai îngust decât sensul medical, întrucât nu se referă la întreruperea spontană a cursului sarcinii (denumit și avort patologic), determinat exclusiv și întotdeauna de existența unor factori și condiții patologice; iar, pe de altă parte, este mai larg, deoarece se răsfrânge la întreg termenul de gestație.

Dincolo de aceste deosebiri, pe fond sau pe nuanțe, pentru a exclude orice dubiu asupra preceptului normei de incriminare care eventual poate să apară la destinatarul și beneficiarul legii penale, ar trebui să se opereze cu remanieri terminologice, pentru ca titlul normei de incriminare să corespundă dispoziției acesteia, dar deopotrivă, și sensului medical, și a celui uzual al faptei incriminate. Pledăm astfel pentru înlocuirea sintagmei „provocarea ilegală a avortului” prin locuțiunea „întreruperea ilegală a cursului sarcinii”, întrucât *de lege lata* titulatura art.159 CP RM este una marginală, nereflectând adevărata semnificație a acțiunii prejudiciabile supusă punibilității. De remarcat că o situație analogică cadrului incriminator național a fost reținută în contextul legii penale române în redacția din 1968¹⁷ actualmente abrogată, care însă nu a mai fost păstrată de Codul penal al României în redacția din 2009¹⁸. Astfel, spre deosebire de fosta reglementare română (art.185 CP al României în redacția din 1968), *de lege lata*, art.201 CP al României în redacția din 2009 este intitulat „Întreruperea cursului sarcinii”. După cum afirmă unii autori, s-a operat

la această schimbare, deoarece s-a simțit nevoia unei protecții suplimentare a fătului dincolo de perioada de 24 de săptămâni, termen până la care se poate pune în discuție avortul¹⁹

Făcând abstracție de la distincția dintre *avort* și *naștere prematură*, reiterăm că, în acord cu prevederile pct.37 din Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță, nr.647 din 21.09.2010, întreruperea voluntară a cursului sarcinii după primele 12 săptămâni și până la sfârșitul săptămânii a 21-a de sarcină (*subl. ne aparține*) se efectuează la indicații medicale (anexa nr.1 la Regulament) și sociale (anexa nr.2 la Regulament). În contrast, în Federația Rusă de exemplu, întreruperea voluntară a cursului sarcinii în cazul indicațiilor sociale este posibilă până la 22 de săptămâni de sarcină, iar în cazul indicațiilor medicale, *indiferent de vârsta gestională*²⁰ (*subl. ne aparține*). Doar în cazul depistării unor anomalii fetale cromozomiale confirmate, întreruperea sarcinii este limitată la 22 de săptămâni de gestație. După acest termen, asupra admisibilității întreruperii sarcinii se pronunță consiliul medicilor, fiind un act individual. O abordare similară este aplicabilă și în cazul imaturității fiziologice a femeii gravide, care, potrivit legislației ruse, este de 15 ani²¹

Revenind la limita maximă a termenului de gestație consacrată în legislația națională până la care se poate întrerupe cursul sarcinii, interpretând *ad litteram* pct.37 din Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, rezultă că fapta prejudiciabilă incriminată la art.159 CP RM este imputată doar în ipoteza întreruperii cursului sarcinii până la sfârșitul săptămânii a 21-a de gestație. Din această reglementare, rezultă următoarele întrebări:

1) Are vreo legătură termenul-limită permis de legislație până la care se poate întrerupe sarcina cu viabilitatea produsului de concepție? Dacă da, de ce acesta este de 21 de săptămâni de gestație și nu de 22 de săptămâni, așa cum recomandă Organizația Mondială a Sănătății?

2) Care trebuie să fie încadrarea faptei de întrerupere a cursului sarcinii cu consimțământul femeii după termenul de 21 de săptămâni de gestație?

Întrucât ne interesează aspectul juridico-penal, vom căuta răspuns la ultima întrebare. În legătură cu aceasta, unii autori consideră că întreruperea cursului sarcinii efectuată după termenul-limită permis de legislație trebuie calificat ca omor intenționat²², în timp ce alții pledează pentru o vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății²³. Dimpotrivă, conform unui alt punct de vedere, se consideră că această faptă nu poate fi calificată drept omor, întrucât este general recunoscută opinia potrivit căreia viața

persoanei începe nu mai devreme de momentul începerii nașterii fiziologice. Nu poate fi calificată nici ca vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății, deoarece întreruperea sarcinii se realizează cu consimțământul femeii²⁴.

Împărțind ultima viziune, autorul V.Stati susține tranșant că „Până la momentul nașterii nu se poate vorbi despre persoană, privită drept ipostază a ființei umane. Un embrion (făt) este o ființă umană, dar nu este o persoană. ... embrionul (fătul) se află în relație biologică cu organismul matern, însă nu se poate afla în relații sociale. Intrarea în relații sociale este marcată de momentul nașterii. Până la acest moment, nu este posibilă participarea la relațiile sociale, deci nu există persoană. Și, implicit, nu se poate vorbi despre existența victimei omorului intenționat”²⁵. În același spirit de idei, se pronunță și alți autori. Potrivit acestora, linia de demarcație dintre omor intenționat și provocarea ilegală a avortului constă în începerea nașterii. Dacă produsul concepției (chiar fiind viabil) este suprimat în uter până la începerea nașterii, putem vorbi doar despre provocare ilegală a avortului. Dacă însă, în timpul întreruperii ilegale a sarcinii, începe nașterea și se naște un copil (indiferent de viabilitate), care este ucis în momentul expulzării din uterul matern – vorbim despre omor. În cel din urmă caz, cele comise trebuie încadrate și în baza art.123, și în baza art.105 CP al Federației Ruse²⁶ (adică, provocarea ilegală a avortului și omor), întrucât are loc concursul real al infracțiunilor indicate²⁷. Neordinar se prezintă și viziunea, potrivit căreia, pentru a găsi răspuns la această întrebare, în prealabil, urmează să distingem între două ipoteze: prima vizează situația în care doctorul întrerupe sarcina cu intenția de a ucide un copil nenăscut *in utero*, dar pentru un motiv oarecare copilul moare după naștere; în cel de-al doilea caz, deși întreruperea sarcinii viza o naștere vie, copilul astfel născut este lăsat să moară. În mod limpede, în amele situații, susține autorul, trebuie dovedită legătura de cauzalitate între acțiunea doctorului în întreruperea sarcinii și moartea copilului după naștere. Pentru ca un atare act să poată fi asimilat omuciderii, trebuie dovedită, în plus, reaua-credință a medicului²⁸.

Mai explicit se pronunță M.Dunea: „Orice activitate cu caracter tanatogenerator exercitată asupra produsului de concepție în perioada anterioară expulsiei sale complete, inclusiv în timpul travaliului, pe parcursul eforturilor de trecere de la mediul intrauterin la cel extern, semnifică, din punct de vedere juridic, un avort, iar nu un omor (incluzând aici și forma sa atenuată, pruncuciderea), deoarece fătul nu a dobândit, încă, existență autonomă, așadar nu are o viață proprie, care să facă obiectul ocrotirii prin intermediul normelor de incriminare ale omorului”²⁹.

Într-adevăr, poate fi lezată o valoare socială doar în măsura în care ea există. Deoarece legiuitorul prin

incriminările consacrate în cap. II al părții speciale a Codului penal al Republicii Moldova apără viața extrauterină, avem temei de a considera drept desuete unele viziuni *sui generis* potrivit cărora, din moment ce nașterea s-a declanșat natural asupra unui făt viu (care, deși nu a primit viață extrauterină, este totuși o ființă distinctă de organismul mamei), orice acțiune violentă exercitată asupra corpului său, urmată de suprimarea vieții, trebuie apreciată ca omucidere (după caz omor sau pruncucidere)³⁰. Fundamentul legal de diferențiere între art.159 CP RM și unele infracțiuni comise prin omor (lit.e) alin.(2) art.145 sau, după caz, art.147 CP RM) rezidă în condiția normativă de care depinde încadrarea faptei drept pruncucidere. Din moment ce fapta prevăzută la art.147 CP RM nu poate fi săvârșită decât „în timpul nașterii” sau „imediat după naștere”, deducem că orice activitate infracțională realizată asupra produsului de concepție anterior începerii expulzării acestuia, urmează a fi apreciat drept provocare ilegală a avortului.

Întrucât ne-am convins că suprimarea *in utero* a fructului de concepție cu consimțământul femeii după termenul de 21 de săptămâni de gestație nu poate constitui nici omor și nici vătămare intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, ne punem întrebarea dacă nu cumva întreruperea sarcinii după termenul-limită consfințit în actul extrapenal de referință – Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătății cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiții de siguranță, nr.647 din 21.09.2010, nu angajează răspundere penală? Să fi admis legiuitorul o astfel de lacună?

Răspunsul la această întrebare îl deducem din unele interpretări exegetice exprimate în literatura de specialitate. Bunăoară, se susține că pentru reținerea infracțiunii prevăzute la art.159 CP RM este indiferentă durata sarcinii (*subl. ne aparține*) sau dacă produsul concepției era viabil sau nu³¹. Și în raport cu infracțiunea de întrerupere a cursului sarcinii prevăzută de art.201 Cod penal al României în vigoare, în literatura de specialitate română se susține că nu are relevanță dacă fătul este sau nu capabil de viață extrauterină³², opinie care nu se opune viziunii exprimate în privința aceleiași incriminări abrogate (art.185 CP al României în redacția din 1968). La concret, în ceea ce privește chestiunea viabilității fătului, majoritatea autorilor consideră că infracțiunea există, indiferent dacă fătul este sau nu viabil, deci indiferent dacă poate sau nu să supraviețuiască în afara uterului³³. Astfel, pronunțându-se asupra lipsei relevanței la încadrare a viabilității fătului, implicit deducem irelevanța termenului de gestație. De remarcat că și practica judiciară română împărtășește aceeași soluție. Astfel, într-o cauză, instanța a reținut următoarele: „Întrucât întreruperea

cursului sarcinii poate interveni în orice moment de la constatarea prezenței acesteia și până la nașterea copilului (*subl. ne aparține*), chiar dacă expulzarea fătului a corespuns, ca dată, unei nașteri la termen, urmează a se considera că infracțiunea prevăzută la ar.185 CP al României (adică, provocare ilegală a avortului incriminat în Codul penal al României în redacția din 1968 – *n.a.*) s-a săvârșit³⁴.

În concluzie, fapta prejudiciabilă incriminată la art.159 CP RM manifestată în întreruperea cursului sarcinii poate să se realizeze în orice fază a gestației, până în momentul începerii procesului fiziologic al nașterii naturale. Din aceste rațiuni, orice întrerupere a cursului sarcinii cu consimțământul femeii însărcinate, realizată după săptămâna a 21-a de sarcină, chiar și în prezența indicațiilor medicale, indiferent dacă este săvârșită de către un medic ginecolog-obstetrician sau nu, va alcătui elementele componenței infracțiunii de provocare ilegală a avortului (art.159 CP RM).

Recenzent:

Adriana EȘANU,

doctor în drept, conferențiar universitar (USM)

Note:

¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.34.

² *Ibidem*, 2010, nr.241-246.

³ *Ibidem*, 2002, nr.36-38.

⁴ Чирков А.П., *Грамматическое толкование норм уголовного права*, în: *Уголовное и уголовно-процессуальное законодательство: Проблемы эффективности и практика применения: Сборник научных трудов*, Университет Калининград, 2006, с.17.

⁵ Martin E., *Oxford Dicționar de Medicină (Oxford Concise Medical Dictionary)*; traducere de G. Vasilescu; ed. a 6-a. BIC ALL, București, 2007, p.80.

⁶ *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, coord. Eugenia Dima, ARC, Chișinău, 2007, p.178.

⁷ Ciochină L., Iftime C., *O viziune asupra vieții*, Pro Vita Media, București 2003, p.30.

⁸ Попов А.Н., *Убийство матерью новорожденного ребенка* (ст.106 УК РФ), Санкт-Петербург, 2001, с.19.

⁹ Beliş V., *Tratat de medicină legală*, vol.II., Editura Medicală, București, 1995, p.356.

¹⁰ Эркенова И.В., *К истории развития медицинского и уголовно-правового понятия искусственного прерывания беременности* // *Медицинское право*, 2006, №4, с.21; *Российское уголовное право: Особенная часть: Учебник для вузов*, Под ред. В.С. Комиссарова, Питер, Санкт-Петербург, 2008, с.90.

¹¹ *Учебный комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации*, Отв. ред. А.Э. Жалинский, Эксмо, Москва, 2005, с.360.

¹² Urda O.A., Bătrânu-Ciucă C.Ș., *Implicații ale principiilor subsidiarității și proporționalității în materia dreptului la viață* // *Caietele Conferinței Internaționale anuale a UMK – volumul Conferinței internaționale anuală a Universității „Mihail Kogălniceanu” – Universality Multidis-*

ciplinary Knowledge, Iași, 25-26 mai 2012. Iași, 2012, p.127.

³ Крылова Н.Е., *Ответственность за незаконное производство аборта и необходимость уголовно-правовой защиты „будущей” жизни // Вестник Московского Университета*, серия 11, Право, 2002, №6, с.43; Горбатова М.А., *Некоторые проблемы уголовной ответственности за незаконное производство аборта // Вестник ЮУрГУ*. Серия «Право», с.44.

⁴ Stamatini F. și col., *Obstetrică și ginecologie*, vol.I – *Obstetrica*, Echinox, Cluj-Napoca, 1998, p.266.

⁵ The International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. www.who.int Vizitat 25.06.2014.

⁶ Beliş V., *op.cit.*, p.356.

⁷ *Codul penal al României*. Nr.15 din 21 iunie 1968, în: *Buletinul Oficial al României*, 1968, nr.79-79bis, republicat în temeiul Legii nr.140/1997, în: *Monitorul Oficial al României*, 1997, nr.65 (abrogat).

⁸ *Codul penal al României*, nr.286 din 17 iulie 2009 // *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510. În vigoare din 1 februarie 2014.

⁹ Ciobanu V., *Agresiunile împotriva fătului – Realitate și perspective // Revista științifică a studenților în drept*, 2011, p.9.

²⁰ *A se vedea*: p.4 ст.56 из Закона об основах охраны здоровья граждан Российской Федерации, №323-ФЗ, принят Государственной Думой 1 ноября 2011 г., одобрен Советом Федерации 9 ноября 2011 г., с изменениями внесенными Законом №145-ФЗ от 4 июня 2014. www.base.consultant.ru (vizitat 13.05.2014); п.1 из Приложения №2 к Приказу Министерства здравоохранения Российской Федерации, №484 от 14 октября 2003 г. «Об утверждении инструкции о порядке разрешения искусственного прерывания беременности в поздние сроки по социальным показаниям и проведения операции искусственного прерывания беременности». www.base.garant.ru (vizitat 13.05.2014).

²¹ Приказ Министерства здравоохранения и социального развития Российской Федерации, №736 от 3 декабря 2007 г. «Об утверждении перечня медицинских показаний для искусственного прерывания беременности», с изменениями и дополнениями от 27 декабря 2011 г. www.base.garant.ru (vizitat 13.05.2014)

²² Попов А.Н., *Преступление против личности при смягчающих обстоятельствах*, Юридический Центр

Пресс, Санкт-Петербург, 2001, с.32.

²³ Киселева М., *Уголовная ответственность за незаконное прерывание беременности // Уголовное право*, 2008, №4, с.33.

²⁴ Гребеньков А.А., Стришкова А.В., *Уголовная политика в сфере абортот, în: Уголовное право в эволюционирующем обществе: проблемы и перспективы: Сборник научных статей по Международной научно-практической конференции*, 24 мая 2010 года, Юго-Западный государственный университет, Курск, 2010, с.162.

²⁵ Stati V., *Noile reglementări în materie de efectuare a avortului: Implicații juridico-penale // Revista de Studii și Cercetări Juridice*, 2007, nr.1-2, p.83.

²⁶ Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации №63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997. În: *Собрание Законодательства Российской Федерации*, 1996, № 25.

²⁷ *Российское уголовное право. Особенная часть: Учебник для вузов*, Под ред. В.С. Комиссарова, Питер, Санкт-Петербург, 2008, с.91.

²⁸ Moldovan A.T., *Tratat de drept medical*, ALL Beck, București, 2002, p.259.

²⁹ Dunea M., *Considerații privind problematica juridică și medico-legală a pruncuciderii, în: Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” Iași*, Tomul LIII, Științe juridice, 2007, p.212.

³⁰ Scripcaru Gh., Terbancea M., *Patologie medico-legală*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983, p.301; Dobrinescu I., *Infracțiuni contra vieții persoanei*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1987, p.116.

³¹ Brînză S., Stati V., *Drept penal: Partea specială*, vol. II, Tipografia Centrală, Chișinău, 2011, p.293.

³² Boroi A., *Drept penal: Partea specială: Conform Noului Cod penal*, C.H. Beck, București, 2011, p.91.

³³ Scripcaru Gh., Astărăstoae V., Scripcaru C., *Medicina legală pentru juriști*, Polirom, Iași, 2005, p.119; Bogdan S., *Drept penal. Partea specială*, ed. a III-a revăzută și adăugită, Universul juridic, București, 2009, p.117.

³⁴ Tribunalul Suprem al României, Decizia nr.11/1980, R.III, p.331. *Citat după*: Diaconescu Gh., *Drept penal – partea specială. Curs*, vol.I, Editura Fundației România de Măine, București, 2003, p.270.

DOCUMENTELE DE POLITICI RELEVANTE SECTORULUI COMUNICAȚIILOR ELECTRONICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

Iurie GASNAȘ,
doctorand (ULIM)

REZUMAT

Politicile în domeniul societății informaționale au scopul să consolideze contribuția semnificativă a tehnologiilor informației și comunicațiilor (TIC) la performanța economiei noastre și se înscriu într-un mediu care cunoaște schimbări rapide și, prin urmare, trebuie actualizate și perfecționate în mod regulat.

TIC nu constituie doar un motor al inovării și al competitivității, ci, de asemenea, aduc schimbări în modul de viață și de comunicare. Cercetarea și dezvoltarea în sectorul TIC, aspectele legate de încredere și securitate și măsurile în vederea reducerii costurilor administrative ale întreprinderilor și administrațiilor constituie noile priorități pentru politicile societății informaționale.

Odată cu apariția noilor servicii, următoarea provocare o reprezintă utilizatorii, astfel imaginea tradițională a utilizatorilor se va schimba în societatea informațională. Utilizatorii sunt preocupați din ce în ce mai mult de viața privată, de absența interoperabilității, lipsa de transparență a condițiilor contractuale și a tarifării, complexitatea excesivă a aplicațiilor și lipsa de eficiență a litigiilor. În prezent, sarcina de a răspunde acestor preocupări le revine factorilor de decizie.

Cuvinte-cheie: comunicații electronice, societate informațională, TIC, Internet, convergență, banda largă, cadru de reglementare, spectru radioelectric, viața privată și comunicațiile electronice, securitate.

SUMMARY

An information society policy seeks to reinforce the important contribution of information and communication technologies (ICT) to the performance of our economy and operate in a fast changing environment and therefore requires regular up-dating and fine-tuning.

ICT are not only a driver of innovation and competitiveness, but also change the way people live and communicate. ICT research and development, trust and security issues, and measures to reduce administrative costs for businesses and administrations emerge as new priorities for information society policies.

With the emergence of new services, the next challenge is the user; the traditional vision of the users will change in the information society. Users are increasingly concerned with privacy, lack of interoperability, lack of transparency on contractual terms and pricing, excessive complexity of applications and inefficiencies of litigation. Policy makers now have to respond to these concerns.

Keywords: e-communications, information society, ITC, Internet, convergence, broadband, regulatory environment, spectrum, e-Privacy, security.

Economia națională se află într-un proces de schimbare în care toate sectoarele – inclusiv cel al comunicațiilor electronice – cunosc o nouă dinamică în încercarea de adaptare la condițiile de integrare europeană și conformare la regulile Organizației Mondiale a Comerțului (OMC).

În acest proces de transformare socioeconomic și juridic al Republicii Moldova, nu se poate face abstracție de documentele de politici prin care se îmbunătățește în ansamblu calitatea și eficiența procesului de luare a deciziei, într-o dimensiune europeană și în conformitate cu valorile acestui spațiu.

Studiul de față își propune să abordeze aceste aspecte, ținând cont de sectorul comunicațiilor electronice (*aspect sectorial*, axat pe soluționarea/rezolvarea problemelor și adaptarea la realitățile socioeconomice) și de măsurile de reformă de la nivelul administrației publice specifice sectorului (*aspect instituțional*, axat pe managementul și coordonarea problemelor la nivel instituțional, folosind ca instrumente dezvoltarea de modele instituționale eficiente) ce au fost întreprinse în ultima perioadă, precum și cele ce sunt în derulare.

În literatura de specialitate, interesul pentru politici

publice ocupă un rol important. Contextul socioeconomic, aflat într-o continuă evoluție, creează premise pentru reajustări permanente ale viziunilor strategice asupra dezvoltării sectoarelor vitale ale economiei, autorităților publice, societății în ansamblu. Totuși, politicile publice în domeniul comunicațiilor electronice reprezintă o problemă care este mai puțin studiată. Acesta este și unul dintre motivele pentru preocupările științifice de studiere a mijloacelor și metodelor de perfecționare a politicilor publice relevante sectorului comunicațiilor electronice, în scopul general de a identifica trăsăturile juridico-administrative ale documentelor de politici prin care își găsesc reflectare politicile publice, precum și în vederea conturării unui profil care să optimizeze procesul de implementare adecvată a acestora, dar și să fundamenteze dezvoltarea lor.

Odată cu amendarea Legii privind actele legislative¹ prin Legea nr.61-XVI din 21.03.2008² (care anterior a fost precedată de aprobarea Hotărârii Guvernului „Cu privire la regulile de elaborare și cerințele unificate față de documentele de politici”³), a apărut o nouă abordare a acțiunilor autorităților publice implicate în procesul legislativ prin intermediul documentelor de politici, fă-

cându-se trecerea de la înțelegerea tehnică a procesului legislativ la o analiză aprofundată în etapa prelegislativă numită – analiza politicilor publice⁴ – și dezvoltarea unui sistem de elaborare a documentelor de politici ca un principal instrument pentru îmbunătățirea, fundamentarea și promovarea calității în procesul decizional în mediul socioeconomic complex al societății moderne.

Potrivit art. 13¹ alin. (1) din Legea privind actele legislative¹ în corelare cu pct. 4 din *Regulile de elaborare și cerințe unificate față de documentele de politici*³ documentele de politici abordează (descriu și analizează) problemele existente într-un domeniu, identifică obiectivele aferente problemelor vizate, definesc atât instrumentele de soluționare ale acestora, cât și impactul așteptat asupra statului și societății. Adicional, documentele de politici trebuie să identifice riscurile posibile ale implementării acestor politici.

Curtea Constituțională, prin pct. 23 din Decizia nr. 10 din 25 mai 2013⁵, a reținut că un *document de politici* nu cuprinde norme juridice, iar aspectele identificate în documentele de politici urmează a fi soluționate și puse în aplicare ulterior cu ajutorul instrumentelor normative.

Documentele de politici sunt instrumentele de decizie prin intermediul cărora sunt identificate posibilele soluții pentru rezolvarea *problemelor de politici publice*⁶ (situații socioeconomice sau de altă natură care necesită intervenția statului și pe care Guvernul intenționează să le soluționeze). Altfel spus, documentele de politici sunt instrumente care asigură un sistem coerent de formulare a politicilor publice.

Sub aspect științific, politicile publice sunt prezentate ca „orice decide un organ al administrației publice să facă sau nu facă”⁷ ori ca „un set de decizii interdependente, luate de un actor politic sau de un grup de actori politici, cu privire la selecția scopurilor și la mijloacele de a atinge aceste scopuri într-o situație specifică, în care ar trebui ca acei actori politici să poată, în principiu, să ia aceste decizii”⁸; „acțiuni realizate de către Guvern (central sau local) ca răspuns la problemele care vin de la societate”⁹; „o rețea de decizii legate între ele privind alegerea obiectivelor, a mijloacelor și a resurselor alocate pentru atingerea lor în situații specifice”¹⁰. Aceste decizii urmăresc obținerea unor rezultate care vizează îmbunătățirea unei situații considerate de interes public. În concluzie, politicile publice reprezintă un ansamblu de activități specifice, integrate într-un proces inițiat și desfășurat de echipele tehnice din cadrul administrației centrale sub coordonarea decidenților politici, în colaborare cu reprezentanții ai societății civile, prin care sunt rezolvate, cu ajutorul instrumentelor legislative, probleme de interes public¹¹.

O mențiune specială trebuie făcută în ceea ce privește proiectul hotărârii Guvernului Republicii Moldova „Pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile de elaborare, aprobare, monitorizare și evaluare a politicilor publice”¹². În accepțiunea acestuia, *document de politici publice* este un instrument de decizie care fundamentează *politica publică* și oferă detalii cu privire la modalitatea de implementare, monitorizare și evaluare.

Documentele de politici publice pot fi *naționale*, care reflectă obiectivele de dezvoltare a țării, sau *sectoriale*, care reflectă obiectivele de dezvoltare a unui sector sau domeniu. În ceea ce privește noțiunea de *politică publică*, aceasta reprezintă acțiunea (sau inacțiunea) statului, care schimbă sau influențează societatea sau economia și contribuie la soluționarea problemelor și la atingerea obiectivelor asumate; politicile publice se implementează prin intermediul unuia sau mai multor acte legislative sau normative. Astfel, proiectul de hotărâre definește cu exactitate termenii utilizați în domeniul planificării strategice, implementând noi termeni aferenți procesului de planificare strategică, ce contribuie la perfecționarea procesului decizional și la îmbunătățirea calității documentelor de politici publice (documentelor care au conținut strategic).

Legislația națională (art. 13¹ din Legea privind actele legislative¹ și pct. 5-12 din *Regulile de elaborare și cerințe unificate față de documentele de politici*³ clasifică, într-o formă/definire ierarhică clară, documentele de politici în următoarele tipuri: *concepția* ce reprezintă un sistem de idei generale orientate spre tratarea/interpretarea multilaterală a problemelor economice, sociale, juridice, științifice, tehnice etc., reflectă modul de a percepe sau ansamblul de opinii, idei cu privire la problemele ce țin de dezvoltarea unui sau mai multor domenii sau sectoare în ansamblu; *strategia* reprezintă un document într-o anumită politică (document de politici) care cuprinde direcția orientativă de activități pentru un termen mediu (4-7 ani) sau lung (8-15 ani), având drept scop identificarea modalității și mecanismului de realizare (organizare) a obiectivelor în problemele abordate; *programul* este o succesiune de operațiuni concrete, care servesc drept instrument de implementare a politicilor, conținând obiective clar definite, resurse necesare, grupuri-țintă prestabilite și termene de realizare; urmează *planul* care este un document de programare, în care sunt trasate sarcini concrete pe termen scurt într-un anumit domeniu, elaborat în conformitate cu documentele de politici, inclusiv a Programului Guvernului.

Concepțiile și strategiile pe direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului se elaborează de Guvern și se transmit Parlamentului spre aprobare, prin acte legislative care, de regulă, fac parte din categoria legilor ordinare. Celelalte documente de politici sunt aprobate de către autoritățile publice, conform competențelor stabilite.

Cu regret, așa cum se va vedea în cele ce urmează, nu toate concepțiile și strategiile sunt aprobate de Parlament, ci, deseori și de Guvern, or, potrivit Notei informative¹³ la Legea nr. 61-XVI din 21.03.2008², intenția legislatorului a fost tocmai stabilirea clară a competențelor organelor abilitate de a adopta *concepții* și *strategii*. În această ordine de idei, autorii proiectului au invocat prevederile lit. d) și f) a art. 66 din Constituția Republicii Moldova [14], prin care s-a stabilit că Parlamentul aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului și exercită controlul parlamentar asupra puterii executive.

Astfel, apare o problemă de constituționalitate în cazul aprobării de către Guvern a documentelor de politici sub formă de concepții sau de strategii. În acest sens, Curtea Constituțională, în pct. 83-85 și 95 din Hotărârea nr. 23 din 6 septembrie 2013 [15], a subliniat că „[...] în temeiul art. 6 din Constituție, principiul fundamental aflat la baza organizării și funcționării aparatului de stat este separația puterilor în legislativă, executivă și judecătorească. [...] În condițiile separației și colaborării puterilor în stat, Guvernul, potrivit art. 102 alin. (2) din Constituție, adoptă hotărâri **pentru organizarea executării legilor**. [...], **principiul statului de drept** (consfințit de art. 1 din Constituție) impune ca abilitarea executivului de a adopta acte administrative într-un domeniu sau altul să fie suficient determinată și limitată prin lege, după conținut, obiect, scop, astfel încât intervențiile acestuia să fie previzibile și cuantificabile pentru cetățean [...]. La fel, potrivit **principiului legalității administrației**, legea trebuie să reglementeze conținutul activității administrației, nu să se limiteze la formularea de principii cu caracter general și vag. O clauză generală și vagă, care lasă la discreția executivului determinarea detaliată a limitelor libertății, nu este compatibilă cu principiul legalității administrației. Această concluzie se desprinde și din **principiul separării puterilor în stat**. Or, în cazul în care competența executivului nu este suficient determinată prin lege, acesta nu mai execută legea și nu mai acționează conform directivelor legiuitorului, ci intervine după propria apreciere și astfel aduce atingere articolului 6 din Constituție [...], în multe domenii, Guvernul poate acționa doar dacă este autorizat printr-o lege adoptată de Parlament”.

Având ca obiectiv prioritar respectarea cerințelor internaționale privind liberalizarea pieței telecomunicațiilor ca urmare a aderării Republicii Moldova la Consiliul Europei și la Conferința Europeană a Administrațiilor Poștale și de Telecomunicații (CEPT), precum și a semnării Acordului de Parteneriat și Cooperare (APC) cu Uniunea Europeană (UE) și, nu în ultimul rând, ca rezultat al obligațiilor asumate de Republica Moldova prin documentele de aderare la OMC, precum și întru asigurarea unui cadru național de furnizare de rețele și servicii de telecomunicații flexibile, eficiente și de calitate, ce necesită restructurarea ramurii telecomunicațiilor prin impunerea a noi sarcini, dictând ajustarea urgentă a cadrului juridic și reglementărilor specifice și accelerarea dezvoltării infrastructurii telecomunicațiilor naționale, în anul 2001 Guvernul a aprobat primul document de politici în domeniul telecomunicațiilor în Republica Moldova – Politică națională în domeniul telecomunicațiilor¹⁶; ulterior Ministerul Transporturilor și Comunicațiilor va aproba Strategia de dezvoltare a domeniului telecomunicațiilor¹⁷ în vederea realizării politicii naționale anterior menționate.

În optica documentelor precitate, telecomunicațiile reprezintă pentru Republica Moldova, ca și pentru majoritatea statelor lumii, un **sector prioritar/strategic al economiei naționale**, prin amploarea investițiilor atrase, prin expansiunea rapidă și mai ales prin capacitatea

de a induce un efect multiplicativ de creștere economică, prin potențialul deosebit de stimulare a dezvoltării altor sectoare ale economiei naționale. Telecomunicațiile sunt privite ca unul din cele mai importante motoare ale economiei, un sector care cunoaște o evoluție deosebit de dinamică, având ca principale caracteristici ritmul constant de creștere a investițiilor și procesele de privatizare și liberalizare, pe fundalul unor evoluții tehnologice spectaculoase.

Politica națională în domeniul telecomunicațiilor a Republicii Moldova¹⁶, *ce a constituit piatra de temelie în restructurarea acestui domeniu*, viza tranziția ramurii telecomunicațiilor la economia de piață (ca un element al procesului general de restructurare a economiei naționale), definind concepțiile politice și direcțiile principale de dezvoltare a pieței serviciilor de telecomunicații în Republica Moldova și a servit drept bază pentru revizuirea cadrului legislativ și a reglementărilor specifice, ținând cont de experiența țărilor din Europa Centrală și de recomandările Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor (UIT), CEPT și OMC.

Obiectivele esențiale ale politicii Guvernului în domeniul telecomunicațiilor erau reformarea sectorului prin: **1.** adoptarea și dezvoltarea continuă a cadrului legislativ și a reglementărilor specifice, regulilor și procedurilor integrale, armonizându-le cu cele ale UE, CEPT și OMC; **2.** liberalizarea treptată a pieței telecomunicațiilor prin eliminarea monopolului în prestarea serviciilor de telecomunicații și crearea unei piețe de telecomunicații libere către finele anului 2003 (demonopolizarea); **3.** asigurarea populației cu o gamă largă de servicii de telecomunicații înalt calitative la prețuri accesibile, având la bază principiile serviciului universal.

În scopul realizării integrale a obiectivelor esențiale ale Politicii în domeniul telecomunicațiilor¹⁶, s-a impus realizarea următoarelor sarcini importante: **1.** separarea instituțională a funcțiilor de administrare de funcțiile de reglementare a domeniului telecomunicațiilor, pe de o parte, și a funcțiilor de reglementare de cele de operare și cele rezultând din dreptul asupra proprietății întreprinderilor, ce constituie subiectul reglementărilor, pe de altă parte (o tendință comună, realizată de țările membre UE și OMC). Astfel, *ministerul de profil*, fiind autoritatea centrală de specialitate, este definit ca organ responsabil de realizarea politicii Guvernului în domeniul telecomunicațiilor și determină strategia de dezvoltare a acestui domeniu, pe când *autoritatea de reglementare de profil* este independentă de operatori și de organele administrației publice centrale, responsabile de realizarea politicii de ramură; **2.** armonizarea cadrului juridic și a reglementărilor specifice naționale cu cele europene prin promovarea consecventă a prevederilor directivelor, deciziilor și rezoluțiilor UE și CEPT în domeniul telecomunicațiilor, printre cele mai importante reglementări ale legislației naționale, pasibile de armonizare, fiind actele normative privind liberalizarea pieței de telecomunicații, furnizarea serviciilor de calitate înaltă, protecția consumatorilor, crearea unei largi oferte din gama serviciilor de telecomunicații la prețuri

accesibile și orientate spre costuri; **3.** furnizarea rețelilor deschise la nivel național în totală conformitate cu principiile dreptului UE prin facilitarea intrării pe piață a noilor operatori, în vederea prevenirii distorsiunilor concurenței, ce s-a realizat odată cu formarea unui cadru stabil de reglementări specifice pentru dirijarea telecomunicațiilor *în baza licențelor și autorizațiilor* (regimul autorizațiilor generale și individuale, bazate pe categoriile drepturilor și obligațiilor echilibrate, în vederea promovării integrării în rețelele transeuropene și implementării serviciilor comune europene); stabilirea cadrului reglementar și asigurarea condițiilor de *interconectare a rețelilor de telecomunicații* de toate tipurile, în vederea extinderii concurenței asupra infrastructurii; stabilirea mecanismului de *calculare a tarifelor pe baza costurilor* și echilibrarea tarifelor; *convergența* tehnologiilor de telecomunicații, media și informaționale; *gestionarea eficientă a resurselor naturale*, în special, a spectrului de frecvențe radio, a resurselor de numerotare și *accesului la facilități*, în vederea asigurării unui tratament echitabil pentru toate categoriile de participanți la piața telecomunicațiilor; **3.** armonizarea cadrului național de metrologie și standardizare în domeniul telecomunicațiilor cu reglementările specifice ale UIT și CEPT; **4.** sancționarea penală și contravențională a abaterilor de la lege, inclusiv stabilirea modului de aplicare a sancțiunilor (elaborarea și implementarea unui mecanism reglementar eficient, care să acopere cerințele privind supravegherea strictă a îndeplinirii condițiilor licenței și prevenirea desfășurării activităților ilicite).

Inițiativele ce au fost vizate de documentele de politici, menționate mai sus, au fost consacrate și au atins nivelul optim de funcționare, de fapt aceasta a fost o inițiativă de trecere de la *societatea informatică* (a cărei preocupare principală era realizarea unui sistem informatic național, cu idei și tendințe care vizau o societate informațională) la *societatea informațională*, ca una din condițiile necesare pentru transformarea Republicii Moldova într-o țară democratică și prosperă.

Sub informatizarea societății (*societate informatică – n.a.*) se înțelege procesul de punere sub stăpânirea informației a societății, ca o resursă pentru dezvoltarea acesteia prin mijloace de informatică, cu scopul cardinal de a spori potențialul intelectual al civilizației și pe această bază – reconstrucția umanistă a întregii vieți umane¹⁸. *Informatica* reprezintă un domeniu de activitate care include prelucrarea și transportul datelor cu ajutorul sistemelor automatizate de calcul și mijloacelor de telecomunicație¹⁹, iar *informatizarea* constituie atât ansamblul organizat de acțiuni destinate creării, implementării, întreținerii și perfecționării sistemelor automatizate de calcul și transport de date în procesul de colectare, stocare, prelucrare și difuzare a informației¹⁹, cât și un proces organizatoric social-economic și tehnico-științific de creare a unor condiții optime pentru satisfacerea necesităților informaționale și pentru realizarea drepturilor cetățenilor, autorităților administrației publice și persoanelor juridice în baza formării și utilizării resurselor informaționale (totalitatea de in-

formații documentate în sistemele informaționale automatizate)²⁰.

Societatea informațională este o concepție a societății postindustriale; o etapă istorică de dezvoltare a unei civilizații în care principalele produse fabricate sunt informațiile și cunoștințele²¹. La rândul său, societatea postindustrială reprezintă o societate în economia căreia prioritatea a trecut de la producția de mărfuri la producția de servicii, la efectuarea cercetărilor, organizarea sistemului de învățământ și ridicarea calității vieții; în care clasa tehnicienilor a devenit grup profesional principal și, cel mai important, în care implementarea inovațiilor [...] sunt tot mai dependente de realizările cunoștințelor teoretice [...]. Societatea postindustrială [...] implică apariția clasei intelectuale, reprezentanții cărora, la nivel politic, acționează în calitate de consultanți, experți sau tehnocrați²².

Astfel, societatea informațională este direct legată de conceptul de postindustrialism. Cea mai importantă caracteristică a postindustrialismului este saturația intensă a societății cu informație, dezvoltarea rapidă a tehnologiei informației. Anume acest fapt a servit drept bază pentru introducerea unui concept special de „societate informațională”, care este utilizat pentru a caracteriza societatea postindustrială în contextul trecerii acesteia prin „revoluție informațională”²³.

Dezvoltarea rapidă și coerentă a societății informaționale are un impact esențial asupra competitivității, utilizării eficiente a forței de muncă și asupra ridicării standardelor de viață ale națiunilor.

Pe deplin conștient de importanța sectorului telecomunicațiilor, precum și întru consolidarea contribuției semnificative a telecomunicațiilor la performanța economiei naționale, Guvernul a abordat, în Politica de edificare a societății informaționale în Republica Moldova²⁴, dezvoltarea sectorului în contextul societății informaționale, una din direcțiile strategice ale dezvoltării mondiale, ce se bazează pe implementarea largă a tehnologiilor informației și comunicațiilor. Punerea în aplicare a politicii sus-menționate a fost orientată prin Strategia Națională de edificare a societății informaționale – „Moldova electronică”²⁵.

Din perspectiva acestor documente, „*Societatea informațională* este o formă nouă a civilizației umane, mult mai perfectă, în care accesul egal și universal la informație, în corelație cu o infrastructură informațională și de comunicații dezvoltată, contribuie la o dezvoltare social-economică durabilă, reducerea gradului de sărăcie, îmbunătățirea calității vieții, la integrarea în Uniunea Europeană. Practica internațională demonstrează impactul pozitiv al infrastructurii informaționale și de comunicații asupra dezvoltării societății contemporane, care constă în diversificarea posibilităților de acces la informație și la resursele informaționale publice în toate domeniile de activitate umană: guvernarea electronică, economia electronică, comerțul electronic, învățământul electronic, cultura electronică, medicina electronică etc., precum și în creșterea nivelului de ocupație a populației prin crearea a noi locuri de muncă”^{24, 25}.

Academicianul Mihai Drăgănescu opina: „În esență societatea informațională este societatea care se bazează pe Internet. De asemenea, **globalizarea este [...] o consecință, cu prioritate a Internetului**. Atunci se poate spune că *globalizarea este un fenomen specific societății informaționale*. [...] Datorită legăturii dintre societatea informațională și globalizare, ceea ce îndreptățește afirmația, *globalizarea este o consecință firească a societății informaționale*, întrucât societatea informațională se dovedește a fi un proces care nu mai poate fi oprit, **globalizarea este și ea un proces inevitabil**”²⁶.

Societatea informațională, este, așadar, după cum concretizează specialiștii în materie, o treaptă în dezvoltarea civilizației moderne, caracterizată printr-o creștere a rolului informației și cunoștințelor în societate, prin majorarea cotei produselor și serviciilor informaționale în structura produsului intern brut, apariția unui spațiu informațional global, oferind interacțiunea umană eficientă și accesul la resursele informaționale globale, precum și satisfacerea necesităților informaționale publice și private²⁷.

Documentul strategic menționat²⁴ are drept scop relevarea rolului comunicațiilor electronice în cadrul realizării obiectivelor și direcțiilor strategice ale politicii statului privind edificarea unei societăți informaționale care vizează: **1.** asigurarea accesului egal la informație, servicii și cunoștințe tuturor cetățenilor, luând în considerare necesitățile cetățenilor; **2.** consolidarea societății și extinderea practicilor democratice în baza aplicării tehnologiei guvernării electronice; **3.** asigurarea creșterii economice și reducerea sărăciei prin trecerea la o economie stabilă de tip nou, bazată pe aplicarea TIC; **4.** integrarea în spațiul informațional regional și internațional prin diminuarea decalajului digital între Moldova și comunitatea internațională; **5.** îndeplinirea obligațiilor Republicii Moldova față de Uniunea Europeană în domeniul dezvoltării TIC.

Așadar, un element obligatoriu privind edificarea societății informaționale îl constituie *comunicațiile electronice* [având în vedere definițiile legale ale noțiunilor de *serviciu de comunicații electronice*, *rețea de comunicații electronice* și *infrastructură asociată*²⁸, se poate afirma că *comunicațiile electronice* sunt identificate în terminologia documentelor *supra* prin noțiuni de *infrastructura informațională și de comunicații*²⁴ sau *infrastructura societății informaționale*²⁵], fiind un factor-cheie în dezvoltarea economiei naționale, care joacă un rol decisiv în utilizarea în toate sferile activității umane a sistemelor computerizate, a fibrelor optice, a rețelelor prin satelit, a televiziunii, a radioului, telefoniei fixe și mobile, a internetului, iar accesul la servicii și rețele de comunicații este un element indispensabil al societății informaționale, dat fiind faptul că permite, independent de situarea geografică, schimbul nelimitat de informații economice, științifice, culturale etc. Comunicațiile electronice permit, de asemenea, introducerea pe scară largă a noilor servicii în administrația publică, în comerț și în sistemul bancar, a noilor forme de lucru și de educație la distanță, a noilor principii de acordare a ajutorului medical la distanță etc.

În ceea ce privește realizarea politicilor *supra*, autoritățile executive abilitate au pus accentul pe implementarea Planului de acțiuni pentru realizarea Strategiei Naționale de edificare a societății informaționale – “Moldova electronică”²⁵, unde în cap. I au fost trasate sarcinile prioritare ce vizează dezvoltarea infrastructurii societății informaționale prin: **(i)** dezvoltarea și armonizarea cadrului legislativ și reglementar (elaborarea proiectului de lege privind comunicațiile electronice în corespundere cu noul cadru reglementar al Uniunii Europene); **(ii)** crearea condițiilor atractive pentru investitori în domeniu; **(iii)** diminuarea decalajului tehnologic dintre categoriile de beneficiari; **(iv)** prestarea de servicii calitative, la preț rezonabil și nediscriminatoriu.

Acest lucru demonstrează că ciclul de planificare și de programare strategică, axat pe un număr limitat de priorități, a permis implementarea în cea mai mare parte a sarcinilor vizate, eforturile depuse pentru transpunerea acțiunii politice în rezultate concrete, iar ameliorarea mediului de investiții pentru întreprinderi și crearea de locuri de muncă au fost vizibile în sector. De asemenea, a fost scos în evidență că reformele anterioare au început să producă beneficii cuantificabile și au confirmat faptul că aplicarea deplină a Politicii naționale în domeniul telecomunicațiilor¹⁶ și a Politicii de edificare a societății informaționale în Republica Moldova²⁴ oferă un potențial pentru câștiguri importante în materie de locuri de muncă și creștere economică.

O alta etapă importantă în crearea infrastructurii informaționale și de comunicații a constat în implementarea Programului de dezvoltare a accesului la Internet în bandă largă pe anii 2010-2013²⁹ al cărui scop a fost crearea unei societăți informaționale pentru toți cetățenii Republicii Moldova *prin extinderea gradului de acces și utilizare a Internetului*, contribuind astfel la dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere, ceea ce, la rândul său, stimulează creșterea gradului de competitivitate economică, de coeziune socială, precum și de creare a locurilor noi de muncă.

Obiectivul principal al Programului²⁹ l-a constituit lichidarea decalajului dintre localitățile rurale și cele urbane, precum și în ansamblu față de țările UE privind accesul și utilizarea Internetului în bandă largă, ceea ce implică abordarea aspectului privind dezvoltarea infrastructurii informaționale, ca un mecanism integrat, unde fiecare componentă are rolul său specific și, totodată, buna funcționare a mecanismului depinde de fiecare componentă în parte. Prin urmare, atingerea obiectivului principal impune realizarea următoarelor obiective specifice: 1) dezvoltarea rețelelor de comunicații electronice și sporirea accesibilității folosirii acestora pentru utilizatorii finali; 2) disponibilitatea dispozitivelor (echipamentelor terminale) de acces la rețelele de comunicații electronice; 3) dezvoltarea conținutului și a aplicațiilor electronice.

Programul menționat *supra*²⁹ a reprezentat o altă etapă în deblocarea întregului potențial al unui sector important al economiei Republicii Moldova și a avut un efect direct asupra dezvoltării concurenței, a opțiunilor consumatorilor și a ocupării durabile a forței de

muncă, menținând totodată un serviciu public de comunicații electronice de înaltă calitate.

În contextul în care valoarea serviciilor de comunicații electronice care depind de utilizarea spectrului radioelectric, atinge 4 mld. lei³⁰, gestionarea eficientă a spectrului radioelectric devine un factor important pentru reușita economiei Republicii Moldova, ceea ce implică asumarea de către autoritățile abilitate a unei gestionări mai flexibile și mai liberale a spectrului radioelectric în ceea ce privește utilizarea neutră pe plan tehnologic și al serviciilor, licitațiile, utilizarea partajată și autorizarea generală. Această abordare și-a găsit reflectare în Programul de management al spectrului de frecvențe radio pe anii 2013-2020³¹, unde se acordă o mare importanță disponibilității și utilizării eficiente a spectrului de frecvențe radio ca resursă limitată – proprietate publică a statului, pentru piața internă a rețelilor și serviciilor publice de comunicații electronice, precum și pentru alte sectoare ale economiei naționale a Republicii Moldova. *Obiectivul general* al Programului este asigurarea unei dezvoltări continue a industriei comunicațiilor electronice, sectorului tehnologiei informației și comunicațiilor din Republica Moldova, în special a rețelilor și serviciilor publice de comunicații electronice mobile în bandă largă, cu menținerea obligatorie și dezvoltarea continuă în condițiile locale, conform cerințelor de piață, a serviciilor voce mobile GSM (2G) și se referă la asigurarea resurselor de spectru radio necesare pentru o dezvoltare continuă a rețelilor mobile terestre de comunicații electronice în bandă largă; valorificarea acestor resurse limitate; asigurarea prezibilității actului de reglementare și a certitudinii în ceea ce privește regulile ce acționează în procesul de gestionare a spectrului de frecvențe radio.

Rețelele mobile/fără fir permit conexiunea neîntreruptă și utilizarea aplicațiilor și a serviciilor integrate, acestea devenind din ce în ce mai utilizate în societate, astfel, Programul precitat³¹ este un aspect al inițiativei Guvernului privind politicile în domeniul societății informaționale și vizează să consolideze contribuția semnificativă a comunicațiilor electronice la performanța economiei Republicii Moldova (numai din eliberarea licențelor pentru utilizarea spectrului radio se preconizează de a aduce la bugetul de stat 75 de milioane de euro în anul 2014), comunicațiile electronice rămânând un motor important al creșterii și inovării.

Societatea informațională a devenit o realitate și cunoaște o creștere constantă. Utilizatorii serviciilor publice de comunicații electronice adoptă rapid noile servicii generate de convergență, în împrejurări în care are loc un nivel ridicat de utilizare a bandei largi, fapt care stimulează, la rândul său, dezvoltarea serviciilor inovatoare avansate. Cei peste zece ani de implementare a documentelor de politici relevante sectorului comunicațiilor electronice își arată roadele, stimulând inovațiile în diverse sectoare ale telecomunicațiilor și transformând Republica Moldova, încet, dar sigur, *într-o economie bazată pe cunoaștere/societate bazată pe cunoaștere*.

În „Raportul Comisiei Națiunilor Unite pentru Dez-

voltarea Științei și Tehnologiei”, publicat în 1998, noțiunea de *Societate a cunoașterii* este prezentată astfel: „Recent termenul de Societate a cunoașterii a fost utilizat pentru a pune accentul pe faptul că rolul tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) a evoluat de la un instrument de schimbare tehnologică la un instrument care oferă un nou potențial, rezultat din combinarea informațiilor înglobate în sistemele TIC cu potențialul creativ al oamenilor pentru dezvoltarea cunoașterii acestora”. În prezent, denumirea de Societate a cunoașterii (*Knowledge-society*) este utilizată în întreaga lume, ea fiind o prescurtare a termenului de Societate bazată pe cunoaștere (*Knowledge-based Society*). Organismele Comisiei Europene folosesc uneori sintagma *Economia bazată pe cunoaștere (knowledge-based economy)* în același sens pe care îl are și noțiunea de societate a cunoașterii.

Societatea cunoașterii reprezintă mai mult decât societatea informațională și decât societatea informatică, înglobându-le de fapt pe acestea. Din momentul în care intervine Internetul cu marile avantaje pe care acesta le aduce (e-mail, comerț electronic și tranzacții electronice, piața Internet, distribuția de conținut), prin cuprinderea în sfera informației electronice a unui număr cât mai mare de cetățeni se trece la societatea informațională³².

Executivul național, luând aceste realizări ca puncte de plecare pentru a-și continua politicile publice de creștere și inovare a comunicațiilor electronice, ca element indispensabil al sectorului TIC – motor al inovării, instrument de transformare a modelelor de guvernare și de întreprinderi și instrument de îmbunătățire a calității vieții –, a aprobat Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020”³³, care este orientată spre crearea condițiilor prin intervenția minimă a statului, dar cu un efect maximum pentru dezvoltarea societății informaționale, concentrând eforturile pe trei piloni: 1) Pilonul I: Infrastructură și acces – îmbunătățirea conectivității și accesului la rețea; 2) Pilonul II: Conținut digital și servicii electronice – promovarea generării conținutului și serviciilor digitale; 3) Pilonul III: Capacități și utilizare – consolidarea alfabetizării și competențelor digitale pentru a permite inovarea și a stimula utilizarea.

În acest context, dezvoltarea infrastructurii infocomunicaționale și îmbunătățirea accesului pentru toți, în contextul în care convergența digitală este o realitate, reprezintă pentru factorii de decizie, care veghează ca legislația care are efecte asupra sectoarelor convergente, să ofere siguranța juridică necesară pentru a permite părților interesate să inoveze. Obiectivul este de a răspunde schimbărilor tehnologice într-un mod care să promoveze concurența, să consolideze piața comunicațiilor electronice și economia națională în ansamblu și să fie în beneficiul utilizatorilor finali, în special, consumatorilor.

O analiză a principalelor aspecte ale politicii publice anterior menționate sugerează că actualul cadru legislativ și de reglementare este favorabil continuării convergenței, totuși următoarea provocare este de a suscita

încrederea utilizatorilor în noile servicii, promovând o societate informațională *sigură* prin prevenirea mesajelor comerciale nesolicitate (*spam*), a programelor spion (*spyware*) și a programelor ostile (*malicious software*), precum și abordarea problemei criminalității informatice ca un pericol la securitate cibernetică a infrastructurilor critice naționale (autorități/instituții publice, rețele de comunicații electronice, apeducte, rețele energetice, rețele de transport etc.).

Cu regret, la adoptarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”³⁴, ce vine să prezinte o viziune strategică privind dezvoltarea economică susținută pe termen lung a Republicii Moldova prin prisma a 7 soluții, lipsește abordarea sectorului comunicațiilor electronice ca un element de bază pentru ieșirea din criză și pregătirea economiei Republicii Moldova pentru provocările deceniului.

„Moldova 2020”³⁴ conturează o perspectivă care înglobează realizarea unui grad înalt de ocupare a forței de muncă, productivitate și coeziune socială, fără a defini rolul motor pe care utilizarea tehnologiei informației și comunicațiilor (TIC) îl joacă în acest proces. Astfel, făcându-se abstracție de realizarea de beneficii economice și sociale durabile, generate de participarea Republicii Moldova în economia digitală, bazată pe Internetul rapid și ultrarapid și pe aplicațiile interoperabile la nivel național și internațional (ceea ce stimulează inovația și creșterea economică, acestea reflectându-se în creșterea calității vieții de zi cu zi a cetățenilor și în consolidarea mediului de afaceri).

Concluzionând asupra politicilor publice relevante sectorului comunicațiilor electronice, ne permitem să constatăm că acestea oferă un cadru politic, instituțional și juridic corespunzător, dar provocările actuale, atât la nivel național, cât și la nivel mondial, au dovedit că voința, viziunea strategică și dezbateră în plan politico-juridic trebuie transpuse rapid în rezultate tangibile pentru cetățeni și întreprinzători.

Astfel, deși abordările strategice din sector au favorizat apariția unor servicii de comunicații electronice novatoare și din ce în ce mai abordabile (oferind beneficii consumatorilor) și aceasta într-un cadru juridic de reglementare ajustat la dreptul UE, mai rămân o serie de obstacole serioase care trebuie depășite.

În acest sens, „Moldova Digitală 2020”³⁵, prin care se stabilește o serie de măsuri strategice pentru stimularea economiei digitale și a tranziției la un mediu de mare viteză (bandă largă), precum și pentru dezvoltarea pieței on-line, nu se poate realiza dacă nu va fi însoțită de abordări legislative și normative corespunzătoare și de implementarea eficientă a remediilor (reglementări *ex-ante* ale autorității de reglementare din domeniul comunicațiilor electronice), care necesită, în primul rând, armonizarea legislației naționale specifice la cadrul revizuit de reglementare al UE (care a intrat în vigoare la 19 decembrie 2009), ce constă din Directiva 2009/136/CE³⁵, precum și din Directiva 2009/140/CE³⁶.

Un alt aspect ar fi promovarea unei politici strategice și coerente în domeniul spectrului de frecvențe radio, care, la rândul său, reprezintă un instrument important

ce stă la baza societății informaționale moderne și care facilitează realizarea obiectivelor strategice în materie de creștere economică și inovare, scopul fiind acela de a oferi tuturor cetățenilor acces la servicii rapide de bandă largă, respectiv măsurile de reglementare imediate recomandate ar trebui să fie finalizarea tranziției de la transmisiunea analogică la cea digitală și stabilirea unor condiții armonizate de utilizare a subbenzii 790-862 MHz, în care scop urmează a fi emis un document de politici întru implementarea Acordului regional privind planificarea serviciului de radiodifuziune digitală terestră³⁷, pentru a deschide spectrul care corespunde *dividendului digital* diferitelor servicii, deoarece aceasta va oferi oportunități, mai ales furnizorilor de rețele de bandă largă pe suport radio, permițând accesul la un spectru important de frecvențe radio, ceea ce va conduce la consolidarea concurenței din sectorul furnizării de servicii în bandă largă.

De asemenea, întru asigurarea promovării integrării *tuturor* cetățenilor Republicii Moldova în societatea informațională, este nevoie de o viziune strategică (document de politici), care să prevadă un mecanism de acordare acestor cetățeni a dreptului de a beneficia de setul minim de servicii de comunicații electronice, la un anumit nivel de calitate și la prețuri accesibile, indiferent de amplasarea geografică a acestora, ce implică punerea în aplicare a obligației de *serviciu universal* – mecanism legislativ promovat de Uniunea Europeană prin care se garantează un set minim de facilități de comunicație tuturor cetățenilor țării. Această abordare strategică va avea rolul unei plase de siguranță care nu va admite excluderea socială în cazul în care furnizorii de servicii de comunicații electronice nu pot furniza în condiții de piață serviciile de bază pentru toate categoriile de utilizatori finali (consumatori).

Recenzent:

Lilian PLATON,

doctor în drept, lector universitar (USM)

Note:

¹ Legea privind actele legislative nr. 780-XV din 27 decembrie 2001 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.03.2002, nr. 36-38 (210).

² Legea pentru completarea Legii nr. 780-XV din 27 decembrie 2001 privind actele legislative nr. 61-XVI din 21.03.2008 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.04.2008, nr. 76-77 (255).

³ Hotărârea Guvernului cu privire la regulile de elaborare și cerințele unificate față de documentele de politici nr. 33 din 11 ianuarie 2007 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 19.01.2007, nr. 6-9 (44).

⁴ Bondar Fl., Iorga E., *Metode și tehnici de elaborare, monitorizare și evaluare a politicilor publice*, Institutului pentru Politici Publice (IPP), București, 2009, p.6.

⁵ Decizia Curții Constituționale de respingere a sesizării nr. 30a/2013 pentru controlul constituționalității prevederilor Legii nr.546-XV din 19 decembrie 2003 privind aprobarea concepției politicii naționale a Republicii Moldova nr. 10 din 25.07.2013 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 20.09.2013, nr. 206-211 (33), p.5.

⁶ Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentu-

lui privind procedurile, la nivelul Guvernului, pentru elaborarea, avizarea și prezentarea proiectelor de documente de politici publice, a proiectelor de acte normative, precum și a altor documente, în vederea adoptării/aprobării nr. 561 din 10.05.2009 // *Monitorul Oficial al României. Partea I*, 14.05.2009, nr. 319.

⁷ Dye Th. R., *Understanding Public Policy*, Englewood Cliffs: NJ-Prentice-Hall, 1972, p.5.

⁸ Jenkins W.I., *Policy Analysis: A Political and Organizational Perspective*, Martin Robertson, London, 1978, p.18.

⁹ Lambrou M., *Politici Publice și Administrație*, Ed. Economică, București, 2006, p.28.

¹⁰ Miroiu A., *Introducere în analiza politicilor publice*, Punct Publishing House, București, 2001.

¹¹ *Ghid privind elaborarea, implementarea și evaluarea politicilor publice la nivel central*, Secretariatul General al Guvernului, București, 2004, p.3.

¹² Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind procedurile de elaborare, aprobare, monitorizare și evaluare a politicilor publice.

<http://particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=950> (vizitat 25.06.2014)

¹³ Nota informativă la inițiativa legislativă nr. 1897 din 2007 pentru completarea Legii privind actele legislative nr. 780-XV din 27.12.2001

<http://old.parlament.md/lawprocess/laws/march2008/61-XVI-21.03.2008/> (vizitat: 23.06.2014)

¹⁴ *Constituția Republicii Moldova* din 29 iulie 1994 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.08.1994, nr. 1 (1).

¹⁵ Hotărârea Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a punctului 18 din Regulamentul privind achiziționarea de medicamente și alte produse de uz medical pentru necesitățile sistemului de sănătate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 568 din 10 septembrie 2009 (Sesizarea nr. 24g/2013), nr. 23 din 06.09.2013 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.11.2013, nr. 258-261 (39).

¹⁶ Hotărârea Guvernului privind aprobarea Politicii naționale în domeniul telecomunicațiilor, nr. 975 din 13.09.2001 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.09.2001, nr. 112-113 (1022). **Abrogată** prin Hotărârea Guvernului cu privire la abrogarea unor acte normative ale Guvernului nr. 796 din 25.10.2012 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 31.10.2012, nr. 228 (858).

¹⁷ Ordinul Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a domeniului telecomunicațiilor nr. 188 din 11.11.2004 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 03.12.2004, nr. 218-223 (460).

¹⁸ Урсул. А.Д., *Информатизация общества. Введение в социальную информатику*, Академия общественных наук, Москва, 1990, с.174.

¹⁹ Lege cu privire la informatică nr. 1069-XIV din 22.06.2000 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 05.07.2001, nr. 73-74, (547).

²⁰ Legea cu privire la informatizare și la resursele informaționale de stat nr. 467-XV din 21.11.2003 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 01.01.2004, nr. 6-12 (44).

²¹ Иноземцев В.Л., *Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология*, Academia, Москва, 1999, с.39.

²² Белл Д., *Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования*, изд. 2-ое, испр. и доп., перевод, Academia, Москва, 2004, с.124.

²³ Швецов А.Н., *Информационное общество. Теория и практика становления в мире и в России*, Красанд, Москва, 2012, с.11.

²⁴ Hotărârea Guvernului despre aprobarea Politicii de edificare a societății informaționale în Republica Moldova, nr. 632 din 8 iunie 2004 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 18.06.2004, nr. 96-99 (789).

²⁵ Hotărârea Guvernului privind Strategia Națională de edificare a societății informaționale – „Moldova electronică”, nr. 255 din 9 martie 2005 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 25.03.2005, nr. 46-50 (336).

²⁶ Drăgănescu M., *De la societatea informațională la societatea cunoașterii*, Tehnică, București, 2003, p.5.

²⁷ Вершинская О.Н., *Информационно-коммуникационные технологии и общество*, Наука, Москва, 2007, с.5.

²⁸ Legea comunicațiilor electronice nr. 241-XVI din 15 noiembrie 2007 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 14.03.2008, nr. 51-54 (155).

²⁹ Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Programului de dezvoltare a accesului la Internet în bandă largă pe anii 2010-2013 nr. 1077 din 17.11.2010 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 19.11.2010, nr. 227-230 (1192).

³⁰ *Evoluția pieței de comunicații electronice în anul 2012*, Chișinău, 2013. 30 p.

[http://anrceti.md/files/filefield/Evolutia%20pietelor%20\(rom\)%202012.pdf](http://anrceti.md/files/filefield/Evolutia%20pietelor%20(rom)%202012.pdf) (vizitat: 13.06.2014).

³¹ Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Programului de management al spectrului de frecvențe radio pe anii 2013-2020 nr. 116 din 11.02.2013 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.02.2013, nr. 31-35 (161).

³² Drăgănescu M., *Societatea cunoașterii // Diplomat Club*, 2001, nr. 6, p.1-2.

³³ Hotărârea Guvernului cu privire la Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale „Moldova Digitală 2020” nr. 857 din 31.10.2013 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 08.11.2013, nr. 252-257 (963).

³⁴ Lege pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” nr. 166 din 11.07.2012 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 30.11.2012, nr. 245-247 (791).

³⁵ Directiva 2009/136/CE a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2002/22/CE privind serviciul universal și drepturile utilizatorilor cu privire la rețelele și serviciile de comunicații electronice, a Directivei 2002/58/CE privind prelucrarea datelor personale și protejarea confidențialității în sectorul comunicațiilor publice și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 privind cooperarea dintre autoritățile naționale însărcinate să asigure aplicarea legislației în materie de protecție a consumatorului nr. 136 din 25 noiembrie 2009 // *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 18.12.2009, nr. L 337.

³⁶ Directiva 2009/140/CE a Parlamentului European și a Consiliului de modificare a Directivei 2002/21/CE privind un cadru de reglementare comun pentru rețelele și serviciile de comunicații electronice, 2002/19/CE privind accesul la rețelele de comunicații electronice și la infrastructura asociată, precum și interconectarea acestora și 2002/20/CE privind autorizarea rețelor și serviciilor de comunicații electronice nr. 140 din 25 noiembrie 2009 // *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 18.12.2009, nr. L 337.

³⁷ Legea pentru ratificarea Acordului regional privind planificarea serviciului de radiodifuziune digitală terestră în Regiunea 1 (părți ale Regiunii 1, amplasate la vest de meridianul 170° longitudine estică și la nord de paralela 40° latitudine sudică, cu excepția teritoriului Mongoliei) și în Republica Islamică Iran în benzile de frecvențe 174-230 MHz și 470-862 MHz. Nr. 69-XVI din 27.03.2008 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 11.04.2008, nr. 74-75 (247).

REFLECȚII ASUPRA DEFINIȚIEI PROBEI

Mihail CEBOTARI,
masterand (USM)

REZUMAT

În lucrare, a fost analizat conceptul de „probă”, în aspect comparativ cu legislațiile altor state, având drept scop stabilirea exactă a conceptului de probă și conținutul acesteia.

Cuvinte-cheie: probă, element de fapt, fapt, date etc.

SUMMARY

In the present research there was analyzed the concept of evidence in comparison with the legislation of other states aiming to establish and define the exact content of the concept of evidence.

Keywords: evidence, factual evidence, facts, data, etc.

Pilonul de bază în procesul penal aparține probelor, or doar în baza lor este posibilă aflarea adevărului în cauză. Din acest considerent, probelor urmează a le acorda o atenție deosebită, în special noțiunii.

Codul de procedură penală definește probele drept **elemente de fapt** (*subl. ne aparține*) dobândite în modul stabilit de lege, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei. O asemenea poziție o regăsim și în legislațiile altor state¹ în care este indicat că proba reprezintă orice element de fapt. Totodată, spre deosebire de legislația procesual-penală a RM, Codul de procedură penală² al Federației Ruse în conținutul art.74 alin.(1) prevede că probele în procesul penal sunt **orice date**, în baza cărora instanța, procurorul, ofițerul, anchetatorul în ordinea stabilită de cod, constată existența sau inexistența circumstanțelor ce urmează a fi stabilite în cauză, precum și alte împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei. Prin urmare, apare întrebarea dacă sintagmele „elemente de fapt” și „date” sunt identice sau diferite? Ce i-a determinat pe procesualiștii din Federația Rusă să utilizeze noțiunea de „date”?

Pentru a cunoaște răspunsul la aceste întrebări, în primul rând, urmează a stabili conținutul termenului „fapt”. V.A. Stoff, menționează că termenul „fapt” se utilizează în trei sensuri:

I. În sens de „eveniment”, „fenomen” sau „fragment al realității obiective” (exemplu: eclipsa de lună care a avut loc pe data de 15 aprilie 2014). Eclipsa de lună poate fi privită ca un fapt al realității obiective, fapt care există independent, fără intervenția unei persoane.

II. Sub aspect gnoseologic. În acest sens, stabilirea unui fapt are loc în baza unor cunoștințe veridice acumulate despre acest fapt. Faptul în cazul dat este legat de modul în care este redat, de terminologia utilizată, de sentimentele persoanelor care redau etc. Spre exemplu: martorul care depune declarații.

III. Faptul în calitate de adevăr. Spre exemplu: este un fapt că triunghiul are 180°³.

În teoria probelor, specialiștii s-au limitat la primele două sensuri ale termenului, *fapt* – ca fragment al realității obiective, și *fapt* – sub aspect gnoseologic. Vladimirov, în lucrarea sa, a indicat că termenul „fapt” reprezintă orice lucru, stare a lucrurilor, orice fenomen care poate fi perceput de simțurile umane, precum și orice stare psihică, care poate fi obiect al conștiinței noastre⁴. Ceea ce persoana a văzut sau auzit este un fapt, că persoana a vorbit un cuvânt sau un rând de cuvinte este un fapt, că persoana iubește, urăște, a avut o anumită reputație, toate acestea sunt fapte⁴. Aceeași părere o întâlnim și la un alt procesualist din perioada socialistă Vâșinki, care menționa că probele sunt fapte, aceleași fenomene, lucruri, persoane, aceleași acțiuni ale oamenilor⁵. Și în spațiul românesc existau asemenea păreri, spre exemplu, V.Dongoroz definea probele drept acele elemente de fapt (realități, întâmplări, împrejurări), care datorită relevanței lor informative, servesc la aflarea adevărului și la justa rezolvare a unei cauze penale⁶. Observăm că procesualiștii respectivi defineau proba drept un fapt al realității obiective. Interpretarea dată de procesualiștii în cauză a termenului „fapt” a ridicat critici, or în cadrul procesului penal, urmele care au fost create în urma săvârșirii infracțiunii lasă o anumită informație care va contribui ulterior la restabilirea faptului, însă nu reprezintă faptul propriu-zis. Or, așa cum spunea A.A. Hmârov, nici organul de urmărire penală, nici instanța de judecată, nici orice alt participant la proces nu operează real cu fapte ale realității obiective, ei pot opera doar cu cunoștințe despre asemenea fapte, informație despre fapte, obținute conform legislației procesual-penale⁷. Poziția conform căreia probele urmează a fi interpretate drept cunoștințe despre fapte, și nu ca fapt al realității obiective, a fost consolidată prin lucrarea lui V.A. Dorohov, care a format teoria reflectării informației⁸. V.A. Dorohov a constatat că fenomenele sau evenimentele reale nu pot figura în materialele cauzei în calitate de probă, or în percepția ofițerilor, judecătorilor există și interacționează nu

lucrurile, ci imaginile lor. Astfel, conform teoriei reflecției, fenomenul, evenimentul se reflectă inițial în lumea ce ne înconjoară lăsând urme materiale și ideale, ulterior aceste urme sunt percepute de către ofițerul de urmărire penală, procuror, care, la rândul lor, se reflectă în conștiința lor și se materializează în materialele cauzei, transformându-se în probă. Prin urmare, la baza definirii probei din conținutul art.93 alin. (1) C.proc.pen. al RM a stat modelul informativ al probelor, conform căruia proba reprezintă informația despre un anumit fapt, și nu un fapt al realității obiective. Cu toate acestea, lucrurile se confundă și în ziua de azi, existând opinii conform cărora proba este un fapt al realității obiective³. Anume pentru a pune capăt discordiei, legiuitorul rus, a renunțat la utilizarea termenului „element de fapt” și a introdus termenul „date”⁴, ceea ce înseamnă că probele reprezintă o anumită informație care contribuie la stabilirea existenței sau inexistenței vinovăției, identificării făptuitorului și a altor împrejurări ce au importanță pentru justa soluționare a cauzei, care ia forma declarațiilor bănuțitului, învinuțitului, inculpatului, părții vătămate, părții civile, părții civilmente responsabile, martorului, raportului de expertiză, corpurile delictate, procese-verbale privind acțiunile de urmărire penală, documente, înregistrări audio-video⁵. De menționat că și în prezent există opinii conform cărora C.proc.pen. al Federației Ruse definește proba atât ca „date”, cât și ca „element de fapt al realității obiective”, autorii susțin că în cazul corpurilor delictate suntem în prezența unui element de fapt al realității obiective. Viziunile în cauză sunt criticate, or în primul rând, art.74 alin.(1) și alin.(2) ale C.proc.pen. FR urmează a fi privit ca un tot întreg, alin.(1), definind conținutul probei, iar alin. (2) stabilind forma probei⁶. În al doilea rând, într-adevăr, corpul-delict este un fapt al realității obiective, totodată, importanța probatorie o are nu acest fapt, ci informația, purtătorul căruia este obiectul, precum și împrejurările în care el se află¹⁰.

În baza celor relatate anterior, constatăm mai reușită definiția dată probelor conform art.74 alin.(1) C.proc.pen. FR, definindu-le drept „date”, indicând astfel faptul că probele reprezintă informație despre un fapt al realității obiective, și nu un fapt pro-

priu-zis al acestei realități, totodată, punând capăt și divergențelor existente în literatură.

Recenzent:

Elena CROITOR,

doctor în drept, lector superior universitar (USM)

Note:

¹ Codul de procedură penală al României din 01.07.2010, publicat în *MO al României*, Partea I nr.486 din 15.07.2010, în conținutul art.97 alin.(1). stabilește că constituie probă orice element de fapt. Art.84 alin.(1) din C.proc.pen. al Ucrainei din 13.04.2012, Legea nr.46-51-VI, stabilește că probele în procesul penal sunt elemente de fapt, asemenea prevederi sunt și în conținutul art.115 alin.(1). din C.proc. pen al Republicii Kazahstan din 13.12.1997 nr.2006-I, prevede că probele în procesul penal sunt elementele de fapt obținute în mod legal, C. proc.pen al Republicii Uzbekistan nr.2 din 1995, în conținutul art.81 alin.(1). Prevede, de asemenea, că probele în procesul penal reprezintă orice element de fapt. C.proc.pen. al Republicii Belarus din 16.07.1999, nr. 295-3, în art.88 aln.(1), indică că probele sunt orice elemente de fapt. C.proc. pen al Republicii Kârgâzstan, adoptat la 24.05.1999 în vigoare din 30.06.1999, indică că probele în procesul penal sunt orice elemente de fapt. (*subl. ne aparține*).

² Codul de procedură penală al Federației Ruse, adoptat la 05.12.2001 în vigoare din 18.12.2001, nr.174-ФЗ; De menționat că până la intrarea în vigoare a C.proc.pen. al FR din 2001, C.proc.pen. URSS din 1960, în conținutul art.69 alin.(1), stipula că probele în procesul penal reprezintă orice elemente de fapt.

³ Штоф В.А., *Проблемы методологии научного познания*, Высшая школа, Москва, с.136.

⁴ Владимирова Л.Е., *Учение об уголовных доказательствах*, Автограф, Тула, 2000, с.49.

⁵ Вышинский А.Я., *Теория судебных доказательств в советском праве*, Москва, 1941, с.145.

⁶ Dongoroz V., ș.a., *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală*, vol.I, Editura Academiei, București, 1975, p.168.

⁷ Хмыров А.А., *Косвенные доказательства*, Юридическая литература, Москва, 1979, с.7.

⁸ *Теория доказательств в советском уголовном процессе*, 2-е изд., Юрид. лит., Москва, 1973, с. 207.

⁹ Шейфер С.А., *Доказательства и доказывания по уголовным делам*, Норма, Москва, 2010, с.28.

¹⁰ <http://www.uic.ssu.samara.ru/legal/library/works/001-05.html>.

DREPTUL LA LIBERA CIRCULAȚIE, RACORDAT LA SITUAȚIA ACTUALĂ

Lucrare premiată, locul întâi, la conferința studențească „Raport de Poziție în baza art. 27 din Constituția Republicii Moldova, racordat la situația actuală”, din 28 martie 2014, organizată de Consiliul Studențesc al Facultății de Drept în colaborare cu Catedra de Drept Administrativ și Constituțional.

Cristian ȘCHIOPU,
student, Facultatea de Drept (USM)

REZUMAT

Acest articol scoate în evidență aspectele generale și particulare ale dreptului la libera circulație, unul dintre drepturile fundamentale ale cetățenilor europeni și unul dintre drepturile esențiale pe care este construită Uniunea Europeană. În cadrul cercetării, au fost examinate opere doctrinare, legi și practici judecătorești naționale și internaționale care se referă la libera circulație și punerea ei în practică. Totodată, au fost formulate concluzii și explicații, menite să contribuie la o mai bună înțelegere a tuturor aspectelor legate de aplicarea dreptului la libera circulație.

Cuvinte-cheie: libera circulație, drept fundamental, domiciliu, azil, reședință, localitate, migrație, pașaport, buletin de identitate, îngrădire a dreptului la libera circulație.

SUMMARY

This article is intended to highlight the general and particular aspects of one of the most important rights that any person can have - the right to free movement, one of the basic rights that the European Union guarantees to its citizens. The intensive work and the studies have granted the author the opportunity to get a well-systematized study clearly constitutional law. In the research, the author has explored the national and international studies, laws and jurisprudence. Therefore, different conclusions were drawn to help the interested people in knowing their rights in an easier and clearer way.

Keywords: free movement, fundamental right, domicile, asylum, residence, settlement, migration, passport, identity card, restriction of the free movement right.

Libera circulație a persoanelor reprezintă un drept fundamental, consacrat în plan internațional și la nivel național în constituțiile multor state. Consacrarea cea mai solidă a drepturilor omului s-a realizat în cadrul ONU la 10 decembrie 1948 prin Declarația Universală a Drepturilor Omului, având menirea de a proteja persoana umană împotriva oricăror pericole ce ar amenința-o. Garantarea, recunoașterea și asigurarea libertății de circulație fac ca tema propusă să prezinte un deosebit interes științific, de o reală valoare și de o incontestabilă actualitate. Cristalizarea și consacrarea libertății de circulație în sistemul drepturilor omului, exercitarea dreptului la libera circulație, limitele, obligațiile și restricțiile în exercitarea dreptului la liberă circulație în beneficiul ordinii publice sunt conceptele care reprezintă cadrul legal de garantare, asigurare a dreptului fundamental al libertății de circulație.

Libera circulație a persoanelor favorizează comunicarea directă dintre oameni, o mai bună cunoaștere între popoare, contribuind efectiv, atât la susținerea dezideratelor de pace și securitate mondială, cât și la consolidarea drepturilor omului. Circulația persoanelor, prin dinamismul și diversificarea pe care o cunoaște în ultimul timp, a devenit un factor important pentru desfășurarea și chiar impulsivarea relațiilor internaționale.

De fapt, exercitarea dreptului la libera circulație nu se poate face în mod unilateral – prin ignorarea

celorlalte drepturi și libertăți: dreptul la securitate socială, libertatea de comunicare, nediscriminarea, egalitatea în drepturi, posibilitatea de a intra în altă țară și chiar dreptul la muncă. Drepturile omului nu pot fi tratate exclusiv juridic – ele presupun o abordare interdisciplinară (sociologie, filozofie, criminologie etc.). Putem spune că adevărata dimensiune a drepturilor omului ține de modul de abordare a relației dintre individ și societate. Această relație poate fi privită fie de la individ spre societate, fie de la societate spre individ.

Dată fiind profunzimea și complexitatea implicărilor care decurg din atitudinea față de un drept fundamental, cum este libertatea de circulație, tratarea și, respectiv, exercitarea lui trebuie să se facă dincolo de „conjunctură”, numai astfel posibilitatea are șansa să devină realitate.

Dreptul la libera circulație – este un drept fundamental al omului, consacrat în art. 27 din Constituția Republicii Moldova, iar garantarea acestuia reprezintă o obligație a fiecărui **Stat de Drept**. Acest drept aparține fiecărui individ, fiind cunoscut ca un drept natural, o voință a acestuia de a hotărî independent și liber asupra locului și țării în care ar prefera să locuiască.

Luând în studiu evoluția preocupărilor pentru protecția și dezvoltarea drepturilor fundamentale ale ființei umane, s-a constatat că dreptul la libera circulație este totuși un drept de eternă tradiție în istoria

popoarelor, fapt pentru care a fost preluat și înscris în marea majoritate a actelor internaționale despre drepturile și libertățile fundamentale ale omului, devenind o preocupare a organismelor internaționale¹.

Dreptul la libera circulație este consacrat în tratate internaționale ca:

- Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice;
- Declarația Universală a Drepturilor Omului;
- Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului.

Conform art.12 din Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice:

- Orice persoană, care se află în mod legal pe teritoriul unui stat, are acolo dreptul de a circula liber și de a-și alege liber reședința.
- Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.
- Drepturile sus-menționate nu pot face obiectul unor restricții decât dacă sunt prevăzute prin lege, sunt necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea și moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul Pact.
- Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de dreptul de a intra în țară².

Potrivit art.13 din Declarația Universală a Drepturilor Omului:

1. Orice om are dreptul de a-și căuta azil împotriva persecuțiilor în alte țări și de a fi sub protecția acestui azil.

2. Orice om are dreptul de a părăsi orice țară, inclusiv propria țară și de a nu se întoarce în ea³.

Conform art.2 din Protocolul nr.4 la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului:

1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul să circule în mod liber și să-și aleagă în mod liber reședința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelor care, fiind prevăzute de lege, constituie măsuri necesare într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor și a libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în alin.(1) pot, de asemenea, în zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică⁴.

(1) Dreptul la libera circulație în țară e garantat.

(2) Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară⁵.

Deducem că fiecare persoană, indiferent de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere, sau origine socială, poate beneficia de acest drept la libera circulație, iar statul este obligat să ocrotească aceste interese ale cetățeanilor, străinilor și apatrizilor. Prevederile constituționale ale acestui articol reprezintă un text complex, care reglementează ambele aspecte ale dreptului la libera circulație, garantându-l în deplinătatea sa.

Prin alin. (1),

Legea Supremă garantează dreptul la *libera circulație* în țară pentru toate persoanele,

indiferent dacă acestea sunt cetățeni ai Republicii Moldova, apatrizi sau cetățeni străini, care se află legitim pe teritoriul țării noastre. În acest sens, dreptul la libera circulație este îngădit pentru persoanele care au pătruns în țară prin încălcarea legislației cu privire la intrarea în Republica Moldova⁶.

Primul aspect (aspectul intern) se referă la posibilitatea circulației și a stabilirii libere pe teritoriul Republicii Moldova. Conform alin.(2) din art.27: oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară. Prin cele menționate, deducem următoarele noțiuni:

1. Domiciliu – locul unde persoana fizică își are locuința sa statornică sau principală. Orice persoană are un domiciliu, aceasta constituind un indice de indentificare a acestei persoane, fapt important în raportul juridic.

2. Reședința – locuința secundară, temporară, locuința unde persoana fizică este înregistrată la momentul dat.

3. Localitatea – poate fi dedusă din conținutul art.110 din Constituție și Legea nr.764-XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova (*MO al RM*, nr.16/53 din 29 ianuarie 2002), ca fiind un sat (comună) sau un oraș (municipiu)⁷.

Libertatea cetățeanului de a circula în interiorul statului nu necesită aprobare, autorizare sau depunere a unei declarații. Dacă persoana respectivă nu dispune de un act de identitate (buletin de identitate), ea nu încalcă legea. Însă, pentru a dispune de toate drepturile sale, ea ar trebui să poată fi identificată ca cetățean cu capacitate de exercițiu, iar buletinul ar înlesni efectuarea unor proceduri necesare acestei persoane. Legea prevede numai unele cazuri în care este **obligatorie** identificarea persoanei:

- ancheta penală;
- săvârșirea unei contravenții;
- încheierea unui contract;
- savârșirea altor abateri disciplinare;
- angajarea la serviciu etc.

Al doilea aspect (aspectul extern) garantează po-

sibilitatea de circulație liberă în afara teritoriului Republicii Moldova, inclusiv ieșirea și revenirea în orice timp pe teritoriul statului:

▪ **Dreptul de a ieși din țară** – părăsirea temporară a teritoriului Republicii Moldova, caracterizat prin:

a) Abținerea statului de a împiedica persoanele să-l părăsească;

b) Responsabilitatea statului de prevenire a abuzurilor ce țin de încălcarea flagrantă a dreptului la libera circulație;

▪ **Dreptul de a emigra** – presupune hotărârea unei persoane de a se stabili cu traiul pe teritoriul unui alt stat;

▪ **Dreptul de a reveni în țară** – presupune un drept absolut, spre deosebire de primele două drepturi. Orice cetățean al Republicii Moldova poate intra pe teritoriul statului, acesta fiind obligat să-i asigure accesul fără restricții și condiții suplimentare, în afară de cerința prezentării sau existenței actelor ce confirmă apartenența persoanei la stat. Accesul pe teritoriul statului poate fi limitat în virtutea art. 54 și 19 din Constituția Republicii Moldova, cât și din prevederile tratatelor internaționale privind drepturile străinilor⁸.

Profesorul universitar **Teodor Cârnaț** afirmă că dreptul la libera circulație cuprinde două aspecte: libera circulație pe teritoriul statului propriu și libera circulație pe teritoriul altor state. Cât privește libera circulație în statul nostru, aici funcționează principiul potrivit căruia cetățenii au dreptul de a circula nestânjenit și de a-și stabili acolo unde doresc reședința. O precizare simplă se impune în ceea ce privește statele federative, în care, în funcție de legislația fiecărui stat-membru, există multe interdicții privind exercitarea unor profesii, ocuparea unui loc de muncă, lucrări ce pun sub anumite rezerve posibilitatea reală de circulație⁹.

Restrângerea acestui drept poate fi efectuată numai prin lege și numai în cazuri excepționale.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova a expus **circumstanțele** în care exercitarea dreptului la libera circulație ar putea fi restrânsă:

a) în cazurile prevăzute de lege și dacă corespunde tratatelor internaționale și este necesară în interesele:

- securității naționale;
- integrității teritoriale;
- bunăstării economice a țării;
- ordinii publice;

b) în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor;

c) pentru protejarea drepturilor, libertăților și demnității altor persoane;

d) pentru împiedicarea divulgării informațiilor confidențiale;

e) cu scopul garantării autorității și imparțialității justiției¹⁰.

Exemple de îngrădire a libertății sunt efectuate în asemenea cazuri, când persoana:

• îndeplinește serviciul militar și este obligată în interesul societății să îndeplinească ordine prin care apară suveranitatea și integritatea teritorială a Republicii Moldova;

• este privată de libertate în condițiile stabilite de lege după ce i s-a oferit un proces echitabil și i-a fost demonstrată vina, această persoană prezentând un risc sporit de pericol pentru societate în ansamblu;

• are inderdicție de acces în zone de carantină, zone militare și zone de securitate.

Tot **Curtea Constituțională**, unica autoritate de jurisdicție constituțională, a controlat actele normative ce ar putea leza drepturile omului, inclusiv dreptul la libera circulație. Curtea s-a exprimat în această privință în Hotărârea nr.16 din 19 mai 1997 (*MO al RM*, nr.37/19 din 5 iunie 1997)¹¹, stabilind:

1. existența instituției, **viza de reședință, viza de domiciliu** și utilizarea lor în raporturile sociale vin în contradicție cu normele și principiile constituționale (art.24 și art.54), iar obligativitatea obținerii lor este în contradicție cu dreptul la libera circulație, de aceea și includerea unor astfel de prevederi în actele normative sunt neconstituționale;

2. se deduce că viza de reședință nu poate fi invocată pentru exercitarea unui oarecare drept, însă ea este necesară pentru asigurarea unei evidențe a oamenilor pe teritoriul Republicii Moldova.

Mai există și alte legi prin care acest drept fundamental este garantat, unde sunt indicate procedurile și criteriile legate nemijlocit de exercitarea dreptului respectiv. Aceste acte sunt:

1. Legea nr.269-XIII din 9 noiembrie 1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova (*MO al RM*, nr.6/54 din 26 ianuarie 1995)¹².

2. Legea nr.108-XIII din 17 mai 1994 privind frontiera de stat a Republicii Moldova (*MO al RM*, nr.12/107 din 3 noiembrie 1994)¹³.

3. Legea nr.275-XIII din 10 noiembrie 1994 cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova (*MO al RM*, nr.20/234 din 29 decembrie 1994)¹⁴.

4. Hotărârea Guvernului nr.376 din 6 iunie 1995 cu privire la măsurile suplimentare de realizare a sistemului național de pașapoarte, prin care au fost aprobate regulile de ședere a cetățenilor străini și a apatrizilor în Republica Moldova (*MO al RM*, nr.47/344 din 24 august 1995)¹⁵.

– Dreptul la libera circulație este unul deosebit de important și trebuie respectat conform tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte și conform prevederilor constituționale, acest drept fiind extrem de necesar și important, recunoscut ca unul ce corespunde cu principiile echității, universalității, legalității, libertății ș.a.

– Evenimentele recente, precedate de susținerea propunerii Comisiei Europene de anulare a vizelor

pentru călătoriile de scurtă durată (pentru o perioadă de ședere de până la 90 de zile pe parcursul a 6 luni) în spațiul Schengen, pentru cetățenii Republicii Moldova, posesori ai pașaportului biometric, constituie un pas foarte important pentru statul nostru în domeniul liberei circulații. Astfel, vom avea posibilitatea de a circula, fără a mai solicita un timp îndelungat viză pe termen scurt și fără a mai plăti sume imense de bani pentru acest document.

– Deși face parte din diferite Tratatе Internaționale și conform Constituției, de iure, dreptul la libera circulație este respectat, de facto, ne confruntăm cu încălcarea flagrantă a acestui drept, fără motive întemeiate, din simplul fapt că suntem obligați de a prezenta actele de identitate, atunci când dorim să circulăm în stânga Nistrului. Prevederile art.27 din Constituție și prevederile Tratatelor Internaționale sunt încălcate în fiecare zi. Frontierele în interiorul statului și perchezițiile la aceste frontiere sunt neconstituționale și în neconcordanță totală cu drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

– Deși apărăm drepturile fundamentale ale omului, inclusiv cel de liberă circulație, nu ar trebui să permitem nimănui să facă abuz de acest drept, ci să-l exercite cu bună credință și în limitele prevăzute de lege.

Note:

¹ Creangă Ion, Gurin Corneliu, *Drepturile și Libertățile Fundamentale – Sistemul de Garanții*, TISH, Chișinău, 2005, p.73.

² *Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale*, adoptat la 16 decembrie 1966.

³ *Declarația Universală a Drepturilor Omului*, adoptată la 10 decembrie 1948.

⁴ *Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului*.

⁵ *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29 iulie 1994.

⁶ Negru Boris, Osmochescu Nicolae, Smochină Andrei, Gurin Corneliu, Creangă Ion, Popa Victor, Cobăneanu Sergiu, Zaporojan Veaceslav, Țurcan Sergiu, Șterbeț Valeria, Armeanic Alexandru, Pulbere Dumitru, *Constituția Republicii Moldova – comentariu*, Arc, Chișinău, 2012, p.125.

⁷ Creangă Ion, Gurin Corneliu, *op.cit.*, p.77.

⁸ *Ibidem*, p.79.

⁹ Cârnaț Teodor, *Drept constituțional*, Print-Caro, Chișinău, 2010.

¹⁰ Negru Boris et al., *op.cit.*, p.127.

¹¹ Hotărârea Curții Constituționale nr.16 din 19 mai 1997 (*MO al RM*, nr.37/19 din 5 iunie 1997).

¹² Legea nr.269-XIII din 9 noiembrie 1994 cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova (*MO al RM*, nr.6/54 din 26 ianuarie 1995).

¹³ Legea nr.108-XIII din 17 mai 1994 privind frontiera de stat a Republicii Moldova (*MO al RM*, nr.12/107 din 3 noiembrie 1994).

¹⁴ Legea nr.275-XIII din 10 noiembrie 1994 cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor în Republica Moldova (*MO al RM*, nr 20/234 din 29 decembrie 1994).

¹⁵ Hotărârea Guvernului nr.376 din 6 iunie 1995 cu privire la măsurile suplimentare de realizare a sistemului național de pașapoarte, prin care au fost aprobate regulile de ședere a cetățenilor străini și a apatrizilor în Republica Moldova (*MO al RM*, nr.47/344 din 24 august 1995).